

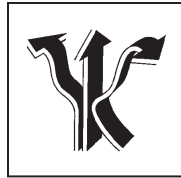
НАУКОВО-МАНЕЖЕРСЬКА
КАДЕМІЯ
УКРАЇНИ

Проблеми модернізації України

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

Міжрегіональна Академія управління персоналом
Міжнародна Кадрова Академія
Міжнародний університет "UISEK" (Республіка Еквадор)
ГО "Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління"
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та соціальних наук

МАУП

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 6

Матеріали

*Міжнародної науково-практичної конференції
"Проблеми культури наукової роботи та академічної
добросовісності у сучасному світі"
м. Київ, МАУП, 29 березня 2018 р.*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2018

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 2 від 28.02.17)*

Редакційна колегія:

М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
В. І. Литвиненко, д-р юрид. наук, проф.;
Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., проф.;
О. Л. Фещенко, канд. екон. наук, доц.;
Л. В. Янюк (виконавчий редактор)

*Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.*

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 6: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. “Проблеми культури наукової роботи та академічної доброчесності у сучасному світі”, 29 березня 2018 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2017. — 158 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

ЗМІСТ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ, КУЛЬТУРА ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Бідзюра Іван Павлович

Особливості організації української науки 6

Головатий Микола Федорович, Каракасіди Олена Федорівна

Культура наукової праці в умовах парадигмальних змін сучасної науки 12

Мелков Юрій Александрович

*Научная культура как основание академической порядочности:
противоречия современных реалий* 17

Романенко Євген Олександрович, Щокін Ростислав Георгійович

*Кодекс академічної доброчесності: ефективний інструмент
втілення дієвої освітньої політики* 20

Перекуда Євген Вікторович, Єгоров Владислав Володимирович

Про академічну доброчесність та шляхи подолання академічної недоброчесності 24

Бондар Юрій Володимирович

*Академічна доброчесність у контексті сучасних інформаційних
та трансформаційних процесів* 27

Лісовський Петро Миколайович

*Постфілософія як ентропійний вимір інноваційної методології наукової роботи
в міждисциплінарних дослідженнях: час, простір, розвиток* 29

**Макаренко Олександр Миколайович, Петров Пилип Ігорович,
Фесіч Андрій Сергійович**

*Психологічні аспекти виконання наукової роботи віковими спеціалістами
в сучасних умовах інформаційно-технологічних зрушень* 31

Варзар Іван Михайлович

Як твориться наука взагалі і “своя наука” зокрема: розмисли та поради молодим 34

Попов В'ячеслав Жанович

Особливості методологічних підходів до вивчення історії повсякденності 42

Антонюк Олександр Васильович

*Концептуально-правове визначення та сутнісні особливості основних понять,
пов'язаних з культурою наукової роботи* 45

Сафонова Віра Євгенівна

Критерії системи менеджменту якості освіти 47

Найдьонов Іван Миколайович

Академічна доброчесність – ефективний засіб надання освітніх послуг у ЗВО 51

Мартишин Денис Сергійович

*Богословські аспекти проблематики діалогу релігії та науки
в умовах процесів глобалізації* 54

Хвалько Сніжана Ярославівна

*Академічна доброчесність як чинник сучасного етапу
управлінської діяльності при вивченні української ділової мови* 57

Погорєлова Інна Сергіївна Становлення культурної політики Євросоюзу: історія питання	60
Гайдукевич Геннадій Анатолійович Психологічний вимір глобалізаційних процесів в Україні	63
Чорноштан Євгеній Валерійович Раціоналістична концепція освіти в науковій спадщині Ф. Прокоповича.....	67

ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ТА НАУКОВОГО ПРІОРИТЕТУ: ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ, ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО ТА КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ОСОБИСТІСНІ МОТИВАЦІЇ

Гула Руслан Володимирович Інформаційна безпека держави в комплексі наукових підходів.....	71
Заросило Володимир Олексійович Корупція у сфері інтелектуальної власності	75
Іваненко Олена Володимирівна Плагіат або клептопаразитизм: назви різні, а сутність одна.....	77
Веклич Владислав Олександрович Сутність наукового пріоритету при дослідженні публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні	80
Медвідь Федір Михайлович, Курчина Тамара Олександрівна, Твердохліб Анатолій Іванович Правова культура як важлива складова наукової роботи та академічної доброчесності	83
Циганюк Юлія Володимирівна, Охман Ольга Василівна Коротка характеристика складу правопорушення “академічний плагіат”.....	86
Алієва-Барановська Віра Миколаївна Академічний плагіат у сфері авторського права	89
Бортник Валентин Анатолійович Захист права інтелектуальної власності	92
Міхеєв Михайло Володимирович Захист прав інтелектуальної власності у виконавчому провадженні в Україні.....	95
Баєв Вадим Вікторович Науково-методологічні основи формування компетенцій з інтелектуальної власності при підготовці фахівців з медичного туризму.....	97
Медвідь Федір Михайлович, Мельниченко Ярослав Богданович, Панченко Андрій Володимирович Інтерпретація права як цінності культури і запорука академічної доброчесності юриста	100
Гребень Світлана Євгенівна Академічна доброчесність як умова забезпечення інтересів держави.....	103
Філіппов Михайло Іванович, Сахарова Тетяна Вадимівна Причини виникнення комунікаційних бар'єрів в маркетинговому просуванні товарів і шляхи їх подолання	105

Каракасіді Олена Федорівна Методологічні засади та методи дослідження феноменів “державна влада” та “місцеве самоврядування” у контексті сучасного суспільного розвитку	110
Кулава Марія Костянтинівна Механізми державного управління державною виконавчою системою та приватними виконавцями в Україні	113
Лебедєва Надія Анатоліївна, Пасєчко Дітрих-Володимир Дмитрович Удосконалення мовної підготовки студентів спеціальності “технологія виробництва і переробки продукції тваринництва”	115
Кривоберець Марина Миколаївна Туристичне законодавство в реаліях життя.....	118
Середюк Катерина Володимирівна Бізнес-інкубатори як перспектива розвитку підприємництва в Україні	120
Щурба Мікеле Становлення системи державного регулювання процесів боротьби з відмиванням коштів в країнах Європейського союзу	124

ІННОВАЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ НАУКОВОЇ РОБОТИ: ТЕХНОЛОГІЇ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ШУМУ

Чолишкіна Ольга Геннадіївна, Домків Тетяна Сергіївна Математичні алгоритми перевірки тексту на унікальність	126
Цивін Михайло Наумович Комп'ютерна перевірка на плагіат: “презумпція академічної недобропорочності”?	129
Авсієвич Алла Валеріївна Короткий огляд програмного забезпечення для боротьби з плагіатом	132
Дуднік Андрій Сергійович, Дяченко Михайло Петрович, Мелконян Леван Методи web-mining для аналізу текстів з метою виявлення плагіату	136
Созінова Євгенія Ігорівна Електронні публікації як фактор швидкого поширення результатів наукових досліджень.....	139
Чаплай Ірина Віталіївна Інформаційна система управління комунікативним середовищем ефективної взаємодії органів державної влади із громадськістю	142
Кобрицький Всеволод В'ячеславович Формування наукової та професійної культури майбутніх менеджерів міжнародного туризму.....	144
Кириченко Ганна Володимирівна Інформаційно-комунікаційний механізм формування позитивного іміджу органів державної влади	147
Dudnik A., Lyudvychenko V. The concept of measuring mechanical quantities in “smart home” technology.....	150
Дікарєв Олександр Іванович “Globus intellectualis” криптовалют в концептуальній асиметрії влади та ресурсів.....	153

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ, КУЛЬТУРА ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

І. П. БІДЗЮРА

д-р політ. н., проф., директор ННІМВСН МАУП

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ

Сама тема конференції може викликати подив: невже в академічній спільноті (академічному середовищі) доречно у ХХІ столітті(!) і актуально полемізувати про проблеми культури наукової роботи, про академічну доброчесність у сучасному світі? Як можна вчити вченого тому, що закладено у сутність (єство) вченого! Поширене прислів'я, в різних інтерпретаціях, наголошує, що вчити вченого означає, як мінімум, його псувати.

Але вченими не народжуються! Це теж істина. Якщо брати цю аксіому за основу, то і випускники ВНЗ, і випускники аспірантури і докторантури, навіть і ті хто написав кандидатські і докторські дисертації, зобов'язані вчитися. Це викликано тим, що наукова діяльність з року в рік усе швидше ускладнюється: постійно збагачується і розширюється інструментарій досліджень, росте обсяг наукової інформації, яку необхідно засвоїти для того, щоби вивиситися на черговий щабель в теоретичному розумінні дійсності.

Ще сто років тому в науку щороку приходили лише десятки людей. Сьогодні – тисячі. Із кожних восьми учених, які колись жили у світі, семеро живуть у наш час!

Сучасний розвиток науки сприяє удосконаленню усіх сфер життєдіяльності людини. Наука створює нове середовище буття суспільства у ХХІ столітті.

Зростання кількості наукових кадрів і ускладнення їхньої професійної діяльності вимагають удосконалення спеціальної підготовки, створення такого навчального інструментарію, який би полегшив сам процес входження в професійну наукову діяльність.

Наразі в Україні та інших країнах пострадянського простору з'явилося доволі багато книг, присвячених науковим дослідженням. З-поміж них — роботи Л. Б. Баженова, М. Т. Білухи [1], І. Г. Герасимова, А. А. Горелова [2], С. Г. Карамурзи, Н. М. Кушнарєнко [7], Б. А. Маліцького [4], Г. І. Рузавіна, С. А. Фареника, Г. С. Цехмистрової, В. Н. Шейко [7] та ін. Загалом ці роботи можна розподілити на три групи, поставити на три полиці. На першій полиці науковцю необхідно мати книги з методології наукового пізнання: вони формують загальну наукову культуру. Тут стануть у нагоді праці: В. Ф. Беркова, П. Л. Капиці, П. В. Копніна, Т. Куна, І. Лакатоса, К. Проппера [5], Г. І. Рузавіна, В. С. Степіна, В. Н. Спицнаделя, В. С. Швирєва, Г. П. Щєдровицького тощо. На другій полиці найкраще мати книги,

що містять нормативні вимоги до наукової діяльності, найчастіше до дисертацій. З-поміж авторів цих книг слід відзначити Н. М. Кушнарєнко [7], Б. А. Райзберга, В. М. Шейко [7]. Нарешті, на третій полиці повинні знаходитися книги, присвячені осмисленню механізмів творчості й науковості разом. Такі книги, на жаль, майже відсутні, однак стрімко зростає кількість статей і розділів у монографіях. Слід відзначити роботи Г. Адлера, Р. Аткинсона, Г. Вуджека, Е. де Боно, А. Ажежалі, А. С. Майданова, М. І. Меєрович, В. В. Налимова, Д. Перкінса, Д. Пойа, Д. І. Широканова, Л. І. Шрагіной, Дж. Холтона та ін.

Слід відзначити, що сучасному науковцю не вистачає діалогу з науковцями далекого й недалекого минулого, які пішли з життя й забрали з собою накопичене методологічне багатство, а також з сьогодішніми авторитетами української та закордонної науки. Тому стаття містить роздуми людей різних епох і поколінь, які обмірковують природу науки й наукового знання, творчості й дослідницької етики. Що, беззаперечно, змусить читача замислитися й самовдосконалюватися.

Безсумнівною перевагою пропонованої статті є те, що вона апробована часом. Переважна її частина побачила світ у вигляді окремих презентацій у монографіях, навчальних посібниках, які отримали з боку читачів визнання та доречні поради. Однак статтю не зведено виключно до оновлення ретротекстів. Вона є принципово новим твором, що претендує на системне відображення сучасної науки.

Проблема якості науки доволі складна й недостатньо досліджена. Необхідність її вирішення зумовлена тим, що наука — поліструктурний соціальний інститут, що має не лише позитивний, але й негативний вплив на суспільство. Це суперечливе явище. З одного боку, частина того, що має назву “сучасна наука”, відповідає природі науки, є процесом отримання знань і його реалізації в практичне життя суспільства. Це те, що можна назвати справжньою наукою. З іншого боку, існує й те, що складно віднести до науки. Йдеться про імітацію наукових досліджень, плагіат, використання авторитету науки для реалізації ідеологічних і політичних амбіцій, утвердження егоїстичних інтересів. Цю “науку” цілком на законних підставах називають сурогатною. Наукою, що не залишає по собі нові знання, техніку, ефективне виробництво. Відбувається перенасичення журналів нікчемними публікаціями, придбання ступенів і звань, а також використання авторитету науки для отримання влади й грошей.

Оздоровлення науки як впливового соціального феномена й інституту вимагає розробки проблеми її якості, якості наукового дослідження, якості продукту науки.

Під якістю науки слід розуміти здатність її вчасно вирішувати нагальні проблеми, формувати необхідні наукові знання й забезпечувати їхнє використання для задоволення потреб суспільства. Якісною є наука, схарактеризована розвиненою галузеву структурою, можливостями здійснювати складні фундаментальні й прикладні дослідження, позитивно впливати на розвиток суспільної системи, духовний світ громадян. Наука утворює основу інтелектуального капіталу суспільства. Причому вона є найціннішою його частиною — раціональним капіталом.

На якість науки суттєво впливає багато факторів, починаючи зі стану суспільної системи, розвитку демографії, завершуючи ефективністю організації наукових досліджень та рівнем кваліфікації науковців.

Якість наукового дослідження є інтегральною характеристикою дослідження як процесу. Вона складається з характеристик суб'єктів дослідження, методології і методів отриманих знань, а також із параметрів проблемного поля й теоретично-

го комплексу науки. Не викликає також жодних сумнівів і те, що сучасна наука просто не може існувати без застосування сучасного, надтонкого інструментарію. Якісна наука забезпечена сучасним розвиненим арсеналом методів, прийомів, методики й техніки дослідження. Нарешті, наука може мати хороших учених, що володіють передовими технологіями наукових досліджень, але така наука може виявитися неспроможною, оскільки її організація, планування, прогнозування й управління можуть не відповідати запитам часу. Як результат — національна наука буде зосереджена не на важливих і перспективних проблемах, а на тому, що вже давно опрацьовано авангардною наукою інших країн. Вона буде в цьому випадку не плідною.

Якість інтелектуального продукту науки визначається загалом якістю самої науки та якістю наукових досліджень. Оскільки наука — це симбіоз раціонального виробництва знань та його опредметнення у винаходах, технічних зразках, виробничих і соціальних технологіях, необхідно до оцінки якості продукту науки підходити диференційовано.

Наукове дослідження неможливе без запозичення результатів наукових досліджень інших авторів. Таке запозичення буває двох видів: чесне й нечесне. Чесне запозичення означає використання наукових досягнень інших авторів з обов'язковим зазначенням (покликанням) у науковому тексті вихідних даних використаних праць (прізвище, ініціали автора, назва праці, рік і місце видання, сторінка, з якої запозичено текст). Нечесне запозичення передбачає зумисне привласнення чужих ідей, матеріалів тощо.

Плагіат (з лат. *plagiatus* — “викрадення”) означає привласнення чужого авторства, видачу чужого твору чи винаходу за власний [6 с. 694]. Причини плагіату в науці досить багатопланові. Найчастіше плагіат є наслідком низької ерудиції дослідника, або результатом програшу в науковому суперництві, коли один із суперників пізніше приходить до наукового результату. В окремих випадках спостерігаємо пряме злодійство наукового продукту, підживлене не працелюбною гіркотою, а безсовісною жадібністю. Найчастіше це відбувається у такий спосіб: доки сумлінний дослідник доводить до кінця експерименти, плагіатор публікує їхні результати й захищає дисертацію.

Плагіат є цілком природнім явищем в науковому житті, проте одночасно явищем надзвичайно шкідливим.

Російський літературний критик Д. І. Писарев зазначав: “У всіх філософських і наукових таборах мародери й паразити, які не лише не витворюють думок самі, але навіть не переосмислюють чужих думок, а лише цементують їх, аби потім розбавляти готові теми цеберами води й укладати в такий спосіб статті й книги”.

На думку В. С. Дудченко, аби плагіат став фактом соціальної реальності, украсти щось в науці мало. Необхідні наступні умови:

1. Таємне запозичення ідей і розробок, тобто запозичення без покликань на джерело або автора, приписування ідей чи розробок собі.
2. Виявлення факту таємного запозичення іншими, докази цього факту.
3. Оприлюднення факту таємного запозичення.

Якщо взяти всі факти таємного запозичення в наших гуманітарних науках за 100%, то вони, з урахуванням перерахованих необхідних і достатніх умов, розподіляються наступним чином:

- таємне запозичення (без виявлення й оприлюднення) — 70%;
- таємне запозичення з виявленням (без оприлюднення) — 25%;
- таємне запозичення з виявленням і оприлюдненням — 5%.

З метою запобігання плагіату автору варто дотримуватися таких правил:

- завжди використовувати покликання на результати досліджень інших авторів та своїх співавторів, якщо вони присутні в дослідженні;
- завжди перевіряти результати власних досліджень на самостійність та пріоритетність;
- пропускати проведення дослідження крізь серйозну експертизу спеціалістів, особливо крізь експертів;
- вивчати журнали наукових оглядів, повідомлення про захисти дисертацій, багато читати спеціальної літератури з метою вироблення відчуття переднього краю науки, розуміння наукової моди;
- брати активну участь в наукових комунікаціях.

Проти плагіату спрямоване й міжнародне право, згідно з яким автором твору (у тому числі й наукового) визначається громадянин, творчою працею якого його було створено. Автору належить виняткове право на свій твір, що включає: право авторства; право на ім'я; право на недоторканність твору; право на публікацію твору; право на використання твору (право здійснювати або дозволяти: його відтворення будь-якими способами — друкарським, шляхом публічного виконання, передачі в ефір, відео- та звукозаписи, на кабельному телебаченні, за допомогою супутників, інших технічних засобів; розповсюдження екземплярів репродукованого твору; реалізацію архітектурного й дизайнерського проекту тощо); право на винагороду за дозвіл використовувати та використання твору.

Автор може передати право на використання власного твору як на території своєї держави, так і за її межами будь-яким громадянам та юридичним особам, у тому числі й іноземним. Авторське право на твір, який є спільною працею двох і більше громадян, належить співавторам однаковою мірою, незалежно від того, складається твір з кількох частин чи є неподільним цілим. Взаємостосунки співавторів можуть бути визначені договором (угодою) між ними. Кожен із співавторів зберігає авторське право на створену ним частину, що має самостійне значення, і може використовувати таку частину твору на власний розсуд. Укладачі збірників творів, що є за підбором і місцезрештуванням матеріалів результатом творчої праці, використовують право на збірник за умови дотримання прав авторів кожного твору, які вміщені в збірник. Автори зберігають авторське право на свій твір і можуть використовувати результати власної праці незалежно від збірника загалом.

Способом боротьби з плагіатом є наукова експертиза. Наукова експертиза спрямована на виявлення ступеня наукової новизни дослідницької роботи і можливості використання отриманих результатів у тих чи тих реаліях суспільного життя. При цьому виявляється ступінь самостійності автора в отриманні нових результатів. Технологічно вона починається з формування її концептуальної основи, усвідомлення того, що слід встановити, довести, перевірити, обґрунтувати під час проведення діагнозу, забезпечується збором і аналізом фактів, а завершується підготовкою експертного висновку.

Етичні основи науки теж неоднозначні. Вони зумовлені передовсім її методологічним плюралізмом, багатогранністю її етичних парадигм, особливостями суспільства й кругозором науковців. Етика науки не тільки зовні регулює канали комунікації в трикутнику — наука — науковець — суспільство.

Слід наголосити, що АК МОН України проводить жорстку боротьбу з плагіатом. У тому випадку, якщо в дисертації використано без покликань на автора й джерело запозичений матеріал, дисертацію буде знято з розгляду без права на її повторний захист.

Підвищення ефективності наукових досліджень передбачає насамперед підвищення методологічного рівня наукової роботи, висування нових, більш глибоких і реальних ідей, засвоєння перспективних методів дослідження; оптимізацію організації наукової роботи, створення більш сприятливих умов для ефективної роботи наукових кадрів усіх категорій; удосконалення соціального й передусім економічного механізму якнайшвидшого засвоєння наукових результатів у матеріальному виробництві.

Наука як розвинений соціальний інститут, що об'єднує багато тисяч наукових працівників, сотні науково-дослідних інститутів, організацій, центрів перебуває в правовому полі країни, потребує спеціального законодавства для забезпечення регуляції різноманітних соціальних відношень, у яких беруть участь суб'єкти науково-дослідної діяльності. Це законодавство містить правові акти про статус наукових установ і державні основи їхньої атестації, про підготовку й атестацію наукових кадрів, про фінансування наукової та науково-технічної діяльності, про науково-технічну інформацію, про інтелектуальну власність, про соціальний захист і статус наукових працівників тощо.

Впровадження результатів наукових досліджень в практику є кінцевим і найважливішим етапом самого наукового дослідження. При цьому найбільш важливими напрямками застосування результатів можуть бути: власне наука, що використовує й розвиває отримані наукові результати в різноманітних своїх галузях, процеси навчання, виробничі й соціальні технології. Принципово важливими характеристиками впровадження є економічний ефект від впровадження, широта й масштаби впровадження, можливість дифузії результатів у сусідні сфери діяльності.

Наука ХХІ ст. — динамічне явище, яке швидко розвивається, характеризується зростанням наукових знань, збільшенням різноманітності, інтеграцією й ростом упорядкування наукових знань, експоненціальним зростанням обсягів наукової інформації, посиленням динаміки розвитку науки, інструментальним її збагаченням, гуманізацією, перетворенням на безпосередньо виробничу силу суспільства.

Окреслення рис майбутньої науки вказує на те, що вона значно більше буде залежати від інтелекту, активності й етики науковця.

Завершити осмислення науки й ролі в ній науковця можна роздумами Х. Альвена: "Чи дивлюся я оптимістично на майбутнє науки? Оптимісти, песимісти — складно визначити, хто ми, тому що наука принесла людям і багато хорошого, і разом з тим — атомні бомби, ракети та інші види зброї, що є загрозою для людства. У сучасній міжнародній ситуації ці наукові досягнення несуть велику небезпеку. Катастрофи не повинно бути, інакше вона принесе загибель усьому світу. Аби цього не відбулося, потрібне взаєморозуміння. Між колегами, народами, державами і країнами. Між наукою і суспільством. Науковець зобов'язаний зважити шкоду й користь, які його наука може принести людству" цит. за [2, с. 144]. Тільки за цих обставин можливе майбутнє людства, науки й науковця.

Джерела

1. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: підручник / М. Т. Білуха. — К.: Вища шк., 1997. — 271 с.
2. Горелов А. А. Концепция современного естествознания / А. А. Горелов. — М.: Центр, 1997. — 208 с.
3. Дудченко Н. В. и др. Взаимосвязь теории и практики / Н. В. Дудченко, Ю. Ф. Бухалов, О. И. Кедровский и др. — К.: Изд. объедин. "Вища шк.", 1986. — 169 с.

4. Маліцький Б. А. Прикладне наукознавство / Б. А. Маліцький. — К.: Фенікс, 2007. — 464 с.
5. Проппер К. Р. Предложения и опровержения: Рост научного знания / К. Р. Проппер; [пер. с англ.]. — ООО “Изд-во АСТ” ЗАО НПП “Ермак”, 2004. — 638 с.
6. Сурмин Ю. П., Бідзюра І. П. Учебник для ученого. Методология и логика научного исследования: учебник. — К.:ДП “Прінт Сервіс”, 2014. — 848 с.
7. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. — К.: Знання-Прес, 2002. — 295 с.

КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ ПРАЦІ В УМОВАХ ПАРАДИГМАЛЬНИХ ЗМІН СУЧАСНОЇ НАУКИ

Пізнання феномену “культура наукової роботи” бере свій початок із осмислення кардинальних змін суті, статусу, соціального призначення самої науки, у тому, як взагалі цілісно розуміти феномен “наука”.

Вочевидь, що наука — це та об’єктивна система істинного знання, яка не залежить від волі і бажання людини (дослідника). Крім того — це діяльнісна система (створення і використання знань), спрямована на оновлення як науки, так і суспільного життя загалом. Існують, звичайно, і інші парадигмальні особливості науки, та вказані є домінуючими, визначальними.

Сутнісні зміни феномену “наука”, особливо в останні десятиліття мають яскраво виражені риси, завдяки яким класична парадигма науки потребує принципового переосмислення. До них, у першу чергу, відносимо: посилену інформатизацію науки; мультипарадигмальний характер наукового знання і науки у цілому; перетворення науки у матеріалізований (виробничий) продукт; домінування науки у всіх аспектах інноваційного розвитку людських спільнот тощо. Серед вітчизняних вчених, які досить детально досліджували проблеми трансформацій сучасної науки достатньо назвати Л. Б. Бринсева, І. П. Бідзюру, І. Г. Герасимова, О. О. Горелова, С. К. Кара-Мурзу, Б. А. Малицького, Ю. П. Сурміна, Г. С. Цихмістрову та інших, а із зарубіжних авторів варто виділити праці Г. Адлера, В. Ф. Беркова, Е. де Боно, А. Джелалі, П. В. Копніна, Д. Перкінса, Д. Потя, К. Поппера, Дж. Холтона та ін.

Зазначимо, що загальнонормативні вимоги до сучасної науки, у плані її об’єктивності, достовірності, аналітичності, актуальності, новизни і багатьох інших якісних ознак, принципово все ж і у ХХІ столітті суттєво не змінилися. Інша справ — вдосконалення механізмів, прийомів, засобів наукової творчості, що революційно змінюється в умовах радикальних трансформацій суспільного життя. Окрім того, що в останні десятиліття наука стала яскраво вираженою продуктивною силою суспільного розвитку, вкажемо ще на одну, надто принципового характеру її ознаку — у першій третині ХІХ століття дослідницька діяльність була фактично об’єднана із освітою [1, с. 6]. Зазначимо, однак, що на відміну від ряду країн Європи, США, інших країн світу, у колишньому СРСР, Україні такого об’єднання фактично не відбулося — були і до сьогодні залишаються цілісні структури національних Академій наук, де зосереджено більшість наукових інститутів, хоча відповідна наукова робота, одночасно ведеться і у ВНЗ, де готуються фахівці різних профілів.

Врешті третьою, всеохоплюючою і вже всепрониклою ознакою сучасної науки є у наш час важкоосяжне нагромадження все нового фактичного та й фактологічного матеріалу, наявність якого потребує не лише більш глибокого наукового осмислення: на стиках традиційних виникають все білти багато нових наукових дисциплін

і напрямів, що суттєво позначаються і на загальній культурі наукових досліджень безпосередньо.

За перерахованими кардинальними трансформаціями сучасної науки, які суттєво позначаються на культурі наукової праці, все ж були і залишаються базовими такі, за визначенням О. О. Горелова, її ознаки як: універсальність, фрагментарність, загальнозначимість, обезособленість, систематичність, незавершеність, спадкоємність, критичність, достовірність, позаморальність, раціональність і чуттєвість [3].

Важливо брати до уваги і те, що сутнісний сенс науки є надто широкий і, значною мірою пов'язаний з особливістю творця, автора наукового знання. Тобто, наукове знання, скільки б не йшлося про його істинність, наближення до об'єктивно оптимального характеру, завжди персоніфіковане. Так, видатний російський вчений В. І. Вернадський з цього приводу писав: "Її (науки) зміни не обмежуються науковими теоріями, гіпотезами, моделями, створюваної ними картиною світу, в основі вона головним чином складається з наукових фактів та їх емпіричних узагальнень і основним живим змістом є у ній наукова робота нових людей" [2, с. 252].

Сучасну науку взагалі варто розглядати у трьох основних іпостасях, як: соціальний інститут, діяльність і система знань. Хоча, стосовно культури наукової діяльності, треба розглядати науку саме як діяльнісний процес, дамо коротке пояснення феноменам "соціальний інститут" і "система знань".

У першому випадку беремо до уваги, що "наука являє собою певну соціальну інфраструктуру, яка тримається на соціально-інституційних, правових, моральних, когнітивних та методологічних імперативах" [11, с. 39]. Соціальний характер науки пов'язаний з тим, що вона "виробляє знання", які використовуються значною мірою саме для соціально-перетворюючої практики, тобто діяльності людей. Тобто, "сучасна наука, — пише Г. Д. Голубчик в Енциклопедичному словнику з державного управління, — поєднує раціональні знання з ціннісно-цільовими потребами практики" [4, с. 465].

Тепер перейдемо ближче до проблеми культури наукової роботи, факторів і засад, що її обстоюють і забезпечують.

Оскільки культура наукової роботи — досить широке, багатоаспектне і неординарне явище як складний соціальний феномен, виділимо, у першу чергу, дві основні його складові: етика наукової роботи та її методологічні засади. До першої, відносяться чесність, безкорисливий пошук і намагання довести істинність знання, інші явища, а до другої — методологічні засади, принципи, технології (механізми) наукового пошуку.

У такому порядку спробуємо і означити такі складові, вказати на їх особливості. Відомі українські фахівці у галузі основ наукових досліджень М. В. Корягін та М. Ю. Чік дають власне, але достатньо загальне визначення поняттю "наукова етика", яке сповна може бути ключовим для означення сутнісних характеристик поняття "культура наукової праці". Воно таке: "Наукова етика — це сукупність установлених та визнаних науковою спільнотою норм поведінки, права, моралі наукових працівників, зайнятих у сфері науково-технологічної та науково-педагогічної діяльності" [8]. Наукова етика поєднує у собі: права та обов'язки наукових працівників; наукову чесність; конфлікт інтересів; дотримання етичних норм і стандартів, подання оціночних скарг [6, с. 514]. З перерахованих складових спеціально для усвідомлення суті культури наукової праці, особливо виділимо "наукову чесність" і "дотримання етичних норм і стандартів".

Про наукову чесність, яка базується на конкретних етичних цінностях в нормах поведінки, здійснення вченим, дослідником наукового пошуку активно йде мова

саме у наш час, оскільки авторські права та численні порушення у наукових дослідженнях набувають надто великого поширення. До таких порушень найперше відносять: фальсифікацію даних, наукових сентенцій; переробку і плагіат; невизнання авторства або інтелектуального внеску дослідника у наукову роботу; використання нової інформації, ідей або даних із конфіденціальних рукописів або приватних бесід; порушення порядку використання архівних матеріалів, недотримання державного законодавства, вимог щодо наукової роботи і т. ін. Часто перераховані порушення називають також недотриманням, незабезпеченням доброчесності у науковій роботі.

Культура наукової праці гостро постає сьогодні і у зв'язку з розширенням свободи такої праці [6; 7]. Тобто, для науки немає, не може і не повинно бути заборонених тем. Вибір їх, предмету дослідження — справа вченого, дослідника, який, разом з тим, має сповна дотримуватися усіх норм етики і поведінки при здійсненні такого дослідження.

Дуже виразно щодо етики дослідника і наукових досліджень висловилися українські вчені В. Л. Пілюшенко, І. В. Шкрабак, Е. І. Славенко, які у своєму науковому посібнику пишуть: “Етичні норми охоплюють різноманітні аспекти діяльності вчених: процеси підготовки й проведення досліджень, публікації наукових результатів, наукові дискусії, коли стикаються різні погляди. У сучасній науці особливої гостроти набули питання, що стосуються не так норм взаємодії членів наукової спільноти, як питань взаємин науки і вченого із суспільством. Це коло питань часто визначають як проблему соціальної відповідальності вченого” [9, с. 178].

Більшість порушень норм і правил наукової діяльності зводяться до плагіату. Це — запозичення чужого тексту, думки, ідеї і т.ін. без посилання на автора (авторів), джерело і т.ін. Як зазначається у ст. 5 Закону України “Про авторське право та суміжні права” (11.07.2001 р. № 2627–3) [10], плагіат — це оприлюднення (опублікування повністю або частково) чужого твору (праці) під іменем особи, яка не є його автором.

Плагіат, особливо стосовно студентів, молодих дослідників-початківців існує не лише, як брак культури наукової праці, але й з таких причин, як: а) невміння вірно відшукувати потрібну, належну інформацію (скажімо, користування бібліотечним каталогом); б) відсутність критичного оцінювання інформації (особливо це стосується Інтернет-джерел); в) переплутування, перекичування з плагіаторством; г) невміння користуватися науковою термінологією; д) неграмотне цитування наукових праць (невміння користуватися науковими матеріалами, особливо першоджерелами) і т.ін.

Для культури наукової роботи важливе значення мають також методологія наукового пошуку та логіка наукової творчості. Методологія — це метод або сукупність відповідних методів, що є своєрідним ключем до пізнання, до наближення вченого до істини. То ж закономірно, що найрозвиненішою галуззю методології була і залишається методологія пізнавальної діяльності, власне, методологія науки взагалі.

В найширшому розумінні методологія є системою принципів та способів побудови теоретичної і практичної діяльності, а також і вченням про цю систему. Іншими словами, найвагоміших результатів у науковому пошуку досягає той, хто найперше володіє методологією (інструментарієм) наукового пошуку.

Побіжно зауважимо, що у всій системі підготовки кадрів вищої наукової класифікації — аспірантура, докторантура тощо — цьому вчать майбутніх науковців вкрай недостатньо. Крім того, ази методології наукового пошуку, наукової роботи мають опановувати студенти ВНЗ, особливо магістерського рівня.

Існує, як зазначалося, досить багато складових культури наукової праці, серед яких, у тому числі, науково-технологічні процеси. Виділимо з них основні: а) вміння

працювати з науковою інформацією, літературою, різноманітного характеру джерелами і, на основі цього, вміння їх відбирати і систематизувати. За наявності величезного і постійного збільшення таких джерел логічно постає потреба навчитися відбирати саме найважливіші, найпершочерговіші; б) інтерпретація і обґрунтування наукових даних, що безпосередньо пов'язані із досліджуваною проблематикою; в) оформлення основних висновків та рекомендацій щодо аналізованої проблематики. У даному випадку постає потреба і завдання викласти наукові судження, які б хоч якоюсь мірою поглиблювали вже існуючі факти, знання, тощо. У науковій роботі це іменується новизною дослідження, формування якої нерідко викликає певні утруднення. Вказані складові становлять своєрідну парадигму наукової роботи, яка присутня у будь-якій галузі наукового пізнання.

Врешті, варто звернути увагу на основні методи наукового дослідження, раціональне використання яких і створює умови для високої культури наукової праці. З усіх можливих класифікацій таких методів, найоптимальнішою є та, що схарактеризована російським вченим В. П. Кохановським у його навчальному посібнику “Философия и методология науки: учеб. для высш. учеб. завед / В. П. Кохановский. — Ростов-н/Д.: Феникс, 1999. — 576 с.” Ця класифікація є визнаною і виглядає так:

- а) філософські методи. Їх основу становлять діалектичний і матеріалістичний методи. Першому, на жаль, останнє півстоліття надається куди менше уваги, ніж раніше. Поширеним є аналітичний (особливо у суспільнознавчих науках), менше — інтуїтивний, феноменологічний та герменевтичний методи;
- б) загальнонаукові методи. Таких методів багато і вони добре описані і пояснені;
- в) частконаукові методи. Це такі специфічні методи, що диференціюється відповідно до характеру наукових напрямів: механіка, фізика, хімія, біологія, соціально-гуманітарні науки тощо;
- г) дисциплінарні методи. Це методи, що притаманні окремим науковим дисциплінам;
- д) міждисциплінарні методи. Такі методи використовуються у сукупності, поєднанні, використанні окремих з їх елементів. Як правило, ці методи мають місце у специфічних міждисциплінарних дослідженнях.

Загальний висновок по означеній проблемі виглядає у такий спосіб.

По-перше, культура наукової праці — складний, багатоаспектний феномен, що трансформується у відповідності із соціальними та іншими функціями науки.

По-друге, чим вищою є культура наукової роботи, тим вищого рівня, об'єктивності, достовірності є саме по собі наукове знання.

По-третє, культуру наукової праці має опановувати людина починаючи зі студентської лави, постійно підвищуючи, вдосконалюючи таку культуру.

Джерела

1. Андреев Г. И. Основы научной работы и оформление результатов научной деятельности: учеб. пособие / Г. И. Андреев, С. А. Смирнов, В. А. Тихомиров. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 272 с.
2. Вернадський В. І. Проблеми біохімії / В. І. Вернадський. — М.: Основи. — 1988. — 252 с.
3. Горелов А. А. Концепция современного естествознания / А. А. Горелов. — М.: ЦЕНТР, 1997. — 208 с.
4. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Міхненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. — К.: НАДУ — 2010. — 820 с.

5. *Конверський А. Є.* Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студ. курс. аспірантів і ад'юнктів / А. Є. Конверський. — К.: Центр навч. літ-ри, 2010. — 352 с.
6. *Корягін М. В., Чік М. Ю.* Культура наукових досліджень: навч. посібник / М. В. Корягін, М. Ю. Чік. — К.: Алерта, 2014. — 622 с.
7. *Кримський С.* Наука як феномен цивілізації / С. Кримський // Вісник Національної академії наук України. № 3. — 2003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ubuv.gov.ua/portal/all/herald/2003-03/03.htm>
8. *Палеха Юрій, Наталія Лемеш.* Основи науково-дослідної роботи: навч. посібник / Ю. І. Палеха, Н. О. Лемеш. — К.: Видавництво Ліра — К. — К., 2013. — 336 с.
9. *Пілюшенко В. Л., Шкрабак І. В., Славенко Е. І.* Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник. — Київ: Лібра, 2004. — 344 с.
10. Про авторське право та сумісні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792 — XII 2003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/3792-XX712test8116>
11. *Сурмин Ю. П., Бидзюра И. П.* Учебник для ученого. Методология и логика исследования: учебник / Ю. П. Сурмин, И. П. Бидзюра. — К.: ДП “Прінт Сервіс”, 2014. — 898 с.

НАУЧНАЯ КУЛЬТУРА КАК ОСНОВАНИЕ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ПОРЯДОЧНОСТИ: ПРОТИВОРЕЧИЯ СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЙ

Проблематика академической порядочности актуализировалась в отечественном научном дискурсе не в последнюю очередь благодаря новому Закону Украины “Об образовании”, где формулировкам ее составляющих была посвящена целая отдельная статья; тем не менее, данная тематика принадлежит к более широкой сфере этики и аксиологии науки, занимающей исследователей уже далеко не первое десятилетие. В то же время проблема академической порядочности и плагиата как наиболее очевидного и яркого способа нарушения таковой выступает на сегодня предметом рассмотрения, как правило, лишь в аспекте социологии науки и социологии образования, — иными словами, преимущественно в качестве предмета для опросов студенческой молодежи на предмет знания и соблюдения ее представителями норм академической порядочности.

Разумеется, результаты подобных социологических опросов по-своему весьма интересны и показательны: так, как явствует из исследования харьковских ученых, более 90 % украинских студентов использует плагиат в той или иной форме [1, 14]: цифра внушительная и говорящая сама за себя. Однако называть такую ситуацию “катастрофической” и делать вывод о том, что “академическая непорядочность в украинских реалиях переросла все мыслимые границы, превратив академическую культуру в антикультуру, пагубно воздействующую на все общество в целом” [3, 8], все же не совсем корректно. Прежде всего, потому, что положение дел в остальных странах, включая наиболее развитые в научном и экономическом отношении, ненамного отличается от такового у нас: например, по данным одного из ведущих мировых исследователей в области академической порядочности американского ученого Дональда Мак-Кейба, нормы этой порядочности нарушает не менее 75 % студентов высших учебных заведений США [8, 10]. Кроме того, такого рода социологические опросы свидетельствуют лишь о внешней стороне наличной ситуации, но никак не о причинах ее формирования, а потому не могут служить и ключом для оценки возможностей в отношении ее преодоления.

При этом уже чисто социальный ракурс рассмотрения науки в философско-методологическом плане демонстрирует нам одно из тех противоречий, которые и выступают фактором становления описанной ситуации “массового плагиата”. Большую часть своей истории наука как исследовательская деятельность, как индустрия производства знания попросту не была и не могла быть массовой: что склонность, что время, что просто финансовую возможность заниматься научным познанием имели лишь крайне немногочисленные (до XX века) представители “праздного класса”, которые как раз и конституировали тот самый этос и ту культуру науки, чуть позднее, уже в 1940-х годах вербализованную Р. Мертоном в виде знаменитых четырех принципов, характеризующих исследовательскую деятельность как бескорыстный поиск объективной истины исключительно ради самой истины [7, 271–274]. Прак-

тически одновременно с фиксацией этих установок в артикулированном виде, т. е. с их превращением из этоса в мораль [4], начинают наблюдаться и своего рода отклонения от реального их воплощения в научной практике: возникает фундаментальное противоречие между идеальными ценностями научной культуры и прагматическими требованиями ориентированного “на результат” техногенного общества, не допускающего и мысли о бескорыстности и тем более “коммунизме” в отношении плодов какого бы то ни было труда, хотя бы даже и исследовательского.

Первая сторона отмеченного противоречия заключается в превращении науки в массовое занятие. Можно ли требовать от всех многочисленных представителей армии “научных работников” если не соблюдения принципа бескорыстности, то хотя бы соответствия идеалу научной новизны? Даже наиболее фундаментальные открытия XX века делались несколькими выдающимися учеными независимо и практически одновременно; ну а неуклонно растущие сложность и стоимость экспериментального оборудования для передовых отраслей естественной науки постепенно трансформировало исследовательскую деятельность в предельно ресурсоемкую и зависящую от государственных или частных инвестиций, решения о предоставлении которых все чаще принимаются людьми, максимально далекими от научной культуры в целом и от универсализма и бескорыстности поиска истины в частности. И это еще не говоря о том, что рост роли научной деятельности в современном обществе, к сожалению, сопровождался и доныне сопровождается ростом престижа занятий наукой — и стремления приобщиться к ней со стороны тех самых лиц, занимающих ответственные позиции в упомянутых государственном и частном секторах, но при этом зачастую лишенных и склонности, и времени для собственно познания: не случайно немалую роль в актуализации темы академической порядочности играют всевозможные скандалы, связанные с коррупцией в науке и “фальшивыми” диссертациями министров и прочих представителей власти, — редко какая развитая страна избежала подобного рода пикантных проблем.

Вторая сторона указанного противоречия “морали и этоса”, то есть известной ситуации социальной аномии, описанной тем же Р. Мертоном как несоответствие культурных норм или целей — и социальных возможностей их реализации, заключается в тесной интеграции науки в систему высшего образования. Трудно даже определить, о чем скорее свидетельствует факт нарушения подавляющим большинством студентов норм академической порядочности, — о неприобщенности соискателей университетского образования научной культуре, или же о принципиальной невозможности такового приобщения? Оба варианта ответа отчасти обоснованны: в пользу первого из них говорит перенасыщенность программы обучения профессионально-прикладными дисциплинами в ущерб общеобразовательным, которые как раз только и могут способствовать формированию научной, да и просто культуры, — в то время как второй подчеркивает неспособность какой бы то ни было системы образования превратить в массовое занятие научную деятельность, которая, по словам Х. Ортеги-и-Гассета, “предполагает особый дар, крайне редкий в человеческом роду” [5, 47]. Впрочем, важно подчеркнуть: речь не идет о какой-то “элитарности” науки или, тем паче, университетского образования, — а, скорее, о том, чтобы положить в основу обучения в ВУЗе именно что формирование у студента той культуры, которая одна и может выступать основой для каких бы то ни было компетентностей, как чисто профессиональных, так и общенаучных, — а потому и неминуемо должна предшествовать формированию таковых. Классики естествознания воспитывались на образцах классической гуманитарной культуры, и изъятие этой последней из программы обучения “профессионалов” в любой из

областей человеческой деятельности может обернуться лишь в ущерб этой же деятельности, а потому и этой же области.

Обращение к культуре предполагает и внимательное отношение к локальным культурным традициям. Дело в том, что строгие и нарочито юридически однозначные формулировки академической порядочности не могут вполне соответствовать научной культуре как основанной в значительной мере на неявном, “личностном” знании, на трансляции неартикулируемых навыков и мировоззренческих ориентаций от учителя к ученику в рамках неформальных научных школ и коллективов, наконец, на столь же неуловимых особенностях подходов к пониманию конкретного знания, характерных для национальных традиций или же традиций, связанных с отдельными отраслями науки. Так, понятие плагиата оказывается весьма многозначным в восточных культурах, ориентированных на высокую контекстуальность [6], а при ближайшем рассмотрении формулировок этого понятия, содержащихся в законодательных и нормативных актах Украины, обнаруживается ряд парадоксальных несовпадений, провоцирующих и даже легитимирующих явления плагиата [2, 139–140].

Конечно же, этот факт во многом говорит и о несовершенстве юридической базы обеспечения академической порядочности и о необходимости совершенствования законодательства, — но, на мой взгляд, еще более убедительно он, вместе с другими противоречиями, кратко и тезисно намеченными в этом материале и заслуживающими отдельного подробного рассмотрения, свидетельствует о том, что решение проблемы плагиата при всем прикладном ее характере лежит, прежде всего, на пути развития культуры, формирование которой и составляет собой как задачу высшего образования, так и фундамент для возможного занятия научно-исследовательской деятельностью.

Джерела

1. Бакіров В. С. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку: Результати всеукраїнського соціологічного дослідження. — Х.: ХНУ, 2015. — [Електронний ресурс.] — Режим доступу: <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf> — 22 с.
2. Буяк Б. Правові аспекти академічної чесності та боротьби із плагіатом // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К.: Таксон, 2016. — С. 133–150.
3. Кислова О. Н., Кузина И. И. Академическая порядочность современных украинских студентов в контексте становления академической культуры // Научный результат. Социология и управление. — 2016. — Т. 2, №. 4. — С. 8–20.
4. Мелков Ю. А. Противоречие морали и этоса в контексте развития общественной морали // Соціальна етика: теоретичні та прикладні проблеми: Зб. статей. — К.: ВПЦ “Київський університет”, 2010. — С. 77–87.
5. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета: Пер. с исп. — Мн.: БГУ, 2005. — 104 с.
6. East J. The Problem of Plagiarism in Academic Culture // International Journal for Educational Integrity. — 2006. — Vol. 2, Iss. 2. — P. 16–28.
7. Merton R. The Normative Structure of Science / Robert K. Merton // Merton R. The Sociology of Science. Theoretical and Empirical Investigations / Robert K. Merton. — Chicago; L.: The University of Chicago Press, 1973. — P. 267–278.
8. The Fundamental Values of Academic Integrity: The Second Edition / International Center for Academic Integrity; T. Fishman (ed.). — Clemson University, [2014]. — [Електронний ресурс.] — Режим доступу: http://www.academicintegrity.org/ica/assets/Revised_FV_2014.pdf. — 36 p.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВТІЛЕННЯ ДІЄВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Наука і освіта, як важливі соціальні інститути сучасного суспільства, не позбавлені притаманних йому вад і хвороб, адже кризові явища, які мають місце в економічній, політичній та інших сферах життєдіяльності країни не можуть не позначатися на сферах, пов'язаних з підготовкою кваліфікованих фахівців та здійсненням наукових досліджень. Система освіти є одним з найбільш важливих чинників зміни свідомості сучасної української людини. З огляду на це, від світоглядного змісту та якості освіти залежить те, яким чином, на яких цінностях, принципах, ідеях будуть формуватися суспільні відносини.

Серйозні проблеми з етикою, ціннісними настановами, культурою мислення і поведінки, що проявляються на усіх рівнях суспільного життя є підставою для зростання уваги та усвідомлення необхідності практичних дій в сфері утвердження академічної чесності в системі освіти України [1]. Увага до цих питань зумовлена також усвідомленням низької довіри до українських вузів та скепсису щодо їхньої якості на міжнародному рівні. Такий стан справ породжений широкою практикою корупційних стосунків в академічному середовищі та знеціненням питомої ваги суверенності університету.

Глобальна мережа Інтернет, сучасні інформаційні технології не лише суттєво збагатили наше життя, відкрили фантастичні можливості професійних та соціальних комунікацій, але й принесли проблему зловживання доступом, маніпуляції, перекручення та привласнення інформації. Одним з найнебезпечніших наслідків цього став феномен плагіату, який почав швидко проникати у наукові середовища найповажніших освітніх та наукових інституцій. Різноманітні прояви академічної нечесності здатні не лише згубно впливати на якість освіти, але й деформувати свідомість нових поколінь здобувачів освіти та дослідників.

Заступник міністра освіти і науки України, доктор фізико-математичних наук Максим Стріха в червні 2017 р. заявив, що проблема плагіату в дисертаціях перевищила за вагою всі інші проблеми, що стоять перед нашою наукою та освітою, набувши рівня національного лиха [2].

Масове соціологічне опитування студентів та викладачів ВНЗ України (масив даних становить 1928 студентів та 374 викладача) проведені Східноукраїнським фондом соціологічних досліджень та Фондом Демократичні ініціативи в 2015 р. доводить, що на сьогодні у вищій освіті в Україні існує чимало різних форм відхилення від норм етичної поведінки: — плата за оцінки на екзаменах чи-то у вигляді послуг чи у вигляді суми грошей. З таким стикається приблизно п'ята частина студентів; — загалом шахрайство під час складання екзаменів має ширший характер, ніж лише

плата грошей. 78 % студентів складають іспити не самостійно, зокрема списують зі шпаргалок, Інтернету, списують у інших студентів тощо; — абсолютна більшість студентів (90 %) вчиняють плагіат у тій чи іншій формі. Зокрема:

- переписують текст з джерела власними словами без посилань на джерело;
- завантажують есе та інші види робіт з безкоштовних сайтів рефератів та використовують їх як власні;
- використовують чужі тексти (повністю або частково) без вказівки на авторство;
- копіюють чужі тексти зі зміною порядку слів у реченні без посилання на джерело.

Окремо виділимо практику купівлі готових дипломних робіт або дисертацій у фірм, які надають такі послуги. Стандартно ці фірми гарантують 55–65 % унікальності тексту. Тобто третина тексту буде взята з інших джерел з посиланнями. Більша частина це, власне, написаний на замовлення текст, якість якого є дуже сумнівною, проте в ньому також не буде плагіату [3].

Стаття 42 закону України “Про освіту” [4]. дає визначення академічної доброчесності — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об’єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат — оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат — оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація — вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація — свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування — виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман — надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво — надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання — свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компоненту освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [4].

Одним з найбільш ефективних інструментів втілення дієвої освітньої політики, формування відповідної академічної культури, стає імплементація у вітчизняний академічний контекст університетських кодексів честі, поведінки, доброчесності. Нормою в усіх навчальних закладах США є наявність Кодексів академічної доброчесності, які містять принципи, правила або ідеали, які визначають шляхетну поведінку в межах своєї спільноти, норми щодо недопущення проявів академічної нечесності в навчальній та науковій роботі. За даними дослідження 2016 р. проведеного в 172 державних і комунальних ВНЗ України III—IV рівня акредитації: *кодекси честі студента або його аналоги* було знайдено на сайтах 27 ВНЗ (що становить 15,5 % генеральної сукупності); *етичні кодекси викладача або його аналоги* — було знайдено на сайтах 19 ВНЗ (11 %); *етичні акти для різних категорій учасників академічної діяльності*, спільні для викладачів та студентів (загальні кодекси честі), — були у 6 ВНЗ; *акти з документованих процедур протидії плагіату* — були опубліковані на сайті окремим документом — у 26 ВНЗ; опубліковані на сайті як частина іншого документа — у 9 ВНЗ; згадувалися в розділі наукових видань у вимогах до публіка-

цій — у 18 ВНЗ; були лише за даними бази користувачів антиплагіатних програм — 11 ВНЗ; побіжно згадувалися — 39 ВНЗ; публічні згадки були відсутні — у 103 ВНЗ [5].

Тому нагальною потребою для нашої Академії є розроблення, в межах системи забезпечення якості освіти та освітньої діяльності, та впровадження Кодексу академічної доброчесності.

Джерела

1. Добко Т. Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії / Тарас Добко // Університетська автономія. — Київ: Дух і Літера, 2008. — С. 93–102.
2. Про академічну доброчесність та дослідника “України, яка не відбулася”. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/06/21/224841/>.
3. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Основні результати дослідження за проектом № 49169. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>.
4. Закон України “Про освіту” від 05.09. 2017 р. № 2145-VIII.
5. Аналітична довідка за результатами дослідження практик академічній доброчесності у вищих навчальних закладах України. — К.: Інститут освітньої аналітики МОН України, 2016. — 41 с.

ПРО АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Закон “Про освіту” визначає доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Закон виділяє академічну доброчесність науково-педагогічних представників, що передбачає дотримання законодавства про авторське право, надання достовірної інформації про власну педагогічну, наукову, творчу діяльність тощо. Водночас для здобувачів освіти вона передбачає самостійне виконання завдань, посилення на джерело інформації, ідей, дотримання законодавства про авторське право тощо. Отже, поняття наукової доброчесності існує на двох рівнях — у сфері навчання та наукових досліджень.

В. Сазик виокремлює такі складові академічної доброчесності як чесність (пошук істини й знання через інтелектуальну та особистісну чесність у процесі навчання, викладання й надання сервісів за дорученням адміністрації), довіру (заохочує вільний обмін ідеями, що сприяє реалізації наукових пошуків), справедливість (чіткі й прозорі очікування й практики підтримки справедливості у стосунках між студентом, викладачем, адміністративним персоналом), повагу (поцінування інтерактивної природи навчання й пізнання), відповідальність (посилює готовність індивідів й груп подавати приклад відповідальної поведінки, підтримує взаємоузгоджені стосунки, вживання заходів у разі їх недотримання), мужність (потрібна при переході від розмов до дій, відстоювання принципів в умовах тиску й труднощів) [4].

Особливого розголосу отримала проблема академічної доброчесності в науковій сфері. Було б помилкою обмежувати цю проблему соціальними та гуманітарними науками. Вона вплинула й на природничі та технічні науки, результативність пошуків у яких останнім часом знижується. Деякі автори взагалі вважають, що падіння рівня досліджень в технічних науках є наслідком катастрофи в соціальних та гуманітарних науках [2].

Також не слід сприймати проблемні питання академічної доброчесності як наслідок лише радянського періоду. Вони існували й за інших умов. Наведемо випадок із захистом магістерської дисертації відомим істориком Д. І. Багалієм у 1882 р. Його керівником був провідник українофілів В. Б. Антонович. Праця Д. Багалія “История Северской земли до конца XIV века” отримала схвальні відгуки. Але вже наступного року інший учень В. Антоновича А. І. Лінниченко звинуватив Д. Багалія, що його твір містить запозичення праць інших науковців без посилань. Д. Багалій визнав закиди на свою адресу. На думку О. П. Толочка, однією з причин цієї ситуації було те, що науковий керівник був зацікавлений у тому, щоб Д. Багалій якнайшвидше

отримав науковий ступінь й міг працювати у Харківському університеті. Це було зумовлено їх спільною належністю до “української партії” [6, с. 93, 95–97].

На думку деяких авторів, найбільш проблемним для української науки, освіти є те, що попередній тривалий період недоброчесності сформував неповажне ставлення до основ наукового знання, пошуку. Це відбувалося на тлі падіння загального рівня культури, вичавлення цінностей науки та освіти з інформаційного простору [2]. В основу досліджень за таких умов покладається не відомий шлях від емпірики. У поєднанні з емпірикою є теорія, яка надає повноцінну картину об’єкта, його сутності, базуючись на аналізі попередніх здобутків у науковій сфері [3]. Замість цього нині часто головними стають суб’єктивні чинники, наприклад, “мені так здається”, “я так вважаю” тощо [2].

Під час роботи над дисертацією це сприяє розвитку негативних явищ, зокрема, плагіату. Академічний плагіат — це оприлюднення наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства. Але академічна недоброчесність не обмежується плагіатом. Її елементами є, зокрема: фабрикація — спотворення результатів досліджень, посилок або інших даних, що стосуються освітнього процесу; фальсифікація — свідомо зміна чи модифікація наявних даних для підтвердження висновків дослідника; хабарництво — надання (отримання) учасником наукового (освітнього) процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна чи послуг з метою отримання неправомірної вигоди; академічний саботаж — учинення дій, які дають змогу отримувати академічну вигоду, зловживання становищем для примусу, тиску на колег та тих, хто вчиться [1].

У розвинутих країнах критерії оцінки складових академічної доброчесності перевіряються самим науковим середовищем. У науковому середовищі усі уважно слідкують один за іншим й до порушників принципу доброчесності можуть застосовуватись санкції [5; 7]. Такі перевірки викликають довіру інших середовищ. Але такий спосіб оцінки наукової діяльності дієвий за умови, коли наукове співтовариство та суспільство є сприйнятливими до цінностей та якостей наукового знання. Водночас щодо України деякі автори порівнюють науковий ступінь з феодальним титулом, відзначаючи, що доплати за ступінь, звання є чи не головною метою науковців [7].

Отже, академічна недоброчесність не обмежується плагіатом, а включає низку інших проявів та призводить до нерезультативності наукового пошуку й врешті невиконання наукою її соціальних функцій, зокрема культуротворчої. Дедалі більше наука працює сама на себе. Це стосується й впливу стратифікації в самій науці, яка часто стримує позитивний ефект наукових пошуків.

До причин поширення явища академічної недоброчесності слід віднести корпоратизацію науки, причому не в цілому наукового середовища, а окремих наукових колективів, які перетворюються на самодостатні організми, які до того ж знаходяться в процесі неефективного протистояння з іншими такими самими колективами. Наслідком цього стає відсутність обґрунтованої критичності, домінування ненаукових критеріїв оцінки. При цьому ненаукові спільноти мають обмежені можливості впливати на розвиток таких відносин.

Більше того, суспільство часто підтримує такий розвиток, продовжуючи фінансування науки без вимоги адекватного результату. Подеколи уряди намагаються втрутитися у ситуацію, але головним їх інструментом стає скорочення фінансування, що призводить не до вдосконалення наукових пошуків, а, навпаки, до загострення непотрібної боротьби за фінансові потоки.

Процеси сучасного реформування в українській науці слід оцінити неоднозначно. За останні роки задекларовано низку кроків, спрямованих на збільшення її потенціалу. До цього належать зростання автономії університетів, комерціалізація наукових досліджень, плани впровадження базового фінансування, створення контрольних та управлінських інституцій на засадах партнерства держави та громадськості. Деякі з цих кроків почали реалізовуватися. Але подальший прогрес стримує бюрократизація структур управління як сферою освіти й науки, так й самих університетів та науково-дослідних інститутів, збереження корупційних явищ.

Та й деякі принципи реформування мають подвійний вплив. Так, комерціалізація є шляхом руйнування бюрократизації, корпоратизації науки, але водночас вона стала причиною зниження наукового рівня багатьох фахових журналів, а також має наслідком зниження інтересу до фундаментальних досліджень. Але скорочення останніх через певний час негативно відобразиться на дослідженнях прикладних. Ще одним прикладом негативного впливу бюрократизму управлінських структур в умовах боротьби за результативність наукових досліджень є недооцінка вказаними структурами ваги міждисциплінарних досліджень.

Стратегічною лінією на підвищення рівня академічної доброчесності та вдосконалення сфери наукових досліджень в цілому є оздоровлення відносин в самому науковому середовищі, а також між наукою та суспільством через демократизацію наукових пошуків, розумну комерціалізацію, розширення (а не скорочення) кола суб'єктів наукових досліджень, дебюрократизацію структур управління сферою наукового пошуку. Також необхідне корегування окремих ідеологічних постулатів реформи, зокрема визнання ваги міждисциплінарних досліджень.

Джерела

1. Закон України “Про освіту” від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Кузнецов В. Источники и последствия псевдонаучного наводнения [Електронний ресурс] / В. Кузнецов, А. Грабович // Зеркало Недели. — 2017. — № 43–44. — Режим доступу: https://zn.ua/SCIENCE/istochniki-i-posledstviya-psevdonauchnogo-navodneniya-266524_.html.
3. Кузнецов В. Что такое истина в науке и философии? [Електронний ресурс] / В. Кузнецов, А. Грабович // Зеркало Недели. — 2018. — № 1. — Режим доступу: https://zn.ua/SCIENCE/chto-takoe-istina-v-nauke-i-filosofii-271940_.html.
4. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? [Електронний ресурс] / В. Сацик — Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsia-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishol-osviti>.
5. Сибирный А. Если не реформировать академическую науку сегодня, завтра будет поздно [Електронний ресурс] / А. Сибирный // Зеркало Недели. — 2016. — № 26. — Режим доступу: https://zn.ua/SCIENCE/esli-ne-reformiruem-akademicheskuyu-nauku-segodnya-zavtra-budet-pozdno-_.html.
6. Толочко О. П. Дві не зовсім академічні дискусії (І. А. Лінниченко, Д. І. Багалій, М. С. Грушевський) / О. П. Толочко // Український археографічний щорічник. — К., 1993. — Вип. 2. — С. 92–103.
7. Хазан Я. Ученые степени без спецсоветов [Електронний ресурс] / Я. Хазан // Зеркало Недели. — 2018. — № 2. — Режим доступу: https://zn.ua/SCIENCE/uchenye-stepeni-bez-specsovetov-272611_.html.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Академічна доброчесність — ознака і умова наукового прогресу, що характеризує так само й власне повноцінність наукової спільноти. Інститут авторства на твір — у площині інформаційних прав та інтересів людини й суспільства, порушення яких вочевидь є неприпустимим як у правовому (що на практиці не завжди є так), так і моральному сенсі.

Прагнення, як і формальне застереження, авторської першості й слави — спонука до пошуку та вдосконалення. На думку багатьох дослідників, саме “дух агону”, тобто змагальності, який панував у Стародавній Греції, став причиною цивілізаційного й культурного “грецького дива”, що було втілене у найвищих, принципово нових, набутках мистецтва, літератури й науки. Саме в ті часи набув поширення тренд фіксувати авторство того чи іншого твору, “опечатувати” його, що не є характерним для, скажімо, писемних пам’яток інших тогочасних держав Стародавнього світу, де твори зазвичай були анонімними або ж їх приписували тій чи іншій авторитетній особі [5, 137–138]. Публічна конкурентність не лише “знімала гальма з творчого потенціалу”, створюючи таким чином інтелектуальний прошарок суспільства, а й безпосередньо стимулювала розвиток і накопичення знань у різних, в тім числі науковій, сферах [3, 203].

Варто зауважити і те, що цінність авторства не завжди була абсолютною. Стосується це наразі насамперед суспільно-політичної сфери, де пріоритетною вартістю, скажімо у трансформаційних спонуках, є власне ідея, “завдання” якої стати “народною”, опанувати масами. Політичною практикою є й відоме використання анонімних творів, що виконують роль своєрідної інформаційної зброї, спрямованої проти опонентів, переважно — влади. Такі твори відомі від часів давнього Риму, коли перший з імператорів — Октавіан Август відчув спротив реформам у вигляді анонімних сатиричних памфлетів, які поширювала опозиція насамперед на підкорених землях. Не надто претендували на авторство, до прикладу, і середньовічні ваганти — мандрівні автори й виконавці творів, які часто були вільними ченцями, критично налаштованими до церковних устоїв. У наступні часи уміння уникати пильності цензора стало віртуозним мистецтвом: анонімні видання, вигадані адреси типографів та видавців, хитромудрі псевдоніми, неправдиві роки випуску та інші шляхи уникнення цензури — все це формувалось і набуло згодом своєї довершеності, коли, зауважує відомий дослідник Володимир Люблінський, дезінформація, до того ж умисна і ретельно продумана, використовувалася, що парадоксально, саме в ім’я інформації [6, 115]. До “анонімних” методів оприлюднення поглядів та ідей вдавалися і лідери Французької революції, протестуючи проти абсолютизму. Прикметна для нашої теми також історія відомої книги Олександра Радищева “Подорож із Петербурга до Москви”, яка, сповнена різкої критики кріпацтва, побачила світ 1789 року... анонімною [4]. Анонімними були й численні прокламації та брошури революційних, в тому числі й українських організацій, що стали головною пропагандистською зброєю проти російського

царизму початку ХХ століття. Вживані “безіменні” публікації й видання (інколи в них вказують неіснуючих насправді авторів) і в сучасній політиці, надто ж у часи суспільно-політичних загострень [1].

Анонімність публікації може бути і рушієм просування того чи іншого твору. До такого “маркетингового” ходу вдався, припускає наразі український дослідник Іван Франко, Мігель де Сервантес, який, намагаючись “розкрутити” книжку про Дон Кіхота, випустив анонімну брошуру, де йшлося про те, що твір про хороброго ідальго нібито є сатирою на високопоставлених осіб [2, 293].

Проблема справжнього авторства загострилася з розвитком інформаційного суспільства, коли інформація стала товаром (часто у прямому сенсі). Першість, право володіння твором (винаходом) “капіталізує” ім’я автора, приносить йому не лише моральне задоволення або знаність, а й цілком конкретний зиск, що трансформується у статус, посаду, матеріальну винагороду, а найчастіше і в те, і в інше. Разом з тим опубліковані тексти опинилися також і в центрі підвищеної уваги у нашому випадку наукових “опонентів”, які фактично є учасниками конкурентної боротьби за місце під науковим “сонцем”. Це, на наш погляд, має, як і кожне суспільне явище, свої плюси й мінуси. Боротьба за наукову добросовісність, поза сумнівом, сприяє відповідальнішій авторській діяльності, очищенню науки від неякісних досліджень, а зрештою і від недобросовісних дослідників. Водночас, як свідчить практика останніх років, боротьба з академічною недобросовісністю стає (а, можливо, й уже стала) своєрідною інформаційною технологією, яку використовують для можливого очорнення як науковців, так і наукових установ, для свідомого маніпулювання громадською думкою з метою досягнення тих чи інших цілей. Дати адекватну відповідь на цей аспект загальної проблеми, як і впоратися з власне академічною недобросовісністю, може лише саме наукове середовище.

Джерела

1. *Бондар Ю. В.* Дифамаційні видання як засіб політичної боротьби / Ю. В. Бондар // Наукові праці МАУП. — 2013. — № 3. — С. 22–28.
2. *Бондар Ю. В.* Друга видавнича. Зародження та розвиток видавничої справи у процесі суспільно-політичних трансформацій Середньовіччя і Нового часу: монографія / Ю. В. Бондар [за заг. ред. В. В. Різуна]. — Київ: ДП “Вид. дім “персонал”, 2017. — 528 с. — (Серія “Видавництво трансформацій”).
3. *Бондар Ю. В.* Перша інформаційна. Права видавництва: зародження та розвиток видавничої справи у процесі суспільно-політичних трансформацій Стародавнього світу: монографія / Ю. В. Бондар [за заг. ред. В. В. Різуна]. — Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2016. — 560. — (Серія “Видавничі трансформації”).
4. *Венниро Лаура М.* Александр Николаевич Радищев, правозвестник свободы (1749–1802) / Лаура М. Венниро // Вестник Европы. — 2009. — № 26–27. — С. 231–238.
5. *Зайцев А. И.* Культурный переворот в Древней Греции VIII–V вв. до н. э. / А. И. Зайцев; [под ред. проф. Э. Д. Фролова]. — Л.: Из-во ЛГУ, 1985. — 207 с.
6. *Люблинский В. С.* Книга в истории человеческого общения: сб. избранных книговедческих работ / В. С. Люблинский. — Москва: Книга, 1972. — 326 с.

ПОСТФІЛОСОФІЯ ЯК ЕНТРОПІЙНИЙ ВИМІР ІННОВАЦІЙНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ЧАС, ПРОСТІР, РОЗВИТОК

На сучасному етапі глобалізаційних змін та розвитку людської цивілізації стрімко зростає і наука, яка відрізняється всебічністю форм і методів пізнання світу. Як правило, об'єкти сучасної науки характеризуються системністю, комплексністю, а також нечіткістю власних меж. При цьому, дослідник не замикає межі об'єкта відповідного дослідження, а, навпаки, фокусує феноменальну свідомість в орбіту дослідження все більш широкого контексту. В силу цього, саме така наукова робота повинна мати методологічні конструкти інноваційного характеру в системі ентропії як теорії випадкових функцій (самовизначення, нелінійності, хаосу тощо). Тому і виникла природна необхідність поєднувати неймовірно потужний темп розвитку науки з етичними цінностями, оскільки в протилежному випадку відбудеться подальша розбалансованість світу людського життя і світу культури субстанційно природних речей як системного погляду на життєвий світ. Ні одна наукова, соціальна або технічна проблема не здатна маргінально (ізолювано, штучно) відкрити добродісні горизонти життєвого світу. Для цього потрібен *їх фундаментальний взаємозв'язок як гармонійна єдність Цілого в Суцільних Речах, що соціокультурно обумовлює міждисциплінарні дослідження.*

З огляду на це сьогодні нейробіологію можна ув'язати з людськими цінностями, які крім біологічних структур людського мозку беруть активну участь в її кібербезпеченні. Саме космічна фрактальність є модальністю мікрокосму та макрокосму людини. В якості прикладу можна привести бесіду французького нейробіолога Ж. П. Шанж'є з П. Рікером. [1, 36].

Це є початком довготривалого фундаментального шляху постфілософії як пошуку нейробіологічного знання істини в соціальних реаліях, а саме: ціннісно-сміслових орієнтирів у життєвому світі. Саме така активізація різних ділянок мозку в її “неореному полі” розширює новий епістемологічний простір (територію, сектор, сегмент). Тому сьогодні тема складності перестає бути прерогативою природничо-наукових та соціальних досліджень складних, аутопоетичних систем [2, 21]. Під новою “дослідницькою парасолькою” з'являється можливість зрощення принципово нових концептів як вияв прозорості, інформопластичності, геніальної простоти тощо.

Ще з античних часів Аристотель говорив, що людина не просто потребує життя, оскільки життя людину цікавить як місце для її цінностей. Адже з філософії як пошуку істини і розпочалася дійсна інтелектуальна історія демократизації суспільства у Стародавній Греції. Хто як не філософи не за формальними регаліями, а за велінням розуму серця здатні системно обґрунтувати тісний зв'язок між свободою і культурою у сучасному цивілізаційному поступі? Ось чому саме сьогодні філософія і філософи дуже потрібні суспільству, виходячи із наявного буття та здійснюючи про-

рив у майбутнє, оскільки законний капітал мудрості такої постфілософії на тлі сучасних докорінних світових змін та зрушень надає людині інтелектуально-духовну перспективу як всебічності людського існування. Саме така людина рано чи пізно, проходячи через повсякденні циклічні хвилі побуту, звертається до життєвого смислу буття, чим і проявляє ознаки народної та академічної мудрості.

Проте, сьогодні дедалі більше виявляється людський суцільний розрив, що пронизує інформаційно-технологічну цивілізацію як відшарування та ізолювання науки та техніки від гуманістичних зв'язків та намірів як субстанційного духу доброчемності, достовірності, добромисності в синонімічному її ряді.

Таким чином, ми маємо виборювати свої власні ціннісно-сміслові пріоритети як дух сивої давнини (законний капітал мудрості). Для цього потрібно всебічно розробляти фундаментальні критерії життєвого світу на підставі якості переосмислення тієї чи іншої філософії в єдиній, автономній, скоординованій системі природничо-наукових, релігійних, технічних, соціогуманітарних знань. Саме такий *законний капітал мудрості особи, держави та суспільства як пошук панацеї є сучасно новим поворотним етапом у небайдуже майбутнє.*

Джерела

1. *Changeux J.-P.* Ce qui nous fait penser / J.-P. Changeux, P. Ricoeur. — Paris. O. Jacob, 1998.
2. *Богатая Л. Н.* Гуманитарная сложность в контексте ближайших категориальных понятий / Л. Н. Богатая // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія, Філософія. Політологія. — Вип. 10. — 2015.

О. М. МАКАРЕНКО

д-р мед. н., проф., Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

П. І. ПЕТРОВ

аспірант, Інститут продовольчих ресурсів НААН України, м. Київ

А. С. ФЕСІЧ

здобувач

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ ВІКОВИМИ СПЕЦІАЛІСТАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗРУШЕНЬ

З метою оцінки наукової діяльності та розуміння мотивації самих науковців, протягом багатьох років формувалися різноманітні класифікації типів вчених. Так,

А. Пуанкаре поділяв вчених на “аналітиків” (логіків) і “геометрів” (інтуїтивістів) [1], В. Освальд — на “класиків” і “романтиків” [2], а Л. Д. Ландау склав класифікацію відомих вчених-фізиків за п’ятибальною логарифмічною шкалою [3]. Психолог Ганс Сельє виділяв наступні типи вчених: “Діячі”, “Думателі”, “Відчувателі” [4]. Хоча такі класифікації мають емпіричний характер та доволі абстрактні, але їх можна використовувати в якості інструмента при роботі з персоналом науково-дослідних установ.

На сьогоднішній день, проводяться широкомасштабні та міжнародні дослідження потреб та мотивації науковців. Так, відповідно до результатів міжнародного проекту “Careers of Doctorate Holders”, який щорічно з 2010 року, проводить опитування докторів і кандидатів з 25 країн, що представляють галузі природничих та технічних наук, головні мотиви для вчених — творчість і самореалізація, а не заробіток. Виявилося, що найбільшу мотивацію у науковців викликає с “творчий та інноваційний характер праці” (83 % опитаних) та “власний дослідницький інтерес” (55 %). В той же час, такий мотив, як “зарплати, премії та надбавки” вказало всього 4 % опитаних. Серед інших причин був мотив служіння суспільству — в Іспанії його обирали 47 % опитаних, а в Бельгії — 32 % [5].

Також, “незадоволеність фінансуванням”, як мотив змінити країну або роботу, характеризується як питання неперсональних амбіцій, а можливостей досягти наукового результату — високий дохід та хороше фінансове забезпечення проектів позбавляють від потреби в додатковому заробітку. Таким чином, автори дослідження роблять висновок, що вчених в першу чергу мотивують зовсім не економічні стимули. Стимулювати наукову працю потрібно не тільки грошовими виплатами, а й створенням умов, при яких розкривається потенціал людини і підтримується її ентузіазм [5].

В той же час, результати онлайн-опитування 12 тисяч молодих вчених, головним чином з США, організованому журналом Nature, показало, що 65 % опитуваних задумувалися про те, щоб піти з науки, 32 % відзначили, що їх оцінюють лише за кількістю опублікованих робіт, а найбільшими проблемами молодих вчених опитувані

назвали “боротьбу за фінансування”, відсутність балансу між роботою та особистим життям і залежність професійного зростання від числа публікацій.

Також, опитування показало, що 18 % опитуваних працюють 60–70 годин на тиждень, 19 % — більше 70 і лише 8 % — менше 40 годин [6].

Дослідження клінічного психолога Б. Ейдасон, в якому приймали участь 40 більш досвідчених вчених (від 28 до 65 років) показало, що досліджувані характеризувалися пристрасстю до самореалізації в інтелектуальній діяльності, емоційним контролем та сильною емоційною стриманістю, низьким рівнем тривожності. Також, незважаючи на значну неоднорідність вибірки, кожен з досліджених мав визначні інтелектуальні здібності, і ця риса проявлялась у ранньому віці; майже кожен вчений пережив період ізоляції, спричинений власним бажанням, або фізичними та психологічними обставинами, і в цей період вони спрямовували свою увагу на самопізнання, розширення своїх здібностей, навчилися або при звичаїлися почуватися зручно на самоті; майже половина вчених були відлучені від батька, батько загинув, працював віддалено від дому, або був не соціальним по відношенню до своєї дитини; на певному етапі життя більшість досліджених покинула свою сім'ю заради навчання, і підтримували зв'язок з сім'єю дуже слабо, а деякі повністю відмовилися від спілкування з сім'єю. Також, соціальний досвід досліджуваних повністю спростував міф про обов'язковий вплив “уважного вчителя”, як стимулу для виявлення інтересу до наукової діяльності [7].

Нарешті, особливостями психологічних аспектів наукової роботи науковців старшого віку пов'язані в першу чергу з тим, що постійні навантаження ЦНС в процесі інтенсивної наукової діяльності протягом багатьох років сприяє протекторній дії проти патологічної дезорганізації синаптичної щільності в окремих клітинних структурах головного мозку науковців. Відповідно до досліджень Р. Террі та Р. Кацмана [8], зменшення синаптичної щільності до 60 % від максимальної, може призвести до симптомів слабоумства (тобто порогової лінії деменції). Втручання, яке сповільнює швидкість дезорганізації синаптичних зв'язків з віком, характерне для повільного старіння, що можна співвіднести з активною науковою діяльністю протягом життя, збереже синаптичну щільність вище порогового рівня деменції у віці понад 150 років (рис. 1). Той, хто має нормальний запас і нормальний рівень синаптичних втрат з віком (тобто нормальне старіння), перевищить порогову лінію деменції (у віці до 130 років) [8].

Виконавча когнітивна функція передбачає прийняття рішень, вирішення проблем, планування та послідовність відповідей, багатозадачності, а також особливо важлива для нових завдань. Кожна з цих областей виконавчої когнітивної функції знижується з віком. Було встановлено, що продуктивність в тестах, які є новими, складними або тимчасовими, а також формування понять, абстракція та психічна гнучкість неухильно знижується з віком [9]. Це особливо важливо враховувати в умовах сучасного використання багатьох інформаційних технологій, які або не можуть, або не бажають використовувати в роботі вчені похилого або старечого віку.

В той же час, когнітивне тренування призвело до покращення пізнавальних здібностей, специфічних до навчених здібностей, і ці поліпшення зберігалися протягом 5 років після початку тренувань. Група досліджених літніх людей, яка здійснювала такі тренування, мала менше зниження функціональності протягом 5 років, за результатами відзначення здатності виконувати інструментальні функції щоденного життя [10].

Важливо розуміти особливості як змінюється пізнання з віком з урахуванням зростання частини населення похилого віку та важливості пізнання підтримки функціональної незалежності та ефективного спілкування науковців з іншими особами (персонами). Найважливішими змінами є зниження пізнавальних можливостей, які

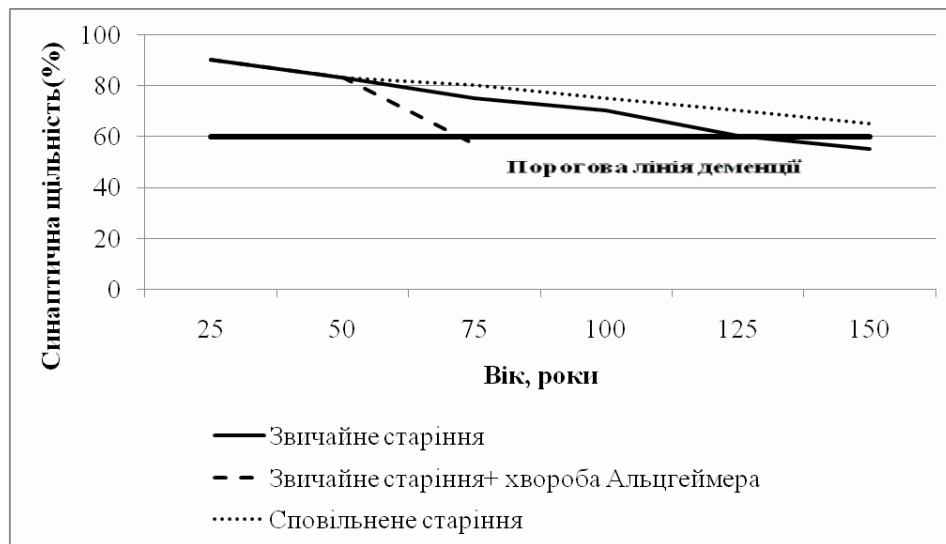

Рис. 1. Графік зменшення синаптичної щільності за різних типів старіння людини, модифіковано з [8]

вимагають швидкої обробки або перетворення інформації для прийняття рішень, включаючи показники швидкості обробки, роботи пам'яті та виконавчої пізнавальної функції, в той час, як кумулятивні знання та навички досвіду добре підтримуються у похилому віці. Вікові захворювання прискорюють темп дисфункції нейронів, втрати нейронів і когнітивний спад, але в той же час, існує багато доказів того, що здоровий спосіб життя, насичена інтелектуальна діяльність вчених протягом багатьох років може зменшити швидкість когнітивного зниження, спричинену старінням, і сприяти затримці появи когнітивних симптомів в умовах захворювань пов'язаних з віком. Ці фактори здорового способу життя можуть включати в себе також фізичну активність, розумові стимуляції, уникнення надмірного впливу нейротоксинів (наприклад, алкоголю), лікування депресії та боротьбу із стресом, а також контроль за загальними захворюваннями, такими як гіпертонія, діабет.

Джерела

1. Пуанкаре А. О науке. — М.: Наука, 1990. — 736 с.
2. Ostwald W. Grosse Manner, Leipzig: Akademische Verlagsgesellschaftm. b. H., 1910, s. 371
3. Бессараб М. Я. Так говорил Ландау. — М., Физматлит, 2003. — 128 с.
4. Ганс Селье От мечты к открытию: как стать ученым. — М.: "Прогресс", 1987. — С. 35–43.
5. Shmatko N., Volkova G. Service or Devotion? Motivation Patterns of Russian Researchers // Форсайт. — 2017. — Т. 11. — №. 2. — С. 54–66.
6. Powell Kendall Hard work, little reward: *Nature* readers reveal working hours and research challenges // *Nature*. — 04 November 2016. doi:10.1038/nature.2016.20933
7. "Scientists and their psychological world" by Bernice T. Eiduson, *Engineering and Science*. — P. 22–30
8. Terry R. D., Katzman R. Life span and synapses: will there be a primary senile dementia? // *Neurobiology of aging*. — 2001. — Т. 22. — №. 3. — С. 347–348.
9. Lezak M D, Howieson D B, Bigler E D, Tranel D. New York, NY: Neuropsychological Assessment. 5th ed. — Oxford University Press, 2012.
10. Willis SL, Tennstedt SL, Marsiske M, Ball K, Elias J, Koepke KM, Morris JN, Rebok GW, Unverzagt FW, Stoddard AM, Wright E. Long-term effects of cognitive training on everyday functional outcomes in older adults // *Jama*. — 2006. — Т. 296. — №. 23. — С. 2805–2814.

ЯК ТВОРИТЬСЯ НАУКА ВЗАГАЛІ І “СВОЯ НАУКА” ЗОКРЕМА: РОЗМИСЛИ ТА ПОРАДИ МОЛОДИМ

*“Який же ти вчений, якщо не вніс
у науковий обіг жодної нової ідеї, концепції,
теорії, або ж, зрештою, — поняття і концепту?!”*
Гваттарі В., Дельоз Ж. [11, с. 118]

За п'ять десятиліть самотаранної роботи на предметних “ділянках” кількох політичних наук, в кількох осередках університетської педагогіки та тривалої діяльності в політико-експертній галузі політичної сфери я заробив собі такий статус наукотворця, який дозволяє мені поділитися досвідом загального наукотворення й творення суто “своєї науки”. Під останньою маю на увазі 1) *політичну етнологію* (створену за радянських часів з кінця 1960-х до кінця 1980-х років), 2) *політичну сферологію* (розпочату у другій половині 1980-х, перервану в середині 1990-х й успішно нині продовжену кількома учнями й адептами), зрештою, 3) *політичну крাতологію* (розпочату всередині 1990-х років, яка ще й досі перебуває в роботі). У цьому місці я не даватиму точні посилання на енциклопедичні видання, фахові виступи, інші джерела та оказії, — в усіх таких, що засвідчено той мій досвід, — у хронології років відповідних ексклюзивних відгуків про мене лише назву моїх незаангажованих аксіологів і біографів: це — Рудольф Ітс, Олександр Яковлев і Олександр Замалєєв (СРСР) (1982–1989 рр.), Леонід Кучма, Микола Жулинський та Іван Курас (1992–1995 рр.) Ніколає Гудя (Румунія) і Карен Фог (Бельгія) (2000 р.), Аркадій Жуковський (Франція) (2002 р.), Леонід Шкляр (2005 р.), Федір Медвідь (2006 р.), Валерій Бебик (2009 р.), Микола Недюха (2011 р.), Ольга Бабкіна (2012 р.), Олег Рудакевич (2014 р.) та Віктор Андрущенко (2017 р.). За якихось тридцять п'ять років заробити від знаних — вітчизняних і зарубіжних — учених колег подібний науково-аксіологічний мемуарій, — не інакше, як подарунок долі! Усім їм уклінно висловлюю сердечну подяку та — ще з більшою звитягою — беруся за не досить схвальну у нас справу письмовим чином і в сповідальному тоні говорити про істинні засади наукотворення та про “досвід творення суто своєї науки”.

Однак, запевняю: мета ж моя — не “партикулярна”, а всезагальна та гаряче актуальна. Як у великого Й.-В. Гьоте: “...Про істинне слід говорити й говорити безупинно, бо ж навколо нас знову й знову проповідується помилкове та на додаток — не окремими людьми, а масами. В газетах і в енциклопедіях, у школах і в університетах помилкове лежить на поверхні, ... і на його боці — більшість” [24, с. 270]. Сказано це майже двісті років тому (грудень 1828 р.), а я ще позавчора, готуючи цей виступ, умовно кажучи, тремтів перед аналогічною констатацією...

Взагалі-то я мав би розпочати з аплікацій теми до матерії нормативного типу. Наприклад, таких, як-от: а) що то є за сучасних умов “наука взагалі”, як вона твориться та чи потрібна вона сучасному суспільству? б) із якої загальнотипової групи наук є суто ім'ярек “своя наука”? в) в чому полягає специфіка творення цієї “при-

ватної” науки суто за сучасних умов та, зрештою, г) кому/чому вона має служити, мінімум, посприяти комусь в чомусь та ще й в загальносмысловому вимірі? І т. п. На увесь даний “запитальний масив неясностей” у подальшому я, можливо, викладу щось врозумливе, а в цьому місці аплікуюсь суто до “своїх наук”. Усі три вони — з однотипової *групи об’єкт-предметних наук* (яким я тридцять років тому дав іншу назву — “сферологічні” [4, с. 72]), що виникають/створяться в концепції якоїсь із суспільних сфер та діють “під патронатом” загальносоціологічної світової науки “політології”. В них — подвійне призначення, — 1) *політико-кратологічне* (коли їхні ідеї, концепції, теорії впроваджуються в соціумо-державотворчі проекти правлячого країною політикуму) та 2) *науково-дидактичне* (коли ті ж само ідеї, концепції, теорії “переплавляються” на світоглядно-пізнавальні конструкти й ціннісні орієнтації для студіюючої молоді) [17, с. 79]. Повний цикл означеної праксеологіки пройшла/проходить лише *політична етнологія*: з 1992 року я її читаю в київських університетах педагогічному і харчових технологій, в НАДУ при Президентові України та МАУП, а також короткими лекційними циклами — в університетах Брашова (Румунія), Чернівців та Ужгорода. Інші дві — *політична сферологія* і *політична кратологія* — з 1995 року й донині мають аплікацію в ситуаціях підготовки в деяких інстанціях Послань Президента до Парламенту й народу, в колізіях апробації законопроектів у структурах Верховної Ради України, а в міністерствах і відомствах — в колізіях напруги зі стандартизації понятійно-термінологічної мови поточного документообігу.

Приступимось до праксеологеми “практичного творення корпусу науки”. У фундаменті будь-якої науки лежить адекватна її об’єкт-предметному полю змістовно-символічна *епістема*. Що ж то є таке взагалі?..

Давньоеллінський термін *episteme* означає нечітке, розпливчате знання. До понятійної мови постгегельянської філософії середини ХІХ ст. термін залучив шотландський філософ Дж. Ф. Фер’є (книга “Основи метафізики”, 1854 р.). К. Марксу й Ф. Енгельсу видалася “наївною” манера Фер’є поділу тогочасної філософії на а) *онтологічне* (таке знання, яке адекватно істині та реальності відтворює світ) та б) *епістемологічне* (таке знання, яке є розпливчастим та смутно й непевно відображає світ). Фер’є “підплатив” їм уподібненням “теорії пролетарської революції” (із “Маніфесту Комуністичної партії”, 1848 р.) “епістемній розмазаності бачення всієї майбутньої історії”. Ця “тиха полеміка” негативно резонувала аж до другої половини ХХ ст., дещо затуманено відобразившись у відомій праці Мішеля Фуко “Археологія гуманітарних наук” (1961 р.) та навіть у радянському академічному Філософському словнику 1983 року. Солідну частку ясності у трактуванні поняття вніс колективний підручник “Політична епістемологія” дніпропетровської групи О. С. Токовенка [23].

Отже, *епістемою* можна назвати словесно нечітку й ідеально нерозчленовану суміш людських мрій та уявлень, узагальнень і презумувань, проективно-фантазійних та цивілізаційно розмитих поглядів людей на предметний світ і своє місце в ньому. Із будь-якої епістемної суміші різноманітних матерій (особливо ж соціально-гуманітарного характеру) один саєнтологічний експерт, який акцентно націлюється на створення якоїсь та комусь потрібної науки, відкрystalізовує 1) групи ідей, із них — 2) групи концепцій, а з останньої — 3) групи теорій. Другий же “спец” сам собі створює епістемні суміші, сам же й акцентно та *для себе* виокремлює вказані групи ідей, концепцій і теорій, — бо ж він і є той вчений-новатор, творець “своєї науки”.

Таким, стихійним чином ми вийшли на відкрystalізацію двох категорій вчених: *перша категорія* — це енциклопедично освічені, полісемічно грамотні люди, але — люди-носії чужих ідей, концепцій і теорій; *друга категорія* — творці нових та саме своїх ідей, концепцій і теорій. У світовому наукознавстві здавна (ще з легкої руки І.

Гердера кінця XVIII ст.) прийнято вважати, що у всезнанні та, зокрема, в концепціях, теоріях і науках *основною творчою одиницею є ідея*. А тому першу категорію вчених (носіїв чужих ідей) наш сучасник Дж. Норткот називає “ерудитами”, а другу — “людьми, які фонтанують нові ідеї” [14]. З’ясувалося, що задовго до нього, ще всередині XVII ст. раціоналіст Рене Декарт по першій категорії вчених відносив “багатих/бідних знавців чужих ідей”, а до другої — “творців нових, раніше незнаних ідей”. Найсутніше, уточняв він, — “лише вони здатні творити й нові науки” [13, с. 201].

Мені дуже приємно констатувати, що в кадрі останнього десятиліття мого життя п’ятеро знаних сучасників (явно не погоджуючи між собою погляди й оцінки та маючи на увазі, головню, мою “політичну етнологію”) в одній ментальній тональності віднесли мене до категорії “творчих вчених” і “засновника нової науки”. У хронологічному порядку номінації — це М. П. Недюха (2011 р. [18, с. 186–189]), О. В. Бабкіна (2012 р. [1, с. 91]), В. М. Бебик (2012 р. [3, с. 323–325]), О. М. Рудакевич (2014 р. [20, с. 109–111]) та Я. Я. Білейчук (2017 р. [17, с. 78–80]). Висловлюю їм вдячність за це та, усвідомлюючи відповідальність за подібну атестацію, берусь її послідовно та “точковим чином” доводити.

Розгорну деякі розмисли над кількома ситуативами, в які колізійно та обов’язково потрапляють епістема й концепт. *Першим* виявився *ситуатив теоретичний*. Постає запитання: де у корпусі будь-якої науки перебуває концепт та в якій ролі? У книзі 1988 року [4, с. 69] я висунув презумову: у фундаменті будь-якої науки перебуває *епістема* — в ролі загальнозначимісної підстави для успішного пізнання світу, а *концепт* (з його ідеями, концепціями й теоріями) слугує їй своєрідним засобом і реалізатором актів пізнання світу.

Слідом за тим самонакидується й другий *ситуатив* — *праксеологічний*. Взаємодії між епістемою і будь-якою зі ступенів концепту на практиці (наприклад, при демократичній зміні очільників політичних влад) мають відбуватись в рамках і одної наукової тональності, і одного владно-кратологічного типу. Аби ж потім не доводилося займатися “латанням” Конституції та кореляціями Доктрини внутрішньої й зовнішньої політики, шукати дедалі нові способи клеважу (англ. *cleavage* — “клеїти” розколи, розмежування), тобто зайнятися “склеюванням стояків” раніше цілісного механізму владарювання суспільними справами країни. Справжню політико-кратологічну наступність при цьому можна досягти лише тоді (тут злегка перефразуюмо С. Є. Леца), “коли влада переходить не з рук в руки, а передається від голови до голови” [16, с. 358].

Третій, політично важливий та світоглядний ситуатив виявився особливим, — тим, що він вперше проявився та досі “вперто апробується” на моїй творчій долі та ще й на концептуальному полі *моєї нової науки, політичної етнології*. Кілька нюансів з історії питання... Одна з її новел — варіанти ситуаційного впливу політичної сфери на сусідні сфери та, зокрема, на етноісторичну сферу, за умов чого її (політичної сфери) ролі можуть фактично виявлятися або авторитарно-впливовими, або ж демократично-консолідуючими. Ось і перша її позитивна апробація: цю каденцію О. М. Яковлев (який “відповідав за всю науку” в СРСР) у червні 1988 року оцінив у якості “грандіозного відкриття...”, додавши: “Якби воно з’явилося раніше на кілька років, — не було б потреби у цій галасливій перебудові” [17, с. 78].

Друга позитивна ілюстрація ситуативу відбулася в перші ж місяці розвитку суверенної України. Тоді два її лідери — Прем’єр Л. Д. Кучма та гуманітарний віцепрем’єр М. Г. Жулинський (у листопаді 1992 р.) схвалили мою “народознавчу науку”, звеліли “влити” її позитиви в теоретико-кратологічний корпус тих само політичної й етноісторичної сфер. (Саме тоді мене й було призначено “радником Уряду з етніч-

них питань” [17, с. 79].) Через три роки (у вересні 1995 р.) наступний гуманітарний віце-прем’єр І. Ф. Курас теж схвалив саму “нову науку”, водночас зазначивши, що я результативно працюю над цілим ворохом проблем, які паралельно вирішує “його інститут” [7, с. 269].

Невдовзі стала давати про себе знати й негативна заковика. З півроку потому я поцікавився, саме якими аналогічними проблемами займається Інститут політичних й етнонаціональних досліджень НАНУ (тепер — імені І. Ф. Кураса). З’ясувалося, що вони, здебільшого, займаються етнодемографічними й етноміграційними питаннями та проблемою національних меншин “взагалі”. Найдивнішим для мене стало те, що уся ця мішанина у них називається “практичною етнополітикою” та “науковою етнополітологією”. Коли ж я спробував з’ясувати теоретико-політологічний зміст цих двох термінів, отримав дивну відповідь: “Жодних відмінностей між вашими “наукою” і “теорією” ми не бачимо, у нас вони позначені *одним поняттям* — “*етнополітологія*”. До речі, цими днями нашу позицію зафіксували в новому Положенні ВАКУ, так що, напевно, й уся країна таким чином міркуватиме й вчинятиме в етнополітичній науці і практиці”.

Промайнули роки, і я з гіркотою упевнився, що так воно й сталося: у багатьох вузах етнологічні дисципліни пов’язуються не з наукою, а з однією з теорій — з етнополітологією. Зокрема, так воно діється і в МАУПі, де я з 1992 року викладаю науку політичної етнології, а керівники Академії та особливо “плановики” навчального процесу з року в рік вперто називають її “етнополітологією”. Недарма колись було речено: страхиття старовини іноді сильніші новел поточного дня...

Однак, повернемося до теорії питання. Ми підійшли до формулювання певно логічної схеми: у фундаменті — *епістема*, справа ідеї, концепції і теорії “обрамлює” *концепт*, а зліва їх консолідує *поняття*. Усю схему, природно, увінчує *наука*. При обговоренні цієї схеми молоді вчені іноді запитують, а чи не можна, мовляв, замінити “стабілізатора зліва” (тобто поняття) іншим конструктом? На допомогу приходить суворий діалектик Гегель: роль понять є не замінимою! — “і лише те, що чітко викарбовано в поняттях, — лише те стає зрозумілим і придатним для того, щоб бути вивченим усіма, стати надбанням кожного” [12, с. 7].

У цьому зв’язку та попри широко поширеній практиці (у світі й у нас) підкреслимо: жодного з трьох названих вище концептів, — ідеї, концепції і теорії, — в епістемно й понятійно ізольованому порядку не можна возводити в ранг науки, — науковий зміст цих понять підміняти “гіпотезами” неприпустимо. Хіба не засмучують такі номінітети, як-от: “наука ідеї політичної арифметики” У. Петті (1683 р.); “Практична наука національної ідеї” (імені автора не назву); “Концепція всезагальної науки економіки” С. Самуельсона (1957 р.); “Наука теоретичної й практичної етнополітики” (імені теж не назву). Ці назви не просто некоректні за понятійною формою, — вони радше неадекватні з точки зору епістемного змісту та цілісності корпусу відповідних наук (Петті й Самуельсона під сумнів не ставимо, але не виключаємо словесних недоліків у перекладах їхніх праць).

Отже, як видно, я пройшовся по назвах лише словесним алюром. А ось як “за суттю” та понятійною мовою зреагували колись видатні люди у непересічних прецедентах. Один з них пов’язаний з іменем видатного нашого земляка, волинянина (але — французького вченого!) М. Я. Острогорського, який ще наприкінці ХІХ ст. щаблями означеного концепту створив *політико-партнологічну науку*. Повернувшись на батьківщину 1905 року, він продовжував працювати і в духовній, і в політичній сферах, — зокрема, будучи кадетським депутатом царської Думи і радником Уряду В. І. Леніна перших років радянської влади. 1918 року він задумав перевидати

в російському перекладі свою книгу 1898 року (в якій викладено епістемний корпус названої його науки). Дізнавшись про це, А. В. Луначарський запропонував йому у передмові перекладу зазначити: мовляв, названа “авторська наука базована на ідеї Леніна 1895 року про “партію нового типу”. У цьому теоретико-історіологічному контексті пізніше П. Б. Струве згадував: “Послухавши пораду, до того тихий Мойсей левовим риком відповів: “На крилах навіть найгеніальнішої ідеї не можна покласти корпус найнімецьнішої науки, не пройшовши ступені кількох концепцій та багатьох супутніх теорій...” [21, с. 169].

Другий прецедент пов’язано з іменем А. Ейнштейна. 1947 року іспанський студент запитав у нього, коли ж він “назве свою спеціальну теорію відносності спеціальною фізичною наукою”, на що дістав відповідь: “Жодну, навіть найскладнішу теорію, не можна примушувати стати наукою... Теорія і наука — різні якісні ступені пізнання світу”.

Новаторство в науці мені часом вдається сполучати зі створенням нових концепцій і теорій, введенням до наукового вжитку нових понять і методів. Звичним став перехід від одної новели до іншої, продовжуючи, так би мовити, “експлуатувати” винайдену колись багату на ідеї та на інші новотворчі генези новелу. Затим рушаю у пошуки нової епістемної ніші. На сьогодні політолого-етнологічна епістема уявляється дещо спустошеною.

Деякими новими гранями часом висвічується *політико-сферологічна епістема*. У короткому епізоді уже говорилося про те, що ще всередині 1990-х років я від неї на певний час відійшов, — аж поки мої учні й адепти не розвинули її на своє бачення. На даний момент мені хочеться підвести ризик під тим, що міцно та “під себе” мною зроблено і поки що не потребує “ревізії”. Зокрема, (1) ще за радянських часів було дано робочу дефініцію поняттю “сфера суспільного життя”; (2) понятійно “розведено” “сфера життя” і “галузь життєдіяльності”; (3) визначено першорозрядну групу “основних сфер суспільного життя” (їх виявилось п’ять одиниць); (4) встановлено логіку розміщення отих п’яти сфер у кореляції з локусом буття політичної і етноісторичної сфер; (5) презумовано два варіанти розташування політичної сфери у міжсферному просторі, за умов чого прозоро самовимальовуються дві ролі політичної сфери, — авторитарна й консолідаційна [9, с. 647–648].

За умов мого довготривалого мовчання на означеному концептуальному полі, — за увесь цей час теоретико-сферологічна проблема, як то кажуть, “не пустувала”. В 2005–2011 рр. публічно-іміджеву “ділянку” політико-сферної теми, — спочатку в індивідуальному порядку, — досить успішно “оброблював” О. А. Третяк, зтім, підсумувавши свій доробок уже в групі з О. С. Токовенком і В. І. Пашенком, 2011 року ними було підготовлено підручник “Політична епістемологія” [23]. Другу декаду років ХХІ ст. на суто теоретико-методологічній “ділянці” теми — за мого консультування — успішно працює В. М. Тімашова, яка щойно (2017 р.) випустила у світ змістовну монографію [22].

Спостерігаючи за поведінковою метушнею та моделлю мислення “без руля і вітрил” деяких молодих учених та особливо спічрайтерських апаратчиків із центральних органів влади, ловлю себе на думці: їм, напевно, ніколи або ж не до снаги читати класиків... Їм та особливо докторським науковцям я гаряче рекомендую замислитись над позицією відомого класика із глибин першої половини ХІІ ст. Оттона Фрейзінгенського: “...справа мудреця полягає не в тому, щоб крутитися подібно до круглого колеса, а в тому, щоб утвердитися у стабільному стані, отримавши під собою тверду опору, подібну до квадратного тіла” [2, с. 178]. Ця думка підказала мені цілу низку “квадратних моделей” наукотворення. Поділюся бодай трьома з них.

Ще за радянських часів (на рубежі 70-х і 80-х років) я нашттовхнувся на свою модель *саєнтологічного квадрата* (СК), немов автентично призначеного завданню зі створення нової науки. За тридцять п'ять років (починаючи з 1982 р.) не менше десяти років текстовим чином торкався його, щоразу відточуючи грані можливого концептуального прочитування “суто для себе” саме молодим вченим. Як гадається, найбільш чітко концепція СК “лягла на папір” в енциклопедичних виданнях 2014 р. [8, с. 178] та 2017 року [17, с. 78]. Там і там “стовпці” СК немов адресовано конкретній науці та мають наступні латералії. Зокрема, такі: (1) об'єкт дослідження — предмет аналізу; (2) основний закон науки — сукупність законів/закономірностей, які дана наука вивчає та відкриває на своєму концептуальному полі; (3) понятійно-категорійний апарат — термінологічна мова даної науки; (4) основний метод даної науки — її теоретико-методологічний інструментарій дослідження свого об'єкт-предметного поля.

Держайте, молоді! М. Вебер говорив, що навіть в “найнаукотворчій” Німеччині, — навіть там нова наука являється на світ не частіше, ніж через п'ятдесят років. У суверенній Україні, виходить, уже сплинула половина терміну...

Повернусь до своєї лабораторії часів утвердження першої моделі політико-державної Незалежності України. Уже під середину 1990-х років для мене дедалі більш невідв'язними, гносеологічно настирними ставали менеджментські, управлінські, державознавчі, партологічні та політико-кратологічні проблеми. Підсумовуючи зо два десятка подібних проблем та впорядкувавши їх на епістемній основі наприкінці 1999 року, у малоформатній монографії свою нову науку поіменував “політичною кратологією” [6, с. 144]. Я, так би мовити, “посадив” її на “політико-кратологічному квадраті” (ПКК), чий латералії збереглися й досі. Це — (1) правління — (2) управління — (3) адміністрування — (4) регулювання. При причитуванні політологом змісту латералій квадрата та “силових впливів” між ними хотів би вірити, що тут легко вгадуються концептуальні новели: (1) як і має бути, в країні діють не три, а чотири гілки політичної влади; (2) автор не змішує “правління” й “управління” як окремішні гілки влади; (3) автор не сприймає “живого” у нас явища — ототожнення “поділу політичних влад” і “розподілу їх політичних повноважень”; зрештою, 4) “за спинами” усіх чотирьох матерій автор радить бачити “пильнуючий феномен права”.

Після прийняття влітку 1996 року Конституції, працюючи в колах вказаного вище експертного середовища, я дедалі частіше нашттовхувався на “нових політиків зі спадковими старосистемними хворобами”, для багатьох з яких лаокооновою закономірною було запитання (в ефір і для себе): Якою має бути за нових, незалежницьких умов діалогія “*політична держава — політична партія влади*”? І я захопився цим запитанням, — не у світоглядному сенсі, а в сенсі розподілу уваги і переакцентуації орієнтирів у своїй науково-дослідницькій роботі. На допомогу знову з'явився “квадратний образ” думки Оттона Фрейзінгенського. Розпливчасті контури закону “Про політичні партії та громадські організації” (від 5 квітня 2001 року), — немов “у режимі від противного”, — зімпульсували мені фігуру “*партологічного квадрата*” (ПК) [10, с. 280].

Восени 2001 року разом з двома учнями-адептами проаналізували згаданий Закон та книгу М. Я. Острогорського [19], у підсумку чого під поріг “помаранчевої революції” я сформулював — для себе й для них — отой квадрат. І — на диво й на безпрецедент! — мій теоретичний винахід став матеріалізуватися. Та ще й в досить очевидній формі: (1) обидва молоді колеги за мого консультування захистили свої (докторську й кандидатську) дисертації, (2) до нас приятельським чином став прислухатися один середньобагатий підприємець, який невдовзі створив певно адекват-

ний моїм думкам “підтип політичної партії на реалізацію патріотичних прагнень середнього класу” (формула — із Програми тої партії). У наступному нетривалому часі перший конструктив спрацював у незвичній формі: обидва дисертанти захистилися і ... виїхали за кордон (в Ізраїль та в Німеччину), а другий парталогічний конструктив ... загинув у вирі “помаранчевої революції”. Зареєстрована Мін’юстом партія теж зникла з політичної арени разом зі смертю її творця 2006 року.

Тепер фігурально позначу на письмі контури латералій мого ПК і запропоную замислитись над ними. Ось вони в давно знайомих понятійних ідіомах: 1) Соціальна база партії — 2) Політична платформа партії — 3) Політична програма партії — 4) Політична ідеологія партії. Якщо зацікавлено й компетентно замислитись над теоретичним змістом (і спрямованістю у перспективу!) ПК в цілому, то й глухому й сліпому стануть відчутними основні позитиви мого проекту: 1) затихнуть, а потім і зникнуть із вокабуляру комунікативного простору країни сленг-бавардажні штампи про так звані “ідеологічні партії”; 2) беззмістовними стануть розмови в провінціях про “списки приятельських партій імені мене”; 3) партій взагалі в країні стане мінімум у двадцять разів менше, ніж Мін’юст зафіксував станом на 1 січня 2018 року, — їх виявилося понад 260 одиниць; 4) самовипрямляться моделі виборчої системи і типи соціально-політичних процесів у країні; 5) самому народу-електорату набагато легше стане орієнтуватися в політичному процесі взагалі, а зокрема кожному із нас під час електорально-політичних кампаній набагато прозорішою й виднішою стане логіка нашого вибору.

Не можу не сказати й про те, що чимало новел мною вироблено і в кількох концептах *теоретико-методологічного інструментарію* сучасних соціально-політичних наук: чотири нових дослідницьких методи, а їм — “на супровід” — десять нових концепцій, три десятка нових понять і термінів [5, с. 123–164], [17, с. 80], — і усе це зафіксовано не лише мною, а й незаангажованими аксіологами [18, с. 187–188], [3, с. 325]. Вважаю, що усе це чогось та вартує в сучасній наукотворчій роботі. Але оприлюднення анфас усього цього матеріалу — предмет окремої публічної презентації або ж письмово-аналітичного звіту.

На завершення підсумую: ось такими є основні конструкти та базово-новаційні теоретичні епістемі моєї багаторічної наукотворчості, інакше кажучи, — ось *summa-summarum* реальної, не уможлядної чи запозиченої моєї наукотворчої культури. Нехай буде мені своєрідним свідком і апробатором при цьому вислів великого римлянина Цицерона: *Feci quod potui, faciant meliora potentes* (Я зробив, що міг, — нехай інші, хто може, зробить краще).

Джерела

1. Бабкіна Ольга. Видатний вчений і талановитий педагог: до ювілею Івана Михайловича Варзаря // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. — Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. — 2012. — Вип. 8. — С. 91.
2. Барг М. А. Эпохи и идеи. Становление историзма. — М.: Мысль, 1987. — 348 с.
3. Бебик Валерій. Є предмет і є особистість. — Рецензія на підручник: Варзар І. М. Політична етнологія. Пропедевтичний курс. Авторський підручник. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 354 с. — Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації. — 2012. — № 1. — С. 323–325.
4. Варзарь Иван. Политическая этнология как наука. Пропедевтический очерк. — М.: Репринт АОН, 1988. — 126 с.
5. Варзар І. М. Політична етнологія як наука: історіологія, теорія, методологія, праксеологія. — К.: Школяр, 1994. — 224 с.

6. Варзар І. М. Ідейно-теоретичні засади державотворчої політики Л. Д. Кучми (Науково-публіцистичні нариси про Президента України. — К., Українські пропілеї, 1999. — 148 с.
7. Варзар Іван. Держава і народ-етнос в політологічному дискурсі. — Із контекстів минулих літ. — Книга 1. — К.: Фада-Лтд, 2003. — 592 с.
8. Варзар І. Саєнтологічний квадрат // Політологія: Навчальний енциклопедичний словник-довідник / За загал. ред. Н. М. Хоми. — Львів: Вид-во “Новий Світ-2000”, 2014. — С. 588.
9. Варзар І. Сфера і галузь життя // Політологія: Навчальний енциклопедичний словник-довідник / За загал. ред. Н. М. Хоми. — Львів: Вид-во “Новий Світ-2000”, 2014. — С. 647–648.
10. Варзар І. Партологічний квадрат // Новітня політична лексика (Неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) // За загал. ред. Н. М. Хоми. — Львів: Вид-во “Новий Світ-2000”, 2014. — С. 588.
11. Гваттари В., Делез Ж. Что такое философия сегодня / Пер. с фр. — М.: Прогресс, 2005. — 308 с.
12. Гегель. Политические произведения / Пер. с нем. — М.: Наука, 1978. — 438 с.
13. Декарт, Рене. Избранные произведения / Пер. с фр. и лат. — М.: Мысль, 1950. — 518 с.
14. Кроссворд от Андрея Митрофанова // Сегодня. — 2017. — 22 января.
15. Кузнецов Б. Г. Альберт Эйнштейн: Жизнь. Слава. Бессмертие. — М.: Наука, 1978. — 468 с.
16. Лец, Станислав Ежи. Почти все / Пер. с польск. — М.: АСТ Москва, Екатеринбург: У-Фактория, 2008. — 928 с.
17. Наукова школа політичної етнології І. М. Варзаря // Науковці України — еліта держави. — Том V: Основні наукові школи / Кер. проекту Я. Я. Білейчук. — К.: Логос України, 2017. — 300 с.
18. Недюха Микола. Авторська наука у підручниковій інтерпретації: спроба рецензування непересічного видання // Політичний менеджмент. — 2011. — № 6 (51). — С. 186–189.
19. Острогорский М. Я. Демократия и политические партии // Пер. с фр. — М.: Прогресс, 2005. — 412 с.
20. Рудакевич О. Варзар Іван // Історія політичної думки: Навчальний енциклопедичний словник-довідник / За загал. ред. Н. М. Хоми. — Львів: Вид-во “Новий Світ-2000”, 2014. — С. 109–111.
21. Струве П. Б. Марксова теория социальной революции и современная Европа. — Изд-е 2. — Берлин, 1930. — 382 с.
22. Тімашова В. М. Політична сфера транзитного суспільства: стан розробки та еволюційні тенденції: Монографія. — К.: Друк. двір О. Федорова, 2017. — 360 с.
23. Токовенко О. С., Пашенко В. І., Третяк О. А. Політична епістемологія: Підручник. — Днеськ: Вид-во ДНУ ім. Олеса Гончара, 2011. — 408 с.
24. Эккерман Иоганн Петер. Разговоры с Гете в последние годы его жизни / Пер. с нем. — М.: Худ. лит-ра, 1986. — 670 с.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ

Специфічною стороною вивчення повсякденного життя є відсутність офіційних документів, присвячених виключно буденним справам та турботам населення. Щодо способу життя, поведінки, настроїв пересічних мешканців країни, то відомості про них фрагментарні, розсіпані у безлічі довідок, докладів, доповідей, і вимагають уважної та скрупульозної діяльності збирача. Для уважного ставлення до подібних документів є ще одна причина. Річ у тому, що, на жаль, представники багатьох соціальних груп серед міського населення не залишили ніяких письмових свідоцтв про своє життя. Робітники, дрібні підприємці, ремісники не вели щоденників і не писали мемуарів. Що ж тоді говорити про селян. Всі ці люди в історії складають величезну мовчазну масу. Практично єдиним зафіксованим видом документів, авторство яких належить даній категорії, є скарги трудящих до органів управління. У всій решті випадків повсякденність нижчих прошарків міста виникає перед нами у віддзеркаленому вигляді, вона пропускається через сприйняття сторонніх спостерігачів, що ставить перед дослідником задачу додаткової перевірки достовірності інформації, що міститься у кожному джерелі. Але ті ж скарги, звернення, клопотання пересічних громадян інформують дослідника про повсякденне життя їх авторів опосередковано, оскільки торкаються не звичайного ходу речей, а його порушень.

Історики повсякденності відходять від установки, згідно з якою історичні джерела говорять самі за себе. Такий підхід перетворював історичне дослідження на докладний опис джерела. Для аналізу повсякденності характерне уважне прочитання тексту джерела, спроби проникнути у його внутрішні значення, облік недовомовленого і того, що випадково проривається. Історик, який ставить завдання реконструювати за допомогою джерел, що збереглися, “типове” для певного часу та певної соціальної групи, прагне з’ясувати мотивацію дій всіх учасників історичного процесу, і через це наблизитися до розуміння цих дій. При цьому фахівці з історії повсякденності відмовляються виступати у ролі об’єктивного судді минулого, відмовляються від бажання встати “над” джерелом, і над його автором. Натомість вони ведуть “діалог” з джерелом, користуючись тими прийомами, які в змозі забезпечити цей діалог, ставлять перед текстом питання, які його укладач або автор самі б ніколи не поставили, оскільки питання ці народжені сучасним станом наукових знань.

Дослідник повсякденності неминуче створює більш суб’єктивізоване знання, ніж знання, яке отримано за допомогою традиційного етнографічного або історичного опису. Праця дослідника повсякденності — інтерпретація чужих думок та слів — завжди є “перекладом” з чужої емоційної мови. У цьому випадку він зближується з дослідниками історії психології та фахівцями з історії приватного життя.

Радощі та страждання, мрії та надії людей попередніх поколінь часто залишають лише випадкові сліди у історичних джерелах, до того ж певним чином “зашифровані”. Тому іноді єдиним способом вийти з тупика стає переоцінка тих свідоцтв, які

вже використовувалися раніше у іншому ракурсі. Це можуть бути газетні статті та фотографії, за допомогою яких відбувається витягання деталей та прикмет буденного побуту. Корисним може бути залучення свідочів іноземців, яким більше впадають на очі культурні розбіжності у повсякденному побуті.

На наш погляд, категорія повсякденного включає сферу подій публічного повсякденного життя, перш за все, дрібні приватні події, у межах яких люди шукають шляхи пристосування до подій зовнішнього світу. У повсякденність входять всілякі обставини приватного домашнього життя, побут у найширшому значенні, а також емоційна сторона подій та явищ, переживання буденних фактів та побутових обставин окремими людьми та групами людей. У широкому сенсі наше повсякденне життя — це діяльність по задоволенню наших потреб, характер яких і можливість реалізації залежить не тільки і не стільки від нас самих, скільки від характеру епохи та рівня соціально-економічного розвитку суспільства. До виключень з повсякденності звичайно відносять свята. У випадку, якщо свята розігруються по одному і тому ж сценарію, що повторюється, тоді вони, хай незвичайні, яскраві, неповторні, теж перетворюються на частину повсякденної рутини. Надзвичайні події порушують сумовитий перебіг буденного життя, хоча переживання цієї події відноситься до повсякденного існування. Втім, повторюваність надзвичайних подій вводить їх до кола звичних явищ. Незвичайні форми відпочинку, незвичайний спосіб життя, який ніким не повторюється, можуть вважатися повсякденними практиками для окремих категорій громадян, але тут неможливі які-небудь узагальнення. Тут дослідник вступає у сферу історії казусу.

Т. Шанін затверджував, що у вирішальні моменти людської історії у суспільстві відбувається вибух патології, поки все не заспокоїться знову до того стану, який є підвладним “науці”, тобто поведінка, яка є не більше ніж вектором “об’єктивних сил”, що механічно повторюються, повністю передбачаються, та навівають нудьгу. Абсолютна причинність “об’єктивного” замінюється ірраціональністю, відмовляючи у існуванні та впливі людському вибору. Людські дії є комбінацією необхідного, нав’язаного та раніше засвоєного з “неортодоксальними” та творчими рішеннями проблем людського існування [1].

Цікаві висновки про поведінку людей в умовах катастрофи зробив Е. Канетті [2]. Вчений для прикладу узяв пожежу у театральній залі. По суті, це образ обмеженого простору з мінімальними умовами для порятунку, що нагадує життя людей у містах. Однакова і очевидна для всіх небезпека породжує однаковий для всіх страх. Якщо біда відбувається у театрі, то маса приречена на розпад. Двері можуть одночасно пропустити тільки одного або декількох чоловік. Енергія втечі сама по собі перетворюється у енергію відштовхування. Розпад маси яскравіше за все позначається у буйстві індивідуальних проявів, коли кожний б’ється за себе. Чим лютіше людина бореться за власне життя, тим ясніше стає, що вона бореться проти інших, що заважають їй з усіх боків. Здібність маси людей до самоврядування скептично оцінював Р. Арон: “Народ, узятий у цілому, як сукупність людей, які складають дане співтовариство, не здатний здійснювати функції управління” [3].

У парадигмі історії повсякденності існує широкий спектр можливостей по вивченню особливостей реалізації буденних потреб сучасниками глибоких соціальних потрясінь. Історія повсякденності у цьому випадку включає форми поведінки людей у специфічних умовах, та вибрані ними стратегії виживання. Настання надзвичайного часу зробило рідкісним привілеєм нормальне існування. Саме виживання поступово ставало головним мотивом людської поведінки. Змістовною стороною виживання було прагнення зберегти звичний спосіб життя. Проте, в екстремальних

умовах відбуваються певні зміни у поведінці людей. В таких умовах люди стають ляльками, яких за ниточки смикають справжні гравці, якими можуть бути біологічні інстинкти, економічні процеси, зовнішні накази, результати соціалізації.

Джерела

1. Шанин Т. Революция как момент истины. Россия 1905–1907 гг. — 1917–1922 гг.: пер. с англ. — М.: “Весь Мир”, 1997. — 560 с.
2. Канетти Э. Масса и власть. Пер. с нем. Издательство Ад Маргинем (латинскими буквами), Москва, 1997. — 528 с.
3. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. Пер. с франц. М.: Текст, 1993. — 303 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТА СУТНІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КУЛЬТУРОЮ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Культура наукової праці, забезпечення належної доброчесності, прозорості і об'єктивності наукового пошуку має багато аспектів, серед яких провідне місце займає юридичний, пов'язаний із обґрунтуванням основних понять (дефініцій).

Подано в алфавітному порядку найважливіші, основні з таких дефініцій у відповідності з їх правовим визначенням та поясненням.

Автор. В українському законодавстві — це особа, яка своєю працею створила і якій належить створений нею науковий продукт. (Див: Українське законодавство: Засоби масової інформації: — К., 2004). У будь-якій країні авторство, пов'язане з інтелектуальною працею, відповідним чином захищається, винагороджується і т. ін. З цим терміном пов'язано багато інших: “авторизоване видання”, “авторський знак”, “авторський колектив”, “авторський оригінал” і т. ін., що пояснюють суть, права, обов'язки, відповідальність і інші сутності автора.

Авторське (виключне) право. Згідно Закону України “Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р. № 3792 — XII // Українське законодавство: Засоби масової інформації: — К., 2004, таке право — це сукупність певних, визначених державою норм, які регулюють відносини, пов'язані із створенням і подальшим використанням творів автора (або колективу авторів) (Див.: Бондар Ю. В. Енциклопедія для видавця і журналіста / Ю. В. Бондар, М. Ф. Головатий, М. І. Сенченко; МАУП, Книж. палата України. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2010. — 400 с. — с. 6).

Дезінформація — свідоме спотворення відомостей для створення хибного уявлення про об'єкт в осіб, яким ці відомості призначені; введення в оману невірною інформацією (Див.: “Великий тлумачний словник української мови. — К., 2001. — 480 с.”).

Дослідження наукове — процес напрацювання нових наукових знань, один з видів пізнавальної діяльності (характеризується об'єктивністю, відтворенням, доказовістю, точністю, тощо) (Див: Сурмин Ю. П., Бидзюра І. П. Учебник для ученого: Методология и логика научного исследования: учебник. — К.: ДП “Прінт Сервіс”, 2014. — 848 с. — с. 773.) Окремо треба брати до уваги: методи, методологію, засоби, технології тощо, наукового дослідження.

Наука. Це 1) сфера людської діяльності, найважливішою функцією якої є вироблення і теоретична схематизація об'єктивних знань про дійсність; 2) галузь культури, яка існувала за усіх часів і у всіх народів (Див: Культурологічний словник / За ред. В. І. Рожка, О. В. Антонюка. — К.: НМАУ. 2011. — 464 с. — с. 324–325). Философский энциклопедический словарь. — М. — 1998. — 520 с. — с. 138). Як зазначав І. Кант, наука є сукупністю знань, упорядкованих до певних принципів.

Науковий працівник — вчений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною, науково-організаційною або науково-педагогічною діяльністю в наукових

установах та організаціях, ЗВО III–IV рівня акредитації, лабораторіях підприємств і має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня, або вченого звання, підтверджену результатами атестації (Див: Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” (1991 р.); Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с. — с. 550–552). Принципово важливо брати до уваги права, обов’язки, пенсійне забезпечення, соціальний захист наукового працівника, які закріплюються юридично. В Україні серед законів, що детермінують вказані положення є також закони про освіту, вищу освіту, про відпустки тощо. В процесі організації наукової діяльності беруть участь наукові працівники різного статусу і рівня і керівники, генеральні директори, генеральні конструктори, директори, начальники, завідувачі лабораторіями тощо. Як правило, на перераховані та інші посади наукові працівники обираються за конкурсом та за відповідний термін роботи атестуються.

Новизна наукова — наукові результати, що оцінюються за такими рівнями: вперше отримано, удосконалено, отримало подальший розвиток, тощо (Див. Сурмін Ю. П., Бидзюра И. П. Учебник для ученого: Методология и логика научного исследования: учебник. — К.: ДП “Прінт Сервіс”, 2014. — 848 с. — с. 785)

Плагіат: 1) привласнення авторства на чужий твір літератури, науки, мистецтва; 2) використання в наукових і літературних публікаціях чужих текстів без посилання на джерела.

Посилання — словесна і / або цифрова позначка, що адресує читача до іншого фрагменту тексту чи до джерела, звідки взяті автором ті чи інші відомості, факти, цитати тощо (Див: “Словник книгознавчих термінів. — К., 2003.”). Посилання при цитуванні в науковій роботі може робитися як пряме (коли цитується текст дослівно і береться в лапки) і опосередковане, коли текст дещо переповідається. В обох випадках посилання на джерело запозичення є обов’язковим.

Творчість — діяльність, яка породжує дещо якісно нове, що раніше не існувало. Діяльність може виступати як творчість у будь-якій сфері: науковій, виробничій, виробничо-технічній, художній, політичній і т. ін., там, де створюється, відкривається, відшукується щось нове.

Цитування (цитата) — порівняно короткий уривок з літературного, публікаційного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого наукового твору, який використовується з обов’язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі (праці) з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні. (Див: Закон України “Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р. № 3792 — XII // Українське законодавство: засоби масової інформації. — К., 2004).

КРИТЕРІЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

На даний момент часу освітні послуги характеризуються тим, що: процес надання освітніх послуг як об'єкт управління являє собою безперервний ланцюг логічно взаємозалежних послідовно виконуваних функцій, які впливають прямо чи опосередковано на трудовий потенціал студента; сучасний підхід до організації забезпечення і моніторингу якості навчання ґрунтується на принципах загального (тотального) управління якістю; в ролі головних інструментів управління якістю виступають стандарти якості для освітніх організацій та органів управління освітою, розроблені на базі міжнародних стандартів якості; впровадження форм державного контролю якості сприяє систематизації діяльності освітніх установ з забезпечення і моніторингу якості [1].

Система менеджменту якості ЗВО — сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для здійснення політики в області якості за допомогою планування, управління, забезпечення і поліпшення якості.

Концепція якості при визначенні критеріїв результативності пропонує використовувати комплексний підхід, враховуючи, що поняття “якість” може інтерпретуватися як абсолютне, так і відносне. У повсякденному житті поняття “якість” використовується, головним чином, як поняття абсолютне і являє собою найвищий стандарт, який неможливо перевершити.

Університет повинен приймати і застосовувати таку концепцію: якість — це ступінь задоволення запитів споживача (студента, викладача, суспільства, підприємства), ступінь придатності випускника ЗВО до ефективної роботи. Доцільно виділити наступні критерії системи менеджменту якості:

Критерій 1. Роль керівництва в організації робіт. Даний критерій показує, як керівництво на рівні організації проявляє особисте лідерство у своїй поведінці, в питаннях якості і прийнятті рішень. Основними його елементами є: особиста участь керівництва у визначенні місії, бачення, політики і стратегії ЗВО, забезпечення розробки та впровадження системи менеджменту якості.

При цьому доцільно виділити наступні основні підкритерії:

- особисту участь керівництва ЗВО у формулюванні та розвитку місії бачення основних цінностей, політики, основних цілей і завдань в області якості;
- особисту участь керівництва ЗВО в забезпеченні розробки, впровадження та постійного вдосконалення системи менеджменту якості ЗВО (СМЯ);
- особисту участь керівництва ЗВО в забезпеченні зворотного зв'язку з персоналом для покращення діяльності.

Критерій 2. Політика, стратегія і планування в сфері якості. Цей критерій стосується цілей і стратегічних планів ЗВО, які використовуються для реалізації цих цілей. Політика торкається різних аспектів діяльності ЗВО. Цей критерій характеризує, як ЗВО реалізує своє призначення за допомогою чітко сформульованої, націленої на дотримання всіх зацікавлених сторін стратегії, яка підтримується технічною політикою, планами, цілями, завданнями та виробничими процесами. При цьому виділені наступні підкритерії:

- розробка і вдосконалення політики, стратегії та ступінь участі в цих процесах зацікавлених сторін (персоналу ЗВО, споживачів, постачальників, партнерів, представників громадськості);
- механізм збору та обліку різнобічної інформації про результативність та ефективність функціонування ЗВО при формуванні його політики і стратегії;
- механізм проєкції і впровадження політики і стратегії на всі рівні управління, структурні підрозділи та ключові процеси ЗВО.

Критерій 3. Менеджмент персоналу та використання потенціалу працівників.

Він стосується як кількісного, так і якісного аспекту управління персоналом ЗВО. Цей критерій характеризує те, як організація управляє персоналом, сприяє підвищенню рівня знань, кваліфікації і повному розкриттю потенціалу своїх співробітників на індивідуальному, груповому та організаційному рівнях, як здійснює планування своєї діяльності в цих областях в інтересах підтримки політики і стратегії, ефективного протікання робочих процесів [2]. Виділені наступні підкритерії:

- кадрова політика і принципи планування, управління і розвитку персоналу і ступінь їх інтеграції з стратегічними цілями ЗВО;
- як підтримуються і розвиваються здібності і кваліфікація працівників;
- як планується і вдосконалюється робота з персоналом;
- яким чином заохочуються і визнаються ініціатива та участь персоналу в удосконаленні роботи з якості.

Критерій 4. Раціональне використання ресурсів. Це критерій характеризує, як ЗВО планує відносини з зовнішніми партнерами і управляє внутрішніми ресурсами з метою підтримки політики і стратегії, а також забезпечення ефективності своїх робочих процесів. Виділено наступні підкритерії:

- управління фінансово-економічною діяльністю і фінансовими ресурсами ЗВО;
- управління інфраструктурою, обладнанням, технічними засобами та іншими матеріальними ресурсами;
- управління інформаційними ресурсами, знаннями та інтелектуальною власністю.

Критерій 5. Управління технологічними процесами і процесами виконання робіт чи менеджмент процесів. Цей критерій характеризує, як ЗВО планує, проєктує, вдосконалює свої робочі процеси і керує ними з метою реалізації політики і стратегії та найбільш повного задоволення потреб всіх зацікавлених сторін.

Перш за все виділені три основні групи процесів ЗВО:

- 1) процеси системи менеджменту якості ЗВО: впровадження процесного підходу; управління документацією; побудова організаційної структури системи менеджменту якості; побудова, підтримка і розвиток системи вимірювань і моніторингу; планування робочих процесів ЗВО; внутрішні аудити (перевірки) та самооцінка ЗВО та його структурних підрозділів; процеси, пов'язані з постійним поліпшенням, коригувальні та запобіжні дії.
- 2) основні робочі процеси ЗВО: маркетингові дослідження (визначення вимог до кваліфікаційної характеристики, освітнього профілю і навчального плану освітньої програми); розробка навчального плану за фахом; розробка навчально-методичного забезпечення дисциплін навчального плану (навчально-методичного комплексу); прийом студентів у ЗВО; процес навчання; контроль і оцінка якості освітнього процесу; контроль отриманих знань і навичок; консультації та допомога при виборі кар'єри навчання та працевлаштування; науково-дослідна діяльність.

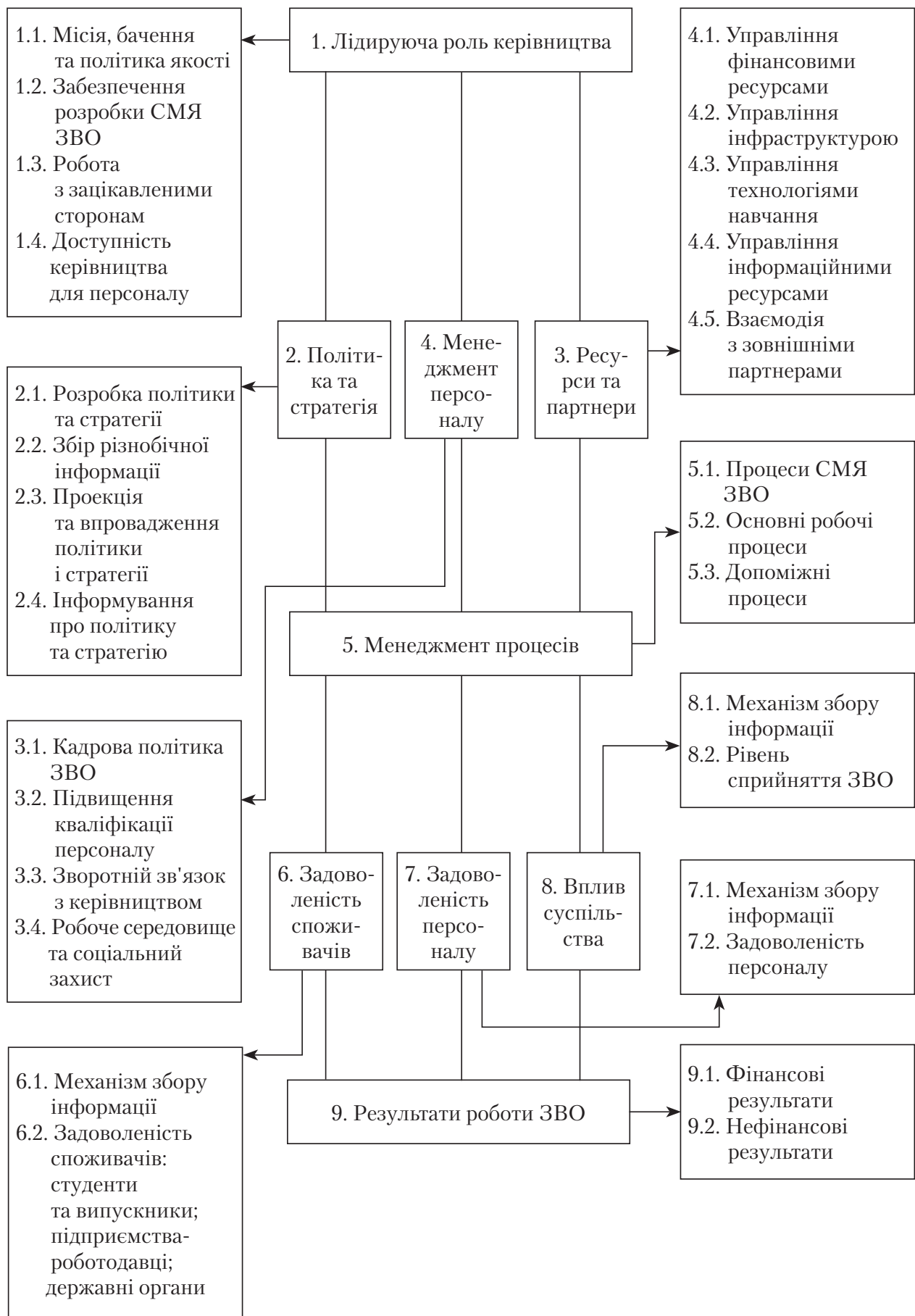

Рис. 1. Модель внутрішньої системи менеджменту ЗВО

3) допоміжні робочі процеси ЗВО: навчально-методична робота і забезпечення навчального процесу навчально-методичною літературою; взаємодія зі школами, ліцеями і майбутніми абітурієнтами; виховна та позанавчальна робота зі студентами; соціальна підтримка студентів.

ЗВО може оцінити результати своєї діяльності за критеріями задоволеності своїх споживачів, задоволеності персоналу ЗВО, зворотного зв'язку з суспільством в цілому і результатами своєї діяльності (фінансовим і нефінансовим).

Критерій 6. Задоволеність споживачів якістю продукції (послуг).

Виділено наступні підкритерії — механізми збору та аналізу інформації про задоволеність споживачів:

- механізми збору та аналізу інформації про задоволеність студентів і випускників;
- механізми збору інформації про задоволеність підприємств-роботодавців.

Критерій 7. Задоволеність персоналу роботою в організації.

Виділені наступні підкритерії:

- механізми збору та аналізу інформації про задоволеність персоналу ЗВО;
- ступінь задоволеності персоналу ЗВО різними аспектами роботи у ЗВО.

Критерій 9. Результати роботи організації.

Виділено наступні підкритерії:

- механізми збору інформації про результати роботи ЗВО;
- фінансові результати (показники) роботи ЗВО;
- інші нефінансові результати роботи ЗВО.

Оцінка системи менеджменту якості ЗВО може здійснюватися за дев'ятьма критеріями моделі, яка представлена на рис. 1.

Слід розуміти, що багатовимірна якість — це більше, ніж спроба поліпшити товари або послуги. Це перш за все пошук найкращих шляхів виробництва кращих товарів (послуг). Прийняття філософії багатовимірної якості приводить будь-який університет до переконання, що завжди існує кращий спосіб ведення справ, спосіб кращого використання ресурсів і кращий спосіб працювати більш продуктивно.

Джерела

1. Сафонова В. Є. Вдосконалення методологічних підходів до оцінки якості вищої освіти як загальнодержавного пріоритету / В. Є. Сафонова // Економіст. — 2011. — № 1. — С. 54–59.
2. Соболев В. С. Концепция, модель и критерии эффективности внутривузовской системы управления качеством высшего профессионального образования / В. С. Соболев, С. А. Степанов // Университетское управление. — 2004. — № 2. — С.107.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧИННІСТЬ — ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ЗВО

Проблема етичних принципів, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності, у всі часи розвитку освіти були актуальними. У новому Законі “Про освіту” вони визначені поняттям “Академічна доброчинність”. В їх основі, і сьогодні, теза Сократа “Пізнай самого себе” — залишається актуальною. Вона передбачає, в першу чергу, пошук загальних (передусім етичних) напрямків пізнання сучасної академічної доброчинності.

Значний вклад в процес дослідження освітянських етичних принципів доброчинності внесли науковці: Аристотель, М. Бердяєв, Боецій, Гегель, Д. Дідро, А. Дістерверг, М.-Ф. Квінтіліан, Я. А. Коменський, І. Кант, Кассіодор, Й. Г. Песталоцці, Ф. Прокопович, Ж.-Ж. Руссо, Сенека, В. Соловйов, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Е. Фромм, Цицерон.

Вони обґрунтовані у працях українських дослідників сучасного етапу розвитку освіти: Т. Аболіна, Т. Антоненко, І. Бахов, І. Бех, І. Бідзюра, М. Головатий, М. Курко, О. Кучерявий, Л. Левчук, В. Лозовий, В. Малахов, В. Мовчан, В. Ортинський, О. Проценко, О. Семерня, В. Сладкевич, В. Стрельников, Ю. Тараненко, М. Тофтул, Т. Туркот, О. Фещенко, М. Фіцула, Н. Чернуха, В. Шаталов, Г. Щокін, ін.

У той же час, проблема етичних принципів доброчинності залишається. І вона є актуальною сьогодні, в основному, у двох аспектах:

- по-перше, проблема навчально-виховної взаємодії на рівні викладач-студент. Суб’єкт викладання маючи “подвійний” предмет діяльності (Л. М. Карамушка, Г. М. Коджаспірова, С. С. Пальчевський, С. Д. Рєзнік, та інші): організаторський (управлінський як менеджер) і педагогічний (як фахівець) здійснює комунікативну взаємодію. З точки зору доброчинності, центральне місце у цьому процесі займає організаторська (управлінська) діяльність.
- по-друге, суб’єкт викладання — це професійний керівник освіти, який здобув спеціальну підготовку. Він, з точки зору “Я-особистість”, здійснює науково-дослідну діяльність, і дотримується етичних принципів академічної доброчинності. Не допускає впровадження у свою діяльність негативних якостей: плагіату, само плагіату, фабрикації і фальсифікації наукових даних, вигадкування даних і фактів, хабарництва, необ’єктивного оцінювання тощо.

Виходячи із названих аспектів, можна визначити основні умови оптимального впровадження засобів доброчинності у цілісному вишівському педагогічному процесі підготовки викладача професійно направлених навчальних дисциплін. Серед них, особливе і центральне місце займають сучасні інноваційні освітні технології та методики використання засобів: проблемного навчання, яке ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, на методах викладання і учіння з елементами наукового пошуку; та інтерактивного навчання, при якому навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх його

суб'єктів. І у першому, і у другому процесі викладач в інтерактивному навчанні виступає як організатор навчальної взаємодії, як консультант і фасилітатір. Він ніколи не “замикає” навчальний процес на собі, і діє у межах етичних принципів доброчинності. По-іншому вони не ефективні.

В процесі використання засобів доброчинності в навчальному процесі вирішуються завдання: 1) формування у студентів навичок доброчинного спілкування в умовах учіння і викладання; 2) розвитку вмінь аргументувати свою точку зору, чітко формулювати і ясно висловлювати свої думки, а не запозичені; 3) розвитку здібностей аналізувати складні морально-етичні ситуації, причини їх виникнення, знаходити способи та засоби їх розв'язання; 4) виявляти головне і другорядне в процесі самостійного виконання навчальних завдань; 5) надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності; 6) використовувати методики досліджень і джерела інформації для вдосконалення процесів уваги, пам'яті і мислення.

У методичній і науковій літературі розглянуто значна кількість різноманітних підходів до морально-етичних принципів доброчинності в процесах науково-творчої діяльності основних суб'єктів вищих освітніх закладів. Аналіз літературних джерел, наші дослідження свідчать, що важливе значення в процесі навчання мають зв'язки між студентами, їхня взаємодія та співпраця. Але, необхідно зазначити, що сьогодні у процесі формування якостей доброчинності у майбутнього спеціаліста, є тенденція щодо зниження рівня їх активності в навчально-пізнавальній діяльності. Це пов'язано, у першу чергу з тим, що значна кількість викладачів в процесі лекційних занять використовують технологію, методику пояснювально-ілюстративного навчання, а не проблемно-інтерактивного. Тому на лекціях лише інколи перериваються випадково виникаючі для, певної проблеми, обговорення або відповідна бесіда. Дехто, але достатньо рідко, включає в процес навчання гру, розігрування рольової ситуації або роботу в малих групах [2; 4; 5].

Виходячи із сказаного, інших аспектів оптимізації та інтенсифікації формування у майбутніх спеціалістів якості академічної доброчинності бажано звернути увагу на ефективне використання викладачами методів проблемно-інтерактивного навчання. Серед них вагоме місце займають:

1. Ділової гри, тобто метод імітації ситуацій, моделюючих професійну чи іншу діяльність шляхом гри, за відповідними правилами. Але при цьому перевагу необхідно віддавати не інноваційним формам активізації діяльності на занятті (семінар-вікторина, чи по типу пізнавально-розважальних телепередач), а рольовим іграм: семінар-школа, вуз, коледж тощо. В процесі такої гри програються ситуації, які сприяють краще зрозуміти і засвоїти складні термінології для завчання, і в той же час сформувати якості, як: негативного відношення до плагіату, само плагіату, фабрикації і фальсифікації наукових даних, вигадкування даних чи фактів, хабарництва, необ'єктивного оцінювання тощо.

2. Драматизації (інсценування, розігрування за ролями змісту навчального матеріалу на занятті), і театралізації (театральні вистави різних жанрів згідно навчального матеріалу поза аудиторний час з великою кількістю учасників, об'ємні за часом, з декораціями та іншими атрибутами), які і сьогодні серед освітян мають широку зацікавленість.

3. Дискусії — організації спільної колективної діяльності, у ході якої здійснюється інтенсивне і продуктивне рішення групової задачі, і одночасно забезпечується залучення всіх учасників в активну взаємодію, перетворення їх у суб'єктів пізнавальної діяльності.

4. Мозкової атаки (брейнстормінг) — метод активізації мислених процесів шляхом спільного пошуку рішення складної проблеми. Цей метод не тільки навчає культурі спільного обговорення ідей, але і навчає долати стереотипи та шаблони мислення.

5. Синетики — метод колективної творчої діяльності та навчального дослідження, заснований на цілеспрямованому використанні інтуїтивно-образного, метафоричного мислення учасників. Пошукова діяльність здійснюється як принципово сумісна. Обговорення та відбір емоційно-образних, метафоричних аналогій ведеться в умовах тісної між особистісної взаємодії, і формування етичних якостей доброчинності.

6. Форткальних об'єктів — метод, в основі якого використовуються прикмети декількох випадково вибраних об'єктів переносять на розгляданий (форткальний, тобто той, який знаходиться у фокусі уваги) об'єкт, в результаті чого отримується незвичне сполучення, яке дозволяє подолати психологічну інерцію і рутинність, і може сприяти оригінальним ідеям доброчинності.

7. Метод евристичних питань, які можна використати для формування морально-етичних якостей доброчинності.

Названі активні методи проблемно-інтерактивного надання освітніх послуг у ЗВО, мають свою перевагу перед класичними, особливо в умовах формування у майбутнього спеціаліста морально-етичних принципів доброчинності. Методика, технологія використання цих методів пред'являють підвищенні вимоги до майстерності викладача [1; 2; 4; 5].

Таким чином, можна констатувати, що академічна доброчинність є ефективним засобом надання освітніх послуг у ЗВО. Морально-етичні принципи академічної доброчинності є найбільш бажаним і виправданим для підготовки майбутнього фахівця в умовах сучасного ринку надання освітніх послуг. При цьому, слід враховувати двояке значення підготовки фахівця. Він готується, по-перше як фахівець у відповідній галузі, і у той же час як педагог, організатор навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів учіння, з позитивними якостями академічної доброчинності.

Джерела

1. Антоненко Т. Л. Психологічні основи впливу ціннісно-сміслової сфери на професійне становлення майбутнього фахівця. // Педагогіка і психологія. — 2009, № 4.
2. Найдьонов І. М. Викладання фінансово-економічних дисциплін: методика, технологія, управління. — К.: 2014. — 730 с.
3. Семерня О. М. Формування методичної компетентності майбутніх учителів фізики в процесі практичних занять з методики навчання фізики. Автореферат дисертації. — К.: 2017. — 40 с.
4. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. — Полтава: ПУЕТ, 2013. — 309 с.
5. Тараненко Ю. П. Професійна підготовка майбутніх учителів хореографії в контексті розвитку мистецької педагогіки / Ю. П. Тараненко // Наукові записи Бердянського державного педагогічного університету: [зб. наук. праць]. Серія: Педагогічні науки. — Вип. 1. — Бердянськ: БДПУ, 2017. — С. 215–221.

БОГОСЛОВСЬКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ ДІАЛОГУ РЕЛІГІЇ ТА НАУКИ В УМОВАХ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Негативні процеси глобалізації, політичні, економічні та соціальні проблеми людства виводять на перший план християнської наукової діяльності розроблення та формування науково-богословської концепції, що відповідає потребам та інтересам сучасної людини. На плечах Церкви лежить місія проголошення релігійної мотивації всіх сфер життєдіяльності сучасної цивілізації. В епоху переоцінки ціннісних координат буття православний християнин, як ніколи, стикається з серйозними викликами соціуму. Один із найголовніших викликів для Православної Церкви сьогодні — це видалення релігійності та духовних орієнтирів із суспільної сфери людської життєдіяльності. На нашу думку, людство не може жити без релігії, не може жити без духовних цінностей. Якщо ці цінності зникають або якщо вони підмінюються якимись сурогатами, людство починає повільно, але впевнено рухатися до загибелі.

Складні суперечливі процеси глобалізації, свідками яких є іудеї, християни, мусульмани, буддисти та представники інших релігій, з одного боку, не можна сприймати винятково в контексті останніх днів апокаліпсису, а з другого — неприпустимо вважати їх як вияв реальності раю на землі — цілковитої гармонії прогресу. Важливо наголосити, що, з одного боку, без сумніву, глобалізація полегшує взаємодію між державами, створює умови для доступу народів до передових наукових досягнень людства у галузі інформації, медицини, технологій, забезпечує економію ресурсів та стимулює торгівлю. З другого боку, глобалізація несе негативні наслідки: це втрачання ресурсів країнами, які не входять до розвинених країн заходу, знищення малого бізнесу, встановлення авторитарних політичних режимів. Глобалізація нівелює певні форми конкуренції у бізнесі, культурі, а головне збільшує соціальну нерівність у глобальному масштабі. Саме тому збагачення малих груп бізнес-еліт світу за рахунок більшості верств населення усієї планети, яке пов'язане з глобалізацією, Церква сприймає теж як несправедливу, неприйнятну хибну модель розвитку суспільства, що підлягає осуду з точки зору християнської моралі.

Наголосимо, що глобалізація, з одного боку, зумовила глобальну екологічну кризу, глобальну соціальну кризу, глобальну мотиваційну кризу, глобальну демографічну кризу, а з другого — глобалізація є позитивним явищем, тому що жодна держава світу самостійно не може вирішити проблеми екології, тероризму, криміналу, бідності, інфекційних захворювань і інших важливих питань розвитку соціуму.

Розмірковуючи над богословськими аспектами проблематики культури наукової роботи у контексті сучасних інформаційно-технологічних зрушень, важливо розуміти, що пам'ять про Бога, діалог Церков і науковців, соціальна дія вірян усього світу, відповідно до своїх релігійних цінностей, вірність власній культурній традиції та водночас відкритість до творчості, до інноваційних технологій, модернізації, пошук виходу з кризи, діалог культур, оптимізація умов праці, соціальна справедливість, гуманність є конструктивною та стійкою парадигмою буття людства в умовах глобалізації.

На нашу думку, питання актуальності християнського богослов'я, дієвості впливу Церкви на культуру мають принципове значення, коли йдеться про основні вектори розвитку сучасного світу. Лише повага до релігійних поглядів ближнього, толерантність, сприйняття інакомислення, узгодженість та спільність прийняття рішень на політичному рівні, синергія в галузі економіки, солідарність заради майбутнього екології планети здатні загальмувати негативні наслідки глобалізації.

Науковці мають враховувати синтез поєднання індивідуальних і колективних свобод, міцних наукових засад та релігійних цінностей, дієву плюралістичну модель демократії й традиційного суспільства. Уникнути катастрофи, згубних процесів, кризових явищ, проблем глобального майбутнього людства неможливо без відчуття відповідальності перед Творцем та соціальної активності віруючих людей в усіх сферах людської життєдіяльності. Християнське богослов'я, розкриваючи християнські цінності в житті соціуму, проповідує Правду Божу, яка несе в собі великий морально-етичний імпульс перетворення людської історії. Ця особлива риса соціальної активності Православної Церкви інтегрована з бажанням не лише зрозуміти світ, а й перетворити життя сучасної цивілізації відповідно до волі Бога — Творця. Християнин покликаний до постійного розвитку і звершення, тому що віра дає цілісний образ світу та людини, на який він може орієнтуватися. Не випадково місія Церкви в сучасному світі включає: проповідь Слова Божого (Біблії), богослужіння (Євхаристія, таїнства) та соціальне служіння ближньому.

З точки зору соціального вчення Церкви, християнські цінності є невіддільними від політики, бізнесу, процесів глобалізації та міжнародної інтеграції. Звідси випливає, що сучасним богословам не варто страхатися гніву критики тих впливових політичних й економічних сил у сучасному світі, які б хотіли добитися цілковитого забуття християнської віри й остаточного знищення впливу Церкви на життя суспільства.

Наголосимо, що представники всіх релігій, незважаючи на реально наявні догматичні розходження, обрядові особливості, мають виступити єдиним фронтом проти війни, тероризму, атеїзму, ненависті, ворожнечі, войовничого секуляризму та всілякого роду дискримінації за релігійними переконаннями. Усі релігії світу мусять разом, спільно відстоювати право жити за своїми переконаннями, виховувати дітей у вірі батьків, бути вільними від глузувань та знущань з боку людей, які забули своє минуле та знехтували духовною спадщиною своїх предків. Зазначимо, що Православ'я усією душею вітає інформаційний розвиток та науковий прогрес, коли глобалізація відчиняє двері для більш тісного співробітництва та підвищення добробуту народів, коли вона стає потужним знаряддям культурно-релігійної зустрічі та цивілізаційного діалогу. Представники різних політичних ідеологій та фінансово-економічних інтересів мають разом займатися практичною роботою в улаштуванні справедливого земного життя на планеті. Ось чому сьогодні так важливо підіймати питання культури наукової роботи у контексті сучасних інформаційно-технологічних зрушень та процесів глобалізації. Сьогодні, вкрай необхідно подолати пасивність та мовчання релігійних інститутів при формуванні обличчя сучасного світу та творенні нових моделей розвитку сучасної цивілізації. Українська Православна Церква разом з представниками інших Українських Церков виступає за те, щоб релігія була визнаною рушійною силою, або частиною інтеграційного процесу розвитку світу. Церква може зробити свій внесок у вироблення принципів міжнародної співпраці.

На нашу думку, історичне призначення Української Православної Церкви у житті української держави в тому й полягає, щоб допомогти державі і суспільству у виробленні таких цивілізаційних стандартів, які будуть здатні гармонізувати різні

культурно-релігійні, національно-історичні традиції стосовно цінностей європейського світу, також накопичених у ході тривалого культурного розвитку України. Такий синтез є життєво необхідним українському суспільству в умовах глобалізації. І якщо це надзвичайно складне завдання діалогу християнства та суспільства соціального вчення Церкви, політична теологія вирішать, тоді будуть усі підстави говорити про створення всеохопної світоглядної основи глобалізації та інтеграції.

Таким чином, визнаючи невідворотність та природність процесів глобалізації, які багато в чому сприяють спілкуванню людей, поширенню інформації, формуванню нової культури наукової роботи та самій православній місії, Українська Православна Церква наполягає на конструктивному діалозі релігії та науки.

Підводячи підсумок роздумам над богословськими аспектами проблематики культури наукової роботи у контексті сучасних інформаційно-технологічних зрушень та в умовах процесів глобалізації, необхідно виокремити таке.

По-перше, Православна Церква наголошує, що вона не протистоїть науково-технічному прогресу. Православні християни, непохитно зберігаючи основи Православ'я, додержуючись догматичної чистоти сповідання віри, покликані Самим Творцем до міжрелігійного діалогу, в якому вони здобувають унікальну можливість свідчити перед лицем усього людства про віру в Христа, моральність та абсолютні цінності буття. Соціальна думка Православ'я, представлена офіційними документами Української Православної Церкви, богословськими дослідженнями, доповідями, проповідями, зверненнями церковної ієрархії, священнослужителів, виступає за конструктивний діалог представників усіх релігій у суспільному житті сучасного світу та проповідує активну присутність православних християн у міжнародній політиці.

По-друге, проведений аналіз основних положень соціальної думки християнства та дослідження соціального вчення Православної Церкви в науковій богословській та світській літературі дає підстави для висновку про те, що поки що глобальні практичні питання в житті суспільства та теоретичні проблеми в науці народжуються більш швидкими темпами, ніж з'являються на них адекватні богословські відповіді. Вихід із кризи науковці вбачають у формуванні альтернативної системи організації сучасної науки, що потребує інтеграції зусиль різних науковців, богословів, релігієзнавців, політиків, філософів, соціологів, спрямованих на пошук моделей розв'язання існуючих проблем соціуму, розробки філософсько-богословських рішень, осмислення сучасних поглядів на методи та шляхи духовного й соціального розвитку людства.

По-третє, на наш погляд, соціальна думка Православної Церкви має розглядатися не тільки як духовна, але і як соціальна категорія, відповідно, вона має стати не тільки об'єктом богословського, але й філософського, соціологічного напрямку сучасної науки. Це зумовлює необхідність розвивати комплексний підхід до вивчення християнської теології, соціального вчення Православної Церкви, зокрема, в епоху глобалізації та інформатизації суспільства, розробки механізмів та інструментів захисту релігійного життя від глобальних впливів, усунення самообмеження богословської науки, повне, а не вибіркове застосування богословських знань, розроблених святими отцями Церкви, богословами, церковними діячами та релігійними мислителями.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЧИННИК СУЧАСНОГО ЕТАПУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІЛОВОЇ МОВИ

Потреба в щирості, чесності, довірі завжди належала до первинних потреб людини і продовжує посідати одне з найважливіших місць в житті кожного громадянина. Ще з самого народження батьки навчають, що є добре, а що погано, що можна, а що не можна. До того, що не можна, належить обман, брехня. Ідею батьків продовжували підтримувати в дошкільних навчальних закладах, загальноосвітніх, а також у вищих навчальних закладах країни.

XXI століття — час, де основним помічником в процесі навчання виступає всевітня система Інтернет. З одного боку — це можливість швидко та без великих затрат часу знайти потрібну інформацію, та з плином часу стало помітно, що система Інтернет, прискорює розвиток, наприклад, плагіату, адже досить часто копійований текст видається за власний без посилань на реального автора.

Звідси можна констатувати, що сьогодні в основі загальної проблеми академічної доброчесності, одне із центральних місць займають етичні принципи викладацької діяльності. Про це свідчать і дослідження в галузі освіти науковців: Т. Антоненко, І. Бахова, І. Бега, І. Бідзюри, М. Головатого, М. Курка, О. Кучерявого, А. Мельниченка, І. Найдьонова, В. Ортинського, І. Побіженко, В. Сладкевича, В. Стрельнікова, Т. Туркот, М. Фіцули, Н. Чернухи, В. Шаталова, Г. Щокіна та ін.

Літературні надбання, наукові рекомендації, статті, дослідження, відкриття вважаються цінними людськими чеснотами, досягнувши яких, людина відчуває свою значимість, повагу до себе, а також нестримне бажання працювати і розвиватися в такому ж руслі, старатися відповідати своєму іміджу. Втрата вищеперерахованого залишає людину не тільки її особистого надбання, а й прозорих перспектив у майбутньому у її розвитку.

У той же час, аналіз літературних джерел, наші дослідження свідчать, що в результаті списування, плагіату, присвоєння чужих праць дуже швидко породжуються тисячі нових невисоко кваліфікованих фахівців, які не можуть якісно надалі передавати ту чи іншу інформацію в повному її обсязі. З одного боку такі методи породжують розвиток, адже потрібно творчо переробити, змінити копійований текст, відредагувати його, але з іншого — уповільнюється прогрес, адже відбувається дискримінація авторського права, що не дозволяє породжувати нову наукову думку [3; 4].

Академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності породжує більш серйозне ставлення до викладацької діяльності під час управління процесом навчання української ділової мови і не тільки. Адже всі відступи від правил Закону караються, в основному, позбавленням присудження наукових ступенів, вчених звань, кваліфікаційних категорій, академічної стипендії, відрядженням із закладу освіти.

Відповідно, базуючись на актуальність теми, важливим в практиці викладання ділової української мови, її провадження у викладацьку діяльність є формування у

майбутніх фахівців етичних принципів академічної доброчесності. Вони ніби екологічний чинник освіти, що визначає її чистоту, “безвірусність”, знезаражує від зашпамленості, обману, академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації, списування, обману, хабарництва та необ’єктивного оцінюванням. Як і екологія сьогодення являється забрудненою, неочищеною, зараженою радіаційними речовинами, точно такою є і сучасна освіта, і серед основних її “забруднювачів” є плагіат, списування, обман, хабарництво.

Відповідно до цього, психолого-педагогічні проблеми процесу формування у майбутніх спеціалістів морально-етичних якостей академічної доброчесності ґрунтуються на **особистісно-діяльному** підході в загальному контексті основних напрямків розвитку сучасного процесу надання освітніх послуг у виші. Згідно з ними, в **центрі процесу перебуває студент**, формування його особистості відбувається **у співробітництві з викладачем**, під впливом якого оволодіваються конкретні навчальні дисципліни. Тому на нашу думку, бажано чільне місце в навчанні **відвести психолого-педагогічним проблемам культури міжособистісного спілкування, внутрішньо діалогової природи осягнення смислу напрямків** морально-етичного самовдосконалення, рефлексивних процесів морально-етичної діяльності, та ін.

Дослідження ефективних технологій, методик надання освітніх послуг суб’єктам учіння, формування у них позитивних етично-моральних якостей в процесі вивчення ділової української мови, дає можливість говорити і в позитивному і проблемному руслі про проблему. У цілому, такі етичні принципи академічної доброчесності, як: обов’язкове отримання посилання на джерела достовірної інформації, у разі використання таких; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об’єктивне оцінювання результатів навчання, знаходять своє відображення в навчальному процесі. Наприклад, компактність викладацької інформації досягається не тільки шляхом структурування знань, а і виділення актуальних проблем, з використанням ефективних літературних, мистецьких прийомів логічних та графічних схем, точних і відносно коротких морально-етичних формулювань відомих науковців — філософів, психологів, педагогів, письменників тощо. Більш ефективно це здійснюється в процесі розвивального і проблемно-ігрового навчання. Процес засвоєння знань на основі їх технології і методики будується за оптимально — іноваційною технологією викладу матеріалу з наступним закріпленням і контролем якості засвоєння. Кожна тема включає інформацію, завдання для самоконтролю, проблемні і практичні завдання, контрольні тести, список літератури для самоосвіти. Така структура дидактичного матеріалу до теми допомагає не тільки засвоїти логіку і головні ідеї, але усвідомити позитивні етичні якості.

Практика викладання ділової української мови свідчить, що сучасний процес навчання характеризується значним застосуванням технологій “ігрового навчання”, основним засобом якого є дидактична гра. Відповідно, в нашому випадку, провадження академічної доброчесності в процес викладання ділової української мови буде формуватися за допомогою форм ігрового навчання, а саме — дидактичної гри, яка сприяє розвитку здібностей самоорганізації та самоуправління, управління психічним станом, викликає у суб’єктів учіння складну гаму емоційних переживань, що позитивно впливає на розвиток інтелектуальної сфери особистості [5].

Так, наприклад, для студентів економічної спеціальності можна використовувати дидактичну гру “Банк”, для філологів більш доцільним буде “Школа”, “Центр перекладу”, для здобувачів освіти права використовуємо гру “Райдержадміністрація”.

Дидактична гра позапланово заглиблює студентів в процес практики і дає можливість спробувати використати набуті знання як високоефективний спеціаліст академічної доброчесності в тій чи іншій галузі знань, що виховує основну вимогу освіти, яка полягає в її якості, базується на основі довіри до викладача, до інформації, яку він доповідає і доводить на власному досвіді.

Реалізація названих, інших процесів надання освітніх послуг, свідчить, що викладачі до інформаційного компоненту органічно вкладають відомості, факти, приклади, екскурси в історію тих чи інших проблем, яскраві вислови, які доповнюють, пояснюють, оживляють, олюднують деякі важливі для розуміння положення процесу морально-естетичного самовдосконалення особистості. Даний стратегічний напрямок навчального процесу акцентує значення культурознавчого аспекту вищої освіти, що спрямовує засвоєння та усвідомлення предмету української ділової мови із етико-моральним спрямуванням не лише на пробудження особистісно-позитивного ставлення до культурних цінностей, а й на розвиток внутрішнього світу майбутнього фахівця, його здатності до творчо-професійної самореалізації.

В умовах прискореного формування у суспільстві європейських відносин зростає не тільки можливість для прояву ініціативи і самодіяльності спеціаліста, але і робота над собою, вдосконалення свого етичного обличчя. І це є цілеспрямований процес, який стає складовим всієї його професійної підготовки. Це та діяльність, коли майбутній професіонал не визначає, що “Я — студент і хай мене вчать”, а стає основним суб’єктом власної життєдіяльності. Він встановлює для себе основне правило навчальної діяльності: “Я — майбутній спеціаліст, готую себе до цього”. Змістовно це включає: самостійне обирання мети самовдосконалення, постійного аналізу здобутків професійного зростання, зайняття самовдосконаленням морально-етичних принципів академічної доброчесності.

Отже можна засвідчити, що освітній процес вважається якісним, якщо його педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники керуються вищеперерахованими характеристиками етичних принципів академічної доброчесності. Загалом проблеми інтенсифікації педагогічного процесу формування морально-етичних принципів особистості майбутнього фахівця на заняттях з української ділової мови знаходять своє науково-теоретичне і практичне обґрунтування. У той же час, залишаються не достатньо розкриті значна частина проблем безпосереднього процесу. Серед них: побудова цільної ефективної системи процесу; основних його компонентів; сутності та змісту організаційних процедур тощо.

Джерела

1. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII.
2. Закон України “Про освіту” від 5.09. 2017 р. № 2145-VIII.
3. Побіженко І. О. Плагіат у сучасних умовах України // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. — 2015. — № 4(45). — С. 181–183.
4. Мельниченко А. А. Теоретичні засади сучасної філософії управління / А. А. Мельниченко // Вісн. Нац. техн. ун-ту України “КПІ”. Сер. Філософія. Психологія. Педагогіка. — 2015. — № 1. — С. 57–63.
5. Найдьонов І. М. Викладання фінансово-економічних дисциплін: методика, технологія, управління. — К.: “Центр учбової літератури”, 2014. — 430 с.

СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОСОЮЗУ: ІСТОРІЯ ПИТАННЯ

Культурна політика є комплексом операційних принципів, адміністративних та фінансових видів діяльності і процедур, що забезпечують основу діяльності держави у сфері культури [1]. Практика європейських країн (і не тільки) доводить важливість культурної політики в розбудові суспільства, економічному зростанні держав, позитивному формуванні іміджу країн, інвестиційної привабливості тощо. Відомий американський науковець С. Хантінгтон підкреслював: "...ми вступаємо в епоху, де культура та культурні фактори відіграватимуть найважливішу роль у формування світової політики" [2].

Разом з тим, питання культурної політики не знаходили відображення в основоположних документах ЄС про інтеграцію. Так, договір про створення Європейського Економічного Співтовариства у межах Римського договору від 25 березня 1957 р. не містив спеціального розділу або параграфу щодо питань культурної політики (тільки у статті 3, пункт р) вказано, що одним з напрямів діяльності Співтовариства є заохочення розвитку культур держав-членів [3].

Перші спроби спільної європейської культурної політики спостерігаємо у кінці 60–70 рр. XX ст. У прийнятій в 1973 р. "Декларації про європейську ідентичність" йшлося про необхідність приділяти увагу культурним цінностям, акцентувалося на спільній спадщині європейців та необхідності збереження різноманітності національних культур [4]. Були прийняті ще низка документів, зокрема, резолюції про захист архітектурної спадщини, витворів мистецтва тощо. В резолюції "Про охорону спільної культурної спадщини" від 13 травня 1974 р. Європарламент рекомендував посилити культурну співпрацю європейських держав та вжити заходів щодо поширення та захисту культурної спадщини [5]. Європарламент вперше сформував у 1974 р. Комітет з питань культури, з метою співпраці європейських держав.

У 80-ті рр. XX ст. спостерігаємо активізацію діяльності ЄЕС щодо культурної інтеграції. Урочиста Штутгартська декларація від 19 червня 1983 р. закликала до посилення культурних зв'язків між державами-членами, визначала сфери, що потребували спільних зусиль: інформації, освіти, аудіовізуальної політики та мистецтва. Запрацювали загальноєвропейські культурні проекти: "Європейські міста культури", реставраційна програма "Емблематик"; в 1985 р. стартовала ініціатива "Європейські столиці культури", що сприяло подальшій культурній взаємодії; було проголошено доповідь Єврокомісії у 1987 р. "Нові ідеї для культури в Європейському співтоваристві" ін.

Разом з тим, лише в останнє десятиріччя XX ст. європейська культурна політика отримала офіційний статус та почала розглядатись як фактор економіко-соціальної інтеграції. Так, у Маастрихтському договорі про створення Європейського Союзу (від 7 лютого 1992 р.) закладено правову основу для проведення спільної культурної політики в ЄС [6]. В договорі є стаття 128, розділ 9 присвячена безпосередньо культурі. Згідно якої ЄС наділяється повноваженнями у сфері культури... Спільно-

та сприяє розквіту культур держав-членів, поважаючи їх національне і регіональне розмаїття і дбаючи (підносячи) спільну європейську спадщину. Водночас, роль ЄС обмежується лише заохоченням співробітництва між суб'єктами культури в різних державах ЄС або доповненням їх діяльності. Так, у пункті 2 статті 128 вказано, що діяльність Спільноти спрямована на заохочення до співпраці між державами-членами, а також, при необхідності, до підтримки їх діяльності у культурній сфері (поглиблювати та поширювати знання культури та історії європейських народів, збереження та охорона культурної спадщини європейського значення; некомерційного культурного обміну; художньої та літературної творчості, включаючи аудіовізуальний сектор [6, р. 48]).

Статтю 128 даного документа з деякими поправками (щодо положення 4 про значимість збереження розмаїття культур ЄС та сприяння цьому) було включено до Амстердамського договору, укладеного в 1997 р. (стаття 151, розділ 12) та Договору про функціонування ЄС, підписаного в 2007 р. (стаття 167). В Амстердамському договорі правову основу отримали культурні заходи, що проводяться під егідою Євросоюзу [7]. В Лісабонському договорі є нормативні аспекти щодо взаємовідносин ЄС (зміст та процедура прийняття рішень) у сфері культури. Так, у ст. 6 положення "с" зазначається, що Союз має компетенцією здійснювати діяльність, спрямовану на підтримку, координацію або доповнення дій держав-членів, зокрема, у сфері культури. Зберігалось положення про те, що Союз та держави-члени створюють сприятливі умови для співпраці з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями у культурній сфері.

Отже, саме у постбіполярний період стверджуються погляди на місце і роль культури в розвитку європейського суспільства, базові принципи управління культурними процесами. Згідно вищезазначених договорів культурна політика залишається в межах компетенції країн-учасниць, водночас в них вказані конкретні функції ЄС. Уточнимо, що немає загальноєвропейського наддержавного інституту, який би проводив культурну політику й питання про такий регулюючий орган з культури поки не ставиться. Проте сформовані інформаційні й наукові центри європейської культури, які створюють умови для координації національних європейських культурних політик. Євросоюз співфінансує різні міжнаціональні проекти в сфері культури, здійснювані різними країнами ЄС, а також з третіх країн. Основними органами та інституціями ЄС, чия діяльність пов'язана зі сферою культури є: Комітет з культури і освіти при Європарламенті; Рада ЄС (проводить діяльність у сфері освіти, молоді, культури та спорту); Європейська комісія (при якій діє Генеральний директорат з Освіти і Культури та існує посада Європейського комісара з освіти, культури, багатомовності та молодіжної політики); Виконавче агентство з освіти та культури (при Європейській комісії). Провідну роль у розвитку спільної культурної політики відіграє Рада Європи і Європейська комісія. Остання, зокрема, ще у 2007 р запропонувала Європейську стратегію у сфері культури, засновану на трьох принципах: культурне розмаїття та міжкультурний діалог; культура як каталізатор творчості; культура як ключовий компонент міжнародних зв'язків.

Під егідою Євросоюзу проводяться культурні заходи, спрямовані на створення спільноєвропейського культурного простору. Так, культурна політика ЄС успішно втілюється у проектах: програма сприяння художній творчості європейського масштабу "Калейдоскоп" (1996–1999 рр.), програма підтримки книговидавництва і читання "Аріан" (1997–1999 рр.), програма збереження культурної спадщини "Рафаель" (1997–2000 рр.), програма "Культура 2000" (2000–2006 рр.), "Культура" (2007–2013 рр.) тощо. Програми стимулювали обмін досвідом, сприяли розширен-

ню доступу громадян Європи до культурної спадщини та розвитку бережливого ставлення до пам'яток культури.

Програма “Культура” (2007–2013 рр.) не обмежується кордонами ЄС. З метою налагодження діалогу ЄС зі східними партнерами та посилення регіонального культурного співробітництва Європейська Комісія прийняла Програму “Культура” Східного партнерства. Основні завдання програми це: пропагування і розвиток діалогу між культурами Європи, пропаганда культурної рівності, вшанування європейського культурного надбання і традицій та збільшення доступу суспільства до культурних надбань. З січня 2014 р. діє програма “Креативна Європа”, розрахована до 2020 р. Всі програми та проекти культурної політики втілюються в життя на рівні Європейського Співтовариства не в межах однієї країни.

Отже, проблеми культурної інтеграції довгий час мали другорядний характер для країн Європи. Культурна політика ЄС юридично сформувалася тільки в 1990-і роки, починаючи з Маастрихського договору, який підтвердив офіційну єдину культурну політику Євросоюзу. Відбулася переоцінка ролі культури в об'єднанні європейців. До компетенції інституцій ЄС включаються все більше напрямків міждержавного співробітництва в культурній сфері. Європейські країни змогли виробити спільні культурні стратегії, які становлять культурну політику ЄС.

Джерела

1. Cultural policy a preliminary study. Unesco 1969 Printed in France SHC, 69. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000011/001173eo.pdf>
2. Виступ С. Хантінгтона на круглому столі у Національному інституті стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uis.kiev.ua/strategy/hunt_world.html
3. Договір про заснування Європейської Спільноти [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017
4. Declaration on European Identity (Copenhagen, 14 December 1973) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html
5. 75/65/EEC: Commission Recommendation of 20 December 1974 to Member States concerning the protection of the architectural and natural heritage [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/eli/reco/1975/65/oj>
6. Treaty on European Union, Maastricht on 7 February 1992 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
7. Treaty establishing the European Community (Amsterdam consolidated version) — Part Three: Community policies — Title XII: Culture — Article 151 — Article 128 — EC Treaty (Maastricht consolidated version) — Article 128 — EEC [Електронний ресурс]. — Режим доступу: — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11997E151>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Надзвичайно важливо, коли будь-яке соціально-політичне явище розглядається крізь призму взаємодії, і з особистістю, і з суспільством та досліджується власне психологічною думкою. Такий підхід є змістом психологічного виміру проблеми і передбачає, як мінімум, виділення двох рівнів аналізу того чи іншого явища: особистісний та соціальний. Відомо, що у останні десятиріччя набуває особливої актуальності проблема глобалізації як об'єктивне явище сучасності, яке безпосередньо пов'язано з інтеграційними процесами у самому широкому сенсі. Будь-які дослідження даного явища для України вже сьогодні набувають практичного значення у вирішенні надзвичайних питань, пов'язаних з виходом нашого суспільства з глибокої соціально-політичної кризи, оскільки проблеми, і прав, можливостей особистості, і перспектив розвитку державного суверенітету дедалі заходять у глухий кут політичної стагнації нашого суспільства.

Глобалізацію як соціально-політичний процес доцільно розглядати у багатопланових різноманітних вимірах буття людини та суспільства. З приводу цього інформація щодо проблеми досить широко подається найпоширенішим джерелом, яким є інтернет, ретельно розглядаючи майже усі сфери (див. "глобалізація"). Узагальнюючи їх, можна виділити три важливіших аспекта глобалізації. Перший природний або законмірний: це об'єктивний соціальний процес змістом якого є зростаючі взаємозв'язки і взаємозалежність національних економік, політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодія людини й навколишнього середовища. Підставою такої глобалізації є розвиток світових ринків товарів, послуг, праці, капіталу.

Другий аспект внутрішньо політичний: формування єдинообразного порядку, який передбачає підпорядкування суспільства обмеженій групі людей. Власно кажучи мова йде про побудову держави за унітарним принципом, який за рахунок надцентралізації влади створює можливість її узурпування, утримання певною групою людей (такі групи можуть змінювати одне одну при владі навіть демонструючи ознаки демократії, "граючи" за єдиними правилами при цьому маючи за мету збагачення за рахунок повновладдя). Як правило за таким повновладдям ховається тотальна корупція системи влади. Проблема не вирішується навіть зміною влади завдяки революції. За влучним висновком Володимира Вінниченка (відома історична постать Центральної Ради 100-річної давнини), який ретельно спостерігав, а у подальшому досліджував наслідки та рухоми сили жовтневої революції у Росії та Україні (ці дослідження мають загально наукове значення), свіжа революційна хвиля збирає на своєму гребні різне сміття, яке після завершення революції осідає у всій системі нової влади. Такий висновок під різними кутами дослідження автор неодноразово приводить у кожному томі своєї видатної наукової праці [1].

Третій аспект зовнішньо політичний: глобалізація це процес глобальної міжнародної інтеграції, який здійснюється під контролем найбільш могутніх у військово-

вому та економічному відношенні держав на підставі уніфікації норм політичної, економічної, правової, моральної та культурної сфер життя. Яскравим прикладом цього є процес євроінтеграції, який декілька років назад розпочато в Україні та проголошення, у якості декларації про наміри, діючою владою руху до НАТО.

Після такого узагальнення змісту глобалізації можна безпосередньо перейти до розгляду виділених нами у якості психологічних рівнів проблеми. Особистий рівень глобалізації передбачає верогідність (потребу визначає сама особистість) широкого включення будь-якої людини у широкий спектр соціальної взаємодії з представниками інших національностей, представниками інших історико-культурних регіонів своєї держави та з іншими державами та їх громадянами. За своїм психологічним змістом таке включення є важливішим фактором розвитку особистості та нових можливостей її розвитку. Даний висновок повністю відповідає науковим уявленням про особистість, людину як динамічну систему живої природи, яка існує та розвивається завдяки чередуванню перебування, то у закритій системі, то у відкритій (закрита система сприяє гармонізації та відновленню психофізіології, відкрита її подальшому розвитку) [5, с. 611]. Таким чином глобалізація, з точки зору впливу на особистість, дійсно є фактором її розвитку. Наприклад, вкрай позитивним явищем сучасного українського суспільства є введення безвізового проїзду для громадян у Шенгенську зону та подальше розширення даної тенденції на інші держави світу.

Щодо подальшого кроку розвитку можливостей для особистості, на наш погляд, є актуальним введення подвійного громадянства для громадян України [2, с. 44–46], що буде сприяти більш повному вирішенню проблеми самореалізації особистості громадянина України у тому числі при постійному проживанні за кордоном, не пориваючи зв'язків із своєю Батьківщиною, залишаючись її частиною. Взагалі не кожна держава може дозволити собі підняти питання щодо юридичного права самореалізації особистості, оскільки для цього треба бути надзвичайно цивілізованою та розвинутою державою. Але незважаючи на те, що Україна й досі відноситься до третіх держав світу, тобто не розвинутих, нами заздалегідь ініційована та актуалізована дана проблема, сформульований у науковій публікації проект нової статті Конституції України про право особистості на самореалізацію [3, с. 55].

Завершуючи роздуми про особистісний рівень глобалізації, враховуючи ситуацію втрати Україною частини своєї території, введення подвійного громадянства буде також сприяти збереженню українського громадянства для осіб, які опинилися на анексованій території та на території не підконтрольній Україні на сході держави (на таке збереження наші співвітчизники мають повне право). У подальшому, коли будуть створені умови та безпосередньо встане питання реального відновлення територіальної цілісності подвійне громадянство, як що воно буде прийнято законодавчо нашою державою, відіграє свою консолідуючу роль у нашому суспільстві на шляху його відродження, а також подальшого розвитку.

Соціальний рівень глобалізації безпосередньо пов'язаний з перспективами розвитку соціуму та власно держави, її суверенітету. Як не дивно даний рівень тісно пов'язаний з особистісним, оскільки розширення можливостей для особистості актуальне тільки за умов сформованих та актуалізованих потреб за принципом розуміння свободи як усвідомленої необхідності особистості. У будь-якому випадку незважаючи на об'єктивний характер глобалізації кожна людина має потребу у своїй державі у першу чергу, а вже потім у тих можливостях, які пропонує глобалізація як зовнішньо політичне явище. Сьогодні українське суспільство вже потерпає та втрачає від гіпертрофованих глобалістичних євроінтеграційних процесів, які ініціюються центральною владою. На них вона покладає вирішення усіх проблем нашого

кризового суспільства, що є очевидною помилкою. Ні копіювання офіційною владою іноземних реформ та спроби їх впровадження, ні поради заокеанського “дядюшки Сема” (термінологія, яка застосовується політиками-міжнародниками) і т. і. не вирішують проблем України. Україні потрібен власний шлях розвитку, якого немає жодна інша держава, оскільки цей шлях, ці особливості є наслідком геополітики, яка у кожній державі має тільки її притаманні особливості.

Відомо, що керівництвом України проведена багатогранна робота щодо імплементації українського законодавства у західно європейське у різноманітних галузях функціонування держави, суспільства. Доцільність цього можна виправдати тільки одним: потребою у відміні віз. У подальшому пристосування України до ЄС незважаючи на нашу нерозвинутість є не тільки ганебним та дискримінаційним явищем, а й антипатріотичним. Тут буде доречним твердження: у спрямованості об’єктивних процесів глобалізації Україна повинна змінити її вектор. За своїм рівнем соціального та економічного розвитку, за особливостями культури, за своєю історією та ойкуменною походження наша держава значно менше має спільного з Західною Європою ніж, наприклад, з таким найближчим оточенням як держави акваторії Чорного моря. Такий висновок має далекоглядні перспективи, і сьогодні, і у майбутньому. Іменно з цим регіоном у України можуть бути природні та динамічні стосунки у самому широкому спектрі міжнародної взаємодії. По відношенню до ЄС, і зараз, і у майбутньому ми завжди будемо на правах бідних та другорядних “родичів”, а власний шлях розвитку та унікальні перспективи України, пов’язані з самобутністю розвитку будуть назавжди загублені.

З точки зору відновлення територіальної цілісності зрозуміло, що як що євроінтеграційні процеси не будуть припинені, про відновлення територіальної цілісності навіть і мови не може бути. Так думають, і на сході, і у Криму, так думають люди та прагматичні політики в Україні. Так що для нас важливіше євроінтеграція чи відновлення нашої території? Мабуть останнє!

Українською наукою, автором цієї статті створена всеохоплююча концепція урегулювання ситуації в Україні [4, с. 16–22], яка поряд з вирішенням інших проблем передбачає створення Чорноморського регіону миру. Передбачається існування міжнародного ринку з 12 держав (ОЧЕС-Організація чорноморського економічного співробітництва), вирішення питання повернення Криму і навіть створення демілітаризованої зони у акваторії Чорного моря. Ось про що треба думати вже сьогодні українському політикуму, міжнародному відомству та засобам масової інформації в Україні, які, як не дивно фактично та послідовно займаються пропагандою війни, заробляючи “політичні дивіденти” довіри заходу.

Додатково щодо внутрішніх глобалізаційних процесів як одного з чинників соціального рівня проблеми треба підкреслити, що сьогодні майже кожному українцю зрозуміло, що унітарна модель побудови держави помилкова. Визнавати це не є соромом. Ні хто в Україні не мав досвіду побудови незалежної держави, тому ні хто не був застрахований від помилок. Важливо їх вчасно усвідомити і разом розпочати виправляти. Крім того, в Україні спостерігається еволюція політичної думки. Це вкрай позитивне явище, оскільки воно йде з народу та з різних регіонів держави. Певна допомога у цій еволюції була здійснена миротворчою всеукраїнською психологічною оперцією, яка поруч з розгортанням збройного протистояння максимально консолідувала суспільство навколо ідеї майбутнього суверенітету та побудови нейтрального суспільства, яке дозволить Україні гармонійно розвиватися і будувати добросусідські, взаємовигідні стосунки з усім міжнародним оточенням. Важливим наслідком проведеної миротворчої психологічної операції є готовність України до

реальних змін і чітке розуміння цих змін, причому у контексті повномасштабного урегулювання ситуації: і збройного протистояння, і власно глибокої соціальної кризи у державі. Все це пов'язано з формуванням маси емерджентних явищ, що є ознакою цілеспрямованих паростків народження нового суспільства в Україні та потреби побудови нового фундаменту майбутньої державності.

У якості загальних висновків щодо особистісного та соціального рівнів глобалізації можна сформулювати наступні твердження: на особистісному рівні тенденції глобалізації сприяють розвитку особистості та її потребам у самореалізації; на соціальному внутрішньо політичному рівні глобалізація не сприяє розвитку демократичного, цивілізованого суспільства; на соціальному зовнішньо політичному рівні глобалізація не повинна бути тотальною та повинна обмежуватись потребою у самобутньому, суверенному розвитку держав; також доцільно на соціальному зовнішньо політичному рівні обмежувати глобалізацію міжнародними регіональними потребами, які виходять з геополітичних особливостей держав та потреб світової спільноти взагалі, наприклад, доцільно існування регіонального політично-економічного утворення Євросоюз, економічного регіонального утворення Чорноморський регіон миру, близькосхідної економічної Динарської зони (два останніх регіони приводяться згідно із створеною усеохоплюючою концепцією урегулювання ситуації в Україні) [4, с. 16–22].

Джерела

1. Вінниченко В. Відродження нації. Репринтне відтворення видання. — Київ–Відень, 1920 / Відп. за вип. Н. П. Ганник. — К., Вид-во політ. літ-ри України, 1990.
2. Гайдукевич Г. А. Актуальність проблеми подвійного громадянства в Україні. Сучасна політична нація: духовно-моральні, культурно-етичні та соціально-економічні засади розвитку: матеріали XIV науково-практичної конференції. — К.–ВНЗ “Національна академія управління”, 2014. — 332 с.
3. Гайдукевич Г. А. К развитию ситуации в Украине и конституционному процессу в переходном обществе. Становлення і розвиток української державності: [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008. — Вип. 10: Матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. “Становлення та розвиток української державності: актуальні проблеми державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку суспільства”, м. Київ, 14 листоп. 2013 р./ редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — 2014. — 414 с.
4. Гайдукевич Г. А. Урегулирование ситуации в Украине и перспективы развития мира. // Наукові праці МАУП, випуск 47 (4–2015). — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”.
5. Философский энциклопедический словарь. / Гл. редакция: К. А. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. — М.: Сов. Энциклопедия, 1983. — 840 с.

РАЦІОНАЛІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТИ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ Ф. ПРОКОПОВИЧА

Пріоритетом, силою кожної держави є рівень культури і освіченості її громадян. На сьогоднішній день проблема освіти стоїть надзвичайно гостро, особливо це стосується української держави, яка знаходиться на етапі соціально — економічних перетворень та прийнятті європейських стандартів.

Не минули ці зміни і освіту, яка потребує кардинальних реформ. Тому доцільно буде проаналізувати український та світовий досвід у вирішенні даної проблематики, а також звернутися до наукової спадщини Ф. Прокоповича і діяльності першого українського освітньо-культурного центру — Києво-Могилянської академії.

Надзвичайно багато вітчизняних вчених приділяли увагу розвитку освіти, як головну роль у формуванні та вихованні особистості. Дані твердження можна прослідкувати у працях українських мислителів: Ф. Прокоповича, Г. Сковороди, П. Юркевича та сучасних вчених: В. Кремень, В. Локшин, М. Головатий та ін.

Мета статті — визначити роль і значення освіти на сучасному етапі, а також ефективність взаємодії освіти, держави і громадян.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що освіта завжди відігравала важливу роль в житті людини, суспільства. Згідно з енциклопедичним словником, освіта — цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення.

Процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості.

Від освіти багато в чому залежить, якими цінностями будуть користуватися люди у спілкуванні між собою. Значення освіти для кожної людини надзвичайно великі, адже вона допомагає особистості сформувати початкові знання культури, формує погляди на життя та вибір майбутнього. Тобто від освіти залежить майбутнє кожної людини. Як зазначає науковець Кушерець В.: “Освіта в першу чергу має бути спрямованою на створення людського потенціалу країни”.

Із даного твердження випливає те, що освіта має слугувати в цілому для передачі і засвоєння певних знань. Вона має носити не тільки теоретичний характер, а й практичний.

Звертаючись до історичного минулого української історії, слід зазначити, що в Україні, освіта, духовність стояли на першому місці. Прикладом цього було відкриття в 1659 року П. Могилою першого українського вищого навчального закладу — Києво-Могилянської академії. Найбільшого розквіту академія набула за часів діяльності ректора та відомого українського філософа і суспільного діяча — Ф. Прокоповича.

Саме із поглядів Ф. Прокоповича формувалася структура освіти в академії. Перш ніж з'ясувати дану систему, потрібно пригадати період часу на який припадає існування навчального закладу.

Даний період в історії отримав назву Ренесанс, або ж Відродження. В цей період часу активно розвиваються гуманістичні напрями. Вся увага сконцентрована була на людину та на її творчий потенціал. В період Ренесансу людина оцінювалася як творець своєї власної долі.

Окрім гуманізму, актуального поширення набувають два напрями: емпіризм та раціоналізм. Саме вони вплинули на розгляд освіти, пізнання науки під різними точками зору.

Згідно філософському словнику: емпіризм — це філософський напрям, протилежний раціоналізмові, вважає чуттєвий досвід єдиним джерелом і критерієм вірогідного знання.

Представники даної течії, а саме Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, вважали, що чуттєвий досвід передує розум. Тобто пізнати або ж отримати знання можливо тільки через досвід, оскільки розум має схильність помилятися, він подібний до “викривленого дзеркала”, писав Ф. Бекон.

В свою чергу раціоналізм — це вчення в теорії пізнання, відповідно до якого розум, думка визнаються найвищою цінністю і джерелом знання; в широкому сенсі — філософський напрям, який визнає розум основою пізнання та поведінки людей.

Прибічники даної теорії на противагу емпіризму вважали, що саме розум є основою пізнання. Представниками даної ідеї були: Р. Декарт, Г. Лейбніц, Б. Спіноза. Як підтвердженням своєї позиції Р. Декарт зазначає, що: “Я мислю, отже я існую”.

Саме погляди даних двох напрямів вплинули на побудову нової системи освіти, сприйняття і отримання знань. В даний період у світі розпочинаються активно відкриватися навчальні заклади, а також читатись курси із філософії, логіки, богослов'я, природничих наук, геометрії, алгебри, фізики.

Особливо великий та значний вплив на систему освіти в Києво-Могилянській академії зробили раціоналістичні погляди представників Нового часу. До сфери наукових інтересів вчених академії входили погляди Р. Декарта та його картезіанська система.

Створення та діяльність навчального закладу було відкритим для всіх станів суспільства. Рік починався 1 вересня, але студентів приймали також пізніше, протягом року. Мова викладання була латинська. До речі навчання в академії тримало дванадцять років.

Як вже зазначалося вище, значний вплив на вищу освіту зробив її відомий ректор академії Ф. Прокопович. Він був прихильником філософії об'єктивного ідеалізму та сформулював концепцію освіти, як мала просвітницький характер. Великий філософ, богослов протягом життя багато подорожував і відвідував європейські університети які кардинально змінили його погляди на життя. Тому підхід до системи освіти в нього був запозичений із Європи.

Просвітницька система освіти ґрунтувалася на виховній роботі, яка була спрямована на формування благочестя, відданості православ'ю, Батьківщині, поваги до старших тощо. В цілому навчальний процес був добре організований, виважено і послідовно спрямований на ґрунтовне засвоєння матеріалу, детальний контроль знань та передбачав публічну демонстрацію рівня підготовки вихованців.

В Київській академії він викладає курс філософії, історію держави і права, богослов'я. У складеному ним самим курсі лекцій з філософії він твердить, що “поза межами цього світу нічого немає”. На підтвердження вчений аналізує систему Коперника та вчення Галілея.

Прагнучи дати наукове пояснення природним явищам, він використовував у своїх лекціях наукові експерименти з використанням мікроскопа, телескопа, армілярної сфери, основаної на вченні Коперника.

Підтримуючи вчення Коперника та Галілея, яких свого часу заборонила папська інквізиція, Прокопович виступав за право кожного пізнавати й захищати істину, прагнув зблизити філософію з точними науками, пов'язати логіку й риторику з практикою.

Практично Ф. Прокопович вводить у систему навчання інноваційні технології, він керується раціоналістичними ідеями та відкидає будь — які заборони у пізнанні та дослідженні знання. Вчений був не проти експериментів і тому був прибічником пошуку спільного між науками.

За наказом царя Петра I, було віддано скласти проект для нового навчального закладу, саме Ф. Прокоповичу, який розробив проект для нової Академії наук і допоміжних навчальних закладів. Як зазначає науковець Ю. Х. Копелевич: “Хоча в свій час, — говорить про Прокоповича, — він пропонував Петрові більш поступовий шлях впровадження наук, але в період організації Академії він вже був серед її покровителів”.

Ф. Прокопович належав до тих “визначних державних діячів, на підтримку яких завжди могла розраховувати Академія наук”. Незважаючи на те, що вчений був ще й духовною людиною, але все таки перевагу віддавав більшу освіті, науці.

Велика заслуга вченого полягає в тому, що освіта в той період часу, завдяки йому розвивалася в дусі демократизму. Саме завдяки йому зміг продовжити навчання великий вчений М. Ломоносов. На свої власні кошти Ф. Прокопович створює школу для бідних і осиротілих дітей.

Повертаючись до системи освіти в Києво-Могилянській академії, слід звернути увагу на, що студенти мали право вчитися в ній стільки, скільки бажали, без вікового обмеження. Також цікавим фактом є те, що студентів не відраховували за не успішність, а побажання вони могли залишитися ще на рік на два, на тому самому курсі. Підтвердженням цьому є слова відомого українського філософа, байкаря, а також випускника Києво-Могилянської академії Г. Сковорода: “Освіта повинна бути, поступною для всіх, а її методи сприяти самопізнанню та моральному вдосконаленню.

Всього в академії було 8 так званих ординарних класів, але кількість предметів сягала до 30 і більше. В перших чотирьох класах Академії — фарі, інфимі, граматичі й синтаксисі, що були по суті підготовчими, вивчалися мови: церковнослов'янська, грецька., руська (українська), латинь і польська, а також арифметика, геометрія, нотний спів і катехізис.

З певним періодом часу в Академії починають вивчати українську та російські мови. Пізніше набули популярності ще й європейські мови. З 1738 р. до навчального курсу вводиться німецька, а з 1753 р. — французька мова. З середини 18 ст. вивчається російська мова, а також старослов'янська. Остання — з метою поглибленого вивчення християнських першоджерел.

Великої популярності набуває поетика і риторика, де студенти самі складали вірші, особливо такі, де вони могли їх практично застосовувати. Також увагу приділяли манерам і правильності спілкування, вчилися ораторському мистецтву. Захоплювалися театральним мистецтвом.

Києво-Могилянська академія була всестановим закладом. За статутом Академії, в ній мали право навчатись всі бажачі. Навчалися діти української аристократії, козацької старшини, козаків, міщан, священників і селян. Із започаткуванням Академії уже не в закордонні університети, а до Києва направляли своїх дітей відомі українські сім'ї.

Вихованцями академії були й видатні діячі української історії: гетьмани Ю. Хмельницький, І. Виговський, П. Дорошенко, П. Тетеря, І. Брюховецький, М. Ха-

ненко, І. Самойлович, І. Мазепа, П. Орлик, Д. Апостол, І. Скоропадський, П. Полуботок. В академії навчались відомі літописці С. Величко, Р. Ракушка-Романовський, Г. Граб'янка.

На рубежі ХХІ ст. з'являються нові технології, відбувається науково — технічна революція, світ переходить в інформаційний простір. Відповідно і освіта змінює свій характер. Виникають нові методи, технології і підходи до отримання і надання знань. Дані технології більше пов'язані поширенням комп'ютерних технологій та методик.

На сучасному етапі під освітою розуміють відтворення і розвиток соціальної структури суспільства, соціалізації індивідів, впливу на духовне життя суспільства. Але не дивлячись на величезний крок вперед у всіх сферах суспільного життя, потрібно пам'ятати традиції, звичаї і цінності минулого кожного народу.

Так американські соціологи Д. Нельсон і Б. Безах інтерпретують всю систему освіти саме як таку, що зберігає і від покоління до покоління передає відповідну систему цінностей.

Сучасна система освіти не втратила своєї цінності у суспільстві, а навпаки набрала нових обертів. Як зазначає український політолог М. Головатий: "Вища школа — це не просто система освіти, професійної підготовки громадян, а засіб їх соціалізації".

Тому державна політика України потрібно сприяти більшому та всебічному розвитку освіти, адже вона є збереженням стабільності у суспільстві. Створювати нові інноваційні методики для її розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином у процесі дослідження системи освіти Ф. Прокоповича та впровадження її в Києво-Могилянської академії, доцільно зазначити, що вона стала центром духовної культури України та Європи. Вся її система була націлена на виховання особистості, можливості кожному громадянину отримати освіту незалежно від майнового статусу чи соціальної стратифікації. Але на відміну від теперішньої освіти, тодішня освіта ґрунтувалася на позиціях перш за все навчити, виховати особистість, розширити її світогляд та переосмислити її цінності.

Освіта ХХІ ст. прагне більше підготувати особистість до нових технологій і їх змін. На даний момент українська система освіти спрямована на європейські цінності. Впровадження в Україні Болонської системи, мало послугувати до конкуренції на освіту і підвищення та перевірки рівня знань студентів. Але насправді зробило із освіти формальний характер, отримання диплому.

Тому українській державі потрібно провести кардинальні реформи в галузі освіти, повернути до неї втрачені функції, а саме виховну, тобто виховувати людей у дусі миру, високої моральності, культури, розуміння пріоритетів, загальнолюдських цінностей до життя, праці та любові до природи.

ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ТА НАУКОВОГО ПРІОРИТЕТУ: ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ, ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО ТА КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ОСОБИСТІСНІ МОТИВАЦІЇ

Р. В. ГУЛА

д-р іст. н., доц., Доктор історичних наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОМПЛЕКСІ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

Інтереси держави в інформаційній сфері в основному полягають у гармонійному розвитку інформаційної структури держави, захисту її від негативного впливу з боку партнерів, конкурентів і ворогів у внутрішньополітичному та зовнішньополітичному аспектах.

Співвідношення понять “національна безпека” та “інформаційна безпека”, як і самі підходи до визначення категорії “інформаційна безпека”, потребують подальшого дослідження [4, 24–38].

Зміст поняття **“інформаційна безпека держави”**, на нашу думку, визначається через *політико-інструментальний, технологічний та комплексний підходи*.

Політико-інструментальний підхід розкриває сутність інформаційної безпеки держави через стан її захищеності, при якій спеціальні інформаційні операції, акти зовнішньої інформаційної агресії, інформаційний тероризм, незаконне зняття інформації за допомогою спеціальних технічних засобів, комп’ютерні злочини та інший деструктивний інформаційний вплив не завдає істотної шкоди національним інтересам [7, 37–43] та забезпечує прогресивний розвиток усіх сфер життя суспільства. За визначенням Кормича Б. А., це “захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства та держави” [2, 92].

Технологічний підхід наголошує на захищеності насамперед інформаційної системи від випадкового або навмисного втручання, що завдає збитку власникам чи користувачам інформації [5, 11].

Комплексний підхід визначає інформаційну безпеку як стан захищеності інформаційного простору, його формування і розвиток в інтересах громадян, організацій і

держави в цілому, захист від неправомірного зовнішнього і внутрішнього втручання; стан інформаційної інфраструктури, в якому інформацію використовують в мирних цілях лише за призначенням, і вона нездатна негативно впливати на інформаційну чи інші системи як самої держави, так і інших країн [6].

На нашу думку, основними *принципами* інформаційної безпеки є:

- доступність — можливість безперешкодного отримання необхідних інформаційних послуг;
- оперативність — актуальність, швидкість та значущість отриманої інформації в умовах мінімізації часу;
- цілісність — однозначність інформації, її захищеність від руйнування та несанкціонованої зміни;
- конфіденційність — захист від несанкціонованого отримання інформації сторонніми особами;
- адекватність — відповідність отриманого та переданого інформаційного продукту тим об'єктам, які вони відображають;
- системність — забезпечення стійкого взаємозв'язку між елементами системи національної безпеки у вирішенні завдань інформаційного захисту й інформаційного протидіювання;
- повнота — достатність інформації для розв'язання відповідної задачі.

Динаміка розвитку інформаційного суспільства та удосконалення інформаційних технологій створили відповідну систему протиріч у сфері інформаційної безпеки, насамперед, це протиріччя між:

- збільшенням обсягів інформації та хаотичним, безсистемним характером її зберігання, що дозволяє отримати інформацію будь-якого змісту;
- гігантською обчислюваною потужністю сучасної комп'ютерної бази та одночасним спрощенням доступу до неї, що значно знижує кваліфікацію користувачів;
- бурхливим розвитком програмного забезпечення та невідповідністю мінімальним вимогам безпеки;
- створенням засобів проникнення в чужі системи, що ускладнює захист інформаційних систем;
- теоретичними моделями безпеки, що оперують абстрактними поняттями типу об'єкт, суб'єкт і т. п., і сучасними інформаційними технологіями. Наслідком цього є те, що практично усі системи захисту ґрунтуються на аналізі результатів лише успішних атак, що заздалегідь визначає їх невідповідність реальній ситуації;
- інтелектуальною та технологічною складовими інформаційної безпеки, які перетинаються передовсім в процесах транспортування інформації, тобто системах зв'язку.

Розв'язання цих протиріч буде сприяти підвищенню ефективності системи інформаційної безпеки. На нашу думку, цьому буде сприяти забезпечення реалізації низки функцій, які можна об'єднати у такі блоки:

1. Законодавчий:

- формування державної інформаційної політики;
- створення, відповідно до законів України, умов для забезпечення інформаційної достатності для ухвалення рішень органами державної влади, участі громадян та їх об'єднань, інших суб'єктів права в процесах прийняття владних рішень в Україні;
- гарантування свободи діяльності та права доступу до інформації у національному інформаційному просторі України;

- встановлення законодавством режиму доступу іноземних держав або їх представників до національних інформаційних ресурсів України та порядок використання цих ресурсів на основі домовленостей;
- законодавче визначення порядку поширення інформаційного продукту зарубіжного виробництва на території України.

2. Технологічний:

- всебічний розвиток інформаційної інфраструктури;
- підтримка розвитку національних інформаційних ресурсів України з врахуванням досягнень науки і техніки та особливостей духовно-культурного життя народу України;
- вироблення і впровадження безпечних інформаційних технологій;

3. Захисний:

- захист права власності всіх учасників інформаційної діяльності в національному просторі України;
- збереження права власності держави на стратегічні об'єкти інформаційної інфраструктури України;
- створення глобальної системи охорони державної таємниці, а також інформації з обмеженим доступом, що є об'єктом права власності або володіння, користування чи розпорядження лише державою;
- захист національного інформаційного простору України від поширення спотвореної або забороненої законодавством України інформаційної продукції [3, 714].

До проблем забезпечення інформаційної безпеки зараховують загрози національним інтересам і національній безпеці в інформаційній сфері, а саме:

- культурна експансія інших країн;
- вплив недоброякісної, недостовірної та хибної інформації (дезінформації) на життєво важливі інтереси;
- руйнування національної та мовної самобутності, національної ідентичності тощо;
- прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації (цензура);
- поширення ЗМІ культури насильства, жорстокості, порнографії;
- комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;
- розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;
- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [1; Стадніченко О. І. Інформаційна безпека України: стан і перспективи розвитку / О. І. Стадніченко // Вісник Маріупольського державного університету серія: Історія. Політологія. — 2011. — № 2. — С. 101–106. — С. 101.].

Вирішення проблем в системі забезпечення інформаційної безпеки дасть можливість захистити *“інформаційний суверенітет”* суспільства та держави загалом. Інформаційний суверенітет це — володіння і розпорядження національними інформаційними ресурсами, усією інформаційною інфраструктурою, що належить державі, управління та використання потоками інформації — незалежно від змісту, форми, часу і місця її створення, і забезпечується виключним правом держави на формування і здійснення національної інформаційної політики, власності на інформаційні ресурси, які сформовані за державний кошт, створенням національних систем ін-

формації, встановленням режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України [Набруско В. Чи стане Україна господарем у власному інформаційному просторі? / В. Набруско // Дзеркало тижня. — 2008. — № 34 (713). — 13 вересня.].

Джерела

1. Закон України “Про основи національної безпеки України” // Урядовий кур’єр. — 2003. — 30 липня.
2. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: навчальний посібник / Б. А. Кормич. — К.: Кондор, 2008. — 384 с.
3. Кравець Є. Я. Інформаційна безпека держави // Юридична енциклопедія: В 6 т. [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. — К.: Укр. енцикл., 1998. — 1999. — Т. 2. — 744 с.
4. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: навчальний посібник. — К.: КНТ, 2006. — 280 с.
5. Літнарів Р. М. Сучасні технології інформаційної безпеки. Частина 1: навчальний посібник / Р. М. Літнарів. — Рівне: МЕРУ, 2011. — 97 с.
6. Медвідь Ф. Інформаційна безпека України: виклики й загрози [Електронний ресурс] / Ф. Медвідь. — Режим доступу: <http://nato.pu.if.ua/journal/2009-2/2009-2-28.pdf>
7. Попов М. О. До забезпечення воєнної безпеки в умовах загрози інформаційної війни / М. О. Попов, А. Г. Лук’янець // Наука і оборона: наук.-теорет. та наук.-практ. журнал. — 1999. — № 2. — С. 37–43.

КОРУПЦІЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Інтелектуальна власність в Україні певною мірою регулюється законодавством. Ми не можемо сказати, що вона детально врегульована, і що в цій сфері немає проблем. Ніхто з юристів та простих громадян не зможе напевне сказати що це так. Інтелектуальна власність — це ідея, яка формулюється спочатку як результат творчості, але стає товаром в після її оформлення на папері чи в іншому вигляді. При цьому в кожній державі існує своя система юридичного оформлення нових ідей, винаходів та практичних напрацювань, які охороняються патентами.

З метою міжнародного регулювання правил інтелектуальної власності укладено міжнародні угоди та міждержавні угоди, які також підписані й Україною.

Разом з тим в Україні, де корупція практично спотворила всі правовідносини, практично не існує прав на об'єкти інтелектуальної власності, тому що завдяки рішенням судів можна “вирішити питання” і забрати будь-який об'єкт інтелектуальної власності, тим більше суддів, які готові винести такі неправосудні рішення є багато.

Як свідчить більшість нормативних документів у розвинених країнах недоторканими вважають житло і та об'єкти інтелектуальної власності. У нас також формально є такі норми, проте як вже згадувалося їх не дотримуються в тому числі особливо в судах при розгляді справ.

Таким чином ми можемо виокремити основний напрям корупційних правопорушень у сфері інтелектуальної власності це неправосудні рішення і відповідно позбавлення тих чи інших осіб, які мають право на винахід чи інший об'єкт інтелектуальної власності.

Особливо часто зустрічаються порушення прав інтелектуальної власності у сфері музики, телевізійних програм, комп'ютерних програм та інших напрямках де об'єкти інтелектуальної власності з'являються нещодавно.

Цей напрям також має корупційну складову. Перш за все треба проаналізувати, як реєструються права інтелектуальної власності. В Міністерстві освіти і науки України на даний час існує Державний департамент інтелектуальної власності. Він працює ще за інструкціями колишнього Радянського Союзу. Про корупцію в даному департаменті свідчить, наприклад, такий факт. За реєстрацію торгової марки Департамент отримує приблизно 2 000 гривень. На рік реєструється понад 10 000 торгових марок. Всі гроші є “підприємницьким доходом” і вони осідають у Міністерстві освіти і науки України, а конкретно в згаданому департаменті. Крім того до них ідуть гроші за патенти, промислові зразки, нові сорти рослин і т. ін. А заробітна плата та особливо премії працівників Департаменту, то державна таємниця.

Слід зазначити, що до штату Департаменту входять 500 експертів. При чому, ніяких нормативних документів з приводу того, хто може бути експертом у галузі інтелектуальної власності немає. Людина стає експертом з моменту її прийняття на роботу в Департамент.

Теоретично, коли до департаменту приходить винахідник чи митець зі своєю розробкою чи твором, має проводитися експертна оцінка і експертиза. Тобто треба визначити чи ця розробка або твір є унікальним. За проведення експертизи розробник платить гроші і з цього моменту він може бути впевнений в захисті своїх прав. Це норма, яка існує в більшості країн світу.

Проте в Україні питання про експертну оцінку не врегульоване. Існують десятки судових рішень, які відміняли одне рішення департаменту і підтримували інше. Тобто через суд можна відмінити право будь-кого на інтелектуальну власність і надати це право іншому. Ми вже говорили про Тема, що наші суди за гроші можуть винести будь-яке рішення, а за великі гроші любе.

В цьому є вина як суддів, в більшості випадків, але й вина експертів Міністерстві освіти і науки України. Вони повинні доводити до кінця всі аспекти, які свідчать про унікальність розробки і потім захищати свої висновки в судовому засіданні. На жаль цього немає.

Крім того, за помилки у винесенні рішення про видачу патенту або свідоцтва ще нікого ніколи не покарали. Помилка та й усе, але те, що буде зруйнований чийсь бізнес нікого не цікавить.

Особливо кричущими є факти, коли особа, яка має право інтелектуальної власності на твір чи винахід спостерігає, що його використовують, але нічого зробити не може. Наприклад, польський режисер Єжи Гофман був м'яко кажучи здивованим, коли його фільм "Вогнем і мечем" транслювали наші телеканали і ніяких коштів за це не виплачували. А потім він отримав повідомлення, яким він позбавлявся прав на фільм на території України.

Ситуація з піратським програмним забезпеченням в Україні є найгіршою мабуть у світі. З 10 комп'ютерів — 8 використовують піратське програмне забезпечення. Крім того у нас досі не створено будь-яких норм, які б регулювали кількість піратської продукції в Інтернеті, тому ми одні з перших в світі по комп'ютерному піратству.

Не можна не стверджувати, що в цих діях також немає корупційної складової.

Слід зазначити, що з метою усунення зазначеного стану справ в Україні урядом затверджено концепцію реформ в сфері інтелектуальної власності. Планується ліквідувати державний департамент інтелектуальної власності, а натомість створити Національний орган інтелектуальної власності. Розпорядженням Кабміну від 1 червня 2016 року № 402-р затверджено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, яку передбачалося реалізувати протягом 2016 — I кварталу 2017 року. Проте ми маємо вже перший квартал 2018 року але завдання не виконане.

Метою запропонованих змін було створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Передбачалося створення Національного органу інтелектуальної власності України (НОІВ) як юридичної особи публічного права, що належить до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі.

Разом з тим, є певні застереження, адже хто буде відслідковувати плагіат у науковій сфері. Мабуть окремі функції необхідно залишити за Міністерством освіти і науки України.

В цілому головним завданням реформування є усунення корупційних схем, які до сьогодні діють у сфері інтелектуальної власності, а реєстрацію прав інтелектуальної власності можна передати різним міністерствам.

ПЛАГІАТ АБО КЛЕПТОПАРАЗИТИЗМ: НАЗВИ РІЗНІ, А СУТНІСТЬ ОДНА

В умовах сьогодення, коли у світі відбуваються активні глобалізаційні процеси, а також спостерігається активний розвиток інформаційних технологій, дедалі актуалізується проблематика доброчесності у взаєминах між людьми в цілому, й академічної доброчесності зокрема.

На перший погляд, не повинна ставитися під сумнів загальноприйнята у суспільстві норма про належність ідеї, наукового здобутку або відкриття тій людині, ім'я якої стоїть під ними. Порушення даного принципу, яке об'єктивується у видачі думок, ідей, здобутків чужої людини за свої власні, або опублікуванні твору чужого авторства під своїм ім'ям, називається плагіатом. На превеликий жаль, дане явище на сьогоднішній день в Україні набуло таких розмірів, що може справедливо розглядатися як одна із загроз національній безпеці.

Обмежитися лише констатацією факту тотального плагіату у майже всіх сферах суспільного життя вітчизняного суспільства, означало б просто "підвісити" проблему. До того ж здивовано говорити про те, що таке деструктивне явище як плагіат виникло на "порожньому місці" і є "іншою стороною" медалі під назвою технологічний прогрес, було б апріорі нечесно. Оскільки протягом всієї історії існування людства зазначене явище мало місце, поте його назва була дещо менш інтелігентна.

Зав'язка конфлікту праці та паразитизму у протоформах проглядається ще на рівні біологічної сходинки еволюції життя. Наука біологія озброєна таким терміном як соціальний паразитизм або клептопаразитизм, сутність якого зводиться до насильницького або таємного привласнення харчового або гніздового ресурсу. Даний феномен має як зовнішні, так й внутрішні прояви. Принциповим моментом у цьому сенсі є те, що паразит апріорі не здатен до самостійного існування. А організм, за рахунок якого він паразитує, абсолютно не потребує такого співіснування [1].

Слід сказати, що серед усього різноманіття живих істот лише 5 відсотків є паразитами. Якщо ж говорити про суспільство, то воно майже у тій же пропорції поділяється на меншість та більшість.

Загальний історичний тренд еволюції систем привласнення проявляється переважно не у зміні сутності, а у створенні більш витончених форм камуфляжу. Замість прямого вилучення результатів праці здійснюється перехід до більш м'яких, несилових, ускладнених та складно ідентифікованих механізмів, що зумовлюється удосконаленням управлінських технологій. Експлуатація людини не зникла як явище, проте стала, ніби, невидимою. Від фізичного рабства (володіння фізичним тілом) людство еволюціонує до рабства ментального (володіння свідомістю).

Дійсно, особа, яка привласнює чужі ідеї та здобутки, навіть, не уявляє собі, що вона, відклавши у бік підручники, може залишитися на одинці з чистим аркушем паперу, і дозволить собі аналізувати, співставляти, порівнювати та синтезувати отримані нові знання. Проте, одночасна цікавість та складність даного процесу, досить

часто викликає рефлекторне бажання просто та без вагань привласнити чуже. В цьому сенсі надзвичайно актуальною є теза Оза Амоса про те, що ти є мерзенним плагіатором, літературним крадієм, якщо ти вкрав мудрість із однієї книги; якщо ж ти крадеш ідеї з десятих книг — ти дослідник; коли ти використав здобутки тридцяти-сорока книжок, можеш справедливо називатися видатним науковцем [2].

До речі, у Середньовіччі паразитарні анклавні попри те, що вони мали привілейоване становище, все ж таки вважалися додатком до соціального організму, який забезпечує їх існування. На жаль, формування єдиної глобалізаційної світової системи призвело до того, що структури, які привласнюють чужі надбання, перестали розглядатися як вторинні (додаткові), і, навпаки, утворили наразі центр нової світової системи, взявши під контроль усі сучасні управлінські механізми (фінансові, інформаційні, політичні, військові тощо) [3].

Таким чином, інверсна модель, коли привласнення чужих здобутків є нормою, а праця розглядається скоріше як аномалія, об'єктивується майже у всіх сферах людського життя. На жаль, паразитарна платформа стала основою побудови світу нового ґатунку. Якщо говорити в розрізі економіки, то це поява “мільних кульок” та спекулятивної віртуальної економіки, в культурі — формування образу людини-споживача; у політиці — утвердження держави сервісного типу; в ідеології — примата — індивідуаліста, тобто моделі лібералізму.

Але ж в решті-решт постає питання: чи може всезагальний паразитизм утворювати базис життя всього людства? Очевидно, ні. Адже, якщо всі перетворяться на паразитів, на кому ж тоді вони паразитуватимуть?! Об'єкт експлуатації завжди протестуватиме проти несправедливості. Така система є не тільки негармонійною, але й нестійкою та історично приреченою, оскільки людське майбутнє органічно пов'язане із гармонізацією праці та споживання [4].

На підтвердження даної тези хотілося б додати, що Кант розмежовував право у суб'єктивному сенсі на природне, тобто таке, що випливає із природи самої людини незалежно від будь-якої юридично значущої дії, та набуте, тобто те, що передбачає наявність певної юридичної дії, яка є обов'язковою умовою набуття певного блага. У першому випадку йдеться про привласнення внутрішніх сил, у другому — привласнення зовнішніх предметів. На думку Канта, єдиним природним правом людини є зовнішня свобода або незалежність від чужої волі у тому обсязі, у якому вона є співмірною зі свободою інших суб'єктів соціуму; всі інші права є набутими. Проте, із зовнішньою свободою він пов'язував й деякі інші права, а саме: рівність, або право не бути зобов'язаним робити для інших те, що не є взаємним; самостійність; право на чесне ім'я; право робити у відношенні інших те, що не порушує їх права; право повідомляти іншим людям свої думки та давати обіцянки, істинні або брехливі, оскільки саме від них залежить вірити або не вірити даним обіцянкам. Все зазначене, на переконання Канта, є базисом природної свободи та й у реальній дійсності від неї не відрізняється [5].

Підводячи ризик під зазначеним вище, хотілося б наголосити на тому, що плагіат, рівно й як паразитизм є тим явищем, яке буде існувати доти, доки існує людство. Проте, належати до класу “одноклітинних соціальних організмів”, або відноситися до групи людей з високорозвиненим інтелектом, здатних продукувати сучасні знання — обирати нам, сучасним українцям. Тому, звичайно, ми можемо зосередитися на пошуку та винайденні більш витончених форм та методів камуфляжу плагіату (до речі, даний процес є непростим та вимагає значних творчих та інтелектуальних зусиль), або спрямувати власний потенціал на створення сучасної реальної дійсності нової якості.

1. Ройтман В. А., Беэр С. А. Паразитизм как форма симбиотических отношений / В. А. Ройтман, С. А. Беэр. — РАН. М., “Товарищество научных изданий КМК”, 2008. — 310 с.
2. Оз Амос Книга о любви и тьме. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://loveread.ec/view_global.php?id=38282
3. Якунин В. И. Новый мировой класс — вызов для человечества / В. И. Якунин // Свободная мысль. — 2012. — № 11–12. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://svom.info/entry/235-novyy-mirovoj-klass-vyzov-dlya-chelovechestva/>
4. Сулакшин С. С., Багдасарян В. Э. Присвоение: конфликт труда и капитала — I. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://rusrand.ru/ideas/prisvoenie-konflikt-truda-i-kapitala--I>
5. История политических учений. Часть третья. Новое время. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://books.google.com.ua/books?id=J81EDwAAQBAJ&pg=PP362&dq=присвоение+мысли+чужого+человека&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjX_sKe-qnZAhXDIIAKHUFJAd

СУТНІСТЬ НАУКОВОГО ПРІОРИТЕТУ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Розробленість і опрацювання наукової проблематики стосовно публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні відзначається деякою неоднозначністю. Останнє, своєю чергою, зумовлює необхідність для удосконалення методологічного підходу, а також поглиблення і розширення супровідних досліджень вже на поточному етапі. Незаперечною лишається потреба у наукових напрацюваннях, які б стосувалися антикорупційної діяльності загалом, але при цьому слід наголосити і на необхідності налагодження зв'язку між практичною діяльністю, яка стосується розглядуваної політики, а також дійсними науковими напрацюваннями. Існування останнього видається неоднозначним.

Так, можна підкреслити дещо одіозний підхід окремих фахівців-практиків, котрі безпосередньо займаються антикорупційною діяльністю, що відзначається спрощеним ставленням до праворозуміння, коли увага акцентується на притягненні осіб, котрі вчинили корупційні діяння до спеціальних видів юридичної відповідальності. Тож, втрачається сприйняття і сутнісне бачення загальної правової перспективи. Значна частина напрацювань наукового характеру (статті, тези доповідей, монографії тощо) мають саме подібні однорідні риси. Останнє відображається на специфіці правового регулювання, яке розробляється у контексті розглядуваної політики не лише в Україні, але й на міжнародному рівні.

Серед базових проблем, з якими довелося зіткнутися, можна згадати цілковиту відсутність у законодавстві спеціальних дефініцій або згадок про них, які б стосувалися антикорупційної діяльності як такої, запобігання, протидії і боротьби з корупцією, відповідної політики загалом, а також публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією зокрема. Так, мова йде про належне розуміння самої суті відповідних аспектів діяльності й практики. Похідною від наведеного є проблема забезпечення системного впливу на суспільні відносини за допомогою правового регулювання. У підсумку замість налагодження і удосконалення такого впливу з боку законотворця здійснюється актуалізація уваги на окремих діяннях (нехай і сутнісно протиправних) без належного опрацювання відповідного механізму.

З точки зору доктрини права видається нагальним наголосити на такій особливості правового регулювання суспільних відносин: право має дещо двоякий характер і окрім своєї зовнішньої, загальновизнаної “форми” — писаного нормативно-правового акту, — набуває вираження у дійсних суспільних відносинах. Рівень такого вираження не є одноманітним залежно від додаткових факторів. Так, у теорії права окрім юридичної конституції (одного або декількох нормативно-правових актів залежно від країни) виділяють і фактичну конституцію як дійсний стан суспільних відносин.

Неврахування особливостей фактичної конституції у підсумку призводить до зниження ефективності правового регулювання суспільних відносин з нівелюванням його

ролі у суспільстві, як це можна було спостерігати протягом значних етапів вже за часів незалежності України. Сутнісно дисонанс (невідповідність) інструменту правового регулювання (як розглядуваної політики, що має ґрунтуватися на нормах права, так і окремих норм як таких) щодо суспільних відносин може мати наслідком виключно нівелювання його ефективності. Так, проблемою щодо наукової розробленості публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні постає незначне окреслення у багатьох наукових публікаціях особливостей дійсних суспільних відносин, які відзначаються динамічним характером зі значним варіюванням залежно від змін економічної ситуації, а також від особливостей самого правового регулювання. Так, у працях вчених-юристів України взагалі не згадується корупційне середовище Східної Європи, а також відповідна корупційна система, що характеризується однотипністю підходів і прийомів реалізації корупційних схем і діянь (базовими країнами поширення є Російська Федерація, Україна, Білорусь). Так, специфіку східноєвропейської корупційної моделі можна побачити з урахуванням напрацювань російського вченого В. Ю. Катасонова: “Західні схеми заточені на мінімізацію податків, що сплачуються материнською компанією до казни метрополії. У російських компаній схема інша: вибудовується ланцюжок офшорних компаній, на верхньому кінці якої знаходиться материнська компанія — кінцевий бенефіціар. А в російській юрисдикції перебувають доньки, онучки, правнучки, у капіталі яких беруть участь вищі офшорні компанії. Російська схема заточена на захист власності, на ефективний контроль кінцевого бенефіціара над активами, розташованими в Росії. При збереженні анонімності кінцевого бенефіціара” [1, с. 98]. Подібна ситуація виникає не лише щодо значних компаній, але і стосовно менш цінних активів або надходжень окремих посадових осіб держави.

Так, помилковою щодо позиції законодавця, який прийняв “Антикорупційну стратегію України на 2014–2017 роки” є акцентування уваги на специфічних особливостях окремих корупційних діянь і запобіганню та боротьбі з ними при актуалізованій за умов глобалізації корупційній системі міжнародного рівня з наданням послуг (фінансові, банківські, консультаційні), а також сегментацією такої системи з урахуванням регіональних (щодо глобального рівня) особливостей. При цьому нівелювання ролі права у житті суспільства навіть при поліпшенні матеріального становища його членів (передусім представників органів державної влади загалом і правоохоронних органів зокрема) стало передумовою для подальшого використання стандартних корупційних схем і шаблонів з урахуванням запитів протиправної практики (з залученням представників органів державної влади). Останнє супроводжується спробами нівелювання ролі громадянського суспільства у контексті розглядуваної нами політики шляхом прийняття неправових за суттю нормативно-правових актів: “активістам-антикорупціонерам, нарівні з чиновниками, заборонено використовувати свої службові (?) повноваження та отримувати подарунки, вони зобов’язані повідомляти про конфлікт інтересів (?) і щорічно до 1 квітня подавати декларацію особи, уповноваженої (?) на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, тощо” [2].

Так, у якості наукового пріоритету стосовно дослідження публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні нагальним є врахування наступних проблем:

1. Забезпечення єдності практики і наукової розробки окремих аспектів та види правового регулювання системи у цілому.
2. Здійснення наукової розробки проблематики щодо розглядуваної політики з урахуванням динаміки суспільних відносин, а також сучасних різнорідних методологічних підходів і прийомів.

3. Забезпечення спеціальних грантових досліджень, які б стосувалися розглядуваної проблематики, різними спеціальними антикорупційними органами України.

4. Налагодження взаємодії антикорупційних органів з недержавними і неурядовими науковими центрами та установами з метою удосконалення антикорупційної практики і моніторингу ситуації щодо корупційних діянь в органах державної влади і самому суспільстві.

5. Забезпечення і поліпшення взаємодії аналітичних й наукових структурних підрозділів антикорупційних, а також розвідувальних та контррозвідувальних органів України з метою поліпшення опірності впливу міжнародних й іноземних елементів корупційної системи (передусім, у масштабах Східної Європи).

6. Забезпечення втілення у практику згаданих наукових напрацювань.

Загалом, сутність наукового пріоритету при дослідженні публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні має виражатися не лише в усебічному опрацюванні проблематики такої політики, пов'язаного з нею корупційного середовища, а також середовища антикорупційного (що потребує свого дослідження у якості цільового при реалізації антикорупційної діяльності), але й налагодження чіткого механізму реалізації наукових напрацювань у практиці. Це має здійснюватися з урахуванням динамічного характеру як суспільних відносин, корупційного і антикорупційного середовищ, так і самої розглядуваної політики, яка повинна науково розроблятися і закріплюватися шляхом прийняття спеціальних комплексних нормативно-правових актів. Неврахування необхідності пріоретизації узгодження інструментів правового регулювання і суспільних відносин у якості наслідку може мати лише втрату ефективності таким правовим регулюванням.

Джерела

1. Катасонов В. Золотой лохотрон. Новый мировой порядок как финансовая пирамида / Валентин Катасонов. — Москва: Алгоритм, 2013. — 288 с.
2. Хавронюк М. Корупційну програму виконано [Електронний ресурс] / Микола Хавронюк // Центр політико-правових реформ. — 2017. — 18 травня. — URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872174-koruptsiynu-programu-vikonano> (та звернення: 18.02.2018).

Ф. М. МЕДВІДЬ

канд. філос. н, докт. наук в гал. політол., ННІП МАУП

Т. О. КУРЧИНА

докт. філос. в гал. політол., докторант, МАУП

А. І. ТВЕРДОХЛІБ

магістр права, аспірант, МАУП

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАУКОВОЇ РОБОТИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Правова культура як складова загальної культури суспільства виступає базовою характеристикою правової системи суспільства, як особливий різновид культури, змістом якої є система духовних і матеріальних цінностей у сфері функціонування права. Найважливішими складовими правової культури є право, правосвідомість, правовідносини, правопорушення, правова діяльність. З іншої сторони правова політика включає цілеспрямовану систему заходів просвітницького та освітнього характеру, які формують повагу до права, цивілізованих способів вирішення спорів, профілактики правопорушень. Поняття правової культури багатоаспектне, тому фахівці нараховують близько 250 визначень цього феномену. Правова культура, на думку фахівців, відображає не тільки суб'єктивну сторону правової поведінки особи, а й матеріалізацію ідей, почуттів, уявлень як усвідомленої необхідності і внутрішньої потреби. У самому загальному вигляді правову культуру можна уявити як систему різних відносин, а також як процес виробництва і відтворення елементів, що складають її у різних поколіннях людей. Особливість правової культури полягає в тому, що вона являє не право чи його реалізацію, а комплекс уявлень тієї чи іншої спільноти людей про право, його реалізацію, про діяльність державних органів та посадових осіб [1, 13]. Правова культура пов'язана із правовою свідомістю, спирається на неї, однак вона є самостійною категорією, оскільки включає не тільки соціально-психологічні процеси, що фіксуються у відповідних нормах права, а й юридично значущу поведінку людей, правову діяльність у вигляді правотворчості і її результатів. У правову культуру входять ті елементи суспільної свідомості, які пов'язані з правовими інститутами і практикою їх функціонування, формування певних варіантів правової поведінки людей в суспільстві, у колективі. У той спосіб як загальнонаціональна культура надає цілісності й інтегрованості суспільному життю в цілому, правова культура диктує кожній особі принципи правової поведінки, а суспільству — систему правових цінностей, ідеалів, правових норм, що забезпечують єдність і взаємодію правових інститутів та організацій. Складовими елементами правової культури слід вважати правові переконання, настанови, що орієнтують на сприйняття правової системи суспільства. Г. І. Балюк включає до поняття правової культури особливості знання права, розуміння його сутності та принципів, ціннісних властивостей та якостей, а також повагу до закону, впевненість у справедливості права та гуманності правосуддя, звичку дотримуватись правових приписів, права в цілому. Тобто правова культура особистості передбачає не тільки знання

та розуміння права, а й правові судження. Отже, правова культура особистості виступає як її позитивна правова свідомість у діяльності. Правова культура зводиться до такої діяльності, яка відповідає прогресивним досягненням суспільства у правовій сфері та завдяки якій постійно проходить правове збагачення самої особистості. Є. В. Назаренко додає до поняття правової культури особистості його прогресивну діяльність, відмічаючи, що вона включає всі цінності, так чи інакше пов'язані з функціонуванням права, системи його норм та принципів [4]. Такий погляд на розуміння правової культури визначає її рівень, стан, динаміку, розповсюдження в суспільстві та єдиному правовому просторі. В. Лисогор правову культуру визначає як систему правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи та інші найважливіші соціальні цінності. При такому визначенні показник правової культури — це міра активності суб'єкта права у правовій сфері, добровільності виконання правових норм, реальності прав і свобод громадянина. Рівень правової культури впливає на ефективність правового регулювання, характер законодавства, форми і засоби забезпечення прав громадян, ступінь визначення загальнолюдських цінностей та норм міжнародного права. О. Б. Венгеров правову культуру характеризує як рівень правосвідомості, включаючи ступінь права, на який спираються виконавча влада, посадові особи. Крім того, характеризується вона й інтенсивністю переконань у цінності права. Виходячи з викладеного вище, можна зробити висновки, що належать до змісту категорії “правова культура”, на основі чого імплементувати всі ознаки категорії до визначення правової культури [2].

Отже, правова культура виступає як структурно-складне цілісне утворення, яке включає в себе якісний стан правового життя суспільства, відображеного в досягнутому рівні досконалості правових актів, правової та правозастосовної діяльності, правосвідомості та правового розвитку особистості, а також у ступені свободи її поведінки та взаємодії відповідальності держави та особистості, що позитивно впливає на суспільний розвиток та підтримання умов функціонування суспільства.

Наявність високої правової культури в суспільстві, особливо в царині наукової роботи, передбачає академічну доброчесність, що трактується як відданість, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності і мужності [5, 42–44].

Продуктивним є, на наш погляд, підхід, коли правову культуру слід розглядати як характеристику якісного стану правового життя суспільства, що характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи — станом та рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, право застосовної практики, законності і правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини [3, 17–22].

Формування правової культури не є відокремленим процесом від розвитку інших видів культури — політичної, моральної, естетичної. Це комплексний процес створення морально-правового клімату в суспільстві, який би гарантував особі реальну свободу поведінки в поєднанні з відповідальністю перед суспільством, забезпечував її права, соціальну захищеність, повагу її гідності, тобто поставив би людину в центр економічних, соціальних, політичних, культурних процесів.

Правова культура відображає певні зрізи правової реальності (правової системи): структурно-функціональний; аксеологічний (оцінний). Структура правової культури суспільства включає: культуру правосвідомості — високий рівень правосвідомості, що містить оцінку закону з позицій справедливості, прав людини; культуру правової поведінки — правову активність громадян, яка виражається в правомірній

поведінці; культуру юридичної практики — ефективну діяльність законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів.

Основними функціями правової культури є: пізнавальна — засвоєння правової спадщини минулого і сьогодення — вітчизняної та іноземної; регулятивна — забезпечення ефективного функціонування всіх елементів правової системи і створення непохитного правопорядку; нормативно-аксеологічна — оцінка поведінки особи, рівня розвитку законодавства, стану законності і правопорядку відповідно до норм права держави і міжнародних стандартів.

Правова культура особи включає: знання законодавства (інтелектуальний аспект). Поінформованість була і залишається важливим каналом формування юридично зрілої особи; переконаність у необхідності і соціальній корисності законів і підзаконних актів (емоційно-психологічний аспект); уміння користуватися правовим інструментарієм — законами та іншими актами — у практичній діяльності (поведінковий аспект).

Отже, правова культура виступає якісним критерієм розвитку суспільства, як важлива складова наукової діяльності забезпечує академічну доброчесність.

Джерела

1. Аграновская Е. В. Личность и правовая культура / Е. В. Аграновская // Советское государство и право. — 1982.
2. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учеб. / [Венгеров А. Б.].- 6-е изд., стер. — М.: Омега-Л, 2009. — 607 с.
3. Медвідь Ф. М., Медвідь А. М. Правова культура як якісна характеристика стану правової системи // Ідентичності та політичні інститути: виклики для України. Мат. Всеукраїнської наукової конференції / За заг. ред. В. М. Циби. — Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. — С. 49–58.
4. Назаренко Є. В. До поняття правової культури / Є. В. Назаренко // Правова культура і підприємництво. — 2014. — С. 17–22.
5. Сазик В. Академічна доброчесність як передумова та інструмент забезпечення ефективних освітніх реформ // Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ. За заг. ред. Ніколаєва Є. Б. — К.: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2017. — С. 41–48.

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ПРАВОПОРУШЕННЯ “АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ”

Аналіз такого суспільного явища як академічний плагіат знаходимо у правцях як правників, так і вчених інших галузей наук. Зокрема, у працях Афанасьєвої К. [1, 86–91], Батана Ю. Д. [2, 83–86], Волікова В. В. [3, 347–352], Репешко П. І. [4, 167–171], Ткаченко В. В. [5, 82–86], Ульянової Г. О. [6, 420–428], Харитоновой О. І. [7, 228–232], Хобзей М. К. [8, 102–105], Чоп’як В. В. [9, 50–52], та інших. Однак, зміни чинного законодавства, щодо правового регулювання академічного плагіату, встановлення його складу як правопорушення, породжують необхідність наукового аналізу зазначеного суспільного явища.

Згідно частини 4 ст. 42 “Академічна доброчесність” Закону України “Про освіту” від 05.09.2017 року № 2145-VIII порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат — оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат — оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- обман — надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування [10].

У Законі України “Про авторське право і суміжні права” від 23.12.1993 року № 3792-XII встановлено загальне поняття “плагіат”. Так, згідно п. в) ч. 1 ст. 50 Закону України “Про авторське право і суміжні права” плагіат — оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [11].

Частина 6 ст. 69 Закону України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII зазначає, що заклади вищої освіти та наукові установи здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату — оприлюдненню (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворенню опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [12].

Відповідно відмінність у правовому регулюванні поняття “плагіат” та “академічний плагіат” полягає у предметі правопорушення, а саме у деталізації його як “науковий (творчий) результат” при встановленні факту академічного плагіату.

Вище зазначене зумовлює необхідність встановлення складу такого правопорушення як академічний плагіат.

Отже, щодо об'єкту правопорушення. Враховуючи ті особливості, що академічний плагіат пов'язаний із спільними правовідносинами у сфері інтелектуальної власності, освіти та науки, то об'єктом вказаного правопорушення будуть суспільні відносини у сфері використання прав інтелектуальної власності у освітній та науковій діяльності.

Предметом цього правопорушення буде науковий (творчий) результат.

Обов'язковим елементом складу цього правопорушення буде потерпілий — автор наукового (творчого) результату, якого не зазначили у новоствореному творі.

Згідно Харитонової О. І. і Ульянової Г. О. академічний плагіат, що визначений в ч. 6 ст. 69 Закону України “Про вищу освіту”, може бути вчинено двома способами: по-перше, оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження; по-друге, відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання [7, 148].

Суб'єкт правопорушення, визначений у частині 4 ст. 42 “Академічна доброчесність” Закону України “Про освіту” та частині 6 ст. 69 Закону України “Про вищу освіту” є спеціальним, а саме має працювати у закладах вищої освіти та наукових установах, або бути студентом, аспірантом, учнем тощо. Таку ж думку знаходимо в інших працях [7, 150; 13, 231]. Однак Закон України “Про вищу освіту” чітко вказує на недопущення академічного плагіату закладами вищої освіти та науковими установами, що, відповідно, зумовлює включення і цих юридичних осіб до переліку суб'єктів академічного плагіату.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується прямим умислом особи, яка вчиняє це правопорушення.

Джерела

1. Афанасьєва К. Явище академічного плагіату: витоки та шляхи боротьби / К. Афанасьєва // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2012. — № 6. — С. 86–91.
2. Батан Ю. Д. Запобігання академічному плагіату та неоригінальності як складова превентивного механізму сучасного права інтелектуальної власності / Ю. Д. Батан // Часопис цивілістики. — 2017. — Вип. 23. — С. 83–86.
3. Воліков В. В. Проблеми інтелектуальної власності: плагіат у науці / В. В. Воліков, І. П. Дзьобко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2013. — Вип. 1(1). — С. 347–352.
4. Репешко П. І. Можливості судової експертизи у встановленні фактів плагіату у творах в галузі науки / П. І. Репешко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. — 2014. — Вип. 27(1). — С. 167–171.
5. Ткаченко В. В. Практики протидії плагіату в українських ВНЗ як складова академічної доброчесності / В. В. Ткаченко, Л. Ю. Кожекіна, О. Я. Денисюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. — 2017. — Вип. 38. — С. 82–86.
6. Ульянова Г. О. Напрями попередження наукового плагіату / Г. О. Ульянова // Наукові праці Національного університету “Одеська юридична академія”. — 2013. — Т. 13. — С. 420–428.
7. Харитонova О. І. Поняття й особливості академічного плагіату / О. І. Харитонova, Г. О. Ульянова // Наукові праці Національного університету “Одеська юридична академія”. — 2014. — Т. 14. — С. 146–153.
8. Хобзей М. К. Деякі аспекти первинної експертизи наукових праць на наявність академічного плагіату / М. К. Хобзей, А. Р. Вергун // Медична освіта. — 2016. — № 3. — С. 102–105.

9. Чоп'як В. В. Технічна експертиза наукових праць на наявність академічного плагіату: аналіз піврічного досвіду / В. В. Чоп'як, О. Б. Надрага, А. Р. Вергун // Медична освіта. — 2016. — № 1. — С. 50–52.
10. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 року № 2145-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
11. Закон України “Про авторське право і суміжні права” від 23.12.1993 року № 3792-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
12. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 року № 37-38-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/find7/page7?text=%EF%EB%E0%E3%B3%E0%F2>
13. Харитонova О. І. Академічний плагіат: поняття та наслідки виявлення відповідно до нового закону України “Про вищу освіту” / О. І. Харитонova, Г. О. Ульянова // Часопис цивілістики. — 2014. — Вип. 17. — С. 228–232.

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

XXI століття відзначається постіндустріалізмом. Стрімкий розвиток високих технологій (high technology), в тому числі інформаційних технологій (Information technology — IT) значно підвищує та полегшує якість життя сучасного суспільства, проте має і низку негативних факторів таких, як сприяння розвитку злочинності, зокрема у сфері авторського права.

У ч. 2 статті 11 “Виникнення і здійснення авторського права. Презумпція авторства” Закону України “Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII встановлено: “Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення [2].

Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

Особа, яка зазначена автором твору, вважається саме такою, якщо не доведено інше”.

Твір має містити якийсь елемент у творчості для того, щоб вважатися здатним для охорони авторським правом. Межі творчості не встановлюються. Нижня межа творчості може бути мізерною, але неодмінно бути.

Історія розвитку авторського права, яка відзначилась саме появою перших нормативних актів у даній сфері датується 15 століттям. Саме в цей час виникають перші друкарні, що давало змогу вже книжки не переписувати вручну, а масово друкувати. Автори розуміючи той факт, що не будуть мати змоги самостійно відслідковувати порушення їх майнових прав, одразу передавали комплекс своїх майнових видавцям з метою захисту своїх прав. Отже вже тоді почали виникати перші прояви правопорушень у сфері авторського права. Далі нажалі ситуація лише ускладнювалася оскільки технології розвивалися і система захисту повинна була удосконалюватися. Почали з’являтися нові види правопорушень у сфері авторського права такі як: піратство, плагіат, кіберзлочинність (кібер-піратство).

Аналізуючи питання плагіату перш за все варто звернути увагу на перелік нормативних актів, які регулюють дане питання. До кола законодавчих актів України що можуть стосуватися питання плагіату, слід віднести в першу чергу Главу 36 ЦК (статті 433–448) [1] та Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII “Про авторське право і суміжні права” з подальшими змінами, Кримінальний кодекс України та Кодекс про адміністративні правопорушення. Крім того окремі норми містяться й в інших законах України, наприклад, “Про вищу освіту” (статті 29–31), “Про інформацію” тощо.

Відповідно до ст. 50 ЗУ “Про авторське право і суміжні права” плагіат — це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [2].

Відповідно до ст. 51 ЗУ “Про авторське право і суміжні права” захист особистих немайнових і майнових прав суб’єктів авторського права і (або) суміжних прав здійс-

снюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством. Одним із видів плагіату є такий вид, як академічний плагіат.

11 серпня 2015 р. набрав чинності Наказ Міністерства освіти України від 14 липня 2015 р. № 758 “Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів”, яким зобов’язано вищі навчальні заклади оприлюднювати на своїх сайтах дисертації, прийняті до захисту [3].

Відповідно до ст. 6 ч. 6 ЗУ “Про вищу освіту” виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня [4].

Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у постійно діючій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник (консультант), офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, та голова відповідної спеціалізованої вченої ради позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а заклад вищої освіти (наукова установа) позбавляється акредитації відповідної постійно діючої спеціалізованої вченої ради та права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у разовій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник, члени цієї ради та офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а заклад вищої освіти (наукова установа) позбавляється права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік.

Скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня у разі виявлення академічного плагіату здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за поданням Комітету з питань етики у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, та може бути оскаржене відповідно до законодавства.

Питання академічного плагіату виникло в межах питання академічної доброчесності. Це поняття означає, що в процесі навчання чи досліджень, студенти, викладачі та науковці керуються, передусім, принципами чесності, чесною праці та навчання. Плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих напрацювань є неприйнятним і жодним чином не толеруються в спільноті [5]. Новий закон “Про вищу освіту” заклав основи для університетської автономії, а відповідні підзаконні акти дали змогу університетам впроваджувати академічну, фінансову, кадрову автономію. Цей час є найкращим для того, щоб поєднати впровадження університетської автономії з розвитком академічної доброчесності в українських ВНЗ.

Американською радою з освіти за участі Міністерства освіти і науки України та за підтримки Посольства Сполучених Штатів був розроблений Проект Сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP project) він охопив 10 українських університетів — з різних регіонів і з різними характеристиками. Результатом роботи Проекту повинні стати своєрідні “історії успіху”, які можна використати для трансформації системи вищої освіти загалом [6].

В рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні студенти, викладачі та персонал ВНЗ отримують практичні знання та навички про основні принципи поняття “Академічна доброчесність”, а також план дій по впровадженню цих принципів в своєму ВНЗ [6].

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що Україна останім часом досягла певних позитивних зрушень щодо протидії плагіату, проте отримати вагомий результат можливо лише комплексних дій не лише в кожній окремій країні, а і в міжнародній взаємодії світової спільноти. Немає сумніву, що надзвичайно важливим для України є:

- удосконалення законодавчого і нормативно- правового поля з урахуванням рекомендацій висококваліфікованих фахівців з права, економіки та залежно від порушених питань і проблем відповідних експертів інших галузей;
- переймання, з подальшою адаптацією для України, позитивного досвіду інших країн.

Джерел

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV з под. змінами.
2. Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII “Про авторське право і суміжні права” з под. змінами.
3. Наказ Міністерства освіти України від 14 липня 2015 р. № 758 “Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів”
4. Закон України “Про вищу освіту”
5. О. Бусол Академічний плагіат: проблеми та способи законодавчого захисту авторського права [Електронний ресурс] /О. Бусол // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. — URL: www.nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1994:akademichnij-plagiat&catid=8&Itemid=350
6. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP) [Електронний ресурс] // Американська Рада з міжнародної освіти— URL: [www.americancouncils.org.ua/uk/pages/34/Strengthening%20Academic%20Integrity%20in%20Ukraine%20Project%20\(SAIUP\).html](http://www.americancouncils.org.ua/uk/pages/34/Strengthening%20Academic%20Integrity%20in%20Ukraine%20Project%20(SAIUP).html)

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Виникнення терміну “інтелектуальна власність” припадає на кінець XVIII ст. Він уперше з’явився у французькому законодавстві. Згідно з теорією природного права, право творця будь-якого творчого результату — чи то літературного твору, чи винаходу, є його невід’ємним правом, що виникає із самої сутності творчої діяльності та існує незалежно від визначення цього права державною владою [1].

У загальновживаному розумінні “інтелектуальна власність” — це право на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах діяльності. Згідно з п. VIII ст. 2 Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності [2] до неї відносяться права на:

- літературні, художні та наукові твори;
- виконавчу діяльність акторів, звукозапис, радіо та телевізійні передачі;
- наукові відкриття;
- промислові зразки;
- товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та комерційні позначення;
- захист проти недобросовісної конкуренції;

а також усі інші права, які відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та мистецькій галузях.

Поняття “інтелектуальна власність” включає в себе не лише права на твори науки, літератури і мистецтва, результати технічного та інших видів творчості, а права майже на усі результати інтелектуальної діяльності, в тому числі й топології інтеграційних мікросхем (в Україні-топографії інтегральних мікросхем), комп’ютерні програми та бази даних; “ноу-хау” (секрети виробництва), які можуть і не бути результатами творчості, але становити велику комерційну цінність тощо [3].

Отже “інтелектуальна власність” — це умовне поняття, яке використовується для позначення сукупності виключних прав на результати інтелектуальної і, насамперед творчої діяльності, а також прирівняні до них за правовим режимом засоби індивідуалізації юридичних осіб, продукції та послуг [4]. Інтелектуальна власність являється результатом творчої діяльності. Її об’єктом є не матеріальні носії, в яких реалізовані результати творчості, а саме ті ідеї, думки, міркування, образи або символи, які реалізуються або втілюються в певних матеріальних носіях. Спеціальною особливістю інтелектуальної власності є те, що її об’єктом є нематеріальні речі, тобто безтілесні ідеї. Але не будь-які ідеї, а лише ті, що можуть бути втілені в матеріальних носіях, тобто їх автори повідомляють, як ту чи іншу ідею можна втілити і використати, або вона вже втілена у науковому, літературному чи художньому творі. Це являється однією із специфічних ознак інтелектуальної власності, яка відрізняє її від звичайної власності.

Забезпечення правової охорони інтелектуальної власності є невід’ємною умовою розвитку національної економіки, що впливає на збереження і збагачення науково-технічного потенціалу України, сприяє розвитку міжнародної торгівлі, залученню

іноземних інвестицій, зокрема, у вигляді найсучасніших технологій, виходу держави на світовий ринок інтелектуальної власності, як рівноправного партнера. [5].

Статтею 54 Конституцію України гарантується право кожного громадянина на захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних, матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. В даному випадку мова йде тільки про права фізичної особи, окремого громадянина, в той же час права юридичної особи на інтелектуальну власність являються конституційно невизначеними.

Згідно з чинним законодавством України захист інтелектуальної власності може здійснюватись в цивільно-правовому, адміністративному та кримінальному порядку.

Ч. 1 ст. 472 чинного Цивільного кодексу України проголошує охорону законодавством України особистих (немайнових) і майнових прав автора, їх правонаступників, пов'язаних із створенням та використанням творів науки, літератури та мистецтва (авторське право), і права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення (суміжні права).

Абзац 1 ч. 1 ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає адміністративну відповідальність за неправомірне використання фірмового найменування, знака для товарів і послуг або будь-якого маркірування товару, неправомірне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені.

Право інтелектуальної власності захищається і нормами кримінального права України. Чинний Кримінальний Кодекс України містить дві статті, які захищають право інтелектуальної власності. Це ст. 136 “Порушення авторських прав” і ст. 137 “Порушення прав на об’єкти права інтелектуальної власності”.

Порушення авторських прав переслідується у кримінальному порядку при вчиненні таких дій, що порушують суб’єктивні права автора чи особи, що має авторське право:

- 1) Незаконне використання і відтворення творів та об’єктів суміжних прав (контрадакція). Дане поняття передбачає опублікування (випуск твору у світ), відтворення, розповсюдження, а також ввезення в Україну без дозволу які мають авторське право і суміжні права, примірників творів, фонограм, програм мовлення. Примірники творів, фонограм, виготовлених і розповсюджених з порушенням авторського права і суміжних прав, є контрадиційним.
- 2) Примушення до авторства передбачає психічний або фізичний вплив на автора з метою примусити його створити відповідний твір (погрозою вбивством, заподіянням тілесних ушкоджень чи знищення майна щодо самого автора твору або його близьких родичів). Це може бути і так зване примусове співавторство, коли автора твору шляхом погрози застосування фізичної сили, використання службової або іншої залежності примушують включити у співавтори осіб, які не мали відношення до твору.

Ст. 137 КК України охороняє право промислової власності. Згідно з даною статтею кримінальна відповідальність постає за привласнення авторства на чужі відкриття, винаходи, корисну модель, промисловий зразок чи раціоналізаторську пропозицію або розголошення без згоди автора змісту винаходу, корисної моделі чи промислового зразка до її офіційної публікації. Об’єктивну сторону даного злочину складають: 1) привласнення авторства на чуже відкриття, винахід, корисну модель, промислового зразка до їх офіційної публікації.

Розголошення відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, раціоналізаторської пропозиції чи сорту рослин — це порушення права автора на одер-

жання патенту чи оплати. Це може бути розголошення без згоди автора до подання заявки до Департаменту України ознак патентоспроможності зазначених об'єктів, що позбавило автора можливості одержати диплом чи патент.

Значну роль в охороні прав інтелектуальної власності відіграють державні органи. Наприклад, Державне агентство України з авторських і суміжних прав представляє інтереси авторів та їх правонаступників в Україні і за кордоном. Цей державний орган за дорученням авторів може укладати договори з видавництвами, збирати від видавницьких підприємств винагороду за публічне виконання творів літератури і мистецтва на території України і за кордоном та виплачувати її авторам, від імені авторів та їх правонаступників брати участь у розгляді судових спорів.

Держпатентом ведеться велика робота по підготовці та підвищенні кваліфікації спеціалістів в галузі інтелектуальної власності. В 1993 р. на базі філіалу Всесоюзного інституту підвищення кваліфікації кадрів при Харківському політехнічному університеті.

В 1997 р. в Києві створено інститут інтелектуальної власності і права, який має стати координаційним і методологічним центром навчання і підвищення кваліфікації кадрів у даній галузі та увійти до інфраструктури державної системи охорони промислової власності.

Охорона прав на створені в Україні об'єкти інтелектуальної власності за її міжнародного співробітництва у цій сфері. Україна є учасницею восьми найголовніших міжнародних угод і договорів у цій сфері, активним членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності і розширює його участь в міжнародному співробітництві.

Про визнання ролі і авторитету нашої держави в міжнародній системі охорони інтелектуальної власності свідчить неодноразове обрання представника України на керівні посади Генеральної асамблеї ВОІВ, зокрема її голови.

Належне законодавче забезпечення захисту прав інтелектуальної власності сприятиме побудові нашої держави.

Джерела

1. Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України. — К.: Хрінком інтер, 1998. — С. 8.
2. Нормативні акти і документи патентного повіреного. Т. I. Міжнародні договори і угоди в області охорони промислової власності. — М., 1995. — С. 213.
3. Гальперин Л. Б., Михайлова Л. А. Інтелектуальна власність: сутність і правова природа // Радянська держава і право. — 1991. — № 12. — С. 10–13.
4. Цивільне право. Ч. I. / Сергєєв А. П., Толстой Ю. К. — М., 1997. — С. 213.
5. Петров В. Правова охорона інтелектуальної власності в Україні // Право України. — 1998. — № 11. — С. 74.
6. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх подолання / Морозова Л. П., Слободянюк В. Ю., Олійник Б. І. Вінницький кооперативний інститут // “Молодий вчений” № 3 (43), березень, 2017 р. 802.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УКРАЇНІ

Законодавством України не передбачено конкретно, як права інтелектуальної власності захищаються у виконавчому провадженні. Разом з тим, якщо ми візьмемо положення Закону України “Про виконавче провадження” [1], то в окремих пунктах, що визначають діяльність державних і приватних виконавців ми можемо побачити, що у своїй діяльності вони захищають права інтелектуальної власності. Так державні виконавці згідно з законодавством виконують рішення на підставі таких виконавчих документів:

- 1) виконавчих листів та наказів, що видаються судами у передбачених законом випадках на підставі судових рішень, рішень третейського суду, рішень міжнародного комерційного арбітражу, рішень іноземних судів та на інших підставах, визначених законом або міжнародним договором України;
- 2) ухвал, постанов судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення, кримінальних провадженнях у випадках, передбачених законом;
- 3) виконавчих написів нотаріусів;
- 4) рішень Європейського суду з прав людини з урахуванням особливостей, передбачених Законом України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” [3], а також рішень інших міжнародних юрисдикційних органів у випадках, передбачених міжнародним договором України;

Проте ми можемо визначити, що судові рішення України спрямовані на захист прав інтелектуальної власності, а відповідно, державні та приватні виконавці повинні виконувати рішення суду [2].

Тут треба виходити з прав інтелектуальної власності, які визначені в цивільному кодексі України Відповідно до статті 420 Цивільного кодексу України об’єктами права інтелектуальної власності є:

- літературні та художні твори;
- комп’ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці [4].

Якщо розглядати більш детально, то будь-які з перерахованих об'єктів можуть стати предметом судового розгляду і, відповідно, державним і приватним виконавцям треба буде виконувати рішення суду.

При цьому зазначені дії стосовно захисту прав інтелектуальної власності можуть здійснювати як державні так і приватні виконавці. Разом з тим, в Законі України "Про виконавче провадження" передбачено, що приватні виконавці не можуть виконувати рішення судів стосовно:

- рішень, за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються виключно за кошти державного або місцевого бюджету;
- рішень, за якими боржником є юридична особа, примусова реалізація майна якої заборонена відповідно до закону;
- рішень, за якими стягувачами є держава, державні органи;
- рішень адміністративних судів та рішень Європейського суду з прав людини;
- рішень, які передбачають вчинення дій щодо майна державної чи комунальної власності;
- рішень про виселення та вселення фізичних осіб;
- рішень, за якими боржниками є діти або фізичні особи, які визнані недієздатними чи цивільна дієздатність яких обмежена;
- рішень про конфіскацію майна;
- рішень, виконання яких віднесено цим Законом безпосередньо до повноважень інших органів, які не є органами примусового виконання [1].

З аналізу цих положень ми бачимо, що прав інтелектуальної власності вони в принципі не стосуються. Проте ми не можемо конкретно стверджувати, що громадяни можуть подавати позов до держави стосовно неправомірного використання їх прав інтелектуальної власності, а зазначений позов мають виконувати лише державні виконавці.

Таким чином в будь-якому випадку питання про виконання рішення суду має бути детально проаналізовано перед тим, як стягувач звертається до виконавців з метою здійснення виконавчого провадження.

Джерела

1. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII – К. вид Паливода А. В. – 2017. – 147 с.
2. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1403-VIII – К. вид Паливода А. В. – 2017. – 147 с.
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 30, ст. 260.
4. Книга четверта: право інтелектуальної власності. Глава 35. Загальні положення про право інтелектуальної власності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uatm.ua/zakony/zakony-ukrainy/tsiv%B3lniy-kodeks-ukra%BFni-kniga-chetverta-pravo-%B3ntelektualno%BF-vlasnost%B3>

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

Право інтелектуальної власності — це сукупність цивільно-правових норм, що регулюють відношення, пов'язані з творчою діяльністю. При цьому цивільне право не регулює безпосередньо саму творчу діяльність, бо процес творчості залишається за межами дії його норм. Функції цивільного права полягають у визнанні авторства на вже створені результати творчої діяльності, установленні їх правового режиму, моральному та матеріальному стимулюванні і захисті прав авторів та інших осіб, що мають авторські права.

Виняткові авторські і подібні їм права (право на винахід, промисловий зразок, раціоналізаторську пропозицію і т. д.) виникли як реакція права на масове застосування товарно-грошових відносин у духовній сфері, що дозволяє ставити знак рівності між виключним правом і правом власності, і розділ VI Закону України “Про власність” так і називається “Право інтелектуальної власності”.

Однак інтелектуальна власність має свою істотну специфіку, яка полягає в нематеріальній природі об'єктів права інтелектуальної власності, творчий характер праці по їх створенню, тобто це інститут власності на нематеріальні блага його суб'єктів [6].

Підготовка фахівців для індустрії туризму є важливою складовою вітчизняної системи освіти. Концептуальні ідеї щодо змісту та організації професійної підготовки майбутніх фахівців для сфери туризму базуються на положеннях Конституції України, Законів України “Про освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про вищу освіту”, “Про внесення змін до Закону України “Про туризм”, а також Національної доктрини розвитку освіти та Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011–2022 роках [1], в яких визначено пріоритетну роль освіти в державній політиці, обґрунтовано стратегію та основні напрями розвитку освіти в нашій державі, зокрема підготовки висококваліфікованих фахівців для туристичної галузі.

Аналіз даних Державної служби статистики України свідчить, що майже половина працівників туристичних підприємств не мають спеціальної освіти з напрямку “Туризм”.

В ХХІ сторіччі медичний туризм перетворився в окремий вид туристичної індустрії. За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я до 2022 року туризм та охорона здоров'я мають стати провідними галузями світогосподарства.

Розвиток медичного туризму в Україні має передбачати надання гарантій туристичного підприємства щодо відповідної компетентності його персоналу та з цією метою встановлювати та підтримувати план розвитку персоналу з організації медичного та оздоровчого туризму та пов'язані з цим процеси. Основні етапи циклу вибору та проведення навчання персоналу туристичної організації з питань організації медичного туризму мають відповідати ДСТУ ISO 10015:2008.

Професійна підготовка фахівців для сфери медичного туризму має включати такі компоненти: пізнавальний, функціональний, діяльнісний, особистісний. При цьому: пізнавальний компонент відображає зміст професійної підготовки фахівців сфери медичного туризму; функціональний — професійну підготовку фахівців сфери медичного туризму до виконання професійних функцій; діяльнісний — професійну підготовку майбутніх фахівців сфери медичного туризму до здійснення різних видів професійної діяльності в умовах організації міжнародних турів з оздоровчого та медичного туризму; особистісний — формування особистості фахівця сфери медичного туризму, його особистісних якостей та професійної культури та біоетики.

При підготовці фахівців, орієнтованих на сферу медичного туризму, мають враховуватись вимоги національного стандарту ДСТУ ISO 9004:2012. В п. 6.3.2 якого визначається, що організація має гарантувати відповідну компетентність та з цією метою встановлювати та підтримувати план розвитку персоналу та пов'язані з цим процеси [2].

Окремим міжнародним стандартом ISO 10015:1999 та згармонізованим до нього національним стандартом ДСТУ ISO 10015:2008 “Управління якістю. Настанови щодо навчання персоналу” визначено, що систематичний процес навчання може внести суттєвий внесок в досягненні організацією цілей, спрямованих на поліпшення системи управління якістю та реалізації бізнес-стратегій [3, 4]. У відповідності до вищезазначеного стандарту туристична організація має постійно аналізувати компетентність персоналу та виявляти розходження між існуючою його компетентністю та тією, що вимагається базовими стандартами ISO. Цикл вибору та проведення навчання персоналу туристичної організації за чотирьохступеневим процесом, передбаченим стандартом ДСТУ ISO 10015:2008. У відповідності до п. 4.2 цього стандарту на першій стадії циклу туристична організація має визначити компетентність, яка необхідна для фахівця з медичного туризму. Після цього оцінюється компетентність працюючого персоналу та розробляються плани щодо усунення невідповідностей в компетентності в сфері медичного туризму.

Навчання фахівців з медичного туризму має бути безперервним та проводитись на рівнях дипломної та післядипломної освіти.

У Законі України “Про освіту” від 05.09.2017 № 2145-VIII та Листі МОН України від 24.10.2017 № 1/9–565 “Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти” велике значення приділяється розробленню нових підходів до навчання та викладання, утвердженню чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створенню нових механізмів побудови комунікації в закладах вищої освіти [5].

Значна увага захисту інтелектуальної власності та боротьбі з академічним плагіатом приділяється у проекті Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 242 “Туризм” (листопад 2017 р.). Так у розділі VI. Атестація здобувачів вищої освіти, у вимогах до заключної кваліфікаційної (дипломної) роботи зазначено, що обов'язковою є перевірка дипломної роботи на плагіат та оприлюднення на офіційному сайті відповідного підрозділу закладу вищої освіти. У розділі VII даного Стандарту “Вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти / Запобігання та виявлення академічного плагіату / Дотримання правил професійної етики” обов'язковим є забезпечення дотримання системи прозорості та об'єктивності оцінювання результатів навчання та впровадження програм перевірки на плагіат наукової продукції.

Таким чином на всіх етапах підготовки фахівців з медичного туризму набирає актуалізації формування компетенцій з інтелектуальної власності, захист інтелек-

туальної власності та боротьба з академічним плагіатом, що сприятиме формуванню високої академічної культури серед здобувачів вищої освіти, якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Джерела

1. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011–2022 роках” від 29 червня 2011 р., № 707.
2. ДСТУ ISO 9004:2012 Управління задля досягнення сталого успіху організації. Підхід на основі управління якістю [Електронний ресурс]. — Шлях доступу: [document. ua/upravlinnja-zadlja-dosjagnennja-stalogo-uspihu-organizaciyi.- nor24660. html](http://document.ua/upravlinnja-zadlja-dosjagnennja-stalogo-uspihu-organizaciyi.-nor24660.html)
3. ДСТУ ISO 10015:2008 Управління якістю. Настанови щодо навчання персоналу [Електронний ресурс]. — Шлях доступу: [document. ua/upravlinnja-jakistyu.-nastanovi-shodo-navchannja-personalu-i-nor24545. html](http://document. ua/upravlinnja-jakistyu.-nastanovi-shodo-navchannja-personalu-i-nor24545.html) -
4. ISO 10015:1999 Quality management. Guidelines for training [Електронний ресурс]. — Шлях доступу: [http: // www. iso. org/iso /catalogue_detail?csnumber =21231](http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=21231)
5. Лист МОН України від 24.10.2017 № 1/9–565 “Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти” [Електронний ресурс]. — Шлях доступу: [https: // old. mon. gov. ua/ua/about-ministry/normative/8150-](https://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/8150-)
6. Интеллектуальная собственность в Украине [Електронний ресурс]. — Шлях доступу: [https: // toukraine. org. ua/intellectual-property-in-ukraine](https://toukraine.org.ua/intellectual-property-in-ukraine)

Ф. М. МЕДВІДЬ

канд. філос. наук, докт. наук в гал. політол., ННІП МАУП

Я. Б. МЕЛЬНИЧЕНКО

докторант, МАУП

А. В. ПАНЧЕНКО

аспірант, МАУП

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРАВА ЯК ЦІННОСТІ КУЛЬТУРИ І ЗАПОРУКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЮРИСТА

Останніми роками, насамперед завдяки зусиллям певного кола політиків, юристів, правозахисників питання права, його природи, цінності, проблем буття, зрештою національних пріоритетів набуло в Україні загальносуспільного масштабу і навіть політичного значення.

Правова реальність не становить деяку субстанціональну частину реальності, а є способом організації та інтерпретації певних аспектів соціального життя, буття людини. Аналіз структури правової реальності дає можливість простежити саморозвиток права, розгортання його сутності через низку визначень. Найважливішими серед них є: а) абстрактно загальні визначення (правові ідеї і принципи); б) конкретно загальні визначення (формально-позитивні правові норми); в) матеріально конкретні визначення (насамперед судові рішення); г) соціально-предметне втілення в позитивно-правовій поведінці суб'єкта. Ідея права є вихідним, логічно першим компонентом правової реальності. Тут не ставиться питання про те, що лежить в основі цієї ідеї: природа людини, розум, об'єктивний порядок цінностей, соціальні відносини чи воля і мудрість Бога. Ідея права являє собою найбільш загальний, абстрактний вираз сутності права, його "проект" чи завдання ("регулятивна ідея"). Вона становить ідеальний аспект буття права, його форму (в аристотелівському розумінні) [1, 37–41].

Система права, права і свободи людини і громадянина, її буття є невід'ємними, тому якщо людина не володіє правами, то тим самим знищується сама природа людської істоти. Права людини належать людині. Тому вони не можуть розглядатися як "подарунок" держави.

Під цінністю права розуміється його спроможність служити метою і засобом задоволення науково обґрунтованих, соціально справедливих загальнолюдських потреб та інтересів громадян та їх об'єднань. Цінності в праві слід сприймати як шкалу виміру самого права. Цінності у праві – це те сутнісне, що дозволяє праву залишатися самим собою. Цінність – це багатозначне поняття, і точніше зміст його конкретизується у багатоманітній типології вартостей. Цінністю може бути названий кожний із трьох елементів, з яких складається ситуація оцінювання: оцінюваний об'єкт; взірець, який становить основу оцінки; власне ситуація визначення відповідності оцінюваного об'єкта уявленню про те, яким він повинен бути. Відповідно до оцінюваного об'єкта виділяють "предметні цінності". Уся багатоманітність предметів людської діяльності, різноманітних соціальних відносин, окремих людей та міжособистісного спілкування може виступати як "предметні цінності", тобто оцінюватись у плані до-

бра і зла, красивого та відразливого, допустимого та забороненого, справедливого та несправедливого тощо. Таке розуміння вартостей є більше властивим для буденної свідомості [3, 167–170].

Сучасні загальновизнані стандарти у галузі права є дорогоцінним, колективним надбанням людства, вони відбивають багатовіковий досвід усіх народів світу. Їх формування стало можливим лише у результаті поступового, але неухильного утвердження демократичних ідеалів, проголошення найвищими цінностями суспільства законності, свободи, рівності, поваги до особливості. Звернення до вітчизняної історії свідчить, що свій гідний внесок у становлення прогресивних уявлень про права людини зробив і наш народ. Чимало демократичних інститутів і гуманітарних ідей (народоправство, відмова від смертної кари, віротерпимість, виборність суддів тощо) народилися або дістали розвиток саме на території сучасної України.

Право як засіб регламентації функціонування та розвитку суспільства, відоскоблення особистості, послаблення у цих процесах ролі сваволі та хаотичності є визначним фактором соціального прогресу, і через це має інструментальну цінність. Але разом з тим право виступає самостійною культурною цінністю (поняття культури беремо в широкому розумінні).

Право є засобом оптимальної реалізації інших цінностей культури, насамперед свободи (відповідно до історичного характеру кожної конкретної епохи). Право дає можливість узгодити притаманні кожному члену суспільства домагання свободи, взагалі розумно розв'язувати конфлікти у суспільстві. Верховний принцип права – справедливість. Завдяки йому можна створити умови безпеки для громадян, надійний та гарантований простір для діяльності особи.

Право є разом з тим засобом реалізації такої цінності культури, як мораль. Вони органічно пов'язані між собою вже своїм походженням. Мораль образно називають неписаним законом, а закон – писаною мораллю.

Право виступає регулятором суспільних відносин, які складаються у соціально-культурній сфері, яку структурно можна поділити на освіту, науку, культуру (у вузькому розумінні), охорону здоров'я та соціальне забезпечення, фізичну культуру та спорт тощо, що виступають важливим об'єктами регулятивної функції права України. Отже, для сучасного етапу історії людства головним у природі права є те, що воно виступає засобом загальносоціального регулювання та реалізації потенціалу кожного члена суспільства в їх взаємному зв'язку, хоч і відіграє роль інструменту політичного панування.

Дух (або ідея) права полягає в прагненні застосовувати для розв'язання конфліктів лише правові засоби, які, діючи в комплексі, зорієнтовані на юридичні дозволи, цивілізувати суспільні відносини. Це – утвердження в суспільстві забезпеченої свободи і відповідальності, рівності, справедливості, досягнення необхідної організованості, торжество високої моральності, справжнього гуманізму, заперечення сваволі й беззаконня. До самостійних цінностей права слід також віднести права і свободи людини. Усі ці дозволи відкривають простір для творчої самостійності особистості – найважливішого показника в галузі суспільних відносин. Одночасно право виступає чинником консолідації соціуму, оберігаючи його від дезорганізації. У цьому контексті доречно також сказати про нормативність права, його загальнообов'язковий характер, забезпечення виконання правових приписів з боку громадян та установ. Визнання правових цінностей є необхідним кроком у розвитку правосвідомості, до активної поведінки, охорони й примноження усіх цінностей суспільства [2, 20–24].

Право виступає одним із тих засобів самоорганізації суспільства, які дозволяють відповідно до соціальних особливостей акумулювати істотні прогресивні елементи

культури, що набувають нового розвитку в сучасних умовах - правової культури, яка є одним із найважливіших інструментів суспільних перетворень, бо поєднує соціальні ідеали та практику, моральні та правові цінності з практично корисною діяльністю щодо втілення в життя вимог законності.

Мова йде не лише про цінність права, але й про правові цінності. До них відносять особливі правові засоби та юридичні механізми (все те, що називається юридичним інструментарієм), які забезпечують цінність права, гарантованість прав, інститути, що виражають оптимальне співвідношення нормативного й індивідуального регулювання тощо. Зокрема, слід високо оцінити зразки філігранної юридичної техніки, успадковані від минулого.

Отже, право як цінність має досить складну структуру. Воно є насамперед інструментальною цінністю і має в цьому відношенні низку аспектів; одночасно з іншого боку воно може розглядатися як самостійна цінність. Право є духовною цінністю, але такою, що тісно пов'язана з матеріальними цінностями, оскільки регулює відносини в економічній сфері. Воно становить водночас і соціальну, і особистісну цінність. Через пізнання права особистість робить його корисним для себе. Можна вести мову про правові цінності особистості – це сукупність правових ідей, уявлень і поглядів, засвоєних правових норм і принципів, які складаються у процесі розвитку правової та загальної культури особистості й відповідного типу її взаємодії з державою та суспільством. Усе це здійснюється за допомогою правових норм. Через них держава надає названим та іншим людським цінностям статусу офіційних і захищуваних. Втілюючись у чинному законодавстві, упорядкованість соціального життя, свобода, відповідальність тощо набувають певних юридичних рис, які характеризують їхній офіційний рівень, що його визнає держава.

Отже, інтерпретація права як цінності культури виступає засадничою підставою академічної доброчесності, яка включає такі важливі фундаментальні цінності як чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність і мужність.

Джерела

1. Медвідь Ф. М., Мельниченко Я. Б., Твердохліб А. І. Ціннісний основи права: філософська природа // *Inovacia pravne veda v procese europskej integracie. Medzinarodna vedecko-praktika konferencia*, 10-12 marca 2017. Vysoka skola Danubius Fakulta prava Janka Jesenskeho. – Sladkovicovo, Slovenska republika, 2017. – С. 37–41.
2. Медвідь Ф. М., Мельниченко Я. Б., Твердохліб А. І. Ціннісні основи права: сучасні підходи // *International Scientific Conference “Innovative research of legal regulation of public administration”: Conference Proceedings*, June 16–17? 2017. – Lublin, Republic of Poland, 2017. – С. 20–24.
3. Мельниченко Я. Б., Медвідь А. М. Цінності в системі права // “Дні науки філософського факультету – 2017”, Міжн. наук. конф. (2017; Київ). Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського факультету – 2017”, 25–26 квіт. 2017 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.] . – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2017. – Ч. 3. – С. 167–170.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Академічна доброчесність — категорія, яка вживається у науковій та освітній сфері. На законодавчому рівні визначення академічної доброчесності з'явилося з прийняттям Закону України “Про освіту”, відповідно до якого це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

У наукових дослідженнях сутність академічної доброчесності переважно зводиться до дотримання науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти прав інтелектуальної власності під час написання наукових робіт, уникнення фальсифікацій та наведення недостовірних даних, статистичних показників тощо.

При цьому фундаментальними цінностями академічної доброчесності визнаються: чесність, довіра, повага, відповідальність, мужність [2].

В першу чергу формування політики дотримання основних засад академічної доброчесності спрямовано на підвищення результативності наукових досліджень, якості підготовки майбутніх фахівців та формування нетерпимості до порушення прав і інтересів третіх осіб.

Водночас незважаючи на те, що основою академічної доброчесності є все ж таки етичні засади, їх недотримання може негативно позначатись на правах та інтересах третіх осіб. При цьому наразі переважно акцентується увага саме на неправомірному використанні прав інтелектуальної власності.

Разом з тим, плагіат, фальсифікація, фабрикація порушують не лише права окремих науковців, чиї праці незаконно запозичені. Внаслідок таких дій порушуються права та інтереси держави, як одного із основних замовників таких досліджень. Нажаль попри свою актуальність проблема захисту прав та інтересів держави від порушення внаслідок академічної недоброчесності не отримала належного висвітлення та уваги. В сучасних умовах поряд з фінансуванням наукових досліджень на умовах грантових програм, все ж основним джерелом фінансової підтримки наукової сфери залишається бюджетне фінансування, яке, як правило, має цільовий характер. Відповідно до ст. 7 Бюджетного кодексу України принцип цільового використання бюджетних коштів передбачає, що такі кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями [3].

Відповідно постає питання чи є нецільовим використанням бюджетних коштів їх спрямування на фінансування наукових досліджень, які виявляються сфальсифікованими. За своїм розподілом, кошти можуть цілком правильно розподілятися на цілі, які були поставлені при формуванні мети, зокрема, проведення лабораторних досліджень, експериментів тощо. Однак внаслідок їх неналежного проведення результати були сфальсифіковані. Відповідно представлений результат не буде відповідати дійсності, а поставлена мета не досягнута. За таких умов в цілому не вирішеною залишить проблема у соціальній, економічній, господарській сфері. Адже

підтримка держави надається в першу чергу науковим дослідженням, які мають пріоритетне значення для розвитку держави, забезпечення охороноздатності держави, вирішення важливих соціальних проблем, які існують в суспільстві.

Разом з тим аналіз законодавства свідчить про те, що механізми, які б забезпечували ефективний захист інтересів держави, дотримання принципу збалансованості приватноправових та публічно-правових засад в зазначеній сфері, відсутні. Нечіткість положень нормативно-правових актів призводить до не однозначної практики їх застосування, що негативно позначається на інтересах як замовників, так і виконавців наукових досліджень.

Враховуючи, що недотримання академічної доброчесності визнається порушенням, на законодавчому рівні встановлено таку відповідальність:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Також відповідальність за академічний плагіат, як одне з порушень академічної доброчесності, передбачено у Законі України “Про вищу освіту” та передбачає: для здобувача відмова у присудженні наукового ступеня або позбавлення присудженого ступеня; для опонентів та наукового керівника здобувача, в роботі якого виявлено плагіат, обмеження приймати участь в атестації кадрів.

Отже в першу чергу санкції спрямовано на позбавлення особи вченого звання або наукового ступеня, а також можливості обіймати певні посади. Такі обмеження в цілому відповідають порушенням академічної доброчесності. Разом з тим відкритим залишається питання щодо повернення коштів, які були спрямовані на підготовку таких здобувачів, а також виплату надбавок за науковий ступінь або вчене звання особі, щодо якої прийнято рішення про їх скасування. Також не вирішено і питання щодо повернення до державного бюджету коштів, виділених на фінансування наукових досліджень за умови, що результати таких досліджень будуть визнані незадовільними або будуть доведені факти фальсифікації, фабрикації тощо.

Таким чином забезпечення академічної доброчесності є підґрунтям не лише якісних наукових досліджень та освітніх послуг, а й гарантією забезпечення інтересів та безпеки держави, як одного із основних замовників таких досліджень. Визначення на законодавчому рівні порушень академічної доброчесності та відповідальності за їх порушення є важливим кроком на шляху забезпечення якісної науки та освіти. Разом з тим законодавство у цій сфері потребує якісних змін з метою забезпечення прав та інтересів як науково-педагогічних працівників, здобувачів освіти, так і держави.

Джерела

1. Про освіту: Закон України 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>
2. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якісної вищої освіти? [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>
3. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

М. І. ФІЛІПPOB

канд. екон. н., доц. ННІМЕФ МАУП,

Т. В. САХАРОВА

канд. екон. н., КНЕУ ім. В. Гетьмана

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ В МАРКЕТИНГОВОМУ ПРОСУВАННІ ТОВАРІВ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Маркетингові комунікації забезпечують взаємозв'язок продуцентів з чітко окресленими цільовими аудиторіями (споживачами, посередниками, фахівцями тощо). При цьому в процесі передачі маркетингових повідомлень можуть виникати різного роду бар'єри (перешкоди) які можуть призводити як до повної блокади інформаційних потоків, так і до часткового або суцільного викривлення змісту звернень. Сьогодні будь-який виробник або торгівельний посередник в тій чи іншій формі застосовує маркетингові комунікації для досягнення поставлених перед власним бізнесом цілей. Під впливом науково-технічного прогресу еволюціонують канали та засоби передачі маркетингових повідомлень, з'являються новітні носії комунікацій, вдосконалюються традиційні. В свою чергу, це збільшує повсякденне інформаційне навантаження на реципієнтів маркетингових комунікацій, посилюється конкуренція за їхню увагу до інформації конкретного відправника. До того ж, проблеми макроекономічного простору України змушують підприємства шукати шляхи заощаджень та максимальної оптимізації витрат, у тому числі, і витрат на ринкове просування. Лише ґрунтовне розуміння особливостей процесу маркетингових комунікацій, ролей та статусів його учасників, своєчасне виявлення та подолання комунікаційних бар'єрів здатні забезпечити ефективну віддачу від кожної вкладеної грошової одиниці. Саме це зумовлює актуальність обраної проблеми.

На тлі бурхливих перетворень соціально-економічного та політичного простору країни можна помітити, що опубліковані раніше роботи недостатньою мірою розкривають саме вітчизняну специфіку маркетингових комунікаційних процесів та перешкод, що в них виникають сьогодні. Приклади, що, зазвичай, наводяться, стосуються закордонних ринків і не завжди є зрозумілими з точки зору українських реалій, що унеможлиблює їхнє використання у навчальному процесі. А також, незважаючи на значну кількість літератури, що досліджує маркетингові комунікації, практично відсутні роботи, які ґрунтовно досліджують саме перешкоди та надають конкретні рекомендації щодо їх ефективного подолання. Таким чином, визначення у маркетинговому комунікаційному процесі "вузьких місць", які найчастіше спричинюють перешкоди на шляху передачі маркетингової інформації від підприємства до його цільових аудиторій та розробка низки рекомендацій щодо їх уникнення або ж мінімізації впливу.

Під перешкодами (шумами, бар'єрами) в маркетинговому комунікаційному процесі розуміють незаплановані втручання в передачу маркетингових звернень від підприємства до його цільових аудиторій та/або при передачі інформації в зворотному напрямі [4, 8, 9, 10, 11, 12].

Для виокремлення основних причин цих незапланованих втручань доцільно зобразити маркетинговий комунікаційний процес графічно, взявши за основу класичну модель Шенона/Вівера, яка набула найбільшого поширення в маркетинговій літературі. Проте, на наш погляд, з точки зору розуміння природи шумів до цієї моделі доцільно додати важливу складову, а саме, зовнішнє середовище, тобто суспільство з усіма інформативно-комунікативними процесами, які в ньому відбуваються.

На рис. 1 ми можемо наочно побачити, що перешкоди можуть виникати на всіх ланках процесу поширення маркетингової інформації.

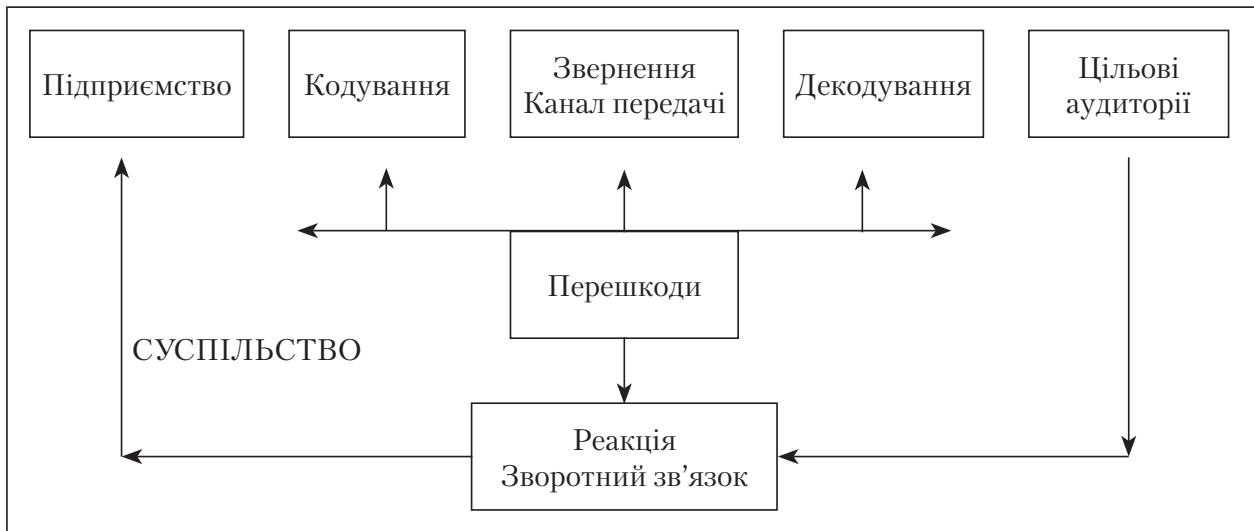

Рис. 1. Модель процесу передачі маркетингових комунікацій
(авторський варіант моделі)

В першу чергу, всю сукупність перешкод доцільно поділити на дві групи: макрошуми та шуми на мікрорівні. Перша група макроперешкод пов'язана саме відбуваються і які стають підґрунтям для будь-яких маркетингових комунікацій. Ще їх іноді називають “дискомфорт фізичного середовища, в умовах якого сприймається повідомлення”. Вони можуть бути як ситуативними (діяти в короткостроковому проміжку часу), так довготривалими. Так, наприклад, напередодні проведення в Україні Євро-2012, у суспільстві шалено зріс інтерес до футболу та будь-якої футбольної символіки й атрибутики. Цим вдало скористалося багато вітчизняних та закордонних підприємств, які не тільки запропонували вітчизняному ринку широкую номенклатуру футбольно-сувенірної продукції, але й використали таку символіку для підвищення привабливості звичайних товарів повсякденного вжитку, її наносили на парасольки, футболки, освіжувачі для салонів автовок, іноді просто на ярлики та етикетки продукції. Один з виробників мінеральної води, навіть, вивів у цей час на ринок напої у пляшках в формі футбольного м'ячу. Проте, інтерес до Євро-кубку стрімко впав по його закінченню. Більш того, не справдилися очікування значної частини населення України щодо суттєвого підвищення власного добробуту за рахунок цієї події. В свою чергу, ці розчарування призвели до появи небажаних комунікаційних перешкод у сприйнятті товарів з символікою та їхні залишки довелося розпродати нижче за собівартість.

Передбачити комунікаційні перешкоди макрорівня, а, тим паче, їх уникнути взагалі неможливо. Основний шлях мінімізації їхнього впливу на маркетингове просування — гнучке реагування на події у зовнішньому середовищі та швидка корекція власних маркетингових комунікацій відповідно виявленим обставинам.

Бар'єри, що виникають на мікрорівні, пов'язані з поширенням маркетингових комунікацій підприємствами. Ці комунікаційні процеси ініціюються та управляються самими підприємствами, тож і перешкоди, що доволі часто виникають, переважно залишаються на совісті останніх. Зазвичай, їх поділяють на три групи. А саме, фізичні, семантичні та психологічні (особистісні) перешкоди [8, 9, 10, 12]. Зупинимось докладно на кожній групі.

Фізичні шуми заважають поширенню комунікаційного сигналу на рівні кодування звернення, транспортування його каналами передачі до цільових аудиторій та при донесенні зворотного зв'язку. На рівні кодування до фізичних перешкод слід, в першу чергу, віднести помилки в макетах рекламних оголошень. Так, суто технічна помилка лише в одній цифрі номеру телефону або адреси виробника зведе нанівець усі зусилля щодо поширення цієї реклами. Також, поширеними фізичними перешкодами є дизайнерські помилки при створенні макетів повідомлень та ігнорування специфіки певних носіїв. Серед таких: жовті літери на білому фоні, чорні літери на темно-сірому фоні при газетному друці, занадто дрібний шрифт на зовнішніх носіях/цінниках/етикетках тощо. Такі перешкоди можна усунути повністю через ретельну перевірку звернень та претестування матеріалів.

Прикладами фізичних перешкод у каналах передачі повідомлень є пошкодження зовнішніх носіїв під впливом несприятливих погодних умов, перебої в передачі теле-, радіо- або інтернет-сигналів, знеструмлення мереж тощо. Повністю уникнути таких перешкод неможливо. Але ретельний моніторинг каналів передачі дозволяє суттєво зменшити їхній вплив, подекуди, домогтися повернення коштів від носія комунікацій, якщо, наприклад, певна кількість телевізійних повідомлень не потрапила в ефір через технічні проблеми на телеканалі.

При передачі зворотного зв'язку найбільш поширеною фізичною перешкодою є нестача каналів/операторів для приймання телефонних дзвінків, нестача персоналу для оперативного опрацювання інтернет-звернень тощо. Питання організації роботи каналів зворотного зв'язку повністю в компетенції підприємства, тому бар'єри такого роду можуть бути усунуті в повній мірі.

Наступна група перешкод — семантичні (від грец. *semantik* s — знак). Семантика — значення одиниці мови, розділ мовознавства, що вивчає значення одиниці мови. Виникають ці перешкоди в системі кодування-декодування через ігнорування особливостей певної мови. Найбільш поширені вони у міжнародному маркетингу через намагання виробників зберігати уніфіковані брендові назви, рекламні матеріали, слогани тощо. Телевізійна рекламна кампанія виробника газованої води “F&K Waterhouse” на ринках України та Росії в 90-і роки стала вже академічним прикладом. На ринок виводили бренд “Голуба вода”, чия назва в рекламному ролику мелодійно промовлялася англійською “Blue water”. Це звичайне англійське словосполучення в українській та російській транслітерації набули зовсім іншого змісту, який аж ніяк не викликав асоціацій з чистою та прозорою водою. І таких прикладів в міжнародній маркетинговій практиці чимало.

Через проблеми семантики на зовнішніх ринках за часів СРСР автомобіль “Жигулі” експортувався під маркою “Lada”. Мало хто в Україні сьогодні здогадується, що популярна модель авто Chevrolet “Aveo” на більшості інших ринків має назву “Kalos”. Кілька років тому на прилавках українських супермаркетів продавалися лінійка мийчих засобів з “магічною” для вітчизняного споживача марочною назвою “Bagno”.

Китайський ринок — взагалі чи не найскладніший з точки зору місцевої семантики для маркетолога будь-якою іншою країни. В китайській мові один той самий звук може передаватися різними ієрогліфами, що мають різні значення. Цей факт свого

часу не врахувала компанія “Coca-Cola”, тому перша комбінація символів для позначення назви напою була “Кекукела”, що означало китайською “кусай воскового пуголовка”. Фахівцям компанії довелося потім перебрати тисячі варіантів, поки не зупинили вибір на символах “Коку Коле”, що означає “Щастя в роті”.

Проте, такі курйози трапляються не лише на міжнародній маркетинговій арені. Свого часу на українському ринку з’явилися цукерки “Радій” вітчизняного виробника. Звісно, фахівці компанії, створюючи назву, утворили наказову форму від дієслова “радіти”, проте, глузливі споживачі поставили наголос на другий склад слова і сформулювали виробникові цілком доречне питання: “Чи дійсно серед інгредієнтів цукерок є радіоактивний елемент?”

Причиною виникнення семантичних перешкод можуть ставати також місцеві діалекти. Так, звичайну назву невеличкого магазинчику на заході України “Файні лахи” навряд чи доречно використати в інших регіонах.

Ще однією поширеною причиною семантичних перешкод є використання в маркетингових зверненнях професійних термінів: медичних, комп’ютерних, ювелірних та інших. Наприклад, дуже мало хто з пересічних споживачів прикрас розуміє значення “лінде-сапфір” або “лінде-топаз”, які доволі часто вживають продавці в ювелірних телемагазинах. Насправді, це означає, що каміння не є природнім, а створене штучно.

Семантичні перешкоди виникають виключно через помилки комунікатора, тому через процедуру претестування маркетингових повідомлень їх легко уникнути.

Остання третя група перешкод — психологічні або, як ще їх іноді називають, особистісні. Місце виникнення, як і в попередньому випадку, -система кодування-декодування. Причина виникнення — одні й ті самі слова, символи, образи тощо, з яких формуються маркетингові звернення, можуть викликати неоднозначну реакцію представників цільової аудиторії. Різні люди через свої індивідуальні характеристики (вік, освіта, місце проживання, культура, досвід, релігія тощо) по різному сприймають одні й ті самі сигнали. Так, зазвичай, використання домашніх тварин в рекламі цілком позитивно сприймається переважною більшістю людей, проте обов’язково серед всієї аудиторії, на яку спрямовано звернення, є, наприклад, такі, що мають сильну алергічну реакцію на шерсть і вже один вид пухнастого цуцика примушує їх чхати. Повністю уникнути психологічних перешкод неможливо, оскільки особистісних характеристик у кожного представника цільової аудиторії дуже багато, проте, через ретельні дослідження адресатів звернень можливо мінімізували їхній вплив, уникаючи використання слів, осіб, образів тощо, які неоднозначно сприймаються.

Таким чином, проведення дослідження етапів процесу маркетингових комунікацій дозволило визначити види та причини виникнення перешкод, які в виникають в цьому процесі, а також сформулювати низку рекомендацій щодо повного уникнення цих перешкод та/або мінімізації їхнього впливу на цільову аудиторію.

Джерела

1. Аакер Д. А. Стратегическое рыночное управление. 6-е изд. — СПб.: Питер, 2002. — 544 с.
2. Бебік В. М. Інформаційно — комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшиз: Моногр. — К.: МАУП, 2005. — 440 с.
3. Бове К. Л., Аренс У. Ф. Современная реклама. Пер. с англ. — Толъятти: Издательский дом “Довгань” 1995. — 704.
4. Войчак А. В. Маркетинговый менеджмент. Підручник. — К.: КНЕУ, 1998. — 268 с.

5. Holovaty M. (2015). The state and society: The conceptual foundations and social interaction in the context of information and functioning of states. *Economic annals* XXI, 9–10, 4–8.
6. Гончарова Н. П., Перерва П. Г. и др. Маркетинг инновационного процесса. Учебное пособие. — К.: ВИРА-Р, 1998. — 267 с.
7. Кардаш В. Я. Маркетингова товарна політика. Підручник. — КНЕУ, 2001. — 240 с.
8. Павленко А. Ф., Войчак А. В. Маркетинг. Підручник/Київський національний економічний ун-т. — К.: КНЕУ, 2003. — 246 с.
9. Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика. Навч. посібник. — 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2008. — 663 с.
10. Примак Т. О. Маркетингові комунікації в системі управління підприємством. — К.: Експерт, 2001. — 384 с.
11. Промисловий маркетинг. Теорія та господарські ситуації. Підручник / Під ред. А. О. Старостиної. — К.: “Іван Федоров”, 1997. — 475 с.
12. Смит П., Бэрри К., Пулфорд А. Коммуникации стратегического маркетинга. — М.: ЮНИТИ. 2001. — 415 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ “ДЕРЖАВНА ВЛАДА” ТА “МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ” У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В переважній більшості словники з різних галузей знань вчені пояснюють феномен “методологія” як: а) науку про метод; б) систему найбільш загальних принципів, положень і методів, що становлять основу для даної науки; в) сукупність прийомів дослідження, що використовуються в даній науці [5, с. 181]. Простіше — методологія — це певна сукупність методів, що використовуються у певній науці [2, с. 441].

Українські вчені Ю. П. Сурмін, І. П. Бідзюра виводять і характеризують слідуючі різновиди методології: класична (сформована на основі принципів і методів класичної науки); ідеалістична (спирається на особливу роль ідеального у житті людини; еклектична (переноси і запозичення інших видів діяльності людини); діалектична (ідея послідовності, логічності розгляду); раціоналістична (раціоналізація пізнавального процесу); позитивістська (операціоналізація пізнання і його підпорядкованість реальному, практичному ефекту); модерністська (передбачає оновлення класичного реалізму новим раціоналізмом); системна (що базується на системному явленні про предмет дослідження); кібернетична (використання у дослідженні кількісних моделей на основі кібернетичних уявлень); постмодерністська (базою для неї є філософія постмодернізму) [6, с. 21–22].

У даному випадку береться до уваги те, що методологія загалом — це феномен, що постійно розвивається, вдосконалюється, а також слідуюче: а) основні зміни у сучасній методології науки пов’язані із її всебічною гуманізацією; б) методологія нині все більше відмовляється від розгляду статистичних об’єктів (йдеться про динаміку їх існування); в) має братися за основу процес тісної взаємодії взаємозалежності методології і світогляду. На підставі останнього є можливість стверджувати, що кожен дослідник (науковець), керуючись загальними принципами методології, має і власну методологію, що пов’язана із плюралістичним характером будь-якого знання. Методологія тісно пов’язана з методом (методами), оскільки метод — це специфічний прийом дослідження.

Коли ми підходимо до дослідження феноменів “державна влада” і “місцеве самоврядування”, а, головне, до їх взаємозв’язку і взаємовідносин, то йдеться вже про методологію соціального пізнання. Беручи до уваги суттєве зауваження П. А. Сорокіна, методологія соціального пізнання являє собою складний компроміс між раціональним і ірраціональним [4].

Серед основних принципів соціального дослідження і пізнання сутнісних особливостей взаємозв’язку, взаємодії державної політики і місцевого самоврядування, слід в першу чергу виділяти наступні: системності; комплексності; синергетизму. Виділимо саме принцип синергетизму, оскільки це не лише цілісний підхід до об’єкту дослідження, але й своєрідний мультиплікаційний підхід до пізнання явищ і фактів.

Методи наукового дослідження мають достатньо різних класифікацій. Не вдаючись у їх аналіз і деталізацію, вкажемо, найперше, що такі методи поділяють на: а) теоретичні (абстрагування, аналізу і синтезу, моделювання та ін.); б) емпіричні (спостереження, порівняння, експертних оцінок та ін.) Крім того багато вчених, зокрема Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко серед так званих загальнонаукових методів виділяють: дискур-аналіз, ідентифікацію, метод “від протилежного”, метод амбівалентності і суперечності, методи аналогій, бібліографій, метод включення, декомпозиції, конструювання, парадоксу, синтезу, спостереження, спрощення, класифікації, систематизації і т. ін.

Серед специфічних методів наукового дослідження, які досить рідко, однак використовуються у вивченні різної державо-управлінської проблематики, варто назвати такі: методи індивідуальних і колективних експертних оцінок, методи моделювання організаційних систем. Зокрема, останній метод створює можливості для оптимальної побудови структури державних організацій і установ.

Є потреба також схарактеризувати саме основні методи, використання яких дозволяє цілісно комплексно розглянути феномени “державна влада” та “міське самоврядування”, їх взаємодію. До таких методів відносимо: історичний, аналітичний, синергетичний, системний та корпоративистський.

Історичний метод дозволяє, по-перше, відслідкувати методи, генезу державної влади та місцевого самоврядування, визначити появу і схарактеризувати специфіку основних наукових теорій, пов’язаних з указаними феноменами.

Аналітичний метод, — надзвичайно поширений і використовуваний, — в першу він чергу дає змогу досліднику розглянути або й уточнити основні поняття, без яких неможливо розглядати означену проблему. У даному випадку до таких понять маємо відносити такі: “влада”, “державна влада”, “врядування”, “міське самоврядування”, “субсидіарність”, “децентралізація влади”, “громадянське суспільство”. Без їх розгляду важко не лише усвідомити сутнісні ознаки і характеристики державної влади і місцевого самоврядування але і їх взаємозв’язки, взаємовідносини, без чого практична реалізація державної політики неможлива. Як справедливо зазначає А. І. Некряч “ключовим у відносинах “центр — регіон — територія” виступають компетенція і повноваження” [3, с. 17], дійсно саме в площині їх вияву і маємо найбільші неузгодженості, а то й конфлікти між окремими гілками влади, між центром і регіонами. Тобто, без уточнення вищевказаних понять неможливо усвідомити суть поділу влади та розподілу владних повноважень, що базується на принципах субсидіарності і децентралізації влади.

Останнім часом у наукових дослідженнях, особливо у суспільствознавчій проблематиці, надто популярним став синергетичний метод. Це — “міждисциплінарний напрям наукових досліджень, завдання якого полягає у пізнанні принципів самоорганізації різних систем” [6, с. 21–22]. Сам термін “синергетика” запроваджений німецьким вченим Г. Хакеном. Як зазначають П. І. Надолішній і В. П. Тронь “синергетика в державному управлінні передбачає урахування незмінності розвитку об’єктів державного управління; виявлення джерел суспільної самоорганізації і саморозвитку; особливостей утворення стійких, упорядкованих, організованих структур із нестійкого, неупорядкованого стану” [там само]. Сповна це стосується і потреби розуміння феноменів “державна влада” та “міське самоврядування”, як тісно поєднаних, та, одночасно, і функціонально багато в чому різних феноменів.

Проблему поділу влади та розподілу владних повноважень, єдності державного, територіального, функціонального і інституціонального факторів облаштування місцевого самоврядування, а, відтак, трансформації моделей державного управління

загалом, в тому числі і у сучасній Україні неможливо дослідити без використання системного методу.

Врешті, все важливішого значення набуває корпоративістський метод дослідження феноменів “державна влада” та “місцеве самоврядування”. Саме, використовуючи цей метод, є можливість порівнювати різні системи організації влади, місцевого самоврядування, максимально точно і об’ємно схарактеризувати їх функціональні особливості. Тут можна вивести загальне (спільне) і особливе, що стосується цих соціально-політичних структур у світі, Європі, Україні, і на цій основі спробувати сформулювати їх оптимальні моделі саме для України сьогоденного дня.

На завершення розгляду означеної проблеми, зазначимо, що вибір методів наукового дослідження обумовлюється багатьма факторами, домінуючими серед яких є мета та завдання такого дослідження, намагання отримати результат, що актуалізує і поглиблює знання про предмет наукового пошуку.

Джерела

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.
2. Крысин Л. П. Иллюстрированный толковый словарь иностранных слов / Л. П. Крысин. — М.: Эксмо, 2011. — 864 с.: ил. — (Иллюстрированные словари и энциклопедии).
3. Некряч А. І. Місцеве самоврядування сучасної України як предмет політологічного аналізу. Автор. дис. док. політич. наук: спеціальність 23.00.02 — політичні інститути та процеси. — К., 2003. — 32 с.
4. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин [Пер. с англ.: Общ. ред. и предис. А. Ю. Сотомонов / П. А. Сорокин. — М.; Политиздат. — 1992 — 543 с.
5. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках. Редактор — координатор — академик РАН Г. В. Осипов. — М.: Издательская группа ИНФРА. М.- НОРМА. — 1998. — 488 с.
6. Сурмин Ю. П., Бидзюра И. П. Социология: методология и концептуалистика современных исследований: учеб. для студ. высш. учеб. завед. / Ю. П. Сурмин, И. П. Бидзюра. — К.: “Освіта України”. — 2012. — 556 с.

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЮ ВИКОНАВЧОЮ СИСТЕМОЮ ТА ПРИВАТНИМИ ВИКОНАВЦЯМИ В УКРАЇНІ

В Україні останніми роками спостерігаємо інтенсивний процес реформування системи органів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб). Тому актуальним стає дослідження механізмів управління виконавчою системою України з урахуванням функціональних і галузевих особливостей, специфічних ознак системи.

Аналіз будь-яких суспільних процесів неможливий без з'ясування механізму державного управління. Механізм державного управління — це багатоаспектна управлінська категорія, інструмент реалізації виконавчої влади держави. У свою чергу, механізм управління виконавчою системою України — це сукупність форм, методів та інструментів, за допомогою яких влада впливає на керованих об'єктів, узгоджуючи їх дії для досягнення поставленої мети — своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом.

Комплексний механізм впливу на досліджувану систему складається з наступних видів механізмів:

- політичного. Полягає у проведенні структурних реформ системи примусового виконання рішень. Так, останнім часом в Україні введено змішану систему примусового виконання рішень, інститут приватних виконавців. На думку ініціаторів цього процесу, це дасть змогу оптимізувати процес примусового виконання рішень шляхом, по-перше, розвантаження державних виконавців, по-друге, надасть стягувачу право самостійно вирішувати, до якого виконавця звертатися, підвищить рівень судового захисту прав осіб, зростання рівня довіри громадян як до судової системи, так і до державної влади загалом;
- економічного. Залежить напряму, на нашу думку, від вартісного оцінювання результатів управління процесу. Якщо звернутися до статистичних даних, то станом на сьогодні в Україні виконуються, за різними оцінками, від 2 до 20 відсотків судових рішень, а це свідчить про неефективність існуючої системи управління зазначеним процесом;
- організаційного. Основне завдання механізму — упорядкування процесу управління, взаємодія складових процесу, встановлення підпорядкування. До організаційного механізму державного управління відносимо, суб'єктів, об'єкти державного управління, їх цілі, завдання, функції, методи управління. Безумовно, основним елементом механізму державного управління виконавчою системою України є органи, що утворюють цю систему. Систему органів примусового виконання рішень становлять: Міністерство юстиції України; органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку; приватні виконавці. Дані органи повинні діяти як єдине ціле, при цьому залишаючись певною мірою автономними. Дані органи створені для реалізації владних повноважень у сфері примусового виконання рішень. Дані органи є керуючими суб'єктами оскільки мають

реальні засоби впливу (наприклад, уповноважені на звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, інший дохід боржника, на вилучення в боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у рішенні, ін.) на об'єкти управління; використовують надані державою ресурси (технічні, інформаційні, ін.), мають право залучати працівників поліції для сприяння у вчиненні ними виконавчих дій. Організаційна складова механізму має певні недоліки, пов'язані із відсутністю на даний час системності підготовки кадрів для досліджуваної системи. Керованими об'єктами виступають боржники, які внесені до Єдиного реєстру боржників. Держателем якого є Міністерство юстиції України;

- правового. Як слушно стверджує О. Вольська, “правовий механізм державного управління — це сукупність нормативно-правових актів, які покликані відображати взаємодію та причинно-наслідкові зв'язки елементів системи державного управління” [1, 32].

Отже, правовий механізм реалізується за допомогою прийняття нормативно-правових актів, індивідуальних актів застосування права, настання юридичних фактів;

- мотиваційного. Кравченко О. М. досить вдало визначив мотиваційний компонент механізму державного управління. Так, на його думку, мотивацію як фактор підвищення ефективності управління можна визначити як систему комплексного впливу на персонал, установу, сферу діяльності, державу, у результаті якого підвищується ефективність їх діяльності, що в свою чергу, позитивно впливає на функціонування як окремого працівника, установи, сфери діяльності, так і на рівень державного управління та соціально-економічного розвитку країни в цілому [2]. Нажаль можна стверджувати, що на цей час відсутня ефективна система мотивації державних службовців. Поки не буде збільшене матеріальне забезпечення державного виконавця (через преміювання, наприклад, “ефективних” виконавців, посилення соціального захисту) і надалі будемо спостерігати незадовільний стан виконання рішень.

Для приватних виконавців встановлені інші умови: винагорода приватного виконавця складається з основної та додаткової. Основна винагорода приватного виконавця залежно від виконавчих дій, що підлягають вчиненню у виконавчому провадженні, встановлюється у вигляді: 1) фіксованої суми — у разі виконання рішення немайнового характеру; 2) відсотка суми, що підлягає стягненню, або вартості майна, що підлягає передачі за виконавчим документом. Додаткова винагорода приватного виконавця визначається угодою між ним та стягувачем, і сплачується стягувачем у порядку, визначеному угодою. Вбачається що залежатиме вона від: складності провадження, вартості послуг виконавця, швидкості та якості надання послуг. Означений факт буде безумовно значним стимулом для приватних виконавців.

Отже, ефективне управління виконавчою системою України та приватними виконавцями можливе у разі застосування комплексного механізму впливу на досліджувану систему як в межах держави, так і у межах регіонів.

Джерела

1. Вольська О. М. Трансформація механізмів державного управління соціальним розвитком / О. М. Вольська // Публічне управління: Теорія та практика: зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. — Х.: Вид-во “ДокНаукДержУпр”, 2013. № 1 (13). С. 30–34.
2. Кравченко О. М. Вплив мотивації на ефективність державного управління [Електронний ресурс] / О. М. Кравченко // Матеріали 182 междунар. конф. “Образование и наука без границ 2006”. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/CONF/ARH_CONF/2006.htm

УДОСКОНАЛЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА”

Йоганну Вольфгангу Гете належить вислів: “Скільки мов ти знаєш — стільки разів ти людина” [5]. Глобалізація призводить до посилення міжнародної співпраці у сфері освіти, культури, науки. Важливого значення набувають мови, якими спілкуються у багатьох країнах світу: англійська, іспанська, французька. За твердженням Ю. О. Ніколаєнко [8, 6–7], до 80-х рр. XX століття основна увага приділялася формуванню навичок читання іншомовної літератури, а сьогодні — основним завданням навчання є розвиток навичок спілкування. Якісне оволодіння мовою потребує розвитку як пасивних, так і активних комунікативних навичок.

Потреба у вивченні іноземних мов фахівцями агросектору обумовлена значною експортною часткою аграрно-промислового комплексу (АПК) [10], і, відповідно, тісною міжнародною співпрацею. Не дивлячись на те, що пріоритетною аграрною галуззю є рослинництво, тваринництво залишається важливою складовою АПК. Багато тваринницьких ферм створено із залученням іноземного капіталу, або здійснює міжнародну співпрацю.

У той же час рівень комунікативних навичок працівників АПК, у тому числі фахівців із ТВППТ, залишається доволі низьким. Тому метою доповіді є теоретичне обґрунтування заходів підвищення рівня володіння іноземними мовами майбутніх фахівців із ТВППТ.

Покращенню комунікативних навичок аграріїв присвячені дослідження Т. М. Фоменко [9], О. Р. Журби [3], І. М. Гадзевич [1], З. І. Дзюбати [2] та інших. Однак, обґрунтування заходів щодо підвищення рівня володіння мовою фахівців із ТВППТ, як нам відомо, ще не було предметом дослідження.

Загальновідомою проблемою є низький рівень викладання іноземних мов у сільських школах, крім того, сільська молодь здебільшого не має можливості відвідувати очні курси та використовувати Інтернет для одержання необхідних комунікативних навичок. Рівень викладання англійською мови у аграрних ВНЗ незначно впливає на формування мовних компетенцій студентів, оскільки 180 годин на рік [4, 44] недостатньо для того, щоб забезпечити володіння мовою на рівні А2 чи В1. У Національному університеті біоресурсів і природокористування (НУБіП) мову викладають протягом двох перших курсів, загальним обсягом 330 годин [6, 82], що теж не може бути достатнім, якщо студент не має належного рівня шкільної підготовки. Викладання іноземних мов за фаховим спрямуванням (ділової іноземної мови) на рівні магістра, обмежується 135 [4, 50], 150 [7, 68] годинами протягом 1 [7, 68] 2 семестрів [4, 50]. Мова поступово забувається, якщо її не застосовувати на практиці, тому 2–3

річна перерва у навчанні призводить до погіршення рівня знань студента на момент його вступу до магістратури. Тому завданням викладачів у магістратурі є не лише поглиблення знання мови у професійній та діловій сферах, але й повторення граматики та “згадування” словникового запасу. Зрозуміло, що це знижує ефективність викладання.

У НУБіП практикують викладання деяких дисциплін іноземними мовами (що правда не для студентів ТВППТ), це дозволяє найбільш ефективно залучити студента до вивчення мови. Однак, даний підхід можливо реалізувати лише за умови володіння мовою принаймні на базовому рівні. Таким чином, задачею ВНЗ є підвищення рівня шкільної мовної бази студента до належного рівня, а в подальшому — формування та поглиблення мовних компетенцій у професійній сфері.

Основні перешкоди для реалізації цієї задачі.

1. Низький рівень володіння мовою вступником.
2. Недостатня кількість годин викладання та тривалий часовий розрив у вивченні мови, під час якого забувається опанований матеріал.
3. Відсутність належної мотивації, оскільки студент слабо розуміє сенс вивчення мови.
4. Відсутність поділу студентів за рівнем володіння мовою.
5. Низька вмотивованість викладачів і застарілі методи викладання.

Для вирішення вказаних проблем пропонуємо наступні заходи:

1. Навчальний заклад має запровадити курси вивчення мови для абітурієнтів. Вони мають бути очними і заочними (контакт з викладачами за допомогою Інтернет та телефонного зв'язку).

2. Викладання мови треба проводити протягом всього періоду навчання на бакалавраті, при цьому річне навантаження має становити не менше 200 годин. Організувати викладання слід таким чином: перші два курси — повсякденна мова, два наступних — ділова та професійна мова, рівень магістра — викладання професійних дисциплін англійською мовою.

3. Відсутність жорсткої необхідності у вивченні мови породжує слабку зацікавленість і незначні досягнення студента, тому слід розробити систему мотивації, яка має включати аргументи щодо переваг знання мови у повсякденній, професійній та науковій сферах. Одним з найбільш ефективних мотиваційних факторів, на нашу думку, є необхідність вивчення мови для одержання диплому. Якщо запровадити викладання професійних дисциплін англійською, то студенти розумітимуть, що знати її необхідно, інакше не вдасться скласти іспити і одержати диплом. Цей метод є жорстким, тому застосовувати його слід при відносно високому рівні знань курсу.

Доцільним є запровадження гуртків, де найкращі та зацікавлені студенти зможуть виконувати справи підвищеної складності, робити переклади, писати статті. Бажано, щоб робота гуртка приносила користь університету, тоді зростає рівень зацікавленості у кінцевому результаті, і, як наслідок, пришвидшується процес пізнання.

Практику університетських олімпіад у ВНЗ слід всіляко заохочувати, нагороджувати переможців дрібними призами. За умови достатньо високого рівня студентів доцільно проводити конкурси наукових статей, новел, поетичних творів.

4. Усі зараховані студенти мають проходити тестування зі ступеня володіння іноземною мовою. За результатами тестування проводити поділ: низький, середній, високий. При цьому особи, які у школі вивчали дві мови повинні мати вибір, яку саме мову вони хочуть вивчати в університеті. Таким чином: студенти не будуть соромитись свого рівня знань у порівнянні з більш обізнаними однокурсниками; а викладач матиме змогу ефективно працювати з групою.

5. Деякі викладачі не вмотивовані працювати зі студентами на результат. Тому часто заняття проходять лише у формі читання та перекладу, у той же час такі комунікативні навички як письмо, слухання та говоріння не задіяні, тому студент може навчитися працювати з літературою, але не повноцінно володіти мовою. Викладачі не повідомляють студентів про існування Інтернет-курсів з вивчення мови, таких як Duolingo, не створюють матеріали у MOODLE, не впроваджують сучасні лінгвістичні напрацювання. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом контролю процесу викладання, регулярного підвищення рівня кваліфікації та фінансової мотивації викладачів.

Зрозуміло, що впровадження вказаних заходів потребує значних організаційних зусиль та фінансових вкладень. Так, основною перешкодою впровадження викладання дисциплін іноземною мовою є низький рівень володіння мовою самими науково-педагогічними працівниками. Але, існуючий стан справ призводить до відставання української освіти і науки від інших країн з розвинутим АПК. А це, в свою чергу, призводить до послаблення конкурентоспроможності аграрної галузі на світовому ринку. Тому мовна підготовка має стати одним з пріоритетних завдань освітньої політики України у сфері підготовки фахівців-аграріїв.

Джерела

1. Гадзевич І. М. Пошуки оптимальних методів та прийомів навчання на заняттях з курсу "Ділова англійська мова" // ВІСНИК Житомирського державного агроєкологічного університету. — 2004. — №. 17. — С. 44–45.
2. Дзюбата З. І. Формування комунікативних умінь майбутніх аграрників у сфері читання засобами інтеграції навчальних дисциплін у ВНЗ // Педагогічний дискурс. — 2013. — №. 14. — С. 163–168.
3. Журба О. Шляхи ефективного оволодіння фаховою термінологією в процесі вивчення англійської мови студентами агробіологічних спеціальностей // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. — 2015. — №. 1. — С. 41–45.
4. Інформаційний пакет. Напрямок підготовки — 090102 — "Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва" [Електронний ресурс]. — 2012. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.ksau.kherson.ua/infopaket.html>.
5. Масенко Л. Мова і політика / Л. Масенко. — К.: Соняшник, 2004. — С.120.
6. Навчальні плани підготовки бакалаврів 2017–2018 н. р. [Електронний ресурс]. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://nubip.edu.ua/node/23669>.
7. Навчальні плани підготовки магістрів 2017–2018 н. р. [Електронний ресурс]. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://nubip.edu.ua/node/23669>.
8. Ніколаєнко Ю. О. Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі: дис. — Полтава: ЮО Ніколаєнко/Полтавський держ. пед. ун-т ім. ВГ Короленко, 2009.
9. Фоменко Т. М., Фоменко Т. Н. Вивчення іноземних мов в аграрних ВНЗ. — 2015.
10. Частка продукції АПК у загальному експорті з України становить понад 41 % [Електронний ресурс] // Інфоіндустрія. — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <http://infoindustria.com.ua/chastka-produktsiyi-apk-u-zagalnomu-eksporti-z-ukrayini-stanovit-ponad-41/>

ТУРИСТИЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО В РЕАЛІЯХ ЖИТТЯ

Характерною особливістю стимулювання розвитку туризму, від появи сфери туризму в світі й до її процвітання, залишається проблема — недостатня уніфікованість вимог законодавств країн світу щодо переміщення туристів, захисту їх прав та надання туристичних послуг. Тому особливо актуального значення в сучасній туристичній діяльності набуває нормативно-правове регулювання у цьому напрямку.

Нормативи та стандарти, спрямовані на захист туристів у країнах ЄС, визначені досить давно. У Європейському Союзі існують загальноєвропейські закони (Директиви) та національні закони країн-членів. Директиви визначають загальні вимоги, які мають виконувати окремі країни, а не те, яким чином повинні бути організовані національні закони. Через це й досі існують значні відмінності у структурі споживчого законодавства та інститутів, які забезпечують його виконання [2].

У 1984 р. Радою Міністрів ЄС було підготовлено резолюцію про політику Співтовариств в галузі туризму та запропоновано розробити юридичний механізм захисту прав споживачів при придбанні турів з заздалегідь запланованим маршрутом та комплексом послуг. Так, Комітетом ЄС з питань захисту прав споживачів Ради Міністрів 13.06.1990 р. була прийнята Директива № 90/314/ЄЕС про продаж турів із заздалегідь запланованим маршрутом та комплексом послуг, а пізніше — Директива № 93/13/ЄЕС про несумлінні умови в договорах зі споживачами. З цього моменту й почався процес гармонізації законодавств держав-членів ЄС в туристичній галузі в рамках захисту прав туристів як споживачів. Створення спеціального туристичного законодавства відбувалося шляхом встановлення “мінімального стандарту” для суб’єктів туристичного бізнесу, при порушенні яких для захисту туристів застосовувались норми права про захист їх прав як споживачів.

Директиву щодо організованих туристичних мандрівок, турів і комплексних турне було розроблено з метою захисту інтересів споживачів, які укладають контракти стосовно організованих туристичних мандрівок у межах ЄС. Її дія поширюється на продажі заздалегідь обумовлених комбінацій.

Директива щодо електронної комерції підтверджує заходи, спрямовані на захист прав споживачів, які містяться в інших директивах, зокрема:

- про недобросовісні умови у споживчих контрактах;
- про оманливу та порівняльну рекламу;
- про організовані туристичні мандрівки, тури та комплексні турне;
- про позначення ціни;
- про діяльність в мережі Інтернет.

Передусім слід зазначити, що практично всі розвинені країни зіткнулися з проблемою несумлінних умов у договорах із споживачами, що з’явилися в стандартних, типових договорах набагато раніше, ніж було розроблено спеціальне туристичне законодавство. Є різні шляхи вирішення даної проблеми, тому важливо було визначити максимально оптимальний варіант.

Пріоритетними напрямками розвитку туристичної політики ЄС стали захист прав туристів, задоволення потреб осіб з обмеженими фізичними можливостями; сприяння високоякісній освіті та професійному навчанню працівників сфери туризму; надання інформаційної та фінансової підтримки туристичним підприємствам, особливо малому та середньому бізнесу; інформаційне забезпечення сфери туризму та використання новітніх технологій [1].

Згідно чинного законодавства ЄС, будь-яка інформація про подорож, тур не повинна містити відомостей, що вводять в оману. Підприємства мають поширювати чітку, вичерпну та достовірну інформацію про ціну продукту та про:

- транспортні засоби та їх місце прибуття;
- тип розміщення та харчування;
- маршрут поїздки;
- загальні відомості про отримання візи;
- сума чи відсоток від неї, які мають бути сплачені на рахунок, та
- визначення дат сплати вартості продукту.

Якщо ж контракт вже укладено, то будь-які зміни його умов повинні здійснюватися за взаємною згодою сторін. Якщо згоди споживача немає, він має право розірвати договір без будь-яких стягнень, і усі попередньо сплачені ним кошти повинні бути йому повернуті. Зміни можливі у ціні договору, якщо у ньому прямо передбачено таке право організатора або продавця, та вони обґрунтують такі зміни і нададуть розрахунки ціни.

Підсумовуючи вище зазначене, врахування інтересів виробників і споживачів туристичних послуг при розробці законодавчих актів є головним завданням для створення всіх умов щодо належного захисту прав туристів в країнах Європейського Союзу.

Джерела

1. Вишняков О. К. Право Європейського Союзу: підручн. / за ред. О. К. Вишнякова. — Одеса: Фенікс, 2013. — 883 с.
2. Ісічко А. Правове регулювання сфери захисту прав споживачів у Європейському Союзі та в Україні (комплексне порівняльно-правове дослідження) / Кол. авт.: Ісічко А., Мінін. О. та ін.; За заг. ред. І. А. Грицяка — К.: ТОВ "АТЖА-Н", 2005. — 656 с.
3. EU business: Tourism in the European Union [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eubusiness.com/topics/tourism>.

БІЗНЕС-ІНКУБАТОРИ ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНИ

На сучасному етапі свого розвитку, економіка України схильна до кардинальних змін, зумовлених такими загальносвітовими явищами, як глобалізація, поглиблення міжнародного поділу праці, підвищення відкритості національних економік, зростання ролі технологій, людського капіталу та інформації. На сьогодні малий і середній бізнес за кількістю підприємств становить основу підприємництва в Україні, тому поступово набуває розвитку практично нова для України форма підтримки малого підприємництва — бізнес-інкубатори. Бізнес-інкубатором є організація або міні-підприємство, що надає комплекс бухгалтерських, юридичних, консалтингових, інформаційних, орендних, адміністративно-технічних послуг підприємницьким суб'єктам, що ново створюються, на сприятливих умовах з метою адаптації їх до умов ринку. Для стимулювання підприємництва значення бізнес-інкубаторів полягає у забезпеченні надання послуг за нижчими від ринкового рівня цінами [2].

Різні аспекти бізнес-інкубування висвітлені в працях як українських, так і зарубіжних учених, серед яких: А. Гранді, Р. Грімальді, Р. І. Завадяк, Т. В. Кисіль, Я. Ф. Копусяк, М. В. Кравченко, Д. Льюїс, Т. В. Мінесєва, Л. Молнар, А. Б. Немченко, Т. Б. Немченко, О. М. Паламарчук, Е. М. Рогова, Ю. М. Смаковська та ін. На жаль, стан теоретичних і методичних розробок вітчизняних вчених у сфері створення сприятливих умов розвитку бізнес-інкубаторів, не дозволяє сьогодні державним органам управління ефективно впливати на процеси становлення і розвитку підприємницького сектора. Так, поза увагою залишаються і дослідження окремих елементів цієї інфраструктури, зокрема бізнес-інкубаторів. Потреба в нових теоретичних дослідженнях і практичних підходах до управління інноваційним процесом в країні, а також розвитку регіональної інноваційної системи вимагає посилення уваги до узагальнення досвіду створення і розвитку бізнес-інкубаторів як елемента регіональної інноваційної інфраструктури і їх практичного використання для підтримки підприємництва загалом [5].

Бізнес-інкубатор — організаційна інноваційна структура, метою якої є формування сприятливих умов для стартового розвитку малих підприємств через надання їм певного комплексу послуг і ресурсів.

В Україні створення перших бізнес-інкубаторів стимулювалося міжнародною фінансовою допомогою. Так наприкінці 90-х років Агентство міжнародного розвитку США (USAID) фінансувало виконання Програми розвитку бізнес-інкубаторів в Україні (BID). У рамках цієї програми були створені такі бізнес-інкубатори, як технологічний бізнес-інкубатор “Харківські технології”, бізнес-інкубатор Херсонської торгово-промислової палати, бізнес-інкубатор Об'єднаного профкому Чорнобильської АЕС у м. Славутичі й ін. [1].

Українська Асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів розпочала проєкт “Формування інформаційно-комунікаційного середовища ефективного розвитку бізнес-інкубування в Україні (UBICA — ICT)” та “Створення інформаційно-комунікаційної підприємницької мережі для розвитку бізнес-інкубування в

Харківському регіоні (Харків-ІСТ)”. Реалізація цих проектів відбувається в рамках програми InfoDev Світового банку реконструкції і розвитку (СБРР) [4].

Бізнес-інкубатори часто існують за рахунок дотацій від “донора” — установи, при якій вони створені. Інкубатори створюються для взаємодопомоги. В основі бізнес-інкубатора лежить модель або шаблон, які обкатані великим співтовариством людей, які в курсі справи. Зазвичай це не тільки самі стартапери, але й консультанти, ментори, а також інвестори.

Головне завдання бізнес-інкубаторів — допомогти стартапам. Найбільшу користь підприємцям в бізнес-інкубаторах приносять цілковита концентрація на підприємницьких завданнях і зниження витрат на управлінський апарат [3].

У бізнес-інкубатор можуть прийти команди на початковому етапі, навіть без архітектури бізнесу і продуктового прототипу. Важлива ідея і велике бажання. Термін перебування в бізнес-інкубаторі триває близько 12 місяців, але може сягати і трьох років, якщо є прибуткові бізнеси, які продовжують використовувати інкубатор, як основний майданчик і підтримують його.

Найбільш поширені такі основні форми бізнес-інкубаторів:

1. **Європейська форма** бізнес-інкубаторів: проекти створюються на кошти від грантів, місцеві засоби або державні кошти. В Європейському бізнес-інкубаторі робочий простір, наставництво та інший супровід надаються безкоштовно.
2. **Американська форма** бізнес-інкубаторів: люди, які вирішують інвестувати в яскраві ідеї, створюють венчурний фонд. Це венчурні капіталісти, які досягли успіху в сфері підприємництва та заробили капітал на ризикованих інвестиціях. Провідні світові бізнес-інкубатори, такі як Y Combinator, працюють саме так.
3. **Симбіотична форма** бізнес-інкубатора — це об’єднання організацій, які в бізнесі мають різні цілі, але знаходять для себе користь від конкретного проекту.
4. **Інтернет-бізнес-інкубатор** або віртуальний бізнес-інкубатор. Віртуальний бізнес-інкубатор — це венчурна інвестиційна модель, метою якої є прискорена підготовка і швидке виведення на ринок інтернет-компаній і їх проектів [5].

Позитивними прикладами ІТ бізнес-інкубаторів в Україні на сьогодні є: EastLabs (створений у 2012 році), iHUB (2013), Happy Farm (2012), GrowthUp (2010), WannaBiz (2012), Voomy ІТ-парк (2013) і Polyteco (2013).

Бізнес-інкубатори EastLabs, Happy Farm, WannaBiz, Voomy ІТ-парк надають командам-творцям стартапів повний набір послуг: коучинг, бізнес-девелопмент, навчання і розвиток, юридичний, фінансовий, HR-супровід, просування, офіс з усіма умовами для роботи, а також пошук інвесторів. Happy Farm надає розробникам проживання та харчування.

EastLabs інвестує в команду 20 тис. дол., а замість цього бізнес-інкубатор отримує 15 % акцій компанії.

WannaBiz інвестує до \$50 тис. за 5–10 % акцій.

Happy Farm інвестує до \$70 тис. за 15 % частки (\$15 тис. — виділяється командам, решта — вартість обслуговування).

iHUB не інвестує в стартапи і не бере частку у власності за навчання і консалтинг.

Politeco — проект з підтримки студентської підприємницької ініціативи, в основі якої лежать прогресивні ідеї в галузі ІТ.

Якщо за останні 5 років в Україні створили 76 бізнес-інкубаторів, то за 2017 рр. — їх вже 24. Засновують їх, як правило, за грантові або інвестиційні кошти. Працюють інкубатори в приватному або у державно-приватному партнерстві, а найбільше їх — в ІТ-секторі.

Висновки та пропозиції.

З основних проблем, які супроводжують функціонування бізнес-інкубаторів можна виділити здійснення наступних першочергових заходів:

- законодавчого визначення і чіткого розмежування понять “бізнес-центру”, “бізнес-інкубатора”, “технологічного інкубатора” і “інноваційного центру”;
- постійного сприяння процесу розвитку бізнес-інкубації в Україні як найефективнішого елемента ринкової інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва під час переходу держави до інноваційної моделі розвитку економіки;
- постійного моніторингу стану розвитку інноваційних елементів інфраструктури підтримки малого підприємництва;
- визначення чітких стандартів розмежування організаційно-правових форм їх діяльності, уніфікації послуг, які ними надаються;
- визначення основних критеріїв діяльності бізнес-центру, бізнес-інкубатора, інноваційного центру шляхом розробки типового порядку їх роботи в частині базових послуг, які повинні ними надаватися;
- розробка відповідних критеріїв і процедур сертифікації бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів і інноваційних центрів для підвищення якості їх роботи в частині інноваційної діяльності;
- забезпечення методичною допомогою місцевих органів влади щодо створення регіональних мереж інноваційних структур.

Відповідно, до першочергових заходів в вирішенні питань розвитку загальнодержавної та регіональної інноваційної інфраструктури, зокрема бізнес-інкубаторів, місцевими органами виконавчої влади належать:

- формування регіональної інноваційної політики через розвиток інноваційних інфраструктур підтримки малого підприємництва;
- сприяння процесу створення нових бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, — інноваційних центрів, кластерів як суб’єктів інноваційної діяльності в регіонах України шляхом надання їм повної або часткової фінансової допомоги від місцевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування;
- створення сприятливих умов для забезпечення можливості реалізації державної і муніципальної політики у сфері малого підприємництва через підтримку інноваційними елементами інфраструктури, а також надання під їх потреби вивільнених або невикористаних об’єктів державної і комунальної власності;
- віднесення до пріоритетних окремих елементів інфраструктури підтримки малого інноваційного підприємництва;
- забезпечення повної або часткової компенсації за рахунок коштів місцевих бюджетів відсотків, що виплачують бізнес-інкубатори і інші суб’єкти інноваційної діяльності комерційним банкам і іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційно-інвестиційних проектів;
- вивчення і поширення передового досвіду роботи окремих елементів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, які діють в зарубіжних країнах.

Державна і регіональна політика розвитку окремих елементів інфраструктури інноваційного розвитку малого підприємництва повинна стати частиною загальної Концепції державної політики розвитку малого підприємництва і Концепції державної регіональної політики, враховувати інтереси і пріоритети держави і регіонів в рішенні соціальних і економічних задач.

Отже, створення належної інноваційної інфраструктури як необхідного атрибуту для переходу економіки України до моделі інноваційного розвитку потребує постій-

ної уваги держави, суб'єктів господарювання та вчених і актуалізує подальші дослідження цієї проблеми.

Джерела

1. Васільєва Л. М. Бізнес-інкубатор як форма й елемент інноваційної інфраструктури / Л. М. Васільєва. Режим доступу // http://www.rusnauka.com/26_OINXXI_2009/Economics/52632.doc.htm.
2. Водянка Л. Д. Перспективи розвитку бізнес-інкубаторів в Україні / Водянка Л. Д. // Сучасний економічний розвиток: інноваційний аспект. — 2015. — № 2 (3). — С. 30–35.
3. Гаташ В. Бізнес-інкубатор для маленьких і середніх інноваційних фірм. — Інтернет-ресурс. — Сайт “Дзеркала тижня”. — <http://www.zn.kiev.ua>
4. Гончаров В. М. Формування організаційно-економічного механізму системи інноваційного розвитку підприємств регіону: Монографія / Гончаров В. М., Деречинський Ю. Н. — Донецьк: СПД Купріянов В. С. 2009. — 280 с. 4.
5. Матвійчик-Соскіна Н. Практика діяльності бізнес-інкубаторів на базі інформаційних технологій: досвід європейських країн. // Шляхи впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в українських містах / За загальною ред. О. І. Соскіна. — К.: Вид-во “Інститут трансформації суспільства”, 2016. — 64 с.

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ З ВІДМИВАННЯМ КОШТІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Законодавство про боротьбу з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, спочатку, було спрямоване на недопущення зловживання фінансовими установами відмивання грошей, в цілому. Проте, з часів терористичних нападів 11 вересня 2001 року на Світовий торговий центр, в Нью-Йорку, міжнародні правила боротьби з відмиванням доходів були розширені, включивши положення про антитерористичне фінансування. У Сполучених Штатах Америки (далі — США) це призвело до прийняття Закону США про боротьбу з тероризмом від 2001 року та деталізацію Закону про банківську таємницю від 1970 року; у Великій Британії — до прийняття Закону Про доходи від злочинної діяльності від 2002 року та на рівні Європейського Союзу (далі — ЄС) — до прийняття четвертої Директиви з протидії відмиванню грошей [1].

Вищезазначеними законами було додане ухилення від сплати податків в перелік злочинів, пов'язаних з відмиванням доходів, і, в поєднанні з поточними рекомендаціями Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей був створений всеосяжний підхід, що в результаті нього було змінено обґрунтування мотивування цих законів — перехід від карального до превентивного підходу [2, 3]. Проте, фінансові інститути, де-факто, стали розширеним підрозділом правоохоронних органів. Крім того, було заявлено, що основна проблема полягає в тому, що відсутня нормативна та законодавча гармонізації між державами-членами ЄС, США та іншими членами Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей щодо основного порушення ухилення від сплати податків.

Важливість дослідження механізмів державного регулювання із відмивання доходів у країнах-членах ЄС, зумовлена, насамперед високим рівнем корупції в країнах ЄС. На сьогодні, корупція є головною проблемою в країнах, що розвиваються та в промислово розвинених країнах, оскільки, корупція усуває, або завдає шкоди справедливій конкуренції, що має відповідати вимогам законодавства. Це, також, стосується проблем незаконного вирубування лісу. Так, наприклад, наявність природних ресурсів у таких країнах, як Нігерія, Екваторіальна Гвінея та Венесуела, призвела до розвитку політичної корупції в політично неефективній системі, руйнуючи, при цьому, вільну та справедливую економічну конкуренцію [4, 5].

Наявність запасів нафти та інших джерел отримання фінансових ресурсів дають великі можливості для корупції та хабарництва, що гальмують демократичні реформи та економічний розвиток. Менш корумповані країни мають значно ефективніші уряди. Таким чином, зниження рівня корупції є одним із найважливіших факторів у підвищенні ефективності державної та громадської служб.

Прагнучи уникнути юридичної відповідальності та надмірних санкцій, що вводяться законодавством, про боротьбу з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та у зв'язку з недотриманням вимог, банки розробили нову політику для зни-

ження ризику, що позбавляє всі групи населення права на відкриття банківського рахунку [6]. Таким чином, стверджується, що законодавство про боротьбу з відмиванням грошей, засноване на рекомендаціях Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей, ненавмисно, призводить до систематичної та методичної дискримінацій простих громадян, тому що вони знаходяться під загальною підозрою держави.

Джерела

1. A Verhage, 'Between the Hammer and the Anvil? The Anti-Money Laundering-Complex and Its Interactions with the Compliance Industry' (2009) *Crime, Law and Social Change* 52(9) 11
2. D Cox, *Handbook of Anti Money Laundering* (1st edn, Wiley 2014) 22 ff.
3. UN Economic and Social Council (ECOSOC), 'United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances' (19 December 1988) (Entry into force 11 November 1990)
4. UN General Assembly, 'United Nations Convention against Transnational Organized Crime' (8 January 2001) (A/RES/55/25) (UNTOC) (Palermo Convention)
5. UN General Assembly, 'International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism' (9 December 1999) (No. 38349)
6. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council on the Prevention of the Use of the Financial System for the Purposes of Money Laundering or Terrorist Financing, Amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and Repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (4th AMLD) [2015] OJ L 141/73

ІННОВАЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ НАУКОВОЇ РОБОТИ: ТЕХНОЛОГІЇ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ШУМУ

О. Г. ЧОЛИШКІНА

канд. тех. н., декан факультету комп'ютерно-інформаційних технологій МАУП

Т. С. ДОМКІВ

магістрантка, НАУ, м. Київ

МАТЕМАТИЧНІ АЛГОРИТМИ ПЕРЕВІРКИ ТЕКСТУ НА УНІКАЛЬНІСТЬ

У сучасному інформаційному світі об'єм інформації збільшується експоненціально швидко (інформаційний вибух).

Поширення технологій і доступу до Інтернету призвели до подвоєння обсягу інформації за останні 2 роки. Проведене дослідження показало, що обсяг створених даних в 2012 р. склав 2,8 зеттабайт. Прогнозується збільшення обсягу до 40 зеттабайт протягом до 2020 р., що перевершує попередні прогнози на 14 %.

На даний момент знайти наукову роботу в інтернеті та оформити її від свого імені не викликає труднощів. Тому, актуальною є задача перевірки наукових робіт на унікальність. Складність цієї задачі полягає в необхідності створення швидкого та максимально надійного алгоритму.

Поставимо за задачу, розробити автоматизовану систему перевірки наукових робіт на унікальність. Вимоги до автоматизованої системи повинні задовольняти потреби користувачів та відповідати чинному законодавству держави. Перевірка наукових робіт на унікальність повинна здійснюватися кваліфікованим спеціалістом в галузі інформаційних технологій. Розроблене програмне забезпечення підлягає патентуванню та є власністю закладу, де його розроблено, протестовано та впроваджено.

Вимоги до програмного продукту сформулюємо в наступному вигляді.

На вхід автоматизованої системи поступає наукова робота у вигляді файлу певних форматів. Результатом роботи програмного застосунку буде відсоток унікальності тексту даної роботи. Формули, графічні елементи, таблиці даних перевірки не підлягають.

Також потрібно зауважити, що автоматизована система повинна працювати в двох напрямках, а саме:

- 1) перевірка робіт на унікальність в залежності від локальної бази;
- 2) перевірка робіт на унікальність на основі глибинного пошуку в глобальній мережі Інтернет.

Математичні методи

Розглянемо математичне підґрунтя створення автоматизованої системи перевірки тексту на унікальність. Виходячи з вимог швидкодії та якості перевірки наукових робіт, для вирішення поставленої задачі будуть використовуватися методи оптимізації пошуку та збереження інформації на базі застосування ієрархічної структури суфіксних та префіксних дерев. Розглянемо алгоритми побудови такої структури.

Алгоритм Укконена

Алгоритм Укконена — це алгоритм побудови суфіксного дерева для заданого рядка s за лінійний час.

Розглянемо метод, який будує дерево за час $O(n^3)$, де n — довжина вихідного рядка s . Надалі даний алгоритм оптимізовано таким чином, що буде досягнута лінійна швидкість роботи.

Алгоритм послідовно будує неявні суфіксні дерева для всіх префіксів вихідного тексту $s = s_1 s_2 \dots s_n$. На i -ій фазі неявне суфіксне дерево τ_{i-1} для префікса $s = [1 \dots i-1]$ добудовується до τ_i для префікса $s = [1 \dots i]$ [1]. Добудова відбувається наступним чином: для кожного суфікса підрядка $s = [1 \dots i-1]$ необхідно спуститися від кореня дерева до кінця цього суфікса і дописати символ s_i [2]. Алгоритм складається з n фаз. На кожній фазі відбувається продовження всіх суфіксів поточного префікса рядка, що вимагає $O(n^2)$ часу. Отже, загальна асимптотика алгоритму становить $O(n^3)$.

Щоб поліпшити час роботи даного алгоритму до $O(n)$, потрібно використовувати лінійну кількість пам'яті, тому мітка кожного ребра буде зберігатися як два числа — позиції її самого лівого і самого правого символів в початковому тексті.

Префіксні дерева

Префіксне дерево — це кореневе дерево T , що зберігає безліч ключів K і влаштоване таким чином:

- 1) кожна вершина x містить наступні поля: префікс $prefix(x)$ (можливо, порожній), масив $E(x)$ з $n(x)$, а також деякі мітки (булеві змінні), наприклад, $final(x)$, який визначає, чи відповідає цій вершині який-небудь ключ;
- 2) ребра $e = (x, Li(x))$ (будемо позначати $Li(x)$ вершину, в яку веде i -те ребро з масиву $E(x)$) позначені символами $c(e)$;
- 3) будь-який шлях $S(x_1, x_n) = x_1 e_1 x_2 e_2 \dots e_{n-1} x_n$ в дереві задає рядок s , який виходить з шляху S конкатенацією рядків $s = prefix(x_1) + c(e_1) + prefix(x_2) + c(e_2) + \dots + c(e_{n-1}) + prefix(x_n)$ [3].

Відзначимо, що в загальному випадку нескінченності ключів K може відповідати більше одного дерева T , так як в дерево, що містить хоча б одну вершину, з якої виходять не всі можливі ребра, можна додати вершину x' з довільним префіксом, не позначену як $final(x')$;

- 4) будь-яка вершина $x \in T$, для якої $n(x) \leq 1$, позначена як $final(x)$. Тобто шляху, що веде від кореня до такої вершини відповідає ключ K [4].

Дерево T , для якого виконується остання властивість, будемо називати мінімальним. Крім того, вершину x , для якої виконується умова $n(x) \leq 1 \Rightarrow final(x)$, будемо називати надлишковою.

Зауважимо також, що для зберігання мультимножини досить ввести додатковий параметр вершини $count(x) \leq 1$ тільки для вершин, для яких встановлена мітка $final(x)$.

Виводи. На основі поставленої задачі та алгоритмів, викладених вище було розроблено автоматизовану систему перевірки наукових магістерських робіт та дисертаційних робіт на плагіат. Результатом роботи програмного продукту є відсоток унікальності тексту.

Даний програмний продукт, на відміну від відомих аналогів, відрізняється підвищеною швидкістю завдяки використанню відповідної ієрархічної структури, оптимальних алгоритмів пошуку та порівняння, що є доцільним в сучасних умовах постійного збільшення об'ємів інформації для порівняння. Розроблений програмний продукт рекомендовано для використання у вищих навчальних та наукових закладах.

Джерела

1. Смит Б. Методы и алгоритмы вычислений на строках = Computing Patterns in Strings. — М.: Вильямс, 2006. — 496 с.
2. Окулов С. М. Алгоритмы обработки строк. — М.: Бином, 2013. — 255 с.
3. Ахо А. В., Хопкрофт Дж. Э., Ульман Дж. Д. Структуры данных и алгоритмы Data Structures and Algorithms / под ред. С. Н. Тригуба; пер. с англ. А. А. Минько. — М.: Вильямс, 2003. — 384 с.
4. Кнут Д. Э. Искусство программирования. Том 3. Сортировка и поиск The Art of Computer Programming. Volume 3. Sorting and Searching / под ред. В. Т. Тертышного (гл. 5) и И. В. Красикова (гл. 6). — 2-е изд. — Москва: Вильямс, 2007. — Т. 3. — 832 с.

КОМП'ЮТЕРНА ПЕРЕВІРКА НА ПЛАГІАТ: “ПРЕЗУМПЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ”?

Боротьба із плагіатом сьогодні є прикметою вітчизняного академічного середовища. Науково-освітня спільнота уважно стежить за випадками академічної недоброчесності, оцінюючи їх і оприлюднюючи своє ставлення до фігурантів у межах заходу “Академічна негідність року”, плагіат визнають ознакою суспільної деградації [2]. Усвідомлюючи масштаби проблеми, у боротьбу із негативними проявами у освітньому середовищі включились і університети. Звичною практикою стає перевірка на плагіат магістерських робіт за допомогою програмних засобів, критерії добору яких кожним з ВНЗ залишаються невідомими.

Цікавим і повчальним є досвід перевірки робіт магістрантів випуску 2018 р. програмою Unichesk, яка використовується на українському ринку з 2014 р. Принагідно зазначимо, що сайт, який презентує програму ([https:// unichesk. com/](https://unichesk.com/)), не має українського варіанту, що суттєво ускладнює можливість для студентів та їх батьків оцінити функціональні можливості такого значущого програмного засобу, скласти уявлення про “технологічну зрілість” розробника, дізнатись, як контролюються процеси використання програмного забезпечення, чи звертається увага на виявлені недоліки роботи програми, чи здійснюється вдосконалення програми — тобто на ті параметри, які значною мірою визначають якість продукту і зумовлюють довіру до його розробника. Прозорість доступу до такої інформації набуває особливої важливості у зв'язку з тим, що програма Unichesk (як і решта подібних програм, використовуваних у вітчизняних ВНЗ), не сертифікована МОН.

Доступні для дослідження звіти перевірки магістерської роботи засвідчили, що у сформованому Unichesk звіті маркування текстів жовтим кольором, що вважається запозиченням здійснено до таких текстів:

1. Назва міністерства, навчального закладу, прізвище наукового керівника, на титульній сторінці роботи, слова “Зміст”, назва розділу “Теоретико-методологічні основи...”.
2. Списки типових скорочень, наведені на початку роботи.
3. Клішовані вирази, які використовуються у наукових роботах, такі як: “Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких дослідницьких завдань: ...” та ін.
4. Назви конференцій та семінарів, стандартні терміни із предметного поля дослідження.
5. Тексти, у яких автором дипломної роботи здійснено огляд наукових джерел із наведенням наукових результатів у їх авторському формулюванні, що є нормою наукової етики (з належно оформленими посиланнями).
6. Абзаци із текстів Законів України (з належно оформленими посиланнями)
7. Список використаних джерел повністю марковано як запозичення.

Аналіз доступного емпіричного матеріалу свідчить, що подібні результати некоректної роботи програми знижують показник оригінальності роботи на 21–24 %.

Формальна релевантність пошуку збігів програмою Unіcheck може бути спричинена як недосконалістю закладеного алгоритму, так і непрофесійним використанням самої програми тими, хто перевіряє роботи. Наслідком перевірки є некоректність результату, а у ситуації, коли оцінювання дипломної роботи ставиться у пряму залежність від одержаного звіту комп'ютерної програми, маємо практично повне нівелювання не тільки сутності власне захисту дипломної роботи, а й результатів навчання протягом попередніх років.

У роботі [1] висловлено думку, з якою, загалом, варто погодитись: основна мета використання даного класу програмних засобів — максимально загальмувати тенденцію до стрімкого поширення плагіату та вивести вітчизняну науку на новий якісний рівень. Однак, слід визначитись: чи дійсно використання програмних засобів виконує цю функцію? Чи дійсно відбувається виведення вітчизняної науки на якісно новий рівень і гальмується поширення плагіату, якщо, наприклад, тексти, що перевіряються програмою, запозичено з неоцифрованих джерел, до яких програма не має доступу? Або тексти є перекладами з іншої мови і не розпізнаються програмою як запозичені? А якщо робота не містить текстових запозичень, а складається із відверто псевдонаукових ідей? Можна й далі продовжувати перелік обмежень, які не дають змоги комп'ютерній програмі виявити текстові запозичення і тим паче плагіат, який є поняттям більш широким і включає (навіть без формального запозичення текстів) крадіжку ідей, наукової новизни, інноваційних методів і методик дослідження, які можуть бути об'єктом інтелектуальної власності та предметом захисту у науковій роботі.

Цілком підтримуємо думку директора Центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності В. Л. Федоренка [3], що наявність програм, які виявляють запозичення, краще, ніж їх відсутність і приймемо аргумент щодо психологічної складової впливу такої перевірки на потенційного правопорушника. Цікавими є й інші тези, висловлені проф. В. Л. Федоренком: наявні сьогодні в Україні програми з виявлення плагіату не проходили зовнішній незалежний аудит і "...як вони працюють, і правдоподібність яких результатів гарантують, знають виключно їх автори або власники. За відсутності репозитарію не зрозумілою є й база об'єктів авторського права, які порівнюються між собою" [там само].

Безперечно підтримуючи доброчесність у академічній діяльності, задамося запитанням: чи досягається бажана мета — виховання академічної доброчесності — комп'ютерною перевіркою взагалі і перевіркою подібної якості зокрема?

Академічна доброчесність особистості є її інтегративною характеристикою, яка утворена переконаннями, ціннісними орієнтаціями, мотивами, установками, потребами особистості, індивідуальним стилем діяльності та набутими вміннями і навичками.

Бачиться, що розв'язання проблеми знаходиться у іншій площині, а саме у організації навчально-виховного процесу, при якій наскрізною, з I по V курс, була б змістова складова науково-дослідної діяльності у відповідних навчальних дисциплінах та факультативних заходах. Введені багатьма ВНЗ навчальні дисципліни "Академічне письмо", "Інформаційна етика", "Академічна доброчесність" та ін., які мають освітньо-виховну функцію і є насправді реальним кроком до виховання нового покоління дослідників. Вважаємо, що подібний шлях веде до становлення суттєво важливого елементу внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти, створення якої рекомендує МОН для вищих навчальних закладів.

Звертаючись до виявлених педагогічною наукою дидактичних закономірностей і розуміючи їх як сталі зв'язки між умовами і результатами навчання, можемо ба-

чити, що зовнішні умови формування академічної доброчесності є сприятливими й характеризуються негативним ставленням суспільства до плагіату, академічного шахрайства, поширення псевдонаукових ідей і сприяють одержанню позитивних результатів навчання.

На часі забезпечення внутрішніх закономірностей процесу навчання, поміж яких взаємозв'язок виховання, освіти і розвитку; взаємозв'язок завдань, змісту, форм і методів навчання, єдність освіти і самоосвіти. Забезпечення єдності зовнішніх і внутрішніх закономірностей навчання дасть змогу не тільки дотриматись доброчесності у академічному середовищі, а й розкрити здібності та творчі задатки студентів.

Щодо використання комп'ютерних засобів перевірки робіт — впевнені, що повинні використовуватись тільки сертифіковані та рекомендовані МОН програмні продукти, дібрані на основі тестування та незалежної експертизи закладеного алгоритму та функціональних можливостей.

Джерела

1. Лупаренко Л. А. Інструментарій виявлення плагіату в наукових роботах: аналіз програмних рішень // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2014. — Том 40. — № 2. — С. 151–169.
2. Благодетелева-Вовк С. Плагіат як ознака суспільної деградації [Електрон. ресурс]. — Спосіб доступу: [https:// dt. ua/SCIENCE/plagiat-yak-oznaka-suspilnoyi-degradaciyi_.html](https://dt.ua/SCIENCE/plagiat-yak-oznaka-suspilnoyi-degradaciyi_.html)
3. Керівництво та працівники НДЦСЕ з питань інтелектуальної власності Мін'юсту прийняли участь у нараді НАДУ та її регіональних інститутів щодо програмного забезпечення для перевірки наукових робіт на запозичення. 19 грудня 2017 р. [Електрон. ресурс]. — Спосіб доступу: [http:// www. intelect. org. ua/content/kerivnictvo-ta-pracivniki-ndcse-z-pitan-intelektualnoyi-vlasnosti-minyustu-priynyali-uchast](http://www.intelect.org.ua/content/kerivnictvo-ta-pracivniki-ndcse-z-pitan-intelektualnoyi-vlasnosti-minyustu-priynyali-uchast)

КОРОТКИЙ ОГЛЯД ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ БОРОТЬБИ З ПЛАГІАТОМ

Перевірка на плагіат у тій чи іншій формі існувала завжди, але не була достатньо ефективною. З появою спеціалізованого програмного забезпечення із виявлення плагіату ця справа значно полегшилась, але автоматизована перевірка, значною мірою, є допоміжною для прийняття кінцевого рішення фахівцями-експертами. Одним із сучасних напрямів боротьби з академічним плагіатом є його виявлення і констатація за допомогою комп'ютерних програм. На сьогоднішній день існує небагато програмних засобів, які допоможуть встановити відсоток унікальності тексту (див. табл. 1) [1]. Кожне програмне забезпечення має свої особливості, переваги та недоліки, про що мова йтиме далі. На нашу думку, головним недоліком є відсутність національного програмного продукту, розробленого в Україні. Проте існує безліч сервісів, в тому числі, українських, які “допомагають” авторові суттєво покращити якість тексту за допомогою підвищення рівня оригінальності тексту, що, звичайно, ніяк не вплине на наукову складову матеріалу.

*Таблиця 1***Антиплагіатне програмне забезпечення**

№ п/п	Назва програмного забезпечення	Доступ до програмного забезпечення
1.	AntiPlagiarism. NET	http://antiplagiarism.net/ru/
2.	Advego Plagiatus	http://advego.ru/plagiatus/
3.	Cognitive Text Analyzer	http://www.cognitivetpg.com/
4.	Compare Suite	http://www.comparesuite.ru/
5.	Double Content Finder (DC Finder)	http://progidarom.ru/soft/internet/DCFinder.exe
6.	Etxt Антиплагиат	https://www.etxt.ru/antiplagiat/
7.	Plagiarism-Detector Personal	http://plagiarism-detector.com/
8.	Turnitin	http://turnitin.com/en_us/
9.	Viper	http://www.scanmyessay.com/
10.	Unplag	https://unplag.com/
11.	Плагіата. NET	http://www.mywebs.ru/plagiatanet.html

Сервіси для перевірки текстів на унікальність працюють, переважно, за однако-вим алгоритмом. Документ транслюється текстовим редактором в текст у форматі. txt і перевіряється. Перевірка та пошук співпадінь виконується по шинглах (методом шингл — розбивки тексту). Шингл — структурно-логічний фрагмент тексту, що

складається з послідовності декількох слів. Пошук в Інтернеті здійснюється декількома пошуковими системами. В результаті візуалізується відсоток оригінальності тексту та список сайтів з відсотком збігу у відповідному кольорі в залежності від застосованих пошукових серверів [1].

При виборі програм варто звертати увагу на їхню здатність повноцінно підтримувати українську, російську та англійську мови, зручність та доступність для використання [2]. Наведемо коротку характеристику декількох програм, які найбільш часто використовуються для перевірки текстів на наявність академічного плагіату.

Програма: Etxt Антиплагиат, нова версія — AntiPlagiarism. net. Ця програма призначена для пошуку плагіату в мережі та оцінки унікальності текстів; її обсяг програми 1,5 Mb; платформа Windows 10, 8.1, 8, 7, Vista, XP; програма створена розробниками ООО “Инет-Трейд” у 2008 році, оновлена версія — у 2017 році.

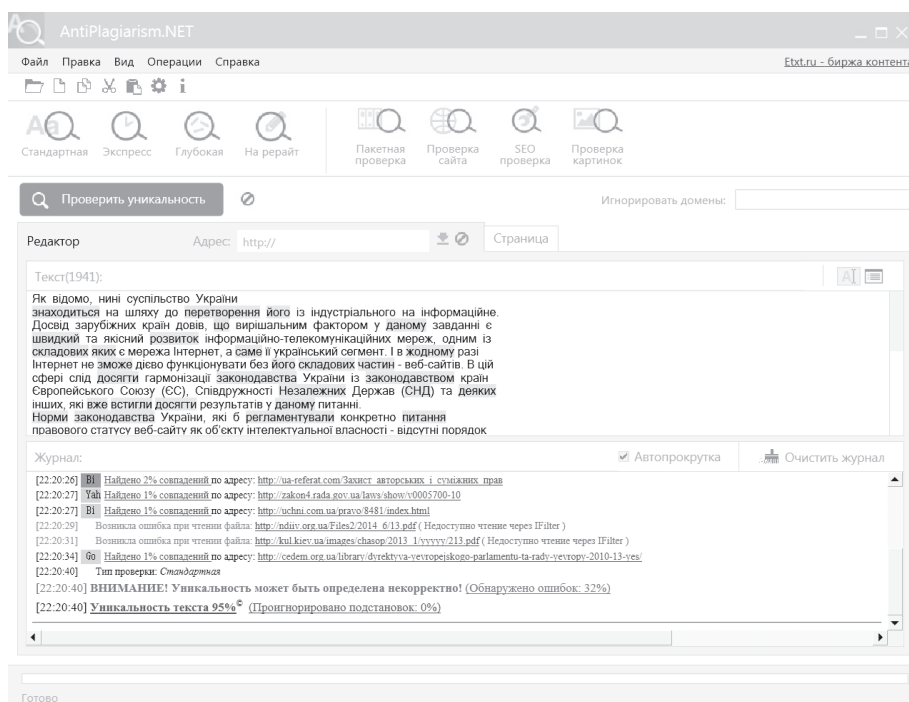

Рис. 1. Інтерфейс програми AntiPlagiarism. net

Програми Etxt Антиплагиат, як і AntiPlagiarism. net, що має безкоштовну демо-версію, дозволяють перевіряти написані тексти, всі сторінки потрібного сайту та вести пакетну перевірку всіх файлів з папки. Для того, щоб не здійснювати завантаження файлів по одному, існує пакетна перевірка. Пакетна перевірка дозволяє завантажити до програми Etxt Антиплагиат (AntiPlagiarism. net) папку з файлами для одночасної перевірки [1]. Для перевірки тексту потрібно вставити його у вікно-сервісу і натиснути кнопку “Перевірити на унікальність”. Інтерфейс зрозумілий і зручний, неунікальний текст розпізнається правдоподібно. Програма розповсюджується за принципом “як є”. Доступна нова версія програми 4.64.00.

Програма Advego Plagiatius призначена для пошуку в Інтернеті повних або частин копій текстових документів з інтуїтивним інтерфейсом. Показує ступінь унікальності тексту, джерела тексту, відсоток співпадіння тексту, перевіряє унікальність вказаного URL; обсяг програми 1,6 Mb; платформа Windows 8, Windows 7, Windows Vista, Windows XP, Windows 2000; програма створена розробниками біржі контенту Advego; програма знаходиться у стадії публічного бета-тестування [1].

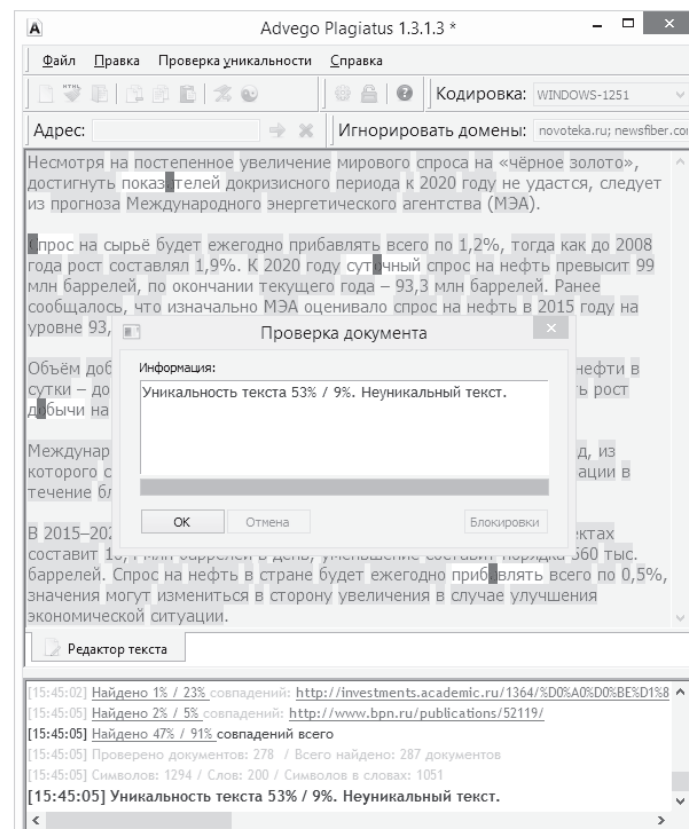

Рис. 2. Интерфейс програми Advego Plagiatus, версія 1.3.1.3

Програма Advego Plagiatus перевіряє контент, візуалізує сайти, на яких були зби́ги матеріалу, показує унікальність тексту у відсотках. За принципом роботи майже не відрізняється від програми “Антиплагиат”. Хоча “Антиплагиат” має більше можливостей, Advego Plagiatus працює дещо швидше і стабільніше, об’єктивність пошуку залежить від адекватності налаштувань. Текст, який перевіряється у Advego Plagiatus, ділиться на фрази, а потім відбувається пошук подібних фраз в Інтернеті через пошукові сервери [3]. Якщо фраза знайдена в Інтернеті, то вона вважається неоригінальною й підсвічується жовтим кольором. Недоліки: вимагає ручних налаштувань, обмеженість до 200000 символів.

Доволі продуктивною є програма Double Content Finder (DC Finder), яка призначена для пошуку ідентичних текстів; обсяг досить незначний — 400 Kb; платформа: Windows 2000/XP/Vista/7; програма розроблена програмістами біржі контенту TextBroker в 2007 році. На жаль, підтримка програми на даний час припинена.

При роботі з програмою Double Content Finder необхідно вибрати один із трьох способів перевірки: перевірка сторінки (вказується URL), вставка з буфера обміну, завантаження файлу з текстом. У випадку неунікальності контенту, буде показано список адрес, з яких були взяті запозичення. Недоліки: визначення плагіату відбувається адекватно на основі даних лише Google; часто “зависає”; вимагає “ідеального” інтернет-з’єднання; є неадекватною щодо кінцевого результату (навіть найменшим відсотком неунікальності тексту звіт буде “текст не унікальний”).

Заслужовує уваги система автоматичного виявлення плагіату в текстах Cognitive Text Analyzer. У систему вводиться досліджуваний текст. Далі Cognitive Text Analyzer проводить синтаксичний, семантичний і структурний розбір і аналіз тексту, усуває синтаксичні і семантичні неоднозначності і виявляє близько сотні характеристик, властивих даному тексту. Точна кількість характеристик залежить від обсягу тексту

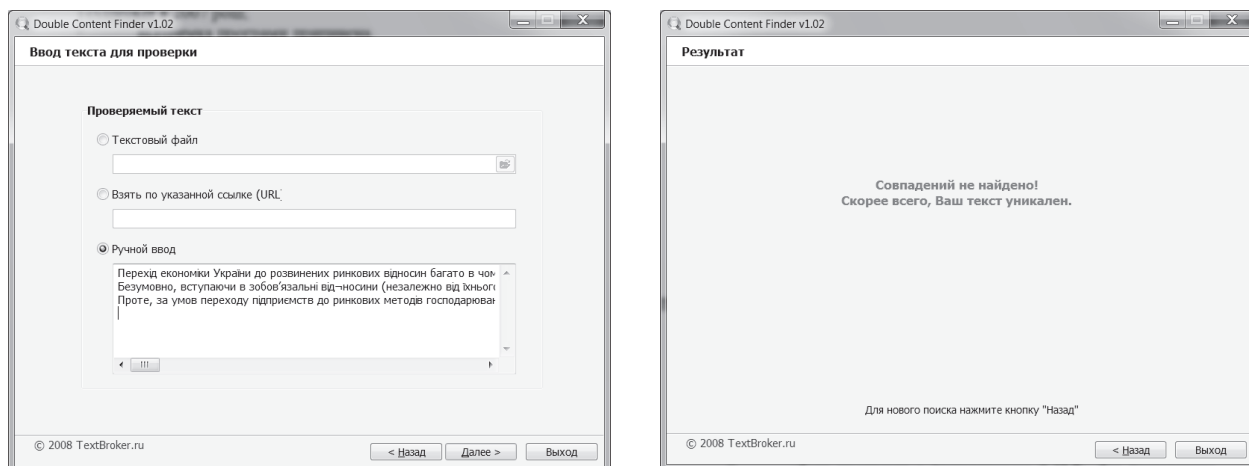

Рис. 3. Интерфейс программы Double Content Finder (v.1.02)

і різноманітності конструкцій, що зустрічаються в тексті. Швидкість розбору тексту на сучасному офісному комп'ютері складає 450–500 сторінок тексту в хвилину. В порівнянні з іншими програмами ця програма працює дуже швидко [1]. Недоліки: вимагає “ідеального” інтернет-з'єднання, працює адекватніше з англійськими, ніж з українсько- та російськомовними текстами. На відміну від існуючих систем перевірки на плагіат, Cognitive Text Analyzer враховує структурні зв'язки, підлеглість одних конструкцій іншим в рамках пропозиції. Як показали дослідження, ці характеристики демонструють високу статистичну стійкість в застосуванні до творів конкретного автора. Це дозволяє порівнювати текстові твори, застосовується в англо- та російськомовній журналістиці.

Отже, існує достатня кількість програм, які дозволяють виконати перевірку контенту на наявність чи відсутність плагіату у автора.

Джерела

1. Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат: інформаційний огляд / автори-укладачі: А. Р. Вергун, Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузева, Я. Є. Сошинська; Українська бібліотечна асоціація. — Київ: УБА, 2016. — Електрон. вид. — 1 електрон. опт. диск (CDROM). — 36 с.
2. Епідемія академічного плагіату в цифрах. [Електронний ресурс]. / Режим доступу: <http://studway.com.ua/plagiat-2/>
3. Стан і проблеми боротьби з плагіатом в українській освіті. [Електронний ресурс]. / Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/plagiat-8be00.pdf>

А. С. ДУДНІК

канд. техн. н., доц., фак-т КІТ, МАУП

М. П. ДЯЧЕНКО

канд. фіз.-мат. н., доц., фак-т комп'ютерно-інформаційних технологій, МАУП

Л. МЄЛКОНЯН

магістрант, фак-т КІТ, МАУП

МЕТОДИ WEB-MINING ДЛЯ АНАЛІЗУ ТЕКСТІВ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ ПЛАГІАТУ

У наш час пошук релевантної до запиту інформації має три основні проблеми: формування запиту пошуку (терміни та їх зв'язки у запиту); оцінювання результатів на релевантність (міра, одиниці вимірювання); прискорення виконання операцій пошуку (пошук у індексованих кластерах).

Існуючі рішення, що існують для вирішення цих проблем є наступними: пошукові системи з прихованою індексацією; оптимізація контенту веб-ресурсів організації для пошукових систем; структуризація шаблонів побудови веб-ресурсів.

В існуючих технологіях, наведені рішення реалізуються з використанням одного з існуючих методів: видобуток на базі покращення процедур аналізу веб-контенту, видобуток на базі покращення процедур аналізу структур веб-ресурсу, що торкається інформаційного простору організації; видобуток на базі покращення процедур аналізу самої процедури пошуку.

У даній проблематиці актуальними є роботи Г. Г. Асєєва, де він аналізує стислу модель алгоритму WebMining, а також описує математичну модель машинного навчання інформаційних систем для роботи з WebMining [1–3]. С. В. Царькова [7], де він описує на які особливості роботи користувача з сайтом, в першу чергу, повинен звертати увагу засіб, на якому реалізований WebMining. Ю. О. Серова [5] у яких він дає розгорнуту характеристику алгоритму WebMining. Петренко А. І. [4] де, крім алгоритму WebMining описаний метод машап, побудований на аналізі інформації з кількох джерел одночасно.

Пропонується організувати процедури пошуку, які персоналізовані за темою з використанням інтелектуального аналізу двох складових:

- структур веб-ресурсу (шаблони тематично сгрупованої інформації)
- порядку роботи з гіперпосиланнями до веб-ресурсів (послідовальність головної — підпорядкований).

Всі розрахунки оцінок релевантності засновуються на “важливості” (логічні змінні).

Технологія процедур пошуку базується на технологіях Web Mining.

У даній роботі пропонується проведення аналізу методів та моделей пошуку тематичної інформації, що базуються на використанні методів WebMining, адже метою подальших робіт роботи є розробка інформаційної технології добування знань інтегрованою інформаційною системою організації, на основі методів web mining.

Автор робіт [1–3] Г. Г. Асєєв пропонує, розглядаючи основні етапи отримання результату в Web Mining, враховувати специфіку інформаційного простору організації, за допомогою наступної моделі:

1. Накопичення спеціальних даних (логи, спеціально зібрана статистика користувача та ін.).

2. Попередня обробка даних. Оскільки зібрані дані характеризуються значним ступенем зашумленості, вони потребують очищення.

Дана процедура також необхідна, у зв'язку з тим, що у таких даних часто зустрічаються посилання, на фішингові сайти, при переході на які, ці дані можуть бути перехоплені або знищені, що особливо небезпечно для інформаційного простору організації.

На думку Г. Г. Асєєва, найважливішими критеріями при виборі місця очищення є стійкість і ефективність методу [1–3].

3. Обробка і аналіз даних. Застосування конкретних методів (з урахуванням поставленої задачі) для отримання практичних результатів, аналіз адекватності та застосовності отриманих результатів.

4. Інтерпретація отриманих результатів і їх перенесення на основу бізнес-завдання, в залежності від характеру поставленої задачі та термінів її виконання.

Всі вищеописані дії можуть, як вважає Г. Г. Асєєв, відбуватися протягом одного сеансу роботи співробітника організації з веб-додатком з “підлаштуванням” цього додатка під запити користувача, або аналіз може виконуватися періодично, на основі дій великої кількості співробітників організації (аналіз ефективності різних блоків сайту) [1–3].

На думку С. В. Царькова [7], при використанні Web Mining, особливу увагу потрібно приділяти безпеці інформаційного простору організації. Необхідні для аналізу дані знаходяться в логах серверів і cookie-файлах. При завантаженні веб-сторінки браузер також буде відвантажувати всі вставлені в неї об'єкти, наприклад графічні файли. У зв'язку з цим виникає проблема з тим, що сервер додає в журнал запису про кожен такий запит. Звідси впливає необхідність попередньої обробки даних. Після того як виділені окремі перегляди сторінок співробітниками організації, їх об'єднують в сесію.

Як тільки дані були очищені і підготовлені для аналізу, необхідно задатися наступними питаннями:

1. Яка сторінка є загальною точкою входу для співробітників? Заходять співробітники на сайт через спеціально передбачену розробниками сторінку або ж вони відразу потрапляють на інші сторінки?
2. У якому порядку проглядалися сторінки? Чи відповідає цей порядок тому, який очікують від користувачів розробники?
3. Які інші веб-портали направляють користувачів на досліджуваний сайт? Які сайти відвідує найбільше і найменше число користувачів?
4. Як багато сторінок зазвичай переглядає користувач? Якщо користувачі йдуть з сайту після перегляду невеликого числа сторінок, то, можливо, варто зробити дизайн більш дружнім.
5. Як довго відвідувачі перебувають на сайті? Якщо цей час менше того, який очікують розробники, то варто знайти причини.
6. Яка сторінка є найбільш частою точкою догляду користувачів з сайту? Чому саме з цієї країни відвідувачі залишають сайт? Чи є вона спеціально передбаченою для цього або є якісь причини, які відлякують користувача з сайту? [7].

1. Асеев Г. Г. Методы интеллектуальной предобработки данных в электронных хранилищах / Г. Г. Асеев // Радиоелектроніка. Інформатика. Управління. — 2010. — № 2(23). — С. 106–111.
2. Асеев Г. Г. Методы интеллектуального анализа данных в электронных хранилищах: генетические алгоритмы / Г. Г. Асеев // Радиоелектроніка. Інформатика. Управління. — 2011. — № 2(25). — С. 82–86.
3. Асеев Г. Г. Нейросетевой анализ непрерывных потоков данных из электронных хранилищ / Г. Г. Асеев // Системи обробки інформації. — Х.: ХУ ПС, 2013. — Вип. 4(111). — С. 52–56.
4. Петренко А. І. Grid та інтелектуальна обробка даних data mining / А. І. Петренко // Системні дослідження та інформаційні технології, 2008. — № 4. — С. 97–104.
5. Серов О. Ю. Технології пошуку та видобування даних у www (аналіз проблеми) / О. Ю. Серов // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. — С. 276–286. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/9419/1/27.pdf>
6. Токман М. В. Моделі і методи поліпшення релевантності пошуку текстових документів / М. В. Токман, В. В. Сокол, Н. С. Лесна // Системи обробки інформації, 2012, випуск 5 (103). — С. 109–113.
7. Царьков С. В. Web Mining: аналіз використання веб-ресурсов, обробка веб-лога [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://basegroup.ru/community/articles/web-usage-mining-part1>

ЕЛЕКТРОННІ ПУБЛІКАЦІЇ ЯК ФАКТОР ШВИДКОГО ПОШИРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Науково-дослідна робота у сучасному інформаційно-технологічному суспільстві є соціально значущою й економічно обґрунтованою діяльністю особистості. Вона забезпечує розвиток економіки на перспективу, збагачує культуру, зміцнює інтелектуальний потенціал країни, зумовлює соціальний прогрес.

Висхідна соціально-економічна значимість науки зумовлює особливу увагу до всіх факторів, від яких залежить її розвиток, серед них — стан системи моніторингу та обліку результатів науково-дослідної діяльності. У багатьох економічно розвинутих країнах реалізуються програми оцінювання науково-дослідної діяльності, що включають як одну зі складових кількісні показники результатів роботи наукових організацій.

Отримавши науковий результат сам науковець або ж група дослідників прагне зробити його надбанням суспільства, домагається трансформування доробку з продукту у знаряддя інтелектуальної діяльності якнайширшої спільноти у її бажанні до удосконалення навколишнього світу, пізнання того чи іншого явища, сфери буття. Адже науковий продукт — це нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації, приречене на плагіат, популярність або забуття [2].

Отже, від кожної науково-дослідної роботи суспільство очікує реального науково-прикладного результату — нового конструктивного чи технологічного рішення, закінченого продукту, розробки, яка може бути впроваджена у суспільну практику. Іншими словами, очікується дія високої ефективності, здатної кардинально або ж відчутного забезпечення прогресу того чи іншого процесу, одного з напрямів діяльності галузі.

Також очікується також приток потужного інформаційного ресурсу, значимість якого полягала б у його здатності до збагачення суспільства новітньою науковою інформацією, узагальнення авангардного досвіду, розв'язання актуальних теоретичних завдань, розкриття (розробки) методів застосування теорії в конкретних умовах діяльності, а також введення у науковий обіг нових документів, фактів, суджень, гіпотез тощо, при цьому виконаних авторами за умов забезпечення їх вірогідності [2].

Для виконання цих вимог є необхідними зрозумілі та об'єктивні індикатори результативності досліджень, які мають бути публічними та доступними. Потреба підвищення прозорості й ефективності наукової роботи збіглася з істотною зміною в документальних комунікаціях: нині досягнуто високого ступеня перенесення діяльності вчених в інтернет-середовище [3].

Однак слід зазначити, що сьогодні традиційні канали поширення результатів наукових досліджень через публікацію в наукових журналах зазнають принципових змін. Це пояснюється низкою причин: економічними, технологічними, організаційними та соціальними.

Традиційні джерела поширення наукової продукції стали менш доступними через їх значну вартість, як для науковців під час придбання, так і для дописувачів. Одночасно розвиток електронних публікацій дає можливість швидкого поширення результатів наукових досліджень, економічно доцільного розподілення бюджету, створенню власного архіву публікацій в мережі Інтернет.

Змінюються й сучасні світові тенденції розвитку мережевих технологій, що характеризуються переходом від “павутини документів” до “павутини даних”, завдяки чому користувачі мають можливість одержувати якнайповнішу інформацію з різноманітних джерел. Підбиваючи підсумки наукової роботи за допомогою іноземних науково-метричних систем (зокрема, Scopus) ми часто не знаходимо не те, що окремих науковців, а й навчальні заклади, у яких працюють сотні людей. Нагадаємо, що база даних SciVerse Scopus у багатьох країнах є одним із головних джерел отримання наукометричних даних для проведення оціночних досліджень на державному та корпоративному рівнях. Звідси можна зробити висновок про те, що науковці не публікуються у журналах, які входять до всесвітньої бази Elsevier, а це близько 18 тисяч видань, з яких українських лише близько 30 [1].

Починаючи з середини 90-х років, деякі країни (Іран, Туреччина, Китай, країни Латинської Америки тощо) вживають заходів, спрямованих на підвищення публікаційної активності та ефективності учених на рівні як журналів, так і публікацій, чим забезпечили просування кращих своїх національних журналів до баз даних Web of Science і Scopus та швидке зростання рівня публікацій своїх учених у журналах, що входять до цих баз даних. Зокрема, у Туреччині існує державна програма стимулювання публікацій у закордонних журналах, премії становлять 100–300 дол. (залежно від рейтингу журналу, в якому публікується стаття).

Схожа грантова схема була впроваджена Міністерством науки, досліджень і технологій Ірану. Нині, згідно з цією схемою, грантова урядова підтримка 6–9 статей, опублікованих у журналах, що входять до бази даних Web of Science, становить 15–20 тис. євро. Крім того, за кожен таку статтю державний університет виплачує 300–500 євро (приклад — Тегеранський університет). Звідси і впливає експоненціальне зростання публікацій в Ірані. Щоб результати наукових досліджень були “помітні” на глобальному рівні — а від цього прямо залежить конкурентоспроможність наукової системи країни — необхідно мати більше представництво українських наукових журналів, які входять до баз даних Web of Science та Scopus [4].

За цілою низкою умов в останні десятиліття активно розвивається потужний громадський рух за відкритий доступ до ознайомлення з результатами наукової діяльності (Open Access to Research — <http://www.eprints.org/openaccess/>), провідна мета якого — вільний доступ споживача до будь-якого напрацювання, в будь-який час і в будь-якому місці, при цьому без порушень авторського права, задля сприяння популярності автора, закріплення наукового пріоритету, посилення наукового впливу [2].

Таким чином, у розвинутих країнах світу важливою складовою ефективною науково-технологічної політики визнається моніторинг виконання науково-дослідних завдань й оцінювання отриманих результатів за допомогою системи показників та індикаторів. Будь-яке істотне збільшення показників публікаційної активності неможливе без підтримки окремих авторів, наукових журналів, які слугують майданчиком для багатьох дослідників і дозволяють увійти в міжнародну наукову спільноту. На нашу думку, одним із шляхів вирішення даної проблеми може стати ряд заходів щодо підвищення публікаційної активності вітчизняних учених і просування українських наукових видань (журналів) через використання міжнародних інформаційно-аналітичних систем.

Джерела

1. Дробноход М. І. Наукова сфера України в контексті реформування // Освіта і упр. — 2007. — № 1. — С. 8–17.
2. Ляхоцький В. П. Наукова продукція як фактор інформатизації дослідницької діяльності: інноваційні аспекти / В. П. Ляхоцький // Вісник післядипломної освіти. — 2013. — Вип. 9(1). — С. 121–128.
3. Симоненко Т. Наукова декларація — вимога часу / Т. Симоненко // Вісник Книжкової палати. — 2017. — № 1. — С. 26–28.
4. Google Scholar. — Mode of access: <http://scholar.google.com.ua/>. — Title from the screen

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАТИВНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ

Політичні, соціальні, економічні перетворення і перманентні кризи у державному управлінні України викликають необхідність проведення теоретичного дослідження та реалізації практичних кроків щодо вирішення проблем інформаційного забезпечення населення з питань діяльності органів державної влади.

В умовах подолання таких викликів сьогодення, слід зазначити, що інформаційна система управління комунікативним середовищем ефективної взаємодії органів публічної влади із громадянами має, в першу чергу, відрізнятися притаманною їй специфікою, обумовленою орієнтацією на кінцевого споживача (громадянина), формуванням, по-справжньому, конкурентоспроможних видів державних послуг тощо. Метою її функціонування має бути комплексне забезпечення суб'єктів державно-громадянської комунікації об'єктивною, повною, достовірною, своєчасною, актуальною, релевантною інформацією. Обсяг та структура інформації мають бути відповідними для прийняття певних управлінських рішень та для сприйняття громадськістю.

Аналіз літератури із публічного адміністрування та маркетингу, науки, що, за своєю соціальною спрямованістю, є дотичною до державного управління, засвідчує, що інформаційна система управління комунікативним середовищем ефективної взаємодії органів публічної влади із громадянами має включати в себе такі складові [1, с. 137].

1. Система внутрішньої звітності;
2. Система збору вторинної зовнішньої інформації;
3. Система маркетингових досліджень;
4. Система зберігання інформації та її аналізу.

Дані складові однаково взаємодіють між собою, забезпечуючи, тим самим, безперебійне функціонування інформаційної системи комунікативного середовища органів державної влади із громадськістю, для формування інформації про стан державного управління та забезпечення інформаційних потреб усіх зацікавлених сторін.

У процесі управління комунікативним середовищем органів публічної влади із населенням досить часто використовують такі основні типи маркетингових досліджень, що можуть вплинути на досягнення мети поточних і перспективних планів органів влади, з урахуванням необхідних ресурсів, можливих змін обставин державних справ: зонувальні, дескриптивні, казуальні.

Зонувальні дослідження проводяться з метою уточнення проблем, для поглибленого вивчення комунікативної взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, поширення її ідей, або суті, подій, а, також, для визначення напрямів майбутніх досліджень щодо завдань та принципів державного управління розвитком комунікації (тести, фокус-групи).

Дескриптивні дослідження використовуються з метою визначення частоти, настання тієї, чи іншої, події у процесі громадянської комунікації (аналіз вторинних даних, спостереження, експеримент, інтерв'ю) [2].

Казуальні дослідження пов'язані зі встановленням причинно-наслідкових зв'язків стану і системних передумов посилення комунікативної взаємодії органів державної влади із населенням. Тобто, існує гіпотеза, що її необхідно підтвердити, або пояснити і, в результаті, отримати певну державну вигоду.

Функція планування розвитку державно-управлінської комунікації включає в себе визначення її місії, стратегії, основних цілей розвитку та напрямів реалізації тактичних рішень стосовно формування суспільних відносин, зокрема, і встановлення партнерської взаємодії між державою та громадянами.

Для обґрунтування вищенаведеної думки, потребує детальнішого вивчення роль, місія бренд-менеджменту щодо комунікативного середовища взаємодії органів публічної влади із громадянами (*brandmission*) — мета існування державно-громадянської комунікації, що визначає сенс її існування для громадян-споживачів державних послуг.

Виходячи з вищеподаного, вбачаємо, що бачення комунікативного середовища взаємодії органів публічної влади із громадянами (*brandvision*) — цільова характеристика державно-громадянської комунікації, що характеризує бажані для втілення стратегічні цілі її функціонування, на довгострокову перспективу. Бачення повинне відзеркалювати впевненість у життєспроможності основних механізмів державно-громадянської комунікації, спрямовувати роботу прес-служб органів влади в необхідне русло демократичного розвитку.

Стратегія бренду комунікативного середовища взаємодії органів публічної влади із громадянами (*Brand Strategy*) представляє собою широкомасштабну й довгострокову програму системного розвитку комунікації між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової комунікації, громадськістю для досягнення поставлених кардинально важливих цілей інформатизації державного управління. Стратегія повинна відповідати сутнісним характеристикам комунікативного середовища взаємодії органів публічної влади із громадянами, його маркетинговій позиції з розвитку державних комунікацій та принципам конкурентно-спроможного становлення громадянського суспільства [3].

Джерела

1. Большаков А. С. Современный менеджмент: теория и практика / А. С. Большаков, В. И. Михайлов — СПб.: Питер, 2002. — 416 с.
2. Аакер Д. А. Бренд-лидерство. Новая концепция брендинга / Аакер Д. А. — М.: Гребенникова ИД, 2003. — 380 с.
3. Нильсон Т. Конкурентный брендинг / Т. Нильсон. — СПб.: Питер, 2003. — 80 с.

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Динаміка стрімкого розвитку міжнародного туризму показує не лише значний потенціал цього провідного сектору сфери послуг, але і зміни у самій структурі видів туризму, що є предметом досліджень у багатьох країнах світу, де наукова робота є важливою запорукою розвитку туристичної галузі [1].

За необхідності наукового дослідження чинників, закономірностей і тенденцій швидкого розвитку міжнародного туризму та супутніх галузей в одних географічних регіонах і певний їх занепад в інших, встановлення причин і передумов нерівномірності цього процесу, оцінки й порівняння тих чинників, що призводять до об'єктивного процесу поляризації світового туристичного ринку, важливого значення набуває визначення ринків переважно реципієнтних і донорських, просторово-територіальна диференціація всього ринку міжнародних туристичних послуг.

В межах такої конкретизації кожен окремий ринок є структурним елементом іншого. При цьому утворюється ієрархічна система, заснована на віддаленості ринків від центрів попиту та розмірі простору, в якому підприємства галузі пропонують туристичний продукт, а туристи задовольняють попит, заснований на туристських потребах.

Свою науково обґрунтовану просторово-територіальну диференціацію ринку туристичних послуг пропонують провідні міжнародні туристичні організації, зокрема, Всесвітня туристична організація UNWTO, Всесвітня рада з подорожей та туризму WTTC, Світовий економічний форум WEF. Вони є об'єктивними й достовірними джерелами статистичних даних з туризму. Їх класифікації засновані на регіональному підході, тобто групуванні країн за географічною ознакою.

Усі вони поділяють сучасний світ на п'ять туристичних регіонів: Європу, Америку, Африку, Азію й тихоокеанський регіон, Близький схід. При детальнішому розгляді більш обґрунтованим видається варіант ЮНВТО, де до країн Європи включено всі країни — колишні республіки СРСР, а також Ізраїль та Кіпр, а Єгипет включено не до північно-африканських країн, а до близькосхідних [2]. Подібна просторово-територіальна диференціація ринку туристичних послуг заснована на географічному поділі Землі на міжкрайнові туристичні регіони, субрегіони, ринки окремих країн, регіони, області та дестинації, які входять до їх складу.

У той же час, науковий підхід до прикладної економіки міжнародного туризму вимагає розгляду особливостей геопросторової поляризаційної структури ринку, вираженої у моделі “Центр-Периферія”, яка дозволяє визначити архітектуру та простежити фактичні процеси формування, трансформації та розвитку ринків туристичних послуг [3], що схематично можна зобразити так, як показано на рисунку.

Цілком зрозуміло, що робота сучасного менеджера туристичної фірми в означених умовах вимагає від нього більших знань і умінь, культури загальної та професійної, ніж це було ще якихось 20–25 років тому, коли туристична галузь України робила свої перші кроки. Можна виходити з того, що ефективний розвиток вітчизняного ринку туристичних послуг можливо забезпечити через високорентабельну та конкуренто-

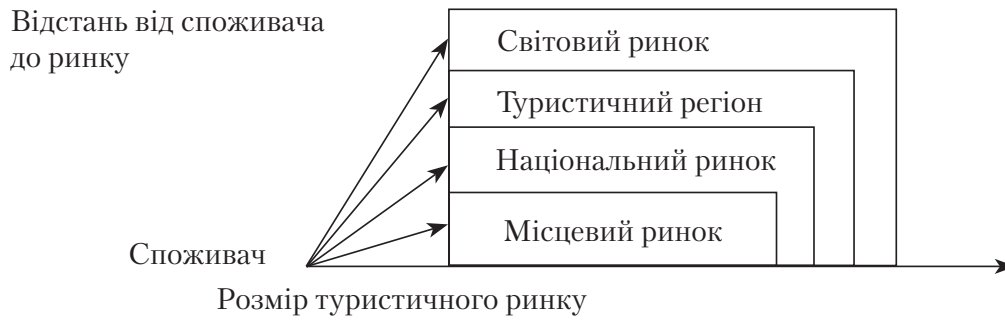

Рисунок. Геопросторова структура ринку туристичних послуг

спроможну господарську діяльність його суб'єктів — туристичних операторів і агентів. Саме вони в результаті взаємодії між собою та з іншими учасниками цього ринку утворюють сучасну інфраструктуру туризму. У цьому разі вимальовується особливо важлива роль менеджерів з туризму, як безпосередніх креативних і виконавчих учасників процесу створення, просування та реалізації туристичного продукту.

Доцільно виділити саме менеджерів, хоча в багатогранному явищі нашого життя, яким є туризм, зайняті та виконують певні службові або кваліфікаційні обов'язки різні групи працівників. У структурі кадрів туризму професії групуються за кваліфікацією виду діяльності, за технологічними і методичними функціями, за розрядами й посадами. Основою для виділення професійно-кваліфікаційних груп, що працюють в туристично-екскурсійних організаціях, є *неоднорідність праці в туризмі*. Вона виражається в поділі на розумову і фізичну, організаторську й виконавську, складну та просту, самоорганізовану і регламентовану, творчу та стереотипну.

На цих підставах працівники туристичної галузі диференціюються за шістьма професійно-кваліфікаційними групами, кожна з яких характеризується внутрішньою однорідністю праці й подібними вимогами до кваліфікаційного рівня [4]:

I група — працівники туризму — кадри, зайняті безпосередньо туристсько-екскурсійним обслуговуванням: менеджери, екскурсоводи, гіді-перекладачі, інструктори-методисти, керівники туристських груп, організатори подорожей і екскурсій, інструктори туристських клубів тощо;

II група — аніматори туризму;

III група — господарські керівники та керівний адміністративно-управлінський персонал;

IV група — фахівці (працівники різних відділів і служб: інженери, інструктори, економісти, бухгалтери, методисти, технологи та ін.);

V група — кадри масових професій (кухарі, покоївки, сантехніки, офіціанти, водії та ін.), тобто кваліфіковані робітники;

VI група — службовці, тобто працівники розумової праці.

Менеджери з туризму та інші представники I професійно-кваліфікаційної групи займаються організацією відпочинку і туристичною освітою. Відповідно, для них самих особливого значення набуває науковий рівень тих знань, що вони їх засвоюють у вищій школі та рівень культури, який вони демонструють своїм підлеглим і клієнтам.

Уважно подивившись на рисунок, можна без перебільшення стверджувати, що для швидшого “подолання” значних відстаней між клієнтами й міжнародними центрами надання туристичних послуг, кращого розуміння потреб споживачів, більш повного задоволення їх потреб слід озброїти сьогоднішніх студентів справді сучасними знаннями з різних наук. Сюди члід включити не лише спеціальні дисципліни, але й загальноекономічні, гуманітарні дисципліни, що не тільки розширять їх світо-

гляд, але й виявляться особливо корисними у практичній діяльності майбутніх менеджерів міжнародного туризму [5]. Від їх уміння скорочувати відстані, що об'єктивно існують між клієнтами та зарубіжними туристичними ринками, залежить задоволеність туристів, а, відтак і їх лояльність щодо конкретної турфірми, тобто її доходи від реалізації турпродукту. Але туристичні менеджери мають володіти певними знаннями, мати навички практичної взаємодії зі своїми клієнтами та партнерами, включаючи зарубіжних.

У цьому контексті в першу чергу слід наголосити на необхідності ґрунтовної підготовки з іноземних мов. Знання однієї іноземної мови для сучасного менеджера туристичного підприємства недостатньо. Він повинен добре володіти двома-трьома іноземними мовами. Можливо, на дещо нижчому рівні, розмовному, ще однією — двома. Оскільки в наших навчальних планах, програмах підготовки неможливо передбачити вивчення значної кількості іноземних мов, слід обмежитися хоча б двома, але рівень їх знань має бути високим. А ще хоча б одну, третю мову — вивчати в якості факультативу з кінцевим дещо нижчим рівнем володіння.

Зовсім не обов'язково готувати туристичних менеджерів із другою професійною кваліфікацією лінгвіста, але хороше знання кількох іноземних мов для таких фахівців є необхідним.

Якщо взяти за приклад практику університетів США, то можна зауважити, що вони нерідко об'єднуються, розробляють нові освітні проекти та практикують підготовку фахівців суміжних галузей за одним навчальним планом для забезпечення студентам можливості здобути дві спеціальності, що в умовах інтеграції стає незаперечною перевагою таких молодих фахівців [6]. Підтвердженням цього може послужити партнерство школи Корнельського університету з Кулінарним інститутом Америки. В результаті тісної співпраці, студенти, закінчивши навчання, отримують ступінь бакалавра з готельного менеджменту та диплом із кулінарного мистецтва [7].

Нашим українським студентам слід більше уваги приділяти не лише дисциплінам професійного спрямування, але й вивченню іноземних мов, основ релігій, культури, етнографії тих народів, туристичні ринки яких можна визнати пріоритетними для українського туристичного бізнесу, цікавими для вітчизняних туристів.

Дежерела

1. Кобржицький В. В., Ткачук С. В.. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку міжнародного туризму // Інвестиції: практика та досвід. — 2012. — № 9. — С. 50–54.
2. UNWTO Statistics [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.statistics.unwto.org/content>
3. Горіна Г. О. Компаративний аналіз підходів до територіального районування світу за туристичними регіонами міжнародними інститутами / Г. О. Горіна // Економіка та суспільство [Електрон. наук. фак. вид]. — Мукачєво: Мукачівський держ. ун-т, 2016. — № 3. — С. 311–316. — Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/3_ukr/55.pdf
4. В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. В. К. Федорченка. К.: Вид. дім “Слово”, 2006. 372 с.
5. Кобржицький В. В. Північноамериканський досвід підготовки менеджерів з туризму з урахуванням релігійного чинника (проекція на українські реалії) / Українська держава і церква: філософські, теологічні та практичні аспекти співпраці в інтересах людини: Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, МАУП, 19 трав. 2016 р. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2016. — 240 с. (стор. 226–231).
6. Hudson S. An International Handbook of Tourism Education / S. Hudson. — New York: Elsevier Ltd. — 2005. — 238 p.
7. Association of American Colleges and Universities [Електронний ресурс]. —

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Важливою умовою ефективної діяльності органів державної влади виступає конструктивний зв'язок із громадськістю. Високий рівень довіри громадськості до різних гілок влади зумовлюється позитивним сприйняттям її іміджу.

Категорія “імідж” сміливо увійшла до понятійного апарату таких наук, як економіка, соціологія, політологія, психологія, філософія, культурологія, державне управління та ін.

За своїм об'ємом і змістом воно стало міждисциплінарним, зазнавало все нової і нової інтерпретації, враховуючи особливості тих наук, у рамках яких досліджувався цей феномен. На сьогоднішній день механізми формування позитивного іміджу органів державної влади мають характер фрагментарності та несистемності. Не існує також чіткої класифікації механізмів формування позитивного іміджу владних органів.

Аналіз публікацій вітчизняних та зарубіжних учених, що стосується іміджу державних органів, свідчить, що відсутній комплексний підхід до визначення саме інформаційно-комунікаційних механізмів формування позитивного іміджу органів державної влади. Такі дослідники, як Ю. Битяк, М. Головатий, В. Дрешпак, С. Дубенко, Т. Желюк, Д. Кіслов, С. Колосок, Н. Ларіна, М. Логунова, В. Лола, О. Луцький, Ю. Падафет, О. Панасюк, І. Пантелейчук, С. Серьогін, Т. Федорів, І. Хожило, В. Чепель та ін. аналізують і досліджують поняття іміджу владних структур, проблеми формування позитивного іміджу органів державної влади, механізми формування та реалізації іміджевої стратегії, визначають напрямки удосконалення іміджу, в тому числі державних органів.

Питанням використання інформації і комунікації в управлінні присвячено праці таких вчених як В. Бебик, О. Бабінова, Т. Безверхнюк, О. Крутій, Г. Почепцов, Є. Ромат.

Як зазначає український вчений О. Радченко, “механізму” як такому мають бути обов'язково притаманними такі ознаки:

- він є продуктом організованої діяльності;
- він має мету або функцію;
- він містить послідовність дій, певний вид руху;
- він передбачає переважно однобічний вплив з чітко визначеним вектором впливу;
- він має суб'єкт і об'єкт;
- він характеризується жорстким взаємозв'язком, усталеністю процесу, правил взаємодії;
- його функціонування в ідеалі націлене на автоматизм;
- його побудова носить структурно-функціональний характер;
- він має ознаки відкритої або закритої системи [5, с. 64–65].

Механізм формування іміджу органів державної влади — це сукупність стимулів, засобів, важелів, регуляторних впливів, практичних заходів, за допомогою яких здійснюється процес формування іміджу центральних органів виконавчої влади.

Водночас, механізми формування іміджу органів державної влади мають організаційний характер. Тому їх можна охарактеризувати як сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних елементів у механізмах, що повинні організовувати формування позитивного іміджу державних органів.

Формування позитивного іміджу центральних органів виконавчої влади має відбуватися на засадах довгострокової, науково обгрунтованої стратегії, адекватної вимогам часу [6, с. 79–80]. Така стратегія має ґрунтуватися на реальній оцінці ресурсів і можливостей держави, визначати її місце у глобальному світі; визначення нових, реальних цілей.

На думку І. Пантелейчук, важливою стратегічною складовою іміджу органів державної влади є національний інтерес. На формування позитивного іміджу органів державної влади безпосередній вплив справляє реалізація базових положень національного інтересу, засадовими для якого є економічна, військова, фінансова, науково-технічна тощо потужність країни, зростання її геополітичного впливу, підвищення добробуту населення, збереження культурного, інтелектуального потенціалу суспільства [3; 4, с. 256].

Проведений аналіз наукової літератури дає підстави зазначити, що до механізмів формування позитивного іміджу органів державної влади відносяться: правовий, організаційно-інституційний, кадровий, фінансово-економічний, науковий, інформаційно-технологічний, моніторинговий, контролюючий механізми [1, с. 72].

Сучасні системні підходи в організації державного управління особливу роль відводять інформаційно-комунікаційним аспектам. Вважається, що для побудови моделі державного управління є вагомою концепція систем з інформаційним зворотним зв'язком. Цей підхід демонструє динаміку перетворення інформації на рішення, які, у свою чергу, стають діями. Необхідно приділяти більше уваги їхнім взаємозв'язкам, а не окремим частинам як таким. У такому розумінні комунікація, вірогідно, розглядається як засіб, за допомогою якого в єдине ціле об'єднується організаційна діяльність, модифікується поведінка, здійснюються зміни, інформація набуває ефективності, реалізуються цілі.

Комунікація в державному управлінні — це також обмін інформацією всередині органу влади. Завданнями комунікації в державному управлінні є забезпечення підтримки суспільством дій влади, що досягається підвищенням рівня довіри громадян до державних інституцій; реалізація єдиної державної комунікативної політики шляхом створення системи впливу на громадську думку; формування та підтримка ефективного зворотного зв'язку із громадянами для моніторингу ситуації й оцінювання результатів своєї роботи; налагодження співпраці із засобами масової інформації задля забезпечення інформування громадськості про здійснювану політику, створення й підтримки позитивного іміджу влади [2].

Аналізуючи стан правового врегулювання налагодження комунікації між органами державної влади і громадськістю можна прийти до висновку, що сучасний стан комунікації не повною мірою відповідає рівню розвитку українського суспільства та світовим тенденціям.

В цьому контексті цілком виправданою, на наш погляд, є позиція виконавчих органів влади України щодо необхідності удосконалення механізму регулювання процесу обміну інформацією, зокрема обґрунтування впровадження принципу партнерської взаємодії, що передбачає не тільки інформування населення, а і налагодження

ефективного зворотного зв'язку, проведення відповідної роз'яснювальної роботи, встановлення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У зв'язку з цим існує нагальна потреба у розробленні основних засад державної комунікативної політики, впровадження стандартів інформаційного обміну між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової комунікації і громадськістю.

В цьому контексті, на наш погляд, слід розглядати саме інформаційно-комунікаційний механізм як один із основних важелів формування позитивного іміджу органів державної влади.

Важливим інформаційним механізмом забезпечення політичної стабільності є так звана “цифрова демократія”, під якою розуміється процес прийняття політико-управлінських рішень в результаті взаємодії громадян і державних структур в мережі Інтернет. Принципи цифрової демократії були реалізовані в технологіях електронного уряду, що має на меті зробити діяльність органів державної влади відкритою і прозорою для суспільства, тим самим підвищити рівень довіри населення до державних органів, а отже сформувати позитивний імідж органів державної влади.

Джерела

1. *Глуценко К. С.* Сучасні механізми формування іміджу центральних органів виконавчої влади: теоретико-методологічний аналіз / К. С. Глуценко / Інвестиції: практика та досвід. — 2016. — № 14. — С. 70–74.
2. *Енциклопедія державного управління: у 8 т.* / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. — К.: НАДУ, 2011. Т. 2: Методологія державного управління / наук.-ред. колегія: Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. — 2011. — 692 с.
3. *Пантелейчук І. В.* Механізми формування та реалізації державної іміджевої стратегії / І. В. Пантелейчук // Електронне наукове фахове видання “Державне управління: удосконалення та розвиток” включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=464>
4. *Пантелейчук І. В.* Формування позитивного іміджу органів державної влади: теорія, методологія, практика: монографія / І. В. Пантелейчук. — К.: Альтерпрес, 2011. — 316 с.
5. *Радченко О. В.* Категорія “механізм” в системі державного управління / О. В. Радченко // Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. — Запоріжжя, 2009 — № 3. — С. 64–69.
6. *Чечель О.* Імідж органу влади: проблеми формування / О. Чечель // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. — 2008. — № 2. — С. 78–86.

A. DUDNIK

*candidate of technical sciences, docent, Faculty of Computing Information Technologies,
IAPM*

V. LYUDVYCHENKO

*candidate of technical sciences, docent, Faculty of Computing Information Technologies,
IAPM*

THE CONCEPT OF MEASURING MECHANICAL QUANTITIES IN “SMART HOME” TECHNOLOGY

Today there is a decisive transition from individual measuring instruments to intelligent measurement systems of the future generation. In such systems can simultaneously provide coordinate services, weather forecast, and calorie measurement (based on what distance people overcame and at what speed).

Over time, cloud service access for historical data analysis, processing, and creation of metrics has also been added for further research (for example, Microsoft Azure Cloud Services).

Among this diversity of services one important problem is highlighted: the need for the rapid implementation of a measuring system, which will include both a monitoring system, an information flow management system, and a system that will be responsible for collecting and processing data for them in a professional interaction (shared use for better coordination of actions).

A good solution for such different requirements is the computerized measurement system. They consist of geographically distributed autonomous devices and their intelligent sensors related to them: temperature, sound, vibration, time positioning, etc., they can freely compete with existing measurement systems, and also serve as an addition to any existing measurement system with a professional interactions.

Analysis of recent research and publications. One of the advantages of computerized measurement systems is that a cloud-based metering server collects data from multiple sensors located in a particular area [4–6].

Thus, one can determine the measurement error of each of the sensors, relative to the average. If it is known that at present, there are no factors on certain areas of this territory that can affect the parameter under study.

The computerized system of measuring mechanical quantities makes it possible to construct a measuring space for the organization of a monitoring and management system, combining the possibility of removing indicators from sensors, unification of the interface of measuring devices, and the continuous monitoring of the state of those buildings of technical or strategic importance. Sensors measuring various chemical, biological and physical quantities use a wide range of methods of sensing.

The action of the probing creates an output signal, using the transduction process, which must be processed and transmitted to the network. Sensors that are able to recognize, measure and output data through a bus are commonly regarded as intelligent sensors in one package.

Selection of previously unsettled parts of the general problem. Possibilities of such intelligent sensors can be further increased taking into account functions: radio communication, remote control and intelligent sensor systems management. Sensors measuring various chemical, biological and physical quantities use a wide range of methods of sensing [4–6].

Sensory computerized systems for measuring mechanical magnifications extend the capabilities of intelligent sensors by adding additional features such as communication (wired and wireless), display, cabinets and fasteners, remote control and security.

The purpose of the article. The main purpose of this work is to develop a concept for deploying technology “smart home” for professional interaction (family members).

Presenting main material. One of the most popular fields of technology “Internet of Things” is a computerized system for measuring mechanical quantities “Smart house” [1].

Any person in the house, apartment or office is important to feel comfortable and safe. It is these two tasks, plus the aesthetics of the appearance of devices — and there are the main target installations, which are oriented system “Smart Home”. Intelligent automation controls all engineering systems in the house, allowing a person to centrally establish a comfortable one for him — temperature, humidity, illumination in rooms, zones, and provides security [7].

The Intelligent Home system provides a mechanism for centralized control and intellectual management in residential, office or public premises.

The Intelligent Home system should include the following automation objects.

- Lighting management.
- Electric drives.
- Climate control.
- Ventilation system management.

Centralized system management.

- Home theater.
- Multiroom.
- CCTV systems.
- Security and fire alarm.
- Access control systems.
- Load control and emergency conditions.
- Management of engineering equipment with touch panels.
- Management server.

The system should be able to.

- Manage the necessary system (lighting, climate, video surveillance, etc.).
- Get access to information on the status of all life support systems at home (inside or out).

The general scheme of the management system is as follows.

- Central control processor / main control unit.
- Sensors (temperature, illumination, smear, movement, etc.).
- Control devices (dimmers, relays, IR-emitters, etc.).
- Control Interfaces (push-button switches, IR and radio pulse panels, touch panels, web / wap interface).
- Own management network that combines the above elements.
- Controlled devices (fixtures, conditioners, home theater components, etc.).
- Auxiliary networks (Ethernet, telephone network, distribution of audio and video).
- Project software.

REFERENCES

1. E. A. Teslja. "Umnyj dom" svoimi rukami. Stroim intellektual'nuju cifrovuju sistemu v svoej kvartire / E. A. Teslja – Sankt Peterburg, 2008. – 224s.
2. Jarochkin V. I. Informacionnaja bezopasnost'. – M.: Izd-vo "Akademicheskij proekt", 2004. – 640 s.
3. Kvasnikov V. P. Kontseptsija povirky koordynatno-vymiryuval'nykh mashyn cherez Internet / V. P. Kvasnikov, T. M. Khaeyn // Metrolohiya ta prylady. – 2013. – # 6. – S. 48–53. <http://ua.amu.in.ua/journal1>
4. Kvasnikov V. P. Nova metodyka rozrakhunku datchyka deformatsiy / V. P. Kvasnikov, T. I. Hanyeva // Vymiryuval'na ta obchyslyuval'na tekhnika v tekhnolohichnykh protsesakh – 2015. – # 3 (52). – S. 169–173. <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/41E185F3-5121-491D-84A7-F1E92DE5FB6E.pdf>
5. Kvasnikov V. P. Method of measurement of stress in loaded structures / V. P. Kvasnikov, T. I. Ganeva // Scientific and technical journal "Metallurgical and Mining Industry". Founder: "Ukrmetallurginform "Scientific and Technical Agency", Ltd, № 7, 2015, p. 340–343.
6. Kvasnikov V. P. Rozrobka ta doslidzhennya intelektual'noyi systemy dlya analizu ymovirnisnykh kharakterystyk vypadkovykh protsesiv mekhanichnykh velychyn / V. P. Kvasnikov, Yu. P. Leshchenko // Tekhnolohycheskyy audyt y rezervy proyzvodstva. – 2015. – # 5/3 (25). – S. 100–102. <http://journals.uran.ua/tarp/article/viewFile/52011/48196>
7. Laponina O. R. Osnovy setevoy bezopasnosti: kriptograficheskie algoritmy i protokoly vzaimodejstvija. – M.: Izd-vo "Internet-universitet informacionnyh tehnologij – INTUIT.ru", 2005. – 608 c.: il.

“GLOBUS INTELLECTUALIS” КРИПТОВАЛЮТ В КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ АСИМЕТРІЇ ВЛАДИ ТА РЕСУРСІВ

First we must compile a good, adequate natural and experimental history. This is the foundation of the matter. We must not invent or imagine what nature does or suffers; we must discover it (Francis Bacon. The New Organon. — Cambridge University press, 2003. — P.109).

Нині спостерігаються диспропорції та міфологізація “ідолів” наукових парадигм та *globus intellectualis* в аналізі фактів соціального життя, викликаних порушенням логіки взаємодії її вимірів (духовного, етноісторичного, культурного, економічного, політичного) в процесі застосування комп’ютерних методів аналізу “цифрового суспільства”. Зокрема, найбільш яскраво ця асиметрія проявилася в проясненні векторів віртуалізації економічної сфери, пов’язаних з криптовалютами. Така актуалізація вимагає розширеного трактування “інформаційних шумів” з метою встановлення кратологічних інтересів заінтересованих в цьому “шумі” еліт та мету введення “приватних” грошей у фінансові мережі економічної сфери. Тобто, виникає гіпотеза про “нове відродження наук” в гетерархії нової еліти.

Для підтвердження цієї гіпотези звертаємося до її витоків. А саме, Ф. плану Бекона в ході “Великого відродження наук” в тріаду “(1) огляд людських знань (*globus intellectualis*) — (2) розвиток методів дослідження — (3) застосування їх в одиничному дослідженні” подолання “ідолів”. Малися на увазі: (1) ідоли печери (*idola specus*) — помилки, що витікають із особливостей почуттів і невірних життєвих вражень окремої людини — (2) ідоли театру (*idola theatri*), породжені ідеєю творення кумирів; (3) ідоли площі або ринку (*idola fori*); (4) ідоли роду (*idola tribus*), які кореняться в особистих або колективних помилках. На нашу думку, ці “ідоли” нині знову стали на шляху дослідника еліти “цифрових суспільств”. Для прояснення “проблем культури наукової роботи” в новому ІТ середовищі “цифрового суспільства” звернемося до системно-історичного методу в позиціонуванні витоків рефлексії кратологічних понять. Їх можливо знайти вже в давньогрецькому суспільстві, де вони пов’язувалися з космічною основою буття. Античність створила сплав релігійно-міфологічних і філософських знань для виготовлення інструменту толкування генези влади, і протопояснення ресурсної основи існування інститутів. Влада в цьому контексті номінувалася не тільки як прагматичний інструмент людської політики в термінах раціональності людини, але й приховані аспекти впливу, побудовані на нарративах. Дослідник І. А. Ісаєв І. А. стверджує, що вони, продовжують існувати в нашій реальності в паралельних світах приватних інтересів і впливають звідти непомітно, але дуже впливово (Ісаєв І. А. *Politica hermetica*. Скрытые аспекты власти. — М., ЮРИСТЪ, 2002. — С. 411). Хоча поняття влади, на думку Ісаєв І. А, змінюється разом з її структурами, інститутами та суб’єктами в різних епохах, проте влада продовжує діяти. Тому природним є прагнення знайти її якісь вічні, позаісторичні риси” (с. 119). Дослідник М. Фуко (Фуко

М. Археология знания / М. Фуко. — Киев: Ника-Центр, 1996. — 208 с.) також є прибічником цієї тези. На його думку, під маскою віртуалізації процесу гуманізації влади ховається ряд неординарних процесів: зміна режимів влади еліт; трансформація знання; більш тонкі і опосередковані механізми впливу. Т. Парсонс відокремлює навістрів влади від сили і виділяє її комунікативний аспект і уподібнює його до грошей. А. Гідденс та Дж. Хабермас, критикуючи ці погляди (Giddens A. Power in the recent writings of Talcott Parsons // Sociology. — 1968. — Vol. 2. Habermas J. The Theory of Communicative Action. — Boston: Beacon Press, 1984. — Vol. 1–2) заперечують модель “гроші — політика”. Такі варіанти наукової рефлексії фактів “інформаційного суспільства” створюють в *globus intellectualis* асиметрію в термінах класичної науки та віртуальної, що свідчить про існування різних інтересів та еліт. Зокрема, дослідники Хілеман Гаррік (Hileman Garrick) та Мішель Раухс (Michel Rauchs.) в дослідженні “Бенчмаркінг глобальних криптовалют” свідчать, що: (1) в індустрії Bitcoin працюють 1876 чоловік (з них: в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні — 720, Північній Америці — 676, Європі — 346, Латинській Америці — 105 і Африці та Близькому Сході — 29); (2) число активних власників гаманців постійно зростає (з 2,9 млн. — в 2013 році до 5,8 млн. — у 2017 році); (3) близько 81 % провайдерів гаманців знаходяться в Європі і Північній Америці; (4) близько 32 % гаманців — це продукт з закритим кодом; (5). Найбільш популярні мобільні гаманці (при чому — 39 % гаманців є мультивалютними, 52 % мають вбудовані функції валютообміну); (6). 76 % провайдерів гаманців не мають ліцензії; (7) мережа Bitcoin найбільш популярна для здійснення міжнародних переказів (86 %); (8) найбільш затребувана послуга — мерчантсервіс (прийом коштів); (9) 79 % платіжних компаній мають усталені відносини з банківськими установами та платіжними мережами; (10) найбільша кількість бірж зареєстрована в Європі, друге місце посідає Азіатсько-Тихоокеанський регіон; (11) сектор майнінгу характеризується високою конкуренцією і постійною появою нових гравців; (12) більшість (58 %) пулів майнінгу розміщені в Китаї. Тобто, висувається теза про існування нового фінансизму. Звернемося до праць ряду дослідників (Е. Шмідта та Д. Коена “Новий цифровий світ”, Дж. Річардса “Шлях до краху: таємний план світової еліти до наступних фінансових криз”, Glattfelder, J. B., Battiston, S. з університету Цюриха, Д. Уезеролла (Weatherames Owen James) “Фізика фондового ринку”, Д. Кері Д. Морріса “Король капіталу. Історія неймовірного злету, падіння і відродження Стіва Шварцмана і Blackstone”, С. Паттерсона “Кванти. Як чарівники від математики заробили мільярди і мало не обрушила фондовий ринок”) для прояснення суті нашої тези. Використання історико-логічного методу в аналізі праксеології еліт за критеріями характеру прояву їх економічних інтересів та забезпечення політичного домінування дає можливість виділити три елітні групи: 1. Нинішні господарі світу — банкетери (фінансисти), які керують емісійними центрами і контролюють більшу частку доходів глобальної економіки; 2. ТНК традиційних галузей економіки, а також міжнародні торговельні компанії (цю групу ще називають корпоратократією, яка в останні 15–20 років вже не конкурує із фінансистами і перетворилася на залежну групу; 3. В останні 40 років відбувалося поступове формування третьої групи світової еліти, пов’язаної з високими технологіями.

Таким чином, ми нині спостерігаємо творення нових акторів-кандидатів на гетерархічні зв’язки еліт. При цьому ми розглядаємо гетерархію як складну адаптивну систему, що включає сильні стійкі мережеві (горизонтальні) зв’язки та пластичні, динамічні ієрархії (вертикальні зв’язки) взаємодії, конкретні еліти яких залежать від внутрішніх чинників і змін зовнішнього середовища. Вищезгаданий Дж. Рі-

чардс виділяє ряд криз, генерованих банкстерами у 1998 — 2008 рр., коли уряд США під їх тиском фактично скасував чи змінив: (1) правила для свопів (позабіржових деривативів стало ще більше); (2) закон Гласса-Стігала (Glass-Steagall) за яким комерційні банки продовжили інвестиційну діяльність і укрупнилися; (3) правила, згідно яким Комісія з цінних паперів і бірж (SEC) збільшила допустимий обсяг позикових коштів від брокерів-дилерів. Потім Банк міжнародних розрахунків у Базелі запровадив змінені правила (Базель 2) для банківського капіталу, і це дозволило використовувати порочні методи вартісної оцінки ризиків для збільшення фінансового плеча. В список заходів і дозволів, які проголошені як необхідні для запобігання повторних криз, входять дозволи на: функціонування банків в якості хедж-фондів; збільшення обсягів торгів деривативами; зростання запозичень; пониження рівня управління. Нині від хедж-фондів Уолл-Стріту ризик перейшов на баланси центральних банків. Тобто банкстери діють тільки в своїх інтересах. Вчені Glattfelder, J. B., Battiston, S. встановили, що: 20 % доходу світової економіки через дотичні мережі ряд інших сфер діяльності; процеси використання власності 20 підприємств кожна; крім того, вони входять до 147 ТНК, що, в свою чергу, контролюють 40 % світового доходу і тим самим їх спільна частка складає 60 %; тобто, 1 % фірм контролює 40 % ГМДВ; до того ж 60 % ТНК контролюють виробництво, 37 % ТНК — послуги, МСК — 3 %. Проте, нині більшість із “ядра” представляють собою фінансові інститути, що активно використовують опціонну модель Ф. Блека, Р. Мортон, М. Шолза, що стала підґрунтям практики деривативів та віртуальних капіталів та впливу на ціноутворення реального товару, зокрема золота, алмазів, нафти. ТНК починають використовувати *zaitech* (дзай-тех японське визначення фінансової інженерії), що свідчить про значний вплив інформаціоналізму і на першу і на другу групу еліт. Ми, в свою чергу, звернулися до інших фактів поглиблення аналізу сучасних стратегій ТНК по забезпеченню економічної стабільності і фінансової стійкості. Зокрема, еліта ТНК забезпечує: (1) горизонтальну диверсифікації в різні сировинні галузі та види діяльності. Кожна корпорація працює як мінімум в 7–10 найбільш прибуткових напрямках, які не співпадають із основною спеціалізацією; (2) вертикальну диверсифікацію за технологічним принципом в межах однієї галузі. Це дозволяє проводити поглиблену переробку сировини і отримувати великі додаткові доходи (Так, “Бі-Ейч-Пі” добуває залізні руди, виплавляє з них сталь і виробляє металопродукти, які і приносять корпорації найбільший прибуток); (3) широке розосередження районів діяльності і сфер інтересів по різних країнах, регіонах і континентах (“Англо-Амерікен” працює в 20, De Beers — в 19, “Ріо-Тінто” — у 25 країнах. Цікавим є вклад в аналіз третьої групи еліт С. Паттерсона — квантів. Кванти — це творці найбільших алгоритмічних фондів, принцип роботи яких заснований на математичному підході і роботою з роботами — автоматизованими торговими системами, що виникли в період “холодної війни” між СРСР та США, які були зацікавлені в ІТ наукових дослідженнях. Наприклад, в США, Європі та Японії саме держави сформували: (1) високотехнологічні сегменти; (2) механізми їх фінансування; (3) передачу технологій з державного сектора в приватну; (4) процес комерціалізації та використання ІТ для виробництва товарів та послуг; (5) пакет міні підприємств, здатний задовольнити персоніфікований попит.

Першими, хто відчув ризики таких програм та криптовалют, були інститути КНР. Про це свідчать рішення Народного банку Китаю по відношенню до біткоїна. Таке рішення пов’язано не стільки з надуманою загрозою біткоїна юаню, скільки з реальністю використання системи біткоїна для масованого виведення

коштів з державного сектора китайської економіки, а також відмивання “брудних” коштів. Крім того, Д. Уезеролл та Д. Кері Д. Морріс досліджуючи ризики криптовалют, звернули увагу на той факт, що ряд інформаційних структур було створено безпосередньо владними акторами та військово-розвідувальними співтовариствами.

Таким чином, ми спостерігаємо процес формування нової еліти. Це — особливо “просунуті” спеціалісти — квант-джоки (фінансові інженери), що прекрасно володіють фінансовою теорією та комп’ютерною технологією, що обслуговують свої власні інтереси. Фелікс Мартін, помічаючи певні асиметрії сприйняття цього факту, зазначає, що звернення головної уваги на матеріальну природу грошей — як металу або товару — означає втрату розуміння їх потужної цивілізаційної функції як “соціальної технології” взаємних зобов’язань і розрахунків по ним. При цьому Пол Вінї та Майкл Кейсі, спираючись на концепт “соціальної технології” Фелікса Мартіна, в праці “Епоха криптовалют” вже концептуалізують Bitcoin й блокчейн як фактори, що змінюють весь світовий економічний порядок.

Ми в наших тезах концептуалізуємо можливість тренду, коли криптовалюти будуть введені в мінерально-сировинний комплекс. Оскільки нині відомо про такі тренди: (1) експерти нафтовидобувних країн, особливо країни Перської затоки, вважають, що необхідно отримати вигоду з використання криптовалют в торгівлі нафтою; (2) компанії BP, Shell, Statoil, ING, ABN Amro і Societe Generale, Gunvor, Koch Supply & Trading і Mercuria запустили проект по створенню торгового майданчика на основі технології блокчейн; (3) зареєстрована у Великій Британії стартап-компанія R Fintech представила власну криптовалюту — Bilur (“ланцюжок”, в перекладі з баскської), особливість якої полягає в тому, що її курс буде залежати від цін на нафту; (3) Президент Венесуели Ніколас Мадуро запропонував створення національної криптовалюти “Petro”, що буде підтримана ресурсами нафти, газу, золота і алмазів, і обслуговуватиме нову систему взаєморозрахунків, що сприятиме Венесуелі у вирішенні питання грошового суверенітету. Ми спостерігаємо створення “приватних грошей” певної еліти, яка стверджує словами Хайєка, що “коли вивчаєш історію грошей, не перестаєш дивуватися тому, як довго люди мирилися з урядами, які протягом 2000 років користувалися винятковою владою для того, щоб постійно експлуатувати і обманювати їх. Це можна пояснити тільки тим, що міф про необхідність урядової прерогативи укорінився настільки міцно, що навіть професійним дослідникам не спало на думку будь-коли поставити його під сумнів ... Ми не можемо простежити в деталях злісну діяльність правителів по монополізації грошей далі епохи грецького філософа Діогена, який ще в IV ст. до н. е. назвав гроші політичною грою. Ф. Хайек також дає практичні рекомендації по введенню приватних грошей, які, як стверджують дослідниці Анжеліна Рогожану (Rogojanu Angela), Ліана Бадея (Liana Badea), Н. Плассарас (Plassaras N.) були здійснені в процесі криптовалютизації економіки. Арнольд Мартін (Arnold Martin) стверджує, що шість найбільших банків світу у 2017 р. приєдналися до проекту створення нової форми цифрових готівкових коштів. Оскільки ці установи постійно контактують з державними органами, то можна припустити, що в процесі легітимізації і широкого поширення цифрових валют, її ініціатори разом плануватимуть ці заходи і можуть піти на відмову від анонімності платіжного гаманця в руслі тверджень економіста Л. Лахманна, хто спираючись на положення австрійської школи та концепті англійського дослідника Дж. Шекла про час та індивідуальну діяльність, називав її “калейдоскопічністю економічного простору”. Проте, Л. Лахманн будував свій підхід до структур суспільства скрізь призму

постійних й раптових змін і відмовляв державі у втручанні в економіку, оскільки вважає, що обмеження індивідуальних рішень порушує здатність передбачення. Таким чином, процеси пов'язані із криптовалютами відображають загострення суперечностей між гетерархіями світових еліт.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 6

Матеріали

*Міжнародної науково-практичної конференції
“Проблеми культури наукової роботи та академічної
добросовісності у сучасному світі”
м. Київ, МАУП, 29 березня 2018 р.*

Комп'ютерне верстання *А. П. Нечипорук*
Художнє оформлення *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 14.03.18. Формат 70×100¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 12,90. Обл.-вид. арк. 2,86. Наклад 100 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

Видавець і виготовлювач
ДП “Видавничий дім “Персонал”
03039, Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*